

26 JAREN OP HET ZENDINGSVELD

Het Javaansche kerkje te Magelang. Magelang was het centrum van het Zendingsveld, waar Ds Merkelijn 26 jaren heeft gearbeid.

A. MERKELIJN

26 JAREN OP HET ZENDINGSVELD

HERINNERINGEN VAN EEN
MISSIONAIR PREDIKANT

1941

D. A. DAAMEN'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.
'S-GRAVENHAGE

I

H E T B E R O E P N A A R J A V A

Het was voor mijn vrouw en mij een belangrijke dag, toen we het beroep ontvingen van de Gereformeerde Kerk van Middelburg, in samenwerking met de Gereformeerde Kerken van Zeeland, om als missionair predikant uit te gaan naar Java en te Bandjar-Negara onder de Javanen het Evangelie te verkondigen.

Van jongsaf had de begeerte in mij geleefd, om Zendeling te mogen worden. Met die begeerte was ik gaan studeeren, maar toen ik bijna klaar was en ik aangezocht werd, om na voltooiing der studie naar Soemba te gaan, waren er ernstige dagen van strijd aangebroken.

Aanvankelijk had ik een toestemmend antwoord gegeven. Ik meende, dat iemand, die altijd met sterke Zendingzneigingen had gestudeerd, wel toestemmend moest antwoorden, als hij voor een bepaald Zendingsterrein werd aangezocht. Maar met dat toestemmend antwoord had ik geen vrede. Het werd voor mij hoe langer hoe donkerder; met den dag werd het vooruitzicht, om naar Soemba te zullen gaan somberder. Ik las de leetuur, die er in de bibliotheek van de Stedelijke Universiteit over Soemba aanwezig was, maar in plaats van mijn tegenzin te overwinnen, gaf alles

wat ik las en hoorde nieuw voedsel aan dien tegenzin. Ik trachtte dien afkeer te bestrijden en ieder, die er mij over aansprak, gaf ik een heel relaas van de mooie kanten, die er waren aan den Zendingsarbeid op Soemba. Maar het werd steeds moeilijker, om tegen m'n gemoed in te spreken. De wolken, die ik boven Soemba zag hangen, werden dikker. En als ik gehandeld zou hebben naar mijn gevoelens, dan zou ik aanstonds aan de Deputaten voor de Soembazending hebben geschreven, dat ik mijn toezegging introk.

Maar dat durfde ik niet. Ik leefde namelijk in de gedachte, dat een arbeid, waar men zoo afkeerig van was, toch roeping kon zijn. Was Mozes niet evenzoo afkeerig geweest, om de door God hem opgedragen taak te vervullen? En toch kon hij daarvan niet worden ontheven. Zoo leefde ik voort; mijn hoofd zonk al dieper; mijn kracht werd al meer gebroken, het gaan naar Soemba leek me een gang naar mijn graf.

In dien toestand ontmoette ik in den Haag een mijner vrienden, die belangstellend informeerde naar mijn aanstaand beroep voor Soemba en of ik er veel lust in had daarheen te gaan. Ik antwoordde: lust heb ik er heelemaal niet in, maar als het roeping is, mag er van zin en lust geen sprake zijn. „Nu”, luidde het woord van dien vriend, „als je er zoo onder staat, mag je je toch nog wel eens goed bedenken en in jouw plaats zou ik eens het advies van een der professoren inwinnen”.

Dit woord bracht me op de gedachte, om heel mijn toestand eens mee te deelen aan Professor Geesink en hem te vragen, hoe ik daarover oordeelen moest. Ik schreef hem uitvoerig over mijn begeerte, die ik van jongsaf aan had gehad, om de Zending te dienen, maar dat ik nu, staande voor een roeping, om naar Soemba te gaan, niets liever zou willen, dan daarvoor bedanken.

Den volgenden dag ging ik naar Watergraafsmeer; ik had geen tijd, om een schriftelijk antwoord af te wachten en dan, misschien zou er in zoo'n schriftelijk antwoord iets staan, dat mij niet bevredigde en weer een aantal nieuwe vragen zou doen ontstaan. Ik wou nu graag met Professor Geesink spreken, totdat er onder Gods zegen volkomen licht zou zijn over de vraag, hoe ik handelen moest.

Het was met die begeerte naar licht, dat ik den volgenden dag in de woning van Professor Geesink toegelaten werd. Ik moest een oogenblik in de ontvangkamer wachten.

Daar gingen de suite-deuren open en trad Professor Geesink in de kamer en toen hij ongeveer halverwege was, zei hij: „o, werkelijk, ja, ik heb je brief gelezen en je moet niet naar Soemba gaan”. Wat er bij dat woord in mij omging, is onbeschrijfelijk. 't Was of er een zware last van me afviel en hoewel Professor Geesink nog geen enkele verklaring had gegeven, die vrijmoedigheid gaf om dit advies op te volgen, hield ik me toch overtuigd, dat het aan die nadere verklaring niet

zou ontbreken. 't Was of de zon opging en alle donkere wolken naar den achtergrond weken.

„Maar”, zoo waagde ik het te vragen, „op grond waarvan zegt u dit? Kan het niet zijn, dat iemand tot een taak geroepen is, ook al heeft hij geen zin, om die taak te volbrengen?”

Professor Geesink glimlachte om die vraag en hij zei: „kijk eens, Merkelijn, als we een roeping ontvangen, moeten we beproeven welke de Gode welbehagelijke wil is en bij die beproeving zijn we o.a. ook aangewezen op de begeerten en gevoelens van ons hart. Van jouw standpunt uit kan alles roeping zijn; datgene waar je echt zin in hebt en datgene, waar je afkeerig van bent. Wanneer je zoo 'n sterken tegenzin hebt in het gaan naar Soemba, en je er zooveel benauwdheden over doormaakt, dan moet je niet gaan. En wat Mozes betreft, waar je over schreef, zeker, als jij Mozes was en God sprak zulke duidelijke taal tegen jou als Hij gesproken heeft tegen Mozes, zou je wel geen advies meer noodig hebben”.

Ik was bevredigd; met groote blijdschap verliet ik de woning van Professor Geesink en reisde ik aanstonds naar mijn verloofde, om haar, die ik van al dien strijd niet op de hoogte had durven brengen, mee te deelen, wat zich de laatste dagen had afgespeeld. We hadden samen reeds dikwijls over Soemba gesproken en het stond voor haar vast, dat haar toekomstige woonplaats Soemba zou zijn, en toen ik dan ook het verhaal gedaan had van de dingen, die er gebeurd waren, wou ze

het niet gelooven en meende ze, dat ik er een grap van maakte. Maar toen het op herhaalde verzekering geloofd werd, brak mijn verloofde in een zenuwachtig lachen los, dat eenigen tijd aanhield en waaruit ik voor 't eerst te weten kwam welke plaats het gaan naar Soemba ook in haar gevoelens had ingenomen.

Kort daarop werd ik beroepbaar gesteld en nam ik het beroep naar Schoondijke aan. Ik ben daarheen gegaan met vollen vrede des harten. Als ik ooit gevoeld heb wat het is: niet-geroepen te zijn, dan was het bij het aanzoek om naar Soemba te gaan en met volle vrijmoedigheid heb ik kunnen schrijven aan de Deputaten der Soemba-Zending, dat ik geen roeping gevoelde tot den arbeid aldaar. Ik weet, dat ik de broeders daarmee heb teleurgesteld, en dat dit terugtrekken wel den indruk moest maken van een zeer sterke wispelturigheid, daar ik in het begin meende, met blijdschap de roeping naar Soemba tegemoet te kunnen zien, daar de kans om in de Zending werkzaam te zijn nu verwezenlijkt zou worden.

In Schoondijke heb ik ongeveer twee jaar met opgewektheid gearbeid; er werden daar banden gelegd, die me altijd weer met blijdschap aan deze eerste en eenige gemeente, die ik in Holland diende, doet terugdenken. Deze verhouding was oorzaak, dat een eventueele roeping voor het werk der Zending met eenige vrees werd te gemoet gezien. In Zeeland waren er door de Particuliere Synode Zendingdeputaten benoemd, waartoe ik

ook behoorde en deze Deputaten streefden er van meet af aan naar, dat ook de Gereformeerde Kerken van Zeeland een eigen Zendingsterrein zouden bezetten. Eerst was er sprake, om den oud-zendingling Horstman, die in Temanggoeng woonde, te beroepen, maar de particuliere Synode verwierp deze gedachte en besloot, zelf pogingen in het werk te stellen om een predikant uit Holland uit te zenden naar Solo. Generale Deputaten waren echter van oordeel, dat voor de bearbeiding van dit belangrijke Zendingveld een sterke Zendingende Kerk moest aangewezen worden, die ook financieel in staat zou zijn om de lasten, aan een intensieve bearbeiding verbonden, te dragen. Daarom oordeelde men het beter, dat Zeeland zou arbeiden in Bandjar-Negara.

Later evenwel, toen wijlen Dr D. Bakker in Holland met verlof was, is op zijn advies besloten, dat Zeeland het veel belangrijker Magelang tot arbeidsveld zou kiezen. Zoodat tenslotte de missionaire arbeider zou werken in Magelang.

Dit was een verstandig advies. Bandjar-Negara is een afgelegen binnenplaats, moeilijk te bereiken, terwijl Magelang de hoofdplaats is van de Residentie Kedoe. Men kon er zich slechts over verwonderen, dat indertijd een plaats als Bandjar-Negara was aangewezen als plaats van vestiging voor een Zending met voorbijgaan van Magelang.

Toen nu eenmaal was vastgesteld door de Particuliere Synode van Zeeland, dat Zeeland een

eigen Zendingsveld zou hebben en vanuit Nederland een missionair-predikant zou worden uitgezonden, werd al spoedig begonnen met het zoeken van een predikant, die als Zendeling op dat Zendingsveld zou arbeiden. De Gereformeerde Kerk van Middelburg zou optreden als Zendende Kerk¹⁾. — Op het tweetal, dat gevormd werd, kwam ook schrijver dezes voor. Dit tweetal bracht reeds eenige deining in de gemeente van Schoondijke en men besloot, een deputatie uit den kerkeraad te zenden naar den kerkeraad van Middelburg, om aldaar een samenspreking te houden over den toestand der Kerk van Schoondijke en van dat gedeelte van Zeeuwsch-Vlaanderen, waarin Schoondijke gelegen is. De broeders in Schoondijke waren van oordeel, dat een Kerk, die de laatste jaren zooveel had doorgemaakt en gelegen was in een streek, waar het ongeloof zoo'n groote macht vormde, niet beroofd mocht worden van haar predikant, nu er na zooveel onrust en tegenspoed, rust was aangebroken, nu de gemeente groeide.

Men besloot tot zoo'n deputatie, om, ware het mogelijk, een uitbrengen van een beroep op mij te voorkomen, om de broeders van Middelburg tot het inzicht te brengen, dat het niet aanging

1) In het begin werkten alleen de Gereformeerde Kerken van Zeeland samen met de Gereformeerde Kerk van Middelburg. Later, toen die arbeid in Magelang zich uitbreidde, traden ook de Gereformeerde Kerken van N.-Brabant en Limburg tot deze samenwerking toe.

om juist deze gemeente, die herderlijke zorg zoozeer noodig had, herderloos te maken. Men wist wel, dat als het beroep op mij werd uitgebracht, het zoo goed als zeker zou zijn, dat ik deze roeping zou aannemen.

En wat door die broeders gevreesd werd, gebeurde. Het beroep werd op mij uitgebracht. Ik zelf stond tegenover dit beroep heel anders, dan tegenover dat naar Soemba en toch waren het gemengde gevoelens, die me vervulden. Er waren banden gelegd aan de gemeente en aan den arbeid, ook den Evangelisatiearbeid, die zoo gezegend werd. Het loslaten van dit alles heeft me moeite gekost. Daarbij kwam, dat enkele broeders in vrij sterke bewoordingen vaststelden, dat ik deze roeping voor de Zending niet mocht aanvaarden. Zij wezen op de geschiedenis der gemeente, op het vele, dat er te doen was in dat land, dat evengoed een Zendingsterrein genoemd kon worden en, zoo zeiden ze: „laat dan toch eens een ander mee oordeelen; schrijf eens een brief naar Professor Dr A. Kuyper en ge zult zien, dat hij een verlaten van deze gemeente afraadt in dit stadium”.

Ik heb den wensch dezer broeders vervuld en een uitvoerigen brief geschreven naar Professor Dr A. Kuyper, waarin ik uiteenzette, wat de gemeente van Schoondijke de laatste jaren had doorgemaakt door ziekte en zonde van enkele predikanten, die daar gestaan hadden en dat nu aanvankelijk de arbeid in en buiten de gemeente

gezegend werd en dat nu de vraag wel eens boven kwam, of ik zoo'n gemeente en zoo'n arbeid verlaten mocht, daar er eenige vrees bestond, dat de pas begonnen arbeid weer zou instorten. Daartegenover stond echter, dat ik van jongsaf met de begeerte vervuld was geweest, om de Zending te dienen. Op dezen brief kwam den volgenden dag reeds het antwoord, dat ongeveer aldus luidde: „wat je me vraagt, is moeilijk. Om een juist oordeel te kunnen vellen, zou ik u en de gemeente van Schoondijke beter moeten kennen. Maar in 't algemeen wil ik twee dingen zeggen. In de eerste plaats dit: onder de predikanten zijn degenen, die in Zendingsdienst willen gaan, slechts schaarsch; daaruit volgt, dat zij, die wel lust in dezen arbeid hebben, als regel een roeping zullen moeten opvolgen, wanneer die voor Zendingswerk tot hen komt en wat u meent over verstoring van arbeid, ieder die ernstig een roeping overweegt, zal meenen, dat zijn heengaan nadeelig zal zijn voor arbeid, dien hij heeft mogen beginnen, maar de ervaring leert, dat een opvolger in den regel tot den arbeid van zijn voorganger ingaat.

Mocht u dit baten, zoo zal het mij aangenaam zijn,

w.g. A. Kuyper

Dit schrijven maakte niet alleen aan allen twijfel, die er mocht zijn, een einde, maar ook was het nu uit met elke poging van de zijde der gemeente,

om me tot blijven te bewegen en al was er in de gemeente ontstemming, toch trachtte men niet, mij terug te houden, om in dienst der Zending te gaan.

Wel kwam de ontstemming nog even voor den dag, toen een der Zeeuwsche predikanten op een Zondag in Schoondijke preekte over Handelingen 13:1 en de gemeente aanspoorde, om me los te laten en af te zonderen voor het werk, waartoe ik was geroepen. Want na de preek stapte een der broeders op dezen dominee af en zeide: „dominee, als u meent, dat u vanmorgen de gemeente hebt gesticht, dan hebt u het mis”. De Zending-liefde moest er ook in Schoondijke nog inkomen.

En enkele weken later las ik een meditatie in de *Heraut* van de hand van Professor Dr A. Kuyper over dezen tekst: „zal de zaag ook pochen tegen dien, die hem trekt”, waarin een beschrijving gegeven werd van een jongen dominee, die met zegen mocht arbeiden en op grond daarvan nu meende, dat hij in zoo'n gemeente niet gemist kon worden; „ziedaar”, zoo luidde de conclusie: „de pochende zaag”.

Ik weet niet met zekerheid, of mijn brief de aanleiding is geweest tot deze meditatie. In ieder geval leek de beschrijving wel erg veel op mijn geval en was het mede oorzaak, dat ik den arbeid in de gemeente, waaraan ik me zoo verbonden gevoelde, gemakkelijker kon neerleggen.

II

DE REIS NAAR INDIË

Op 2 Januari 1912 vertrokken we uit den Haag naar Genua, om vandaar met de Prinses Juliana den tocht naar Indië voort te zetten. De tijd van voorbereiding lag achter den rug en we waren blij, dat het zoover was.

Ik kan niet zeggen, dat ik aan dien voorbereidingstijd een prettige herinnering heb. We woonden gedurende dien tijd, die ruim 1 jaar duurde, in Scheveningen, waar ik me moest voorbereeden voor het Zendingsexamen, dat gaan zou over kennis: 1e. Van het land, het volk en de religie, in betrekking tot het aangewezen Zendingsterrein; 2e. Geschiedenis van de Zending, in het bijzonder van die in Nederlandsch-Indië; 3e. Theorie der Zending naar Gereformeerde beginselen en 4e. de Elenctiek, in betrekking tot pseudo-religies op het Zendingsterrein.

't Was prettig, om zich uitsluitend met deze Zendingsvakken te kunnen bezig houden, maar ik voelde het als een groot bezwaar, dat er slechts een enkele was, bij wien men voor een gesprek over de Zending weerklank vond. Ik voelde me met m'n Zendingstudie een vreemdeling temidden der broederen. De Zendingssfeer ontbrak; een omgeving, waarin men over z'n toekomstigen

arbeid eens praten kon, was er niet; aanwijzingen over de methode van arbeiden konden niet worden gegeven. Ik kan me voorstellen, hoe heerlijk het voor aanstaande Zendingen moet zijn, om onderwezen te worden door mannen, die in de geschiedenis en de verschillende methodes der Zending doorkneed zijn en die eens de aandacht kunnen vestigen op dit werk, dat voor den arbeid onder Mohammedanen van belang is, of op de biografie van iemand, die op een Mohammedaansch Zendingsterrein heeft gewerkt. Ik kon te weinig mijn aanstaanden werkkring indenken; en vragen over mogelijke methodes, die op een Mohammedaansch arbeidsveld konden worden toegepast, konden geen adres vinden.

En als ik Zondags uit preeken ging en dan als regel een Zendingstof behandelde, deed ik andermaal de ervaring op, dat de Zending nog slechts een kleine plaats innam aan den omtrek van het geloofsleven.

En ik moest een enkele maal de vraag hooren: „waarom gaat u toch naar Indië, u zult hier ook nog wel eens een beroep kunnen krijgen”. Dat men, eenmaal predikant zijnde, de begeerte kon koesteren, om als Zending werkzaam te zijn, vond men vreemd en alleen te verklaren uit een zekere moedeloosheid, uit een stemming van:

ik ben m'n leven moe;
ik ga naar Atjeh toe.

De Zendingsliefde was aan 't opkomen, maar

zeer zwak en 't is daarom m.i. van groote beteekenis, dat er nu aan de Theologische Hoogeschool en Vrije Universiteit college gegeven wordt over Zendingzaken en dat de voorbereidingstijd van aanstaande arbeiders in de Zending nu gelegd is in handen van een Zendingshoogleraar, die met zijn breede Zendingkennis in de opleiding aanstonds het belangrijke, het noodzakelijke weet aan te wijzen. Nu behoeft de toekomstige Zendingarbeider niet als een eenzame rond te zwerfen op onbekende wegen.

In dien voorbereidingstijd werden we verblijd door de geboorte van een zoon, dien we echter slechts 6 weken mochten bezitten. In den warmen zomer van 1911 nam de Heere hem tot zich.

Nu brengt tegenspoed en verlies door den dood altijd droefheid, maar wanneer men in een overgangstijd leeft en men pas een beslissing heeft genomen, die een heel andere richting aan het leven geeft, dan kan in de droefheid wel eens de pijnlijke vraag opkomen of men den juisten weg gekozen heeft. Gelukkig dat deze vraag niet lang pijnigde, maar dat we weldra voort gingen met nieuwen moed en met nieuw vertrouwen, dat onze roeping in de Zending lag; en in dat vertrouwen zijn we, vergezeld van de goede wenschen en voorbede van onze familieleden en mijn reeds oude moeder, heengetrokken naar het Zendingveld.

Het leven op de boot wekt verschillende gevoelens. Hoe heerlijk is het, wanneer wind en

weer dienende zijn, en men geestverwanten aantreft met wie men telkens aan één tafel de maaltijden gebruikt en men andere passagiers leert kennen, wier omgang het leven rijker maakt. Wat die zijde van het leven betreft, is het een lust, om naar Indië te varen.

En toch leert men op zoo'n boot, waar zooveel vermaak is en zooveel te genieten valt, dat er de zegen van geregeld terugkeerenden arbeid ontbreekt.

Misschien is er geen plaats waar zooveel gekankerd wordt als op een boot, waar zooveel kritiek wordt uitgebracht op het eten, waar zooveel uiting wordt gegeven aan ontevredenheid als daar, waar men gedurende enkele weken tot een samenleving gedwongen wordt. Het is echt een plaats, waar de bevrediging van lusten nieuwe lusten wekt, en het leven „naar het vleesch” zich naar alle kanten baan breekt.

Daarom is het leven op de boot niet bevorderlijk voor het geestelijk leven en ook zij, die God wenschen te dienen, klagen over den invloed, die het leven op zoo'n boot ook op eigen gesteldheid uitoefent.

't Is daarom zoo heerlijk, wanneer er elken morgen een korte samenkomst gehouden kan worden, waarin men elkander sterkt door het lezen van Gods Woord, gemeenschappelijk gebed en gezang. Op al de reizen, die ik gemaakt heb, hebben we zulke samenkomsten gehad en de beide Maatschappijen doen tegenwoordig hun

uiterste best, om zulke Christelijke samenkomsten op uitgezochte plaatsen mogelijk te maken.

Van mijn eerste reis naar Indië kon dit nog niet gezegd worden. De morgenbijeenkomst had plaats in de hut en slechts weinigen namen er aan deel. De Zondagsche Godsdienstoefening werd gehouden in de eetzaal van de tweede klas en werd door \pm 25 à 30 passagiers bezocht. Maar bij den ingang van de trap, die naar deze eetzaal leidde, stonden andere passagiers, die ook luisterden en dan telkens, als er een volzin uit de preek hun bijzondere aandacht trok, uitriepen: „aannemen Jan, ik lust er nog wel een”.

De bijzondere titel, dien ik van een enkelen passagier ontving, luidde: „hemeldragonder”. Op een der reizen naar Indië werd eens een tooneelstukje opgevoerd, waarin ik als dominee ook een beetje bespottelijk werd gemaakt. Een der passagiers, die als pianist zou fungeeren, verzettede zich ertegen en weigerde zijn medewerking, indien die figuur van den dominee gehandhaafd werd. Maar men vond dit juist zoo'n geestig deel van 't stuk, dat men liever de medewerking van dezen passagier opgaf, dan het stuk te veranderen.

't Was eigenaardig, dat de tegenzin tegen alles wat godsdienstig was en tegen dominees grooter was op de uitreis, dan op de thuisreis. Verlofgangers waren anders gestemd. De oorzaak daarvan is m.i., dat verlofgangers reeds enkele jaren in Indië hebben doorgebracht en wat behoefte aan rust hebben. De thuisreis is in

den regel kalmer; de passagiers zijn minder uitgelaten en het vooruitzicht, dat ze straks in Holland hun familie en oude vrienden zullen ontmoeten, maakt, dat er een heel andere stemming aan boord is. Maar voorts is in Indië een predikant meer in aanzien, dan dat in Holland het geval is. Niet alsof men daar toegankelijker zou zijn voor het Evangelie en daarom hij, die dat Evangelie brengt, meer gewaardeerd zou worden. Neen, dat is zeker niet het geval. Maar de predikanten, die de Indische Kerk dienen, genieten daar een goed honorarium en de waardeering van personen wordt daar voor een groot deel door zijn inkomen bepaald. Maar dan ook: Indië is beleefd en welke ruwe klanten er in Indië mogen aankomen uit andere landen en zoo ook uit Holland, er is niemand, die aan den invloed van het indische leven ontkomt. Een ruwe klant is na een 6-jarig verblijf in Indië anders.

Vandaar, dat een dominee op z'n uitreis andere ervaringen zal opdoen, althans opdeed, dan op z'n thuisreis.

Wonderlijk, die houding, die men meende op die eerste reis te moeten aannemen, en die voor een groot gedeelte voortkwam uit de meening, dat een dominee meer tot de voorwereldlijke wezens behoort en nergens iets van afweet, dan van wat in den bijbel staat. Merkwaardig was dan ook de veranderde houding van sommige passagiers, nadat ik deelgenomen had aan een gedachtenwisseling na een rede van Dr Aletta

Jakobs over vrouwenkiesrecht. De complimentjes, die ik na die gedachtenwisseling in ontvangst te nemen had, waren voor een groot deel uitingen van verwondering, dat een dominee daar ook over mee kon praten.

Wat vormden de laatste reizen met de mailbooten een scherp contrast met die eerste reis. In de eerste plaats kregen wij, en ook de Rooms-Katholieken, voor de godsdienstoefeningen een prachtige zaal, de rooksalon van de eerste klas, waar elken morgen op elk van de fauteuils een kerkboek werd neergelegd; er was een soort preekstoel geïmproviseerd, terwijl op verzoek een orgel te voorschijn werd gehaald, dat voor deze kerkdiensten was aangeschaft; en telkens als we in deze salon bijeenkwamen voor onze morgenwijding, of des Zondags voor de godsdienstoefening, hingen in de nabijheid van deze salon bordjes met het opschrift: stilte. Voorts bleken op de laatste reizen telkens personen aan boord te zijn, die mede bereid waren op hun beurt zoo'n morgenwijding te leiden. Op een der laatste reizen sprak Ds Keers, toen predikant van de Indische Kerk in Batavia, een leeraar van 't Chr. Lyceum te Bandoeng, een Directeur van een Indische H.B.S. en schrijver dezes en sedertdien heb ik geen reis meer gemaakt of er waren geloovige passagiers, die gaarne zich bereid verklaarden, om een morgen de leiding van de morgenwijding op zich te nemen.

Zulke samenkomsten waren belangrijk. In de

eerste plaats dienden ze, om te verzamelen allen, die er behoefte aan hadden om gemeenschappelijk Gods zegen te vragen over de reis en het komende leven. Maar dan ook waren zulke samenkomsten vaak aanleiding tot gesprekken met hen, die wel die samenkomsten bijwoonden, maar toch nog niet tot geloof waren gekomen. Vooral op de thuisvarende booten waren er telkens, die zulke gesprekken zochten en was er gelegenheid om het Evangelie te brengen aan menschen die „benauwd van ziel waren”. Op deze thuisreizen ontmoette ik menschen, die uit Holland weggevlucht waren, om eenige afleiding te hebben na de zware slagen, en droeve verliezen, die men geleden had, maar in wier groote droefheid geen verandering was gekomen. Op een morgen kwam er een bejaarde dame, die door het leed des levens zwaar getroffen was en zeide: „dominee, ik bezoek die morgenbijeenskomsten niet, maar nu heeft iemand me gezegd, dat ik er bij had moeten zijn, omdat u daar voor lijdende menschen spreekt”; ze begeerde te hooren wat dit woord was. Ik had gesproken over dit woord: „wentel uwen weg op den Heere, want Hij zorgt voor u” en over dat wentelen de opmerking gemaakt, dat dit woord alleen gebruikt wordt van zulke vrachten, die met de hand, of zelfs op den schouder niet meer gedragen konden worden, en daarom moesten worden gewenteld, gekanteld en dat God ons uitnoodigt, dit woord geloovig te aanvaarden en ons zwaarste leed en onze zwaarste zonden, die

De Gereformeerde kerk, met pastorie, te Schoondijke (Zld.), van waaruit Ds
Merkelijn naar Indië vertrok, om zijn arbeid onder de Javanen aan te vangen.
— Zie blz. 9 —

Ds A. Merkelijn (op de treeplank) met eenige helpers zijn er op uit, om te colporteren met Evangelisatie-lectuur. De autobus werd voor dit doel welwiltend afgestaan door Pa van der Steur.

— Zie blz. 144 —

ons zoo drukten, dat we er onder zouden bezwijken, van ons af te wentelen op Hem.

Er zijn onder de passagiers ook velen, die met een bezwaard gemoed naar Holland reizen, menschen, die ontslagen zijn, omdat het bedrijf, waarin ze werkzaam waren, het niet langer kon bolwerken, of menschen, die weten, dat ze straks, als ze teruggekeerd zijn, enkelen van hun dierbare betrekkingen niet meer zullen terugvinden. En onder zulke menschen dan te spreken van de lasten van 't leven, bovenal van den last der zonden en te kunnen troosten met de verzekering, dat God een toevlucht is ten allen tijde en we elken last, hoe zwaar ook, op Hem mogen wentelen, is een heerlijk werk. Mijn vrouw en ik hebben aan deze bedroefden daar nadere verklaring van kunnen geven en hen trachten duidelijk te maken, dat de droefheid niet verdwijnt door verstrooiing te zoeken in een reis naar Indië, maar door de reis te aanvaarden naar Hem, in Wiens Hand wij onze diepste droefheid mogen stellen.

Zoo heeft elke reis haar eigen sfeer.

Op Zondag 26 Januari 1912 kwamen we in Batavia aan. Geen prettige dag. De passagiers zijn bezig, om de laatste hand aan de verzorging van hun bagage te leggen; straks, als de boot aanlegt, komen de Europeanen, die op de aankomst van de boot stonden te wachten, de boot opstormen om hun vrienden te begroeten; dan de drukte bij de douane. Het gevoel van vreugde

is toch overheerschend, want de reis is door Gods zegen goed volbracht. Wij zijn er; in het land, waar we leven zullen en arbeiden.

Ik had op een telegrafisch verzoek op me genomen om 's avonds in de Gereformeerde Kerk van Batavia op Kwitang te preeken. Ik deed het graag, maar m'n zwarte pak zat in een koffer, die niet aanstonds van boord kon worden meegenomen en dat bleek nogal een bezwaar op te leveren. De predikanten waren toen nog gewoon in 't zwart te preeken en om nu iemand op den preekstoel te laten verschijnen in een gewoon colbert costuum, of, nog erger, in een Indisch wit pak, vond men wel wat gewaagd. Maar een der broeders ouderlingen leende me zijn zwart pak en hoewel het niet heelemaal paste en het me wel een extra droppel zweet heeft gekost, heb ik er toch met opgewektheid in gepreekt en uit volle borst zong ik mee:

wat vreugde smaakt mijn ziel,
wanneer ik voor U kniel.

't Was ons goed, onder de broederen te verkeeren en ze te ontmoeten, die in Batavia in Gods Koninkrijk werkzaam waren. 't Was een kleine groep, maar hoe voelden we ons aan hen verbonden en hoe begeerig waren we om hun strijd mee te strijden en werkzaam te mogen zijn aan de komst van Gods Rijk. We begrepen het, wat het zeggen wou, dat Paulus, de broeders ziende, moed greep.

Wanneer men langen tijd in een sfeer geleefd heeft, waar de wereld den toon aangeeft en waar God door zoovelen uit hun leven uitgeschakeld is, dan is het heerlijk, om samen te zijn met hen, die God vreezen, en samen Zijn lof te bezingen, de gemeenschap der heiligen te genieten, en neder te zitten, met de belijdenis, dat we één Heer hebben en één geloof.

III

T E L E U R S T E L L I N G E N

't Voornemen was, om, voordat ik naar 't Zendingsveld ging, dat mij toegewezen was, eenigen tijd in Djokja door te brengen voor taalstudie en voor kennisname van 't Zendingswerk in de praktijk.

Wij zouden met de familie Krijger, met wie we de reis naar Indië gemaakt hadden en die weldra zou doorreizen naar Soemba, samen wonen in het huis van wijlen Dr Bakker, die toen met verlof in 't vaderland vertoefde. Vooraf echter zouden we enkele weken doorbrengen in de gastvrije woning van Dr Pruys, den toenmaligen directeur van 't Petronella-Hospitaal, om eenigszins te bekomen van de vele indrukken, die bij een intree in een geheel nieuw land, een nieuw leven, worden opgedaan. Nu, de zorgen, die aan ons werden besteed, waren buitengewoon. De moederlijke zorgen van mevrouw Pruys en de waardevolle aanwijzingen van Dr Pruys over den Zendingsarbeid onder de Javanen zullen we niet licht vergeten en opdat ook de vrouwen gelegenheid zouden hebben, om zich aan het nieuwe leven aan te passen en eenige studie te maken van 't volk en de taal, werd het eten ons door de

goede zorgen van mevrouw Pruys elken dag thuis bezorgd.

Maar wat het Zendingswerk betreft, kreeg ik den indruk, dat er hier en daar op Java met weinig opgewektheid werd gearbeid. Mijn herinnering aan de inzichten en stemmingen van hen, die tot de rechtstreeksche Evangelieprediking geroepen waren, is niet prettig. De blijdschap, waarmee ik naar Indië gekomen was en waarmee ik den Zendingsarbeid aanvaardde, dreigde getemperd te worden. Er waren vele klachten. De bodem, die bearbeid moest worden, was zoo hard. Vruchten op de Evangelieprediking waren er maar weinige. 't Was zelfs de vraag, of de tijd, die aan rechtstreeksche Evangelieprediking besteed werd, niet als nutteloos moest worden beschouwd en of de arbeid niet heel anders moest worden aangevat. Het was een tijd van bezinning, maar van een bezinning, die door eenige moedeloosheid werd beheerscht.

In April 1912 woonde ik de eerste vergadering bij van alle missionaire predikanten van Midden-Java.

Het was de gewoonte van de missionaire predikanten, om driemaal per jaar bij elkaar te komen en dan te spreken over de gemeenschappelijke belangen van den arbeid, mededeelingen te doen over den stand van 't werk en adviezen te vragen. Behalve deze vergadering van missionaire predikanten was er dan nog een algemeene vergadering, waar alle Zendingsarbeiders, ook de doktoren en

onderwijzers in dienst der Zending, lid van waren, terwijl ten slotte nog een aparte vergadering werd gehouden van den Raad van Toezicht op de hospitalen, waar de zaken van 't hospitaal besproken werden. De dagen, waarop deze vergaderingen gehouden werden, leven in mijn herinnering voornamelijk als feestdagen voort. Wat was het fijn, elkaar te ontmoeten en van den gang van het werk te hooren vertellen en om de momenten te doorleven van bezieling, die we vaak op zulke vergaderingen ontvingen. En we waren ook wel eens jaloersch, als we hoorden, hoe buitengewoon gezegend het op het een of ander terrein ging, vooral als men op eigen terrein wel eens een periode had, waarop de vruchten schaars binnenkwamen.

En dan na dé vergaderingen kwamen we weer bij elkaar en ging het weer over den arbeid, over plannen hier, en merkwaardige ervaringen daar, of ondervonden teleurstellingen.

Zoo gezellig was echter de eerste vergadering, die ik bijwoonde, niet. Er was toen geen stemming, om vroolijk te zijn. Op die vergadering werd zelfs de vraag gesteld, of de opleidings-school, waar onze goeroe's-indjil werden opgeleid, wel moest worden voortgezet. De docent aan deze school, Dr D. Bakker, vertoefde met buitenlandsch verlof in Holland. Weldra zou hij terugkomen, om zijn taak aan de school weer voort te zetten en dan werd verwacht, dat er van elk terrein weer een paar javaansche broeders

zouden worden gezonden, om opgeleid te worden tot goeroe-indjil (Evangelist). Maar de noodzakelijkheid daarvan werd nu in twijfel getrokken. Men was van oordeel, dat het nu de tijd was, om op de Zendingsterreinen voorbereidend werk te verrichten; de grond, zooals hij nu was, oordeelde men te hard, om het zaad te ontvangen. Er moest gespit, geploegd, geëgd worden en eerst daarna konden we denken aan intensief zaaien. En dat voorbereidend werk oordeelde men meer de taak van de hulpdiensten, van den schoolarbeid en de medische Zending te zijn. Die moest met kracht worden aangevat, maar het aantal goeroe's-indjil achtte men voorloopig wel genoeg. Zulke stemmingen kwamen op andere Zendingsterreinen ook voor en wie zelf in de Zending werkt en op z'n zaaien soms geen vruchten zag, die verstaat het, dat de vraag kon opkomen, of de tijd om te zaaien wel was aangebroken.

Deze stemming was voor mij een teleurstelling. Ik stond op 't punt, om naar Magelang te gaan, waar geen medische dienst en geen schooldienst, waar nog niets was en waar voorloopig het werk wel zou moeten bestaan in zaaien. En nu te hooren, dat de bodem overal zoo hard was en dat het voor zaaien een heel slechte tijd was! Dat kon slechts droefheid te weeg brengen. Maar voorts was het voor mij ook een les, om niet al te optimistisch naar het Zendingsveld te vertrekken, dat ik me moest voorbereiden op een moeilijke taak en dat deze alleen verricht zou

kunnen worden in geloovige aanvaarding van Jezus' woord: „heb ik u niet gezegd, dat zoo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien zult?”

Gelukkig heeft deze tijd van „kleingeloof” onder de Zendingsarbeiders niet lang geduurd. Al spoedig kwam Dr D. Bakker terug en kon hij weer zijn taak aan de opleidingsschool aanvaarden; er waren voldoende leerlingen ter opleiding gezonden. Weldra kenterden de meeningen en had men al spoedig spijt ervan, dat er zoo weinig goeroe's-indjil konden worden afgeleverd. Er was steeds meer behoefte aan zulke krachten en 't geloof was opgeveerd in het woord: „zoo dan, mijne geliefde broeders, zijt standvastig, onbeweeglijk, altijd overvloedig zijnde in het werk des Heeren, als die weet, dat uw arbeid niet ijdel is in den Heere”.

Bij deze eerste teleurstelling, die kennisname van de stemming der broederen bracht, bleef het niet.

We zouden een reis maken langs de Zendings-terreinen op Midden-Java ten Zuiden, om nader kennis te maken met de Zendingsarbeiders en hun werk, om daarna op eigen Zendingsterrein den arbeid aan te vangen.

We begonnen met het verstgelegen terrein Poerbolinggo, waar we geregeld met Dr Esser meegingen, om te zien en te hooren, hoe het op zijn Zendingsveld toeging. Het verblijf zou echter maar van korten duur zijn. Op een middag, toen mijn vrouw en ik met Dr Esser

een dessa bezochten, om daar den gang van het werk in oogenschouw te nemen, viel ons dochtertje plotseling neer. Het bleek een epileptische aanval te zijn. Den volgenden dag herhaalde het zich en we keerden onmiddellijk naar Djokja terug, om haar onder doktersbehandeling te stellen. De hoop, dat het iets anders zou zijn, iets van meer tijdelijken aard, werd al spoedig weggevaagd. De aanvallen kwamen elken dag in toenemende mate terug en we moesten in Djokja blijven voor behandeling door den dokter.

Dat zijn wellicht de moeilijkste dagen geweest, die we in onze Indische loopbaan hebben onderzonden. Sedert ons vertrek van Schoondijke hadden we veel tegenslag gehad. Eerst werd ons jongetje weggenomen en nu, nu we op 't punt stonden om den arbeid aan te vangen in Magelang, werd ons dochtertje ernstig ziek. We hadden 't gevoel, alsof we tegengehouden werden, om aan 't werk te gaan, alsof God zelf ons verhinderde en 't werd moeilijk en donker. Waarom, zoo kwam de vraag op, wordt ons nu, juist nu, bij den aanvang van 't werk, zoo'n teleurstelling bereid?

We wisten het niet. We moesten voorloopig maar geduldig afwachten en onzen tijd besteden met studie van 't Javaansch.

Toch wilden we graag weten wat Gods wil was. Dat leven van altijd maar weer Javaansch studeeren bevredigde ons niet. En die wensch werd vervuld. Op een Zondag zat ik te lezen in de Zuider-Kerkbode van 21 Juni 1912, een kerkblad, dat in Middel-

burg verscheen en waarin een meditatie voorkwam van Ds Ferwerda over dezen tekst: „mijn genade is U genoeg en mijn kracht wordt in zwakheid volbracht”. In die meditatie las ik o.a.: „Hij, n.l. Paulus, was bevreesd geweest, dat de doorn in het vleesch hem belemmeren zou in zijn arbeid voor het Evangelie. Met smartelijke zorg was hij bedrukt geweest, dat de satansengel den goeden voortgang van zijn optreden zou tegenhouden. Die vrees wordt nu weggenomen. De Heere toch zegt hem hier zijn genade toe; dat wil in dit verband zeggen: de helpende, steunende, sterkende kracht van Zijnen Geest. Hij zal Zijn kracht volbrengen, den luister daarvan openbaren, ondanks, neen juist in de zwakheid van Zijn dienstknecht. En het resultaat van dit alles zal dan dit zijn, dat van Paulus' arbeid voor den Heere zijn God alleen de eer ontvangt. Ware de engel des satans van hem weggenomen, ach wie weet: wellicht ware Paulus weer een Saulus geworden. Het gevaar was zoo groot, dat hij zich verheffen zou. Hij wilde zijn God zoo gaarne dienen door zijn kracht, door zijn gaven en talenten en daarom was het hem zoo bitter, dat die kracht, naar hij meende, door den doorn in het vleesch werd ondermijnd.

Wat wij hier bij dezen apostel zoo duidelijk zien, is, zij het in anderen vorm en in mindere mate, de levenservaring van elken geloovige. Al zendt de Heere geen satansengelen in bijzonderen zin meer tot hen, ieder van Zijn kinderen bezit toch wel de pijnlijke kwelling van den doorn in het vleesch.

Want iedere vrome heeft zijn zwakke zijde, waardoor hij zich belemmerd gevoelt in zijn dienen van den Heere. Die zwakheden, zoo grievend en zoo krenkend, omdat zij ons aan eigen kleinheid en gebrek herinneren, zijn ook hier zulke zware beproevingen, omdat ze, voor ons besef, ons de handen binden bij onzen arbeid voor het koninkrijk Gods. Hoeveel meer zouden wij kunnen doen, hoeveel krachtiger kunnen getuigen, hoeveel meer invloed kunnen uitoefenen, hoe rijker geestelijke vrucht kunnen dragen, als maar die zwakheid onze krachten niet verlamde! Dubbel pijnlijk drukt ons die zorg, als wij haar biddende voor den Heere brengen, zonder dat wij merkbare verhooring vinden.

Doch in Paulus ziet ge nu, broeder en zuster, de bedoeling waarmede uw God dezen doorn in uw vleesch heeft gegeven. Het is ook bij u, opdat ge u niet verheffen zoudt. Opdat in uw leegheid de volheid van Gods genade worde verheerlijkt. En opdat alzoo, ook in uw arbeid voor Hem, niet uw naam, maar Zijn naam alleen de eere zou ontvangen. Wat ge, lettende op de gaven, waarmede de Heere U heeft toegerust, zoo gemakkelijk vergeet, dat wordt u door uw zwakheden telkens weer in herinnering gebracht, dat nl. uit Hem en door Hem en tot Hem alle dingen zijn; en zoo maakt dan juist het gevoel van uw zwakheid u onoverwinnelijk sterk, omdat gij erdoor leert u volkomen afhankelijk te gevoelen van Hem, die in onze zwakheid Zijn kracht, in onze duisternis Zijn licht,

in onzen dood Zijn leven openbaart. Maar dan ook verzoent gij u met dien doorn in uw vleesch, als gij met Paulus leert verstaan, dat hij dienen moet om ook u klein te houden, opdat uw God alleen groot blijve.”

Er zijn van die tijden, dat het woord Gods bijzondere kracht uitoefent, zoo persoonlijk, zoo rechtstreeks op den man af, aankomt en z'n werking verricht. Deze meditatie sprak zoo'n duidelijke taal tot me en gaf zoo'n klaar antwoord op de vele vragen, die in me leefden, dat ik na het lezen van deze meditatie aanstonds besloten was, om niet langer in Djokja te blijven en heen te gaan naar Magelang.

God zou Zijn kracht ook in onze zwakheid volbrengen. Zijn genade zou ook voor ons genoeg zijn, om met den doorn in het vleesch den arbeid te verrichten, waartoe God riep.

Ik was me bewust, dat wij ons niet langer mochten laten ophouden door de ziekte van ons dochttertje, al voelden mijn vrouw en ik, dat dit lijden wel niet van voorbijgaanden aard zou zijn, maar zou duren, tot God haar wegnam.

Zoo is het ook geweest. De ziekte week niet, werd al erger en erger en als ons meisje na zoo'n aanval weer zoo lief lachte, dan waren dat de moeilijkste oogenblikken, dan stak de doorn het meest, dan steeg de bede het krachtigst op of God aan dat lijden een einde wilde maken.

Drie jaar later hebben we op medisch advies onze Dieneke naar Holland gezonden. Misschien

was daar eenige baat te vinden in de kliniek van Professor Bouwman. Een zuster van het Leger des Heils zou haar meenemen. Daartoe moest ze derde klas reizen, omdat degenen, die bij het Leger des Heils in dienst zijn, steeds in die klas reizen.

Op den dag van het vertrek zaten mijn vrouw en ik met ons dochttertje in de derde klas van de „Koningin Emma”, wachtend op het uur, dat de boot zou vertrekken.

Daar kwam de kapitein van het schip naar ons toe, die in dat uur van buitengewone drukte een oogenblik had genomen, om kennis te nemen van onzen toestand. „Is u”, zoo vroeg hij belangstellend, „Mevrouw en Dominee Merkelijn, wier dochttertje naar Holland moet?” Op ons bevestigend antwoord zeide hij, „maar dan mag dat kind toch geen derde klas reizen”. Wij verklaarden hem het geval, maar hij nam met die verklaring geen genoegen. „Kom mee”, zei hij, „en ik zal aan die zuster van het Leger des Heils een hut ze klas geven. U mag zoeken, welke van de nog onbezette hutten u hebben wilt”. Wij lieten, verwonderd over zooveel goedheid, gaarne de keuze van de hut aan den kapitein over, die toen een mooie, ruime hut aanwees, waar bovengenoemde zuster en onze Dieneke in zouden reizen. Bovendien werd de hofmeester geroepen en de kapitein zeide tot hem: „ziet u dit zieke kind? Alles wat dit meisje vraagt, moet u ze geven. Vraagt ze chocola, dan geeft u ze chocola; vraagt ze kip, dan slacht u een kip; het mag dit meisje aan niets ontbreken”. Wij

waren zeer verwonderd over dit optreden, en zeer dankbaar, dat God bij dit pijnlijke afscheid ons deze ontmoeting gaf. Wat is God goed, dat Hij, in uren van zwaar leed, zulke liefelijke vertroostingën schenken wil. Wij hebben dit alles als uit Gods vriendelijke vaderhand aanvaard en we hadden niet gedacht, dat we zoo bemoedigd en zoo getroost huiswaarts zouden keeren, terwijl de boot met ons dochtertje wegvoer.

Nog 3 jaar later ontvingen we het telegram, dat God ze tot zich genomen had. De geregelde berichten, die we over haar toestand ontvingen, hadden wel duidelijk gemaakt, dat in de verschillende inrichtingen en bij verschillende behandeling geen hoop op haar herstel kon gekoesterd worden en zoo heeft de Heere zelf ons voorbereid, om op den dag, dat we het telegram ontvingen, Hem te kunnen danken, dat Hij ze van dat lijden had willen verlossen. Ze was heengegaan naar de plaats waar geen inwoner meer zegt: „ik ben ziek”.

Zoo is onze voorbereidingstijd in Djokja verlopen. 't Was een echte voorbereidingstijd, waarin dit ons duidelijk werd, dat alleen als Gods genade voor ons genoeg was, met hoop en verwachting de arbeid in Magelang kon worden begonnen.

IV

N A A R H E T Z E N D I N G S V E L D

Na deze ervaringen en teleurstellingen te hebben doorgemaakt, kwamen we in de maand September, mijn vrouw, Dieneke en ik in Magelang aan. Deze plaats en omgeving zou ons arbeidsveld zijn. Des avonds zaten we op de kisten, waar onze goederen inzaten, die we uit Holland hadden meegebracht; en een klein nachtlampje gaf ons het eenige licht, dat de duisternis van onze achtergalerij brak. Maar we waren toch erg blij, dat het in den zomer was, dat we in onze gehuurde woning op Bajeman waren aangekomen. Er was nu een einde gekomen aan het zwervende leven, dat we sedert ons vertrek van Schoondijke hadden geleid en we waren nu op ons eigen arbeidsveld.

Hier zouden we mogen arbeiden.

Hier zouden we naar de begeerte van ons hart werkzaam mogen zijn aan de komst van Gods Koninkrijk onder de Javanen en Chineezers.

Hier, waar het geestelijk zoo donker was. De duisternis van onze achtergalerij, slechts gebroken door een flauw lichtje, was nog een te mooi beeld van de geestelijke duisternis, die het Javaansche en Chineesche volk omsloten hield.

Die duisternis was schier nog ongebroken.

De eerste dagen van ons verblijf gingen heen met de inrichting van ons huis, met het plaatsen van de meubelen, die we de voorafgaande maanden in Djokja hadden gekocht, en met het openen van al de kisten, waaruit nu die bekende dingen, die in onze Hollandsche pastorie een plaatsje hadden ingenomen, weer te voorschijn kwamen.

Het was net alsof we weer een beetje thuis kwamen.

En deze eerste dagen werden ook besteed, om een beetje meer van Magelang te weten te komen, dan we hadden gelezen in de Encyclopaedie van Nederl. Indië.

Nu, dit was ons wel spoedig duidelijk, dat onze snoeren in een liefelijke plaats waren gevallen.

Magelang is een mooie bergstreek met een niet al te warm klimaat. In Indië zegt men zelfs: met koel klimaat.

Magelang is de hoofdstad van de Residentie Kedoe, waarin ook andere Zendingsvelden der Gereformeerde kerken, nl. Poerworedjo, Keboemen, en Wonosobo gelegen zijn. Er woonde dus een Resident, het Europeesche hoofd van de Residentie, met een staf van ambtenaren, die u duidelijk maken, welk een plaats en positie een Resident in de Indische samenleving inneemt.

Magelang is ook een garnizoensplaats, met zoo veel militairen, dat de aanwezigheid van een generaal noodzakelijk was.

Voorts werd in Magelang gevonden de bekende inrichting van Pa van der Steur, die met buiten-

gewone toewijding zich gaf voor de opvoeding van indo-kinderen, meestal kinderen van Europeesche militairen en Javaansche vrouwen.

En de aanwezigheid van deze drie: het bestuurs-apparaat, het groote garnizoen, de inrichting van Pa van der Steur zetten op Magelang een stempel. Zonder deze drie zou Magelang verschrompelen tot een klein, onbeduidend plaatsje, terwijl het, toen wij er kwamen, reeds een bloeiend stadje was, met een groote Chineesche wijk, waar ongeveer 3000 Chineezen woonden, en vele Europeesche winkels stonden. Men vond er een opleidingsschool en gewone lagere scholen, waaraan tal van Europeesche onderwijzers verbonden waren, een groot militair hospitaal, waar ongeveer 11 doktoren medische hulp verleenden, een landraad, het rechtsprekend college in Magelang en voorts tal van kantoren onder leiding van Europeesche ambtenaren, die noodig waren voor een goeden gang van het maatschappelijk leven en daaromheen de kampongs, waar ongeveer een 30.000 Javanen woonden.

Van meer belang was het voor ons, te weten hoe het geestelijk aspect van ons Zendingsveld was.

Wat het geestelijk leven der Europeanen betreft, dat stond over het algemeen niet hoog. Er was in Magelang een Protestantsch Kerkje, waar des Zondags een handjevol menschen bijeenkwam, om Gods Woord te hooren. Alleen als Pa van der Steur preekte en de grootere pupillen van zijn inrichting meebracht, was het kerkje vol.

In datzelfde kerkgebouw kwamen ook de Ambon-

neesche en Menadoneesche Christenen (meest militairen met hun gezinnen) samen, om te luisteren naar de vurige prediking van den volijverigen Ambonneeschen dominee Sahuleka.

Een Indisch bestaan was toen niet bevorderlijk voor het godsdienstig leven. Wie eenmaal Holland verlaten had en daar nog door familiebanden ook gebonden was aan kerkelijk leven, raakte vaak op zijn tocht naar Indië even ver van godsdienstig leven af als van zijn familie. Hij vond in Indië maar weinig steun, om het leven, zooals hij het in Holland leefde, voort te zetten. Het wegvallen van den omgang met de familie beteekende voor o zoo velen een vergeten van God en Zijn dienst.

In Indië aangekomen, vond men een echt geseculariseerd leven. De kranten waren wereldsch; als er nog eens over Kerk en Zending in gehandeld werd, gebeurde dat meest in spottenden, denigreerenden zin. Zoo sprak men b.v. van een Zending, die weer in Tandjong Priok was „neergelooft”; er werden verslagen gegeven van vergaderingen, bijgewoond door Ds N.N. en andere rariteiten; en toen ik mij geabonneerd had op uitknipsels uit de Indische pers, zoowel de Europeesche als de Inheemsche, over Zendingaangelegenheden, kreeg ik geregeld heel wat stukken toegezonden, maar waardeering vond ik naast bestrijding wel in de Inheemsche bladen, maar de Europeesche gaven schier niets dan bestrijding en spot. De tegenkating was groot.

En als men bij alles wat men leest, ontmoet, doormaakt, telkens weer stuit op tegenzin tegen Christelijke actie, bespoting van wat vroeger in de Hollandsche familie heilig was, dan is er heel wat kracht voor noodig, om in zoo'n sfeer de oude tradities te handhaven; het is alleen mogelijk, wanneer men in 't gebed die kracht zoekt, om met een voornemen des harten bij den Heere te blijven.

Toen ik later ook trachtte eenigen Evangelisatie-arbeid te verrichten onder Europeanen, hebben we er velen ontmoet, die van geloovigen huize waren, maar in Indië niet staande waren gebleven en weggezonden. Ik sprak jonge mannen, militairen, die nog slechts enkele jaren in Indië waren en uit geloovige gezinnen kwamen, maar nu in 't hospitaal waren opgenomen tengevolge van een leven, dat ze in wellusten hadden doorgebracht. En wanneer ze dan aangesproken werden en ik ze het Woord Gods trachtte te brengen, dan was meermalen het antwoord: „och, dominee, doet u aan mij maar geen moeite meer; ik kan niet staande blijven; ik val telkens weer”. En kwamen deze Europeanen dan maar aanstonds te wonen in een plaats, waar een kerk is en een predikant werkt, dan zouden er, menschelijk gesproken, heel wat voor een diep wegzinken bespaard zijn gebleven, maar hoevelen, die naar Indië gaan, zien zich als plaats hunner woning aangewezen een oord, dat uren ver van een kerk verwijderd is en vanwaar men met den besten wil geen kerk op Zondag bereiken kan.

De schaars bezette protestantsche kerk van

Magelang was een beeld van het geringe godsdienstige leven der Europeanen.

Een paar honderd stappen verder stond de Roomsch-Katholieke Kerk, die haar zorg uitstreckte over een klein groepje Europeanen. Voorts was er een school van de zusters Franciscanessen, waaraan een internaat verbonden was.

Onder de Inheemschen werd evenzoo van Roomsch-Katholieke zijde gewerkt. In Moentilan, dat 15 km ten Zuiden van Magelang ligt, bevond zich het hoofdstation der R.K. missie op Java, vanwaaruit in steeds toenemende mate pogingen werden gedaan om het Javaansche volk voor de R.K. Kerk te winnen.

De Chineezzen hadden hun tempeltje aan den hoek van de aloon, het wijde plein, dat ombouwd is met tal van gouvernementkantoren, een Kerkgebouw, een moskee, het postkantoor, een hotel en een toko (winkel). Dit tempeltje beteekent in het leven van de Chineezzen niet veel. Godsdienstige samenkomsten worden er niet gehouden. De eerste indruk is, dat heel het leven naar de aarde georiënteerd is. Hun groote profeet is Confucius, die wel veel geleerd heeft over de vraag hoe men op aarde leven moet, maar zich met de vraag wat achter dit leven volgt, niet heeft beziggehouden. En het had er allen schijn van, dat de gedachten van de Chineesche bevolking beheerscht werden door het leven op aarde, door hun handel, winstbejag en familieleven.

Toch, wie met de Chineezzen in aanraking komt,

wordt er wel in bevestigd, dat de Chineesche tempel zoo goed als buiten hun leven staat, maar dat het eigen huis vol is van godsdienstige handelingen. Hun huis is hun tempel, waar ze offeren, bidden, wierook branden, waar ze hun altaar hebben en telkens weer nieuwe middelen bedenken om de booze geesten te bevredigen, of om den tuin te leiden. Zooals die vrouw deed, die reeds tweemaal een baby had gekregen, maar het ook tweemaal weer had moeten missen. Natuurlijk, zoo dacht men, zaten daar booze geesten achter en toen dan ook voor de derde maal een baby werd geboren, bracht men het aanstonds naar de keuken en legde men het neer op den steenen vloer. Kort daarop kwam de vader in de keuken en zei: „hé, een baby; van wie zou die zijn, wie heeft die daar neergelegd? In ieder geval zullen wij er ons maar over ontfermen en verder verzorgen”. De gedachte was deze: de geesten zijn op ons verstoord en dooden daarom onze eigen kinderen, maar wanneer ze merken, dat er een kind van een ander in ons huis is, zullen ze het wel met rust laten; daarom hadden ze deze handelingen bedacht, om de geesten in de war te brengen.

En wanneer in een huis veel tegenspoed ondervonden wordt, zijn het wederom booze geesten, die dit kwaad aandoen en zoekt men al spoedig een andere woning, terwijl het „kwade huis” voortaan door ieder zorgvuldig vermeden wordt en heele tijden leeg staat. Men tracht dan aan dezen toestand een einde te maken door het huis te ver-

koopen, of schijnbaar te verkoopen. Wanneer het van eigenaar wisselt, zal het met het geplaag der geesten wel uit zijn, want al die tegenspoed in dat huis ondervonden, had geen ander doel, dan den eigenaar ervan schade te berokkenen.

En wanneer ik later aan de Chineezzen het Evangelie bracht, is het wel gebeurd, dat een hoorder tegen me zei: „maar, mijnheer, 't beste is te doen, zooals ik heb gedaan. Ik heb n.l. de Mohammedaansche belijdenis van buiten geleerd: „er is maar één God en Mohammed is zijn afgezant” en bovendien het Onze Vader. Als ik gestorven ben, zal het wel duidelijk zijn, welke van de twee godsdiensten de ware is. Als de Christelijke Godsdienst de ware is, zeg ik het onze Vader op en anders de Mohammedaansche belijdenis”.

En wat het Javaansche leven betreft, dit trok mijn grootste belangstelling. Ik was voor de Javanen uitgezonden. Voornamelijk onder hen zou ik werken, onder de ruim 900.000 Javanen, die op dit Zendingsterrein woonden. Maar het was niet eenvoudig, om van het godsdienstig leven der Javanen op de hoogte te komen.

Javanen zijn Mohammedanen. Dat is hun officiële godsdienst en van de wieg tot het graf komt het telkens bij hoogte- en dieptepunten van het leven uit, dat de Javanen de voorschriften van den Islam opvolgen en dat steeds weer doen. Ge ziet in elke plaats van eenige beteekenis de moskee staan, de kerk der Mohammedanen, waar zij elken Vrijdagmorgen samenkomen, om de Mohamme-

daansche preek aan te hooren. en in de bijgebouwen waarvan de penghoeloe (het hoofd van de moskee) zit voor het sluiten van huwelijken, voor het tot stand brengen van scheidingen, voor het geven van allerlei adviezen. En tot in de kleinste dessa ziet ge kleine gebouwtjes staan, z.g. langgars voor het verrichten van hun dagelijksche gebeden. Maar zij, die in dien tijd op Vrijdag de moskee bezochten en de 5 gebedstijden onderhielden, waren slechts weinigen in aantal; elken avond om 6 uur, als in de moskee, door het slaan op de groote gong, de gebedstijd werd aangegeven, waren er slechts enkelen, die hun werkzaamheden lieten staan en hun gesprekken staakten, om hun gebed te verrichten.

Het is mij helaas niet mogelijk, om een beschrijving te geven van de godsdiensten, die de bewoners van Java belijden. Daar dienen andere boeken voor. Ik zal me in dit boek ook moeten beperken tot een beschrijving van het Zendingswerk, waarbij we echter telkens gelegenheid zullen hebben, om het godsdienstig leven te beschrijven, waarmee we in aanraking kwamen.

HET BEGIN VAN DEN ARBEID

Den eersten Zondag, dien we in Magelang doorbrachten, hielden we ook onze eerste samenkomst voor Javanen, waar de eerste preek gehouden werd door onzen Javaanschen helper, of goeroe-indjil (Evangelist) *Hakkim*.

Den naam van goeroe-indjil mag hij eigenlijk niet dragen. Onze goeroe's-indjil waren meestal opgeleide krachten, die op de opleidingsschool in Djokja tot goeroe-indjil waren opgeleid. Zij, die tot deze school werden toegelaten, waren meestal gekozen uit onze onderwijzers of andere Javanen, die eenige ontwikkeling genoten hadden en van wie verwacht kon worden, dat zij de lessen aan onze opleidingsschool konden volgen.

Hakkim was echter niet opgeleid. Hij had niet meer onderwijs ontvangen, dan op een eenvoudige driejarige dorpsschool werd gegeven. Hij kon lezen; en doordat hij als Christen trouw elken dag den bijbel las, kon hij ook vrij goed lezen, terwijl anders een oud-leerling van zoo'n dorpsschool, als hij de kunst van 't lezen niet onderhoudt, weldra een eenvoudig stukje slechts met groote moeite ontcijfert.

Hakkim was juist om de ontwikkeling, die hij

in de oogen van zijn dorpsgenooten te Gesingi in het Poerworedjosche had, tot ouderling gekozen en als zoodanig had hij uitstekend werk verricht voor den opbouw en de uitbreiding der gemeente. Op verzoek van dominee Ingwersen, die toen in Poerworedjo missionair-predikant was, heeft Hakkim zich beschikbaar gesteld, om goeroe-indjil te zijn in Magelang. Graag was ik met een anderen helper begonnen, die de noodige opleiding had genoten, en die meer geschikt zou zijn voor het werk, maar zulke helpers waren zoo schaarsch, dat ik al blij mocht zijn, met dezen Javaanschen broeder naar Magelang te kunnen trekken.

En Hakkim heeft met ijver en toewijding gewerkt. Voor de stad zelf mochten meerdere gaven vereischt zijn, dan waarover Hakkim beschikte, voor het werk in de dorpen, die hij geregeld bezocht, was hij uitnemend geschikt.

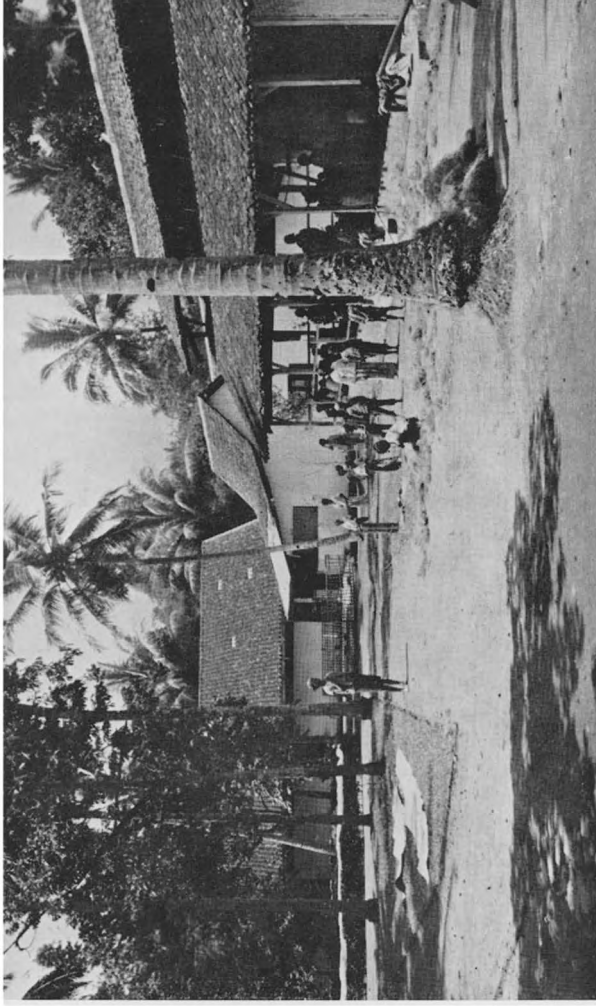
Gesprekken voeren, waarin hem allerlei vragen gedaan werden door meer ontwikkelde Mohammedanen, die zich tegen de Evangelieprediking verzetten, vielen hem zwaar, maar zoodra er gelegenheid was, om het Evangelie te prediken en te getuigen van het heil, dat we door het geloof in Christus deelachtig worden, was de eenvoudige Hakkim toch de man aan wien deze prediking kon worden toevertrouwd.

Deze helper hield de eerste koempoelan (samenkomst). De plaats, waar we vergaderden: de achtergalerij van ons huis. De hoorders: de vrouw en dochter van den helper, onze huisjongen met

vrouw en twee kinderen, de kebon (tuinjongen), mijn vrouw en ik.

De kebon was de eenige „Mohammedaan”, die deze samenkomst bijwoonde. De javaansche hoorders zaten gehurkt op een matje; zeer tegen onzen zin, maar de hoorders waren niet te bewegen, om op een stoel te gaan zitten; ze lieten de stoelen onbezet en hoe mijn vrouw en ik er ook op aandrongen, ze hielden hun verzet tegen den stoel hardnekkig vol en wij moesten er in berusten, dat alleen mijn vrouw en ik op een stoel zaten. 't Is een heele toer, om in 't begin aan zoo'n adat te wennen, dat de Javaan, hurkend op den grond, zich naar u toeschuift, wanneer hij een verzoek tot u te richten heeft; maar ik betrapte me er wel op, enkele jaren later, toen een Javaan niet-hurkend, maar in rechte houding op me toestapte en me aansprak, dat ik een ietwat onbehagelijk gevoel had, dat de man niet hurkte. Ik betrapte me er op, dat ik me Europeaan voelde en meende als zoodanig aanspraak te kunnen maken op de hormat (eerbetoon) van den Inheemsche. Een noodlottig gevoel, vooral in de Zending en dat toch zoo gemakkelijk insluipen kan en schade berokkenen aan de verhouding, waarin de Zendeling tot den Inheemsche behoort te staan.

Van de preek, die gehouden werd, heb ik weinig begrepen; mijn kennis van 't Javaansch was er nog te gering voor; maar wel zag ik, dat onze Hakkim de aandacht van zijn klein auditorium had; de menschen luisterden.

De woning van den beheerder der armen-kolonie te Blondo. Rechts een werkloods. — Zie blz. 199 —

Mevrouw en Ds Merkelijn, met den beheerder van de armen-kolonie te Blondo (naast Ds Merkelijn) en eenige van zijn helpers en helpers
— Zie blz. 205 —

't Was maar een kleine samenkomst, maar onze blijdschap er over was groot. Nu was de Zendingsarbeid begonnen. Nu was het werk in Gods Koninkrijk onder de Javanen van deze streek in gang gezet. Het Evangelie was zijn loop begonnen en we geloofden, dat niets in staat zou zijn, dien loop te stuiten.

Och, van welken arbeid in Gods Koninkrijk moest in het begin niet gezegd worden: het is klein, ongeacht, „in doeken gewonden en liggende in de kribbe”, gelijk aan een mosterdzaad, maar daarna, maar straks, in de toekomst, dan zal het opbloeien, dan wordt het groot, het grootste onder de moeskruiden. We waren er van overtuigd, dat, naarmate er gezaaid zou worden, in die mate ook zou worden geoogst.

„Wie in zegeningen zaait, zal in zegeningen maaïen”. En hoe groot de moeilijkheden ook zouden zijn, God zou ze wegnemen, of anders zou het Evangelie er overheen klimmen, maar de gang van het Evangelie zou zijn overwinnend, niet te stuiten.

Onze taak was: zaaien; de wasdom, het opschieten, was Gods taak en in de vervulling van die taak zou God niet achterblijven.

't Eerste wat er nu te doen viel voor mij, was te trachten, dat ik het Javaansch in zooverre machtig werd, dat ik er in kon preeken en er een gesprek in kon voeren. Elken dag besteedde ik uren aan Javaansche studie en trachtte ik weldra een preek in 't Javaansch op te stellen, die door den mantri-goeroe (onderwijzer) van de school voor inlandsche

ambtenaren werd gecorrigeerd. Die lesuren waren leerzaam, niet alleen voor 't Javaansch, maar evenzoo om te zien hoe een Mohammedaan reageerde op de Christelijke prediking.

Mijn taalleeraar was een goed Mohammedaan; telkens zat hij de Mohammedaansche opvattingen uit te leggen en vertelde hij welke plaats de Koran in zijn leven innam. „Vroeger”, zoo vertelde hij, „had ik twee kinderen, een meisje en een jongen; die jongen echter is gestorven en als ik toen mijn Koran niet had gehad, dan zou ik zonder troost geweest zijn”.

Tal van uitdrukkingen, die ik in de preek gebruikte, konden zijn goedkeuring niet wegdragen, omdat daarin een verhouding van God tot den mensch tot uitdrukking kwam, die lijnrecht inging tegen de voorstelling, die de Mohammedaan zich van God maakte. God, zoo zeggen ze, is de almachtige. Die almacht Gods is de allesbeheerschende eigenschap. Door die deugd is Hij groot; elke gedachte daaraan blijft verre beneden de werkelijkheid. Er zich een voorstelling van te maken is niet mogelijk. Die macht is onbeperkt, onbegrensd, wordt door niets gebonden, is daarom ook onberekenbaar. Wat wij van God weten, is, dat Hij handelen kan naar willekeur. Niemand kan dan ook zeker zijn van zijn zaligheid. Want al is het, dat iemand een goed Mohammedaan is geweest en geheel beantwoordt aan al de eischen, die de Mohammedaansche wet aan hem stelt, dan kan het toch nog gebeuren, dat God hem verwerpt, want

Hij is de almachtige. En ook omgekeerd; al is het, dat iemand zich niet om God en om zijn profeet bekommerd heeft, dan is het best mogelijk, dat God hem een plaats geeft in den hemel. Wat zou hem verhinderen, dit te doen?

Is dan het begrip barmhartigheid in de Mohammedaansche wereld vreemd? Neen, God wordt o, zoo dikwijls de barmhartige genoemd, die de zonde vergeeft en medelijden kent. Maar het is een barmhartigheid, die meer een nadere verklaring geeft van Gods almacht. God is almachtig, en daarom kan Hij ook barmhartig zijn, zooals de oostersche despoot ook barmhartig is, wanneer hij zijn groote macht hierin openbaart, dat hij den grootsten booswicht, die naar de eerste regelen van het recht gestraft moest worden, vrij laat gaan en barmhartigheid bewijst.

In de gesprekken, die onze helpers met Mohammedanen hadden, ging het in den regel al heel spoedig over de vraag of God een zoon kon hebben. De Mohammedaansche belijdenis luidt: „God baart niet en wordt niet gebaard”. Maar als de Mohammedaan dan antwoordde, dat het onmogelijk was, dat God een Zoon had, was een beroep op de almacht Gods vaak reeds voldoende, om hem wat voorzichtiger te maken in zijn bonte uitspraken.

Ook onze mantri-goeroe hield er dit godsbegrip op na en stelde daarom telkens wijzigingen voor in de preek, waardoor meer uitdrukking gegeven werd aan Mohammedaansche gevoelens. Een uit-

drukking was er, waartegen hij altijd maar weer verzet aantekende. Het was de uitdrukking: laat u met God verzoenen. Het woord verzoenen, zoo redeneerde hij, kon nooit worden gebruikt voor de verhouding tusschen God en mensch. Het woord verzoenen kon alleen gebruikt worden tusschen twee gelijke partijen. En hoe zou er ooit sprake van kunnen zijn, dat de kleine mensch met den grooten God verzoend werd. Neen, het woord, dat hier past, is „naderbrengen”. De mensch kan nader tot God gebracht worden; de afstand, die door de zonde ontstaan is, kan worden ingekort, maar nooit worden opgeheven, zoo, dat de mensch met God gemeenschap kan hebben.

Ik trachtte hem dan duidelijk te maken, dat ons woord verzoenen niet de bedoeling had, om den afstand te miskennen, die er tusschen God en het schepsel was, maar om duidelijk te maken, dat Gods gramschap tegen den zondigen mensch, om Christus' wil, was weggenomen.

„Kan er”, zoo vroeg ik hem, „geen verzoening plaats vinden, tusschen u en uw kind, wanneer uw kind door zijn gedrag uw toorn heeft opgewekt? En wordt door die verzoening de afstand weggenomen tusschen u en uw kind? Neen, wat er gebeurt is, dat de toorn, die in uw gemoed gewekt is en waar ge zelf last van hebt en waar uw kind onder lijdt, nu weggenomen is en er een geluk wordt genoten, dat niet bestaat in opheffing van den afstand, maar in een blijdschap en vrede, die aan het woord afstand een anderen klank geeft dan

het tevoren had. Uw kind blijft kind en gij blijft vader, maar wat een gelukkige vereeniging heeft die verzoening tot stand gebracht”.

Wij moesten ook visites afleggen bij de Europeesche en Javaansche autoriteiten. Bij de Europeesche autoriteiten bestond dit meestal in een korte kennismaking op hun kantoren, maar de meeste Javanen, die daarvoor in aanmerking kwamen, bezochten we in hunne huizen. Des morgens ging de huisjongen met het toen veelvuldig gebruikte leitje, waarop het verzoek stond geschreven naar den ambtenaar, dien we wenschten te bezoeken, of een bezoek aan den geadresseerde gelegen kwam. Meermalen kwam de jongen terug met de mededeeling, dat hij een heel gesprek gevoerd had met den Javaanschen ambtenaar, dien we zouden bezoeken, dat ongeveer aldus verliep:

„Hé, ben jij de jongen van dien Zendeling?”

„Ja, mijnheer”.

„Wat komt die mijnheer hier eigenlijk doen?”

„Hij komt het Evangelie verkondigen aan de Javanen”.

„Wat beteekent dat?”

„Dat beteekent, dat hij aan de Javanen komt vertellen, dat Jezus Christus, de Zoon van God, de Zaligmaker is der wereld”.

„Geloof jij dat ook?”

„Zeker, mijnheer”.

„Maar, jongen, je weet toch wel, dat Mohammed de laatste profeet is, de nabi panoetoepe (de profeet,

Zendingsveld. 3*

die de rij sluit) en dat wij menschen de geboden van den nabi panoetoeop moeten volgen?"

„Ik geloof, dat Jezus Christus nog profeet is”.

„Maar jongen, hoe kan dat? Jezus is wel profeet geweest, in zijn tijd, eeuwen, voordat Mohammed leefde. Maar na Jezus is ten slotte Mohammed gekomen en de laatste is toch altijd de man, dien wij moeten volgen:

Welken gouverneur-generaal moeten wij gehoorzamen? Den tegenwoordigen, of den vorigen, die reeds gepensionneerd is?"

„Wij moeten den tegenwoordigen gouverneur-generaal gehoorzamen en niet den vorigen”.

„Juist, maar zoo is het nu ook met de profeten; de vorige profeten, van wie Jezus een heel voorname was, hebben allemaal afgedaan, want ze zijn gestorven en ten laatste van allen is Mohammed gekomen, om Gods wil bekend te maken en aan zijn wil moeten wij ons houden”.

„Mag ik ook eens wat zeggen?"

„Ja”.

„Welken gouverneur-generaal moeten wij gehoorzamen? Den levenden, die nu aan 't bewind is, of den dooden?"

„Natuurlijk den levenden”.

„Welken profeet moeten wij volgen, den levenden of den dooden? Immers den levenden. Welnu, Mohammed is immers dood, alleen Jezus leeft; Hij is opgestaan van de dooden en is nu in den hemel, waar hij nog werkt als profeet”.

Na zoo'n antwoord lieten ze dan den huisjongen

maar gaan, omdat hij blijkbaar meer van den Christelijken godsdienst afwist, dan de ambtenaar veronderstelde.

De enkele maanden, die ik noodig had, om me voldoende in 't Javaansch te oefenen, opdat ik zelf het Javaansche werk ter hand kon nemen, maakte ik een begin met samenkomsten in 't Hollandsch. Ik noodigde enkele Europeanen en Hollandsch-sprekende Javanen en Chineezen uit, om op Zondagavond bij mij aan huis een bijbellezing te willen bijwonen. De bedoeling was, om op die manier Hollandsch-sprekende inheemschen te trekken. Niet, dat prediking in 't Hollandsch het aangewezen middel zou zijn om deze Hollandsch-sprekenden te bearbeiten. Ook op Zendingsgebied is 't eisch, dat ze in hun eigen taal de groote werken Gods hooren verkondigen; maar zoo'n Hollandsche samenkomst was wel een middel, om contact met hen te krijgen. Er waren toen reeds vele Javanen, die Hollandsch konden spreken, maar die toch zelden in de gelegenheid waren, om er zich verder in te oefenen, om het te spreken en om het te hooren. In de aanraking met Hollanders waren er onder hen maar weinigen, die zich van 't Hollandsch bedienden, wanneer zij tot Javanen spraken. Ook in zulke gevallen bleef men van 't Maleisch en van 't Javaansch gebruik maken. In 't Hollandsch spreken deed men alleen met Regenten en met Javanen, die een aanzienlijke positie hadden weten te veroveren.

Sommige Hollanders hadden het gevoel, alsof gebruik van 't Hollandsch in de aanraking met Javanen schadelijk was voor een juiste verhouding, voor eigen prestige. Mee daarom had ik het vermoeden, dat een aparte uitnoodiging om een Hollandsche samenkomst bij te wonen voor vele Javanen aantrekkelijk zou zijn vanwege 't Hollandsch. Indien, zoo meende ik, iets van de prediking begrepen werd, en de begeerte ontwaakte, om er meer van te weten, zouden zulken naar de Javaansche samenkomsten kunnen worden overgebracht. Die Hollandsche diensten waren dus bedoeld als een middel, om contact te krijgen en gelegenheid voor verdere bearbeiding.

Sedert ik met deze Hollandsche samenkomsten begon, zijn ze geregeld doorgestaan. Ik herinner me niet, dat we een keer zoo'n samenkomst, om de een of andere reden, moesten laten overgaan. Wel herinner ik me, dat de opkomst soms heel gering was en de verleiding groot werd, om ze maar stop te zetten.

Ik herinner me een Zondagavond in den natten moesson, dat ik begon te twifelen of er hoorders zouden komen.

Ik had me als gewoonlijk in 't zwart gestoken en zat nu te wachten op hoorders. De lucht was zwaar bewolkt en in den natten moesson is de dreiging van een regenbui voldoende om zelfs een afgesproken bezoek te laten vervallen. Die lucht was dus niet bevorderlijk voor het kerkbezoek.

Toen de tijd, om te beginnen, was aangebroken,

liep ik naar de voorgalerij van ons huis om eens te zien of er in de verte iemand aankwam.

Ik zag niemand komen.

Eindelijk kwam er toch een; het was een Hollandsch-sprekende Chinees, die voor 't eerst eens kwam luisteren. Hij trof het slecht, nu hij de eenige hoorder bleef. Ik ben toen maar begonnen met hem te praten en in persoonlijk gesprek te trachten, hem het Evangelie te brengen. Dit was niet gemakkelijk, want deze Chinees sprak slechts gebrekkig Hollandsch en of hij alles verstaan en begrepen heeft, wat ik dien avond aan hem vertelde, zou ik niet durven zeggen. Maar weliswaar bleef er voor het Evangelie belangstelling bestaan en toen hij na enkele jaren ernstig ziek werd, liet hij me roepen om nader onderwezen te worden. Dit onderwijs heeft hij ontvangen en voor hij stierf, heeft hij na belijdenis des geloofs den Heiligen Doop ontvangen.

Overigens bleef het getal Javanen, dat deze Hollandsche samenkomst bijwoonde, maar gering. De enkelen, die het deden, zagen we al spoedig op onze Javaansche samenkomsten verschijnen. Later, toen er een Hollandsche gemeente ontstaan was en het getal Hollanders, dat geregeld samenkwam, dus heel wat grooter geworden was, kwamen er ook meer Hollandsch-sprekenden uit de Javaansche en Chineesche wereld. Vooral uit de laatste. Hollandsch-sprekende Chineezzen, die het Hollandsch goed machtig zijn, vinden het dikwijls prettiger een Hollandsche samenkomst bij te wonen, dan een Maleische of Javaansche.

De prediking in 't Hollandsch is voor hen vaak duidelijker. Maar hoewel dit zoo is, bevorderden we het niet en streefden we er naar, dat Hollandsch-sprekende Chineezen en Javanen belijdenis deden in de kerk van hun eigen volk, in de Chineesche of Javaansche Kerk, omdat o.i. een Chinees, die in de Maleische Kerk zich liet doopen, ook al kende hij goed Hollandsch, in die Maleische Kerk en onder zijn eigen volk meer invloed zou kunnen uitoefenen, dan wanneer hij zich aansloot bij een Hollandsch-sprekende Kerk. Bleef hij er echter op staan, om in de Hollandsch-sprekende gemeenschap te worden opgenomen, dan gebeurde dit ook. Immers de oorzaak van het gescheiden samenkomen van Javanen en Chineezen en Hollanders ligt voornamelijk in het taalverschil. Waar dit taalverschil wegvalt, is er geen reden meer om aan een Hollandsch-sprekende den toegang te weigeren tot de Hollandsche kerkelijke gemeenschap, of aan een Javaansch-sprekenden Hollander te weigeren, lid te worden van een Javaansche Kerk.

Geheel overeenkomstig de praktijk, die in de eerste Christelijke gemeenten gevolgd werd.

De gemeente van Antiochië bestond uit Christenen uit de Joden en Christenen uit de Heidenen, maar ze spraken één taal en vormden daarom ook één gemeente, hoeveel verschil in karakter, gewoonten enz. tusschen beide groepen van Christenen ook mochten bestaan. Er is in Antiochië heel wat gestreden, de geschilpunten waren zelfs oorzaak, dat in Jeruzalem de eerste samenkomst van

kerken en apostelen heeft plaats gehad, om speciaal over de strijdpunten in de gemeente van Antiochië met elkaar te handelen. Er zou, gezien al die geschillen, wel reden bestaan hebben, zouden we zeggen, om die twee groepen van Christenen apart te institueeren. Maar daar heeft niemand aan gedacht, daar is geen poging voor gedaan. Het bleef ondanks al die geschillen de eene Christelijke gemeente van Antiochië. En met zoo'n voorbeeld voor oogen kunnen we wel als regel voor ons handelen stellen op het Zendingsveld: alleen taalverschil noopt tot afzonderlijke kerkvorming.

In Magelang zijn we later nogal eens voor zulke gevallen komen te staan, dat de vraag rees: bij welke kerk moet deze broeder zich aansluiten?

Er woonden in Magelang: Javanen, Chineezzen, Hollanders, Arabieren, Ambonneezzen, Menadonneezzen, Timoreezzen, Bataks, Japanneezzen en Klingaleezzen, terwijl de Chineezzen dan weer verdeeld waren in Peranakans, d. z. Chineezzen, die in Indië geboren zijn en vaak van ouder op ouder in Indië gevestigd waren, en Singkeh's, d.z. Chineezzen, die in China geboren zijn en vandaaruit naar Indië waren gekomen. De Peranakans spraken meestal Maleisch, de Singkeh's Chineesch; alleen als ze reeds vele jaren op Java waren, konden zij zich uitdrukken in 't Javaansch en in 't Maleisch.

Behalve hun eigen taal nu spraken de overige rassen ook Maleisch, zoodat we in Magelang konden volstaan met vier samenkomsten: een in 't Hollandsch, een in 't Javaansch, een in 't Maleisch en

een in 't Chineesch. — Voor allen uit de bovengenoemde volksgroepen, die van buiten-Java afkomstig waren, was, indien er belangstelling voor 't Evangelie ontwaakte, de Maleische samenkomst de aangewezen. Alleen wanneer er van een bepaalde volksgroep vele Christenen waren geweest, die samen een samenkomst hadden kunnen vormen om daar het Evangelie in eigen taal te kunnen hooren, dan zou aan zoo'n samenkomst de voorkeur gegeven zijn boven een samenkomst, waarin een voor hen aangeleerde taal gebruikt werd.

Onder Gods zegen is het in Magelang tenslotte zoover gekomen, dat er vier samenkomsten waren, waarin gepreekt werd: in 't Hollandsch, Javaansch, Maleisch en Chineesch.

Een ander gedeelte van het Hollandsche werk, zooals we allen arbeid, die in 't Hollandsch verricht kon worden, noemden, werd gevormd door den cursus in het Hollandsch, die ik opende en waarin ik zelf les gaf.

Ik had van mannen van 't vak een bepaalde methode gekregen, om aan eerstbeginnenden Hollandsch te leeren en maakte nu bekend op allerlei kantoren, waar Javanen waren, dat ik met een Hollandschen cursus zou beginnen.

De eerste avond, die daarvoor vastgesteld was, brak aan. Ik hoopte, dat er deelnemers zouden zijn en dat deze arbeid nieuwe contacten zou brengen met Javanen. Velen van deze Javanen behoorden tot de betergesitueerden, tot degenen, die voldoende

onderwijs hadden genoten en op allerlei cursussen het noodige onderricht hadden ontvangen, om op die kantoren de aangewezen taak te verrichten. Ingang in die groep van menschen kon van beteekenis zijn voor het Zendingswerk.

Onder hen bevonden zich velen, die blijkens hun titel: *raden* tot den Javaanschen adel behoorden en er was mij veel aan gelegen, in die kringen contacten te hebben.

Het cursusgeld bedroeg *f* 1.— per maand; niet veel, om het den Javanen niet te moeilijk te maken; maar gratis wilde ik het niet doen, want er moesten leermiddelen en banken aangeschaft worden en ik wou de uitgaven daarvoor niet nemen uit de Zendingskas en bovendien: alles wat gratis gegeven wordt, vindt ook in de Javaansche wereld weinig waardeering. 't Zou voor mij, die geen man van 't vak was, toch al moeite kosten om waardeering te blijven vinden voor mijn onderwijzersbekwaamheden.

Met veel spanning werd het uur verbeid, waarop de cursisten zouden komen.

De achtergalerij was in gereedheid gebracht voor de eerste les; alle stoelen uit het huis werden aangedragen. Het bord was opgesteld. Alles was gereed.

En ja, daar kwamen de mannen, die les begeerden in 't Hollandsch; en er kwamen er zóóveel, dat ik geen stoelen genoeg had en dat we met kunst en vliegwerk de noodige plaatsen in orde moesten brengen.

Het waren allen mannen; de meesten van hen waren getrouwd, er was voor iemand, die nimmer in taal les had gegeven, moed noodig om in deze groote klas van ongeveer 50 mannen de eerste les in 't Nederlandsch te geven.

Gelukkig had ik zooveel van 't Javaansch geleerd, dat ik met een korte toespraak in 't Javaansch kon beginnen en de eerste moeilijkheden van 't Nederlandsch in 't Javaansch kon verklaren en evenzoo van de woorden, die zij dien avond leerden, de beteekenis in 't Javaansch kon weergeven.

Ik was blij, dat de eerste les afgelopen was; de tweede ging iets beter en ik spande me in om het zoo goed mogelijk te doen.

Weldra kwamen er vragen: wie ik eigenlijk was. Was ik een onderwijzer? Op welke school was ik dan werkzaam? En als ik geen onderwijzer was, met welk doel was ik dan naar Magelang gekomen? Enz. Ik antwoordde op die vragen, dat ik Zending was en den volgenden Zondag een samenkomst zou houden, waarin ik zou uiteenzetten, wat mijn eigenlijke werkzaamheden waren en dat ik iedereen uitnoodigde om die samenkomst bij te wonen.

Den daarop volgenden Zondag waren er enkelen van den cursus in de samenkomst, die gehouden werd in ons eenvoudig lokaaltje van bamboe. De groote toevoer van leerlingen voor den Hollandschen cursus had de oprichting van dit lokaaltje noodig gemaakt en we hadden dit zoo ingericht, dat het ook voor Kerk gebruikt kon worden. En in dat lokaaltje heb ik aan de aanwezigen in 't kort

het Evangelie verkondigd en duidelijk gemaakt, dat de verkondiging van het Evangelie aan de Javanen mijn hoofdtaak was; dat ik daarvoor uitgezonden was uit Holland, door menschen, die al de kosten daarvan droegen, omdat zij gaarne voldoen wilden aan het bevel van Jezus, om het Evangelie te verkondigen aan alle volken.

Enkelen van deze cursisten bleven geregeld de samenkomsten bijwonen en toen de eerstelingen in Magelang gedoopt werden, behoorden daaronder ook een leerling van den cursus, Prawata genaamd, die van den cursus naar de Hollandsche samenkomst, en van de Hollandsche samenkomst naar den Javaanschen dienst geleid was en die in den Heere Jezus had leeren gelooven. Een vriend van hem zou ook gedoopt worden, maar deze kreeg bezoek van een familielid, die dagen lang bij hem bleef en niets anders deed dan dezen vriend van Prawata afkeerig maken van den Christelijken godsdienst. Hij is onder dien sterken aanval bezwaken, en trok zich terug.

De stille hoop, dat hij later weer de samenkomst zou gaan bijwonen, is niet vervuld. Hij bleef vriendelijk in den omgang, maar de afstand tusschen den Christelijken godsdienst en zijn gevoelens werd al grooter. Hij is een van de velen, die zeer nabij de belijdenis des geloofs gekomen waren, maar toen door familieleden of een afgevaardigde van familie zoodanig bewerkt werden, schier dag en nacht, tot zij van den voorgenomen stap afzagen.

't Is wel gebeurd, dat ouders geen bezwaar meer hadden, dat hun dochter belijdenis des geloofs zou afleggen, maar dat de grootvader, tot wien dit bericht was doorgedrongen, overkwam en zijn kleindochter achtervolgde, van kamer tot kamer, van den morgen tot den middag en van den middag tot het middernachtelijk uur met een stuk papier, waarop een verklaring geschreven was, dat zijn kleindochter zich niet zou laten doopen en dat zij nu moest teekenen. Het eene argument na het andere werd daarvoor aangevoerd en als zoo'n meisje toch stand hield, dan bewonderen we de genade Gods, die zoo'n meisje ondanks zooveel tegenstand getrouw deed zijn.

Den Hollandschen cursus heb ik weldra kunnen overdoen aan een onderwijzer, den heer Jansz, een kleinzoon van wijlen den bekenden Zendeling Jansz van Djepara, die met blijdschap zich voor dat werk gaf en het onderwijs op hooger peil kon brengen dan ik. Indien de leiding en het onderwijs aan mij toevertrouwd waren gebleven, zou de cursus spoedig doodgelopen zijn. Een Zendeling moge met zulk soort arbeid, waar hij niet voor opgeleid is, beginnen, hij moet ook trachten, er zoo spoedig mogelijk van af te komen, opdat hij geen tijd bestede aan werkzaamheden, die door anderen beter verricht kunnen worden en opdat zijn tijd vrij blijve voor zijn eigenlijke werk: prediking van het Evangelie.

Dat was hier ook noodig, want ik maakte geen naam als onderwijzer. Men begreep al spoedig,

dat ik geen man van 't vak was, dat mijn lesgeven de duidelijke bedoeling had, om contacten te krijgen en mijn hoofdarbeid was, om, zooals de Javanen het uitdrukten: „de menschen christen te maken”.

De verleiding is vaak groot, om, als Zendeling, zich bezig te houden met allerlei bij-arbeid, die hem verhindert z'n eigenlijke hoofdtaak te verrichten. Vooral als het arbeidsterrein hard is en men weinig of geen ingang vindt, dan ligt de verleiding voor de deur om met iets te beginnen, waardoor men tal van inheemschen aan zich verbindt, allerlei ondernemingen op touw zet, om dan aan hen, die daar werkzaam zijn, het Evangelie te verkondigen. Maar een Zendeling moet geen koffieplanter zijn, geen handel drijven, geen rijstvelden aankopen om die dan door de inheemschen te laten bearbeiten, enz. Wanneer de eigenlijke prediking van het Evangelie moeilijk gaat, dan ontstaat er gevaar, dat men wegvlucht in allerlei werkzaamheden, en dat er over den gang van 't werk slechts blijdschap is bij booze machten, die den Zendeling afgeleid hebben van de prediking van 't Evangelie. Ik heb dat bij 't begin van den arbeid ook ondervonden.

't Duurde n.l. niet lang, of er kwam een Javaan uit een desa, waar we geregeld samenkomst hielden, bij me, met het verzoek of ik rijstvelden wou koopen. Volgens mijn helper, dien ik daarover raadpleegde, was het goede grond, de prijs billijk; en dit zou het aanbevelenswaardige van den koop zijn: ik zou deze rijstvelden in bewerking kunnen

geven aan Javanen, die de samenkomsten bezochten, volgens den regel, dat de helft van de opbrengst was voor den bewerker en de helft voor de Zending. Och, wat heb ik daar een verdriet van gehad. De opbrengst was in den regel zeer gering; nu eens was deze ziekte in de rijst gekomen, dan weer een andere, maar 't liep er altijd op uit, dat hetgeen aan mij afgedragen werd, een gering bedrag uitmaakte. Ik moest mijn helper wel opdragen, om er eens naar te kijken, maar deze had er niet veel zin in, uit vrees, dat het zijn arbeid in die desa zou schaden. Bovendien kwamen er van lieverlede meer hoorders bij, die, toen ze vernamen, dat enkele koempoelanbezoekers rijstveld in bewerking hadden gekregen, niet weinig jaloersch waren op hun vrienden en weldra het verzoek deden, of zij ook niet eens in aanmerking konden komen voor bearbeiding van de rijstvelden.

We hebben een regeling zoeken te treffen, maar ik voelde al aanstonds, dat ik een verkeerden weg was ingeslagen en dat ik bemoeienis had gekregen met zaken, die slechts schadelijk konden zijn voor de prediking van het Evangelie. Ik heb die rijstvelden spoedig verkocht en later me steeds er tegen verzet, dat de goeroe's rijstvelden zouden hebben in hun eigen desa, om die dan door gemeenteleden te laten bearbeiten tegen de helft van de opbrengst. Uit zulke regelingen ontstonden altijd moeiten, die den goeroe veel hoofdbrekens kostten en de gemeederen in de war brachten en niet bevorderlijk waren aan de uitbreiding van de gemeenten.

Wel heb ik altijd verlangd, dat er een Zendings-econoom op de Zendingsterreinen werkzaam gesteld kon worden, die met allerlei adviezen en arbeid, die als voorbeeld kon dienen, onze Christen-Javanen kon leiden in meer maatschappelijke aangelegenheden. Er is op dit gebied zooveel te doen, zooveel hulp te verleenen aan Christen-Javanen, dat het voor hen een uitkomst zou zijn, als ze van Christelijke zijde hierin leiding ontvingen.

Wanneer de Javanen hun rijst al verkoopen aan Chineezzen, wanneer ze nog op 't veld staat en dan vaak tegen te lagen prijs, hetzelfde doen met andere producten van hun landen, hun klapperboomen verhuren tegen geringen prijs en de huurder dan alle klappers daarvoor mag afplukken, als hun pogingen om coöperatief samen te werken o, zoo dikwijls door slecht financieel beheer een groot fiasco worden, wanneer er in verschillende desa's toestanden heerschen, die verarming van de bevolking veroorzaken. Wanneer de Javanen in handen van geldschietters vallen, die hen door hooge renten en wonderlijke bepalingen over afbetaling het onmogelijk maken, om ooit weer uit hun handen te geraken, enz. enz., dan voelt ge, dat de Javanen hulp noodig hebben ook voor hun maatschappelijke ziekten. Het Gouvernement doet veel om den Javaan te helpen, op elk gebied, maar de Javaan is dikwijls zoo onkundig omtrent die dingen, staat er ook vaak zoo wantrouwend tegenover, voelt zich zoo hulpbehoevend in 't bewandelen van de juiste wegen, is zoo bang voor „soesah”, gaat graag den

weg van den minsten weerstand, ook al is het, dat die weg hem in handen doet vallen van uitzuigers, die z.g. de helpende hand toesteken, maar daarvoor dan ook hooge kosten in rekening brengen.

Zoodra Javanen Christen zijn geworden, voelen ze zich in 't begin sterk door de bescherming, die, zooals zij meenen, de Zending kan geven. Ze komen met al hun moeiten bij hem en begeeren, dat hij ze zal oplossen en men kan er zich ook niet altijd aan onttrekken.

Zoo kwam er op zekeren dag een Javaan bij me, die me meedeelde, dat de loerah (dorps hoofd) van zijn desa mee wou doen aan de harddraverij, die in Magelang zou worden gehouden en dat hij daarvoor een paard wou koopen en de kosten daarvan eenvoudig over de dorpsbewoners als een extra belasting had omgeslagen. De man, die mij opzocht, moest f 1.75 betalen en vroeg me of dit mocht. Ik antwoordde, dat ik de zaak wel eens zou onderzoeken en zond daartoe een van de helpers daarheen, om te vragen of de loerah niet eens bij me kon komen, want dat ik een belangrijke zaak met hem te bespreken had. Nog dienzelfden dag kwam hij. De nieuwsgierigheid had hem met haast naar mijn huis gedreven. Na de begroeting en enkele vragen naar den welstand van hem en z'n gezin deelde ik hem mede, wat ik gehoord had en dat ik hem adviseerde die extra belasting niet te innen. „Wanneer de Resident er achter komt”, zoo deelde ik hem mee, „zou dat wel eens oorzaak kunnen zijn, dat u niet langer loerah mocht zijn en daarom raad

ik u ten sterkste aan om aan die harddraverij niet mee te doen, als u op deze wijze een race-paard zou moeten koopen". Er werden nog enkele vriendelijke opmerkingen gewisseld. De loerah betuigde z'n dank, dat ik hem zoo gewaarschuwd had en ging weer terug naar zijn desa, ongetwijfeld met een teleurgesteld hart, dat zijn plannen zoo gedwarsboomd werden, maar toch ook met het voor-nemen om die extra-belasting maar niet te heffen.

De bevolking bleef voor die verzwaring van lasten gevrijwaard.

Hoe dikwijls zijn er Javanen bij me geweest om hulp, opdat ze uit de handen van hun geldschieters zouden geraken, bij wie hun schuld, ondanks de aflossingen, steeds grooter werd. Wanneer men b.v. f 50.— had geleend, dan duurde het niet lang of die schuld was tot f 150.— opgelopen door de handhaving van de vreemde voorwaarden, waaronder dit bedrag was geleend en de schuld bleef bij vele Javanen steeds maar stijgen. Men kon er als Zendeling niet altijd buiten, om hulp te verleen, om te trachten tot een accoord te geraken tusschen den geldschieder en die het geld leende. Ik kan me begrijpen, dat men hier en daar op de Zendingsterreinen voorschotbanken heeft opgericht, om onze Christenen buiten den greep van Arabische en Chineesche geldschieters te houden. En indien zulke voorschotbanken maar beheerd worden door particulieren, zoodat de Zendeling zelf daar geen bemoeienis mee heeft, kunnen er zeker geen bezwaren tegen zoo'n steunverleening

worden ingebracht, evenmin als er bezwaren bestaan om particulieren te stimuleeren om in dit of dat bepaalde geval van advies te willen dienen en hulp te verleenen, maar zoodra de Zending zelf zou voldoen aan al de verzoeken om hulp te verleenen in al die kwesties, die ontstaan bij sterfgevallen, bij vragen, wie het bezitsrecht heeft van dit rijstveld, en bij al die gevallen, die zich in de verschillende verhoudingen van het Javaansche leven voordoen, die zou tijd tekort komen om al die zaken te behandelen. En hij moet voet bij stuk houden en zich van zijn eigenlijke taak: prediking van het Evangelie niet laten aftrekken.

Juist de prediking van het Evangelie zal onder Gods zegen ook de noodige maatschappelijke veranderingen aanbrengen. Het Evangelie doortrekt alle verhoudingen, beïnvloedt het heele leven en bij Javanen, die reeds jaren lang Christen zijn, kunt ge 't zien welke veranderingen er zijn aangebracht. De moeilijkheden, die er vroeger bestonden, zijn minder geworden, de gevallen, waarin hij hulp vraagt, zijn zeldzamer, de Christelijke adat, die zich van lieverlede gevormd heeft, geeft hem voor 't practische leven antwoord op verschillende vragen en dan: hij is vrijmoediger geworden, durft beter, met inachtneming van de verhouding, voor eigen recht te pleiten. Hij is niet zoo makkelijk meer om den tuin te leiden, laat zich niet zoo gauw vrees aanjagen; ook de vrees voor geesten is, zooal niet geheel verdwenen, toch zeer sterk geminderd.

Aan een Javaan, die Christen geworden was,

deed ik eens de vraag: „wat beteekent dit geloof nu voor u in het dagelijksche leven; ontleent ge daar kracht aan?”

En 't antwoord luidde: „ik heb een pangoengsen (toevlucht) gekregen”. Hij had geleerd, met al zijn zonden tot God te gaan, om zijn bekommernissen op den Heere te werpen en zoo'n geloof bepaalt de houding ook tegenover de menschen. Vandaar, dat de Christen-geworden Javanen op Europeanen weleens den indruk maken van brutaal, van minder bescheiden te zijn. Zelfs inspecteurs van 't onderwijs oordeelden weleens, dat de hormat (eerbetoon) van Christen-onderwijzers minder was, dan van niet-christelijke collega's.

Een andere tak van arbeid, die in 't Hollandsch kon geschieden, was Evangeliesatiewerk. Deze arbeid geschiedde meest onder Indo-Europeanen, met wie ik samenkomsten hield, waarbij ook de tegenwoordigheid van Javanen en Chineezen mogelijk was. Eens in de week hield ik een bijbellezing en een avond in de week ging één der onderwijzers van de intusschen opgerichte Hollandsche scholen met me mede voor huisbezoek onder de Indo-Europeanen. d.z. Europeanen van gemengd bloed, die b.v. een Europeeschen vader en een Javaansche moeder hebben.

Dat we ons met het Evangelisatiewerk voornamelijk beperkten tot de Indo-Europeanen, vond z'n oorzaak hierin, dat onder hen velen waren, die evenveel wisten van het Evangelie als de Javanen

en de arbeid onder hen o.i. met de meeste hoop op zegen kon worden aangevat. Europeanen, die uit Holland kwamen, hadden hun houding t.o. van het Evangelie reeds bepaald; onder hen scheen de Evangelieverkondiging weinig meer op ingang te kunnen rekenen. De meesten hunner waren ermee bekend en waren niet tot geloof gekomen of hadden met meer of mindere bewustheid dat Evangelie verworpen.

Maar er was nog een andere reden: we koesterden de stille hoop, dat de arbeid onder Indo-Europeanen ook van beteekenis zou zijn voor het Zendingswerk onder de Javanen. Vele Indo-Europeanen hebben onder de Javanen allerlei relaties, vrienden; en wanneer de Evangelisatiearbeid onder hen vruchten mocht dragen, dan, zoo hoopten we, zou daarmee ook een deur geopend zijn naar sommige Javaansche kringen. Door sommige vrienden uit deze wereld ben ik dan ook in Javaansche kringen geïntroduceerd en hebben zij meegewerkt om het Evangelie, dat zij leerden kennen, door te geven aan hun Javaansche kennissen en vrienden.

Ik denk aan iemand, die aan het hoofd van een Gouvernementsbedrijf stond en over vele Javanen gesteld was. Hij leefde met een Javaansche vrouw zonder met haar getrouwd te zijn. Hij kwam door onze samenkomsten in aanraking met het Evangelie en tot geloovige aanvaarding ervan. Binnen enkele weken besloot hij aan het ongeoorloofde leven met deze vrouw een einde te maken en trouwde met haar en de gestadige invloed, dien

Een desa-schooltje in 't Magelangsche. — Zie blz. 175 —

Dr G. J. Dreckmeier,
directrice van het Zendingsziekenhuis te Magelang.
— Zie blz. 209 —

hij door woord en wandel op zijn ondergeschikten uitoefende, was bijzonder groot en heeft ook voor de Zending vrucht gedragen. Nimmer sloeg hij de samenkomsten over en bij elk bezoek, dat ik hem bracht, ging het altijd weer over den Heere Jezus, dien Hij had leeren kennen. 't Was heerlijk, de getuigenissen te hooren van eenvoudige Indo-Europeanen van hun geloof en wie de Heere Jezus voor hen geworden was.

Ik denk aan den man, die toen chef van het opiumdepot was en leefde met een Balineesche vrouw. Toen we hem opzochten en uitnoodigden om onze bijbelbesprekingen bij te wonen, werden we vriendelijk ontvangen. Trouwens 't was een hoogst enkele uitzondering, wanneer men wat onheusch bejegend werd. Het gesprek met bovengenoemden chef vlotte goed en hij kwam trouw naar onze samenkomsten. Maar toen hij, die diep onkundig was van den inhoud der Schriften, den hoofdinhoud ervan en de bedoeling van onze samenkomsten begreep, bleef hij weg; na enkele weken zochten we hem op om de reden van zijn wegblijven te vernemen.

De ontvangst was nu niet vriendelijk. Er was verzet, bestrijding, hij wou er niets meer van weten; hij was blijkbaar gewond, zijn conscientie was aan 't spreken gegaan, en al dat vreemde in zijn optreden vloeide voort uit zijn pogingen om die ontruste conscientie tot kalmte te brengen. En om temidden van zulke pogingen nu bezoek te ontvangen van iemand, die zich weer bij het spre-

ken van zijn conscientie zou aansluiten, vond hij toch wel een reden, om boos te worden. We kregen van de vrouw, met wie hij leefde, thee, maar het was geen gewoon kopje thee; later heeft deze vriend beleden, dat zijn boosheid hem er toe gebracht had, iets in de thee te doen, dat ons leven zou schaden. We bleven kalm, maar spraken toch met groote beslistheid over dien éénen naam, door welken wij moeten zalig worden en we vermaanden hem, dat hij zich niet zou verharden en in den dienst der zonde zou blijven voortleven.

De volgende samenkomst was hij tot onze groote verbazing weer aanwezig. Het feit, dat het kopje thee ons geen kwaad had gedaan, scheen indruk op hem te hebben gemaakt, en uit een gesprek, dat we daarna met hem hielden, bleek, dat hij gevoeld had met de vrouw, met wie hij geleefd had, te moeten trouwen en juist daarin had hij geen zin. Hij wou wachten, tot hij een goede Europeesche vrouw ontmoette met wie hij trouwen kon; maar te trouwen met zoo'n inheemsche vond hij beneden zijn stand; dat kon nooit goed gaan, enz. en hij vertolkte in deze woorden niet alleen zijn gevoelen, maar ook de gevoelens van zoovele ongehuwde Europeanen, die, in Indië gekomen, een baboe nemen, die voor hen zal koken, hun kamer zal verzorgen, de kleeren in orde houden en met wie zij voorts, als ware 't hun vrouw, leven. Om met zoo'n vrouw te trouwen, ook al hebben ze er jaren mee geleefd en al zijn er kinderen bij geboren, komt bij velen niet op. 't Voornemen is

juist om in dit leven niet te volharden, maar om bij het eerste verlot aan dien toestand een einde te maken en een Hollandsche vrouw te zoeken. Velen zijn er echter, die dit leven blijven voortzetten, niet meer met verlot gaan, of indien zij wel met verlot gaan, hun „baboe” met de kinderen achterlaten en na ommekomst van 't verlot weer tot hun „baboe” terugkeeren. Moeilijk wordt het dan, als eindelijk de pensioengerechtigde leeftijd aanbreekt en men voor de keuze staat, om voorgoed naar Holland te gaan of voorgoed in Indië te blijven. Sommigen blijven voorgoed in Indië, trouwen of trouwen niet, maar in ieder geval durven ze haar en de kinderen niet mee te nemen naar Holland en blijven achter, om voor de „baboe” en de kinderen te zorgen. Er zijn er ook, die hun vrouw en kinderen achterlaten en voorgoed naar Holland vertrekken en dan elke maand het noodige geld opzenden voor levensonderhoud. En weer anderen nemen wel de kinderen mee, maar laten de „baboe” achter.

Verschrikkelijke toestanden.

De inheemsche vrouw heeft reeds veel huwelijksellende gezien; het huwelijksleed in de inheemsche wereld, vooral in de prijaji-kringen, is groot; ontrouw, verstooting, scheiding komen veelvuldig voor. Haar leed is wel de donkerste plek van het toch reeds zoo donkere leven van vele vrouwen. De positie van de vrouw is niet beschermd, en men meent met haar te kunnen handelen naar willekeur. Maar hoewel de vrouw zoo gering geacht

wordt en aan veel lijden gewend, men zou verwachten, dat die vrouwen, die connecties krijgen met Europeanen, goed behandeld zouden worden en gelukkig, in vele gevallen, is dit ook zoo, maar wat ik boven schreef, is al wel voldoende om een blik te slaan in het lijden van de inheemsche vrouw, dat haar van de zijde van haar Europeeschen „man” aangedaan wordt. Er komen toestanden voor, die niet te beschrijven zijn en waarover ik ook niet zal verhalen.

Wie iets afweet van de lage positie der inheemsche vrouw, kan het daarom wel eenigszins begrijpen, dat vele Europeanen, die zoo'n „baboe” als bijzit hebben en zoo ook bovengenoemde chef, wel eenig bezwaar hadden om den bestaanden band in een echten huwelijksband om te zetten. Maar gelukkig, de strijd, dien hij daarover gestreden had, kwam tot een gunstige beslissing. Hij kon aan den greep van Gods eisch niet ontkomen. Hij voelde, dat hij deze vrouw, die niet zijn vrouw was, niet meer mocht verstooten. Die vrouw is onderwezen door haar man en mij in den christelijken godsdienst en 't was voor haar een blijde dag, toen zij haar geloof belijden mocht, den Heiligen Doop ontving en haar huwelijk bevestigd zag in het midden van de nog kleine gemeente. Vanaf dat oogenblik zochten zij in Bali te komen. Hij zou, zoo dacht hij, door zijn Balineesche vrouw plaats kunnen vinden voor het Evangelie onder het toen nog zoo gesloten Balineesche volk. Zijn wensch werd vervuld. Hij werd naar Bali overgeplaatst,

maar men heeft hem daar te kort gelaten, om vruchtbaar werk te kunnen verrichten, hoewel hij daar in het brengen van het Evangelie niet werkeloos is geweest.

Wie Evangeliseert, leert de ellende van de menschen kennen, leert de leegheid zien van een leven, waarin God niet de toevlucht is.

We kregen daarvan ook wel een duidelijk bewijs, toen we een adjudant-onderofficier opzochten, die alleen een huis bewoonde. Hij had een vrouw gehad, maar deze was gestorven „en”, zoo zei hij, „dit is het erge: ik heb haar zelf doodgeschoten”.

We keken vreemd op bij zoo'n plotselinge mededeeling; wat was hier gebeurd? We vroegen hem of hij 't ons vertellen kon. „Ja”, zeide hij, „eenigen tijd geleden meende mijn vrouw, dat ze 's nachts Javanen op 't erf hoorde en ze maakte mij wakker met de woorden: „man, daar zijn inbrekers”; ik vloog 't bed uit, nam mijn revolver en ging onmiddellijk het huis uit, om het erf te doorzoeken. Ik liep langs het huis. Even later ging mijn vrouw ook het huis uit en liep den anderen kant uit langs het huis, zoodat we op een gegeven oogenblik elkaar zouden ontmoeten. Ik wist echter niet, dat zij het huis verlaten had. Toen ik daarom op een gegeven oogenblik een mensch den hoek van 't huis zag omkomen, schoot ik onmiddellijk, meenende, dat daar de inbreker was. Naderbij komende zag ik, dat ik mijn vrouw geraakt had en zoo, dat de dood weldra intrad”.

Nu zat hij elken avond een tijdlang in een kamer,
Zendingsveld. 4*

voor een levensgroot portret van zijn vrouw, te treuren, en weigerde getroost te worden.

Wij hebben hem dien avond eerst maar laten vertellen en laten weenen, en z'n groote droefheid laten uiten. Wij voelden, dat we op dat oogenblik ook moeilijk konden troosten. Er zijn van die oogenblikken, dat ge door zwijgen en luisteren en belangstellende vragen meer troost, dan door uw spreken. En hij praatte maar en schreide maar en snikte het telkens weer uit. Ach, wat was zijn smart onzegbaar groot. Hij woonde alleen in dat huis met die groote kamers, waarvan er één zoo was ingericht, dat ze schier niet anders bevatte dan herinneringen aan zijn vrouw. Wij konden niets anders doen dan luisteren en ten slotte hebben we met hem gebeden, zijn klacht doorgegeven aan God, die zoo wonderlijk troosten kan. En daarna hebben we hem weer opgezocht en is hij naar onze bijbelbesprekingen gekomen.

Vele jaren hebben we dit mooie en gezegende werk kunnen voortzetten; toen echter het Zendingswerk zich uitbreidde en al meer op mijn tijd beslag ging leggen, was de Europeesche kring van Gereformeerden zoo groot geworden, dat er voldoende broeders aanwezig waren om dezen arbeid over te nemen en met meer kracht voort te zetten dan het mij mogelijk was. Ik kon zelfs vrijmoedigheid vinden, om me uit het Evangelisatiewerk onder Europeanen geheel terug te trekken, temeer nu de groei van de Europeesche Kerk ook meer tijd van mij vroeg.

Door de overkomst van vele Europeesche onderwijzers en onderwijzeressen en ook Gereformeerde militairen was de institueering van de Kerk mogelijk geworden en kon ik me moeilijk aan dit werk, verbonden aan de mede-verzorging der Europeesche Kerk, onttrekken. Er moesten Hollandsche catechisaties worden gehouden voor de kinderen van de Hollandsche Kerk; er moest huisbezoek worden gedaan; er moesten kerkeraadvergaderingen worden gehouden en er moest Zondags worden gepreekt. Ik was in dien tijd ook ongeveer predikant van een Hollandsche gemeente.

En ik deed dezen arbeid graag. Ik was doordrongen van het besef, dat, hoe sterker de band van den Zending met de Hollandsche gemeente was, des te sterker ook de band zou zijn van de Hollandsche gemeente aan de Zending. Zoodra de Zending tegen de Hollandsche gemeente, die elke week bijeenkomt, zou zeggen: ik heb geen tijd voor U, zou hij daarmee veroorzaken, dat de band om de Zending zeker niet werd aangehaald.

En dit is juist van zeer hoog belang, dat elke Hollandsche christen, die op het Zendingsveld komt te wonen, ook een medewerker wordt in dienst der Zending. Vooral onderwijzers kunnen in dit opzicht zoo veel doen en hebben in Magelang er ook naar gestreefd, om de Zending te dienen.

De Europeesche gemeente steunde financiëel en nam b.v. al de kosten van den arbeid onder de Chineezen voor haar rekening. De gelden, benoodigd voor het mooie Chineesche Kerkje, zijn door

de leden van de Hollandsche Kerk voor het grootste deel bijeengebracht; allerlei takken van Zendingsarbeid werden financieel gesteund. Er was een Zendingscommissie door den Hollandschen kerkeraad benoemd, die speciaal het werk onder de Chineezers verzorgde.

Ook moet met dankbaarheid melding gemaakt worden van den arbeid, die door tal van leden verricht is voor de armenkolonie en voor den colportageboekhandel.

Maar behalve het Zendingswerk was er nog zooveel te doen. Daar was in de eerste plaats voor de onderwijzers het werk onder de jeugd, dat in verband stond met hun schoolarbeid. Er waren kerkeradsleden noodig, die ook in die kleine gemeente heel wat tijd kwijt waren met het doen van huisbezoek, met de extra bearbeiding van zulken, die in het Indische leven waren ondergegaan of dreigden onder te gaan en over wie brieven waren ontvangen van de ouders. Dan, Magelang heeft een groot garnizoen en voor de militairen werd daarom een militair tehuis opgericht, dat heel wat zorgen vereischte; voorts waren er tal van broeders bestuursleden van de vereeniging tot verzorging van zwakzinnigen, die in het bij Magelang gelegene Temanggoeng tehuizen voor deze verzorging had opgericht en de goede gang van het werk vroeg van deze bestuursleden niet weinig tijd. Voeg daar nu bij den tijd, die gevraagd werd voor andere plaatselijke organisaties, en weer andere tijd, die noodig was voor

sommige leden, om opdrachten van de classicale vergadering uit te voeren en ge zult verstaan, dat bij zoo'n massa werk de dank groot is voor den steun, dien we van de leden der nog zoo kleine Hollandsche Kerk mochten ontvangen. Waar zoo-veel toewijding is en waar zooveel werk voor Gods Koninkrijk belangeloos wordt gedaan, daar kan de Zending zich moeilijk onttrekken aan de mede-verzorging der Hollandsche gemeente. Wel is waar heeft elke Christen, die naar Indië gaat, een zware roeping te vervullen. De geestelijke nood van alle volksgroepen is zoo groot; niemand mag daar ledig aan den dijk staan, of zijn vrijen tijd voor allerlei liefhebberijwerk besteden. De nood roept van alle kanten. De ellende, maatschappelijke en geestelijke ellende, grijnst van alle kanten U aan. De prachtige natuur moge hier en daar herinneringen wekken aan paradijsschoon, wie zich met het leven inlaat, ziet een zee van ellende, die met het schoon der weelderige natuur wel een scherp contrast vormt. Dan kan alleen het Evangelie redding brengen. Maar die roeping moet ook telkens voor oogen gesteld worden en de band tusschen de Hollandsche Gemeente en den Zending kan niet anders dan goed werken voor het verstaan van die roeping.

Om het werk van huisbezoek bij Europeanen te vergemakkelijken heb ik met de broeders uit Magelang er naar gestreefd om tot de oprichting van een Evangelisatieblad te komen. Om luk-raak

maar huisbezoek te doen bij Europeanen beteekent tijdverspilling, terwijl men groot gevaar loopt, moedeloos te worden bij de vele teleurstellingen, die men ondervindt. Maar een Evangelisatieblad is een uitnemend middel om er achter te komen, wie het allermeest voor een bezoek in aanmerking komen. Wanneer het enkele maanden aan huis bezorgd is, heeft men een goede aanleiding om in dat huis eens met de bewoners te gaan praten en te vragen of men zich op dat blad ook wil abonneeren. Uit het antwoord, dat men dan ontvangt, kan men in den regel wel afleiden, of de bezochte voor een nader bezoek in aanmerking komt. Soms leidt de vraag, of men zich abonneeren wil reeds tot een gesprek, of meerdere malen tot de vraag of men nog eens terug mag komen om nader over deze zaken te spreken.

Verspreiding van Evangelisatielectuur moge op zichzelf niet zonder beteekenis zijn, de hoofdbeteekenis is, dat deze verspreiding het brengen van bezoeken zoo vergemakkelijkt. Zonder bezoekarbeid schrompelt de beteekenis van lectuurverspreiding geheel ineen. Dit plan vond weerklank bij de broeders in Magelang. Verschillende broeders namen een rubriek voor hun rekening en weldra verscheen het eerste nummer van „De Zaaier”, onder welken naam dit Evangelisatieblad nog verschijnt en dat op zijn zaaitocht door Nederlandsch-Indië in menige woning het zaad van het Evangelie uitgestrooid heeft, ook onder Hollandsch-sprekende Inheemschen. De versprei-

ding nam snel toe en sedert dit blad overgenomen werd door de gezamenlijke Gereformeerde Kerken in Nederl.-Indië en de aangelegenheden van dit blad niet slechts door een plaatselijke commissie van Magelang werden behandeld, maar door alle Kerken op haar classicale vergadering, die ook de Redacteuren benoemt, is de belangstelling en de beteekenis van dit blad steeds toegenomen.

Het kan niet de bedoeling zijn, om hier de heele geschiedenis te beschrijven, die de verspreiding en de groei van het blad doorliepen, ik kan toch niet nalaten, hier de namen te noemen van dominee Kuipers van Djokja, den heer Hagen van Magelang en dominee Sillevis-Smit van Semarang, den tegenwoordigen hoofdredacteur, door wier groote toewijding dit Evangelisatieblad geworden is tot een belangrijk Evangelisatiemiddel, dat graag gezien en gelezen wordt en in 8000 exemplaren elke 14 dagen wordt verspreid.

VI

H E T J A V A A N S C H E W E R K

Toen ik enkele maanden in Magelang was, hield ik voor de kleine groep Christenen m'n eerste preek. Gelukkig, dat ze door den Javaanschen taalleeraar goed nagekeken was en dat we samen er zoolang aan hadden gewerkt, dat er grond was voor de meening, dat ze wel begrepen zou kunnen worden. Ik meende, dat dit geen al te stoute veronderstelling was. Nu zou ik die veronderstelling niet meer durven handhaven. De eerste preeken waren echte Hollandsche preeken, overgebracht in 't Javaansch. Maar wanneer ze beoordeeld worden naar Javaanschen maatstaf, dan moeten ze wel heel slecht zijn geweest. De wijze, waarop men zijn gedachten uitdrukt in 't Javaansch, is zoo heel anders dan in 't Hollandsch. En men moet enkele jaren op Java gewerkt hebben en veel met Javanen gesproken hebben en goed Javaansch gelezen hebben, om er iets van terecht te brengen. Eer, dat de gedachten weergegeven worden in karakteristiek Javaansch, in woorden, vormen, en met beelden, zooals de ontwikkelde Javaan ze gebruikt, moet er heel wat tijd aan intensieve studie van 't Javaansch worden gegeven.

Wij, Westeringen, hebben altijd weer last van ons abstracte denken; ook bij ernstige poging om

ons uit te drukken, zooals de Javanen het zelf doen, blijven we toch eenigszins Westersch in onze preeken. Dat is een groote moeilijkheid, omdat wij, Zendelingen, die geroepen zijn om de helpers, de goeroe's-indjil, te vormen, niet in staat zijn, hun het juiste voorbeeld te geven. In een ander hoofdstuk hoop ik daar meer van te vertellen. Nu alleen maar iets over de moeilijkheid van de taalsoort, die bij de prediking gebruikt moest worden.

Toen ik op Java kwam, was het nog een open vraag welke taalsoort er in de samenkomst gebruikt moest worden. In het Javaansch zijn er verschillende taalsoorten, waarvan het gebruik geheel afhangt van de verhouding waarin de spreker staat tot den aangesprokene, of van de plaats waar hij zich bevindt. De gewone taal is het Ngoko met zijn 22000 stamwoorden. Deze taalsoort gebruikt een meerdere tot z'n mindere, of wordt gesproken onder menschen, die gelijk zijn van stand. Maar de mindere tot den meerdere gebruikt die taalsoort, die we Krama noemen. Het Krama wordt in 't algemeen gebruikt, wanneer men den aangesprokene wil eeren. Zoodra de aangesprokene om de een of andere reden op eerbetoon aanspraak kan maken, dan wordt dit in de taalsoort, die gesproken wordt, uitgedrukt. B.v. een jongen, die ouder is dan 8 jaar, spreekt het Krama tot zijn ouders; ook tot z'n ouderen broer, terwijl die oudere broer het Ngoko spreekt tot zijn jongeren broer. Maar straks maakt die jongere broer promotie en klimt hij op den maatschappelijken ladder z'n broer voorbij. Wan-

neer die twee nu elkaar ontmoeten, zal de oudere nog wel Ngoko spreken tegen z'n jongeren broer, maar hij zal tevens in enkele Kramawoorden doen uitkomen, dat zijn jongere broer in stand boven hem uitkwam, terwijl omgekeerd de jongere zijn ouderen broer blijft aanspreken in het Krama. Echter wanneer het standsverschil tusschen die twee grooter wordt, wordt er almeer wijziging gebracht in de woorden, die men tot elkaar spreekt, zoodat bij groot verschil in stand de oudere broer Krama spreekt tot zijn jongeren, die hooger in stand is, en de jongere een taalsoort gebruikt, die men tegen minderen spreekt, maar dan tegen zulke minderen, die men toch wil eeren, het z.g. Madya.

Wat voor taalsoort moest ik nu gebruiken in de samenkomst? Moest ik er van uitgaan, dat daar vergaderd zijn de leeraar met z'n leerlingen, zoodat ik dezelfde taalsoort moest gebruiken als die leeraar, d.i. het Ngoko; moest ik mezelf beschouwen als een, die met een goddelijke boodschap was gezonden en dus dien taalvorm moest gebruiken, waarin dit uitkwam? Maar zou het gebruik van Ngoko niet opgevat worden als een mindere waardeering van de hoorders? Immers Ngoko spreekt een meerdere tot z'n mindere en zou ik door deze taalsoort te gebruiken niet een verkeerde houding aannemen en zou zulk spreken niet opgevat worden als een verklaring, dat ik de meerdere was van alle aanwezigen? Op de Zendingsterreinen werd overal door Europeesche arbeiders het Ngoko gebruikt, maar dominee Adriaanse, die in Poerwo-

redjo als missionair-predikant heeft gearbeid, brak met die gewoonte en toen ik op Java kwam, was er een enkele Zendingsarbeider, die hem daarin was gevolgd.

Het antwoord van mijn taalleeraar luidde: U moet Krama spreken in een vergadering, die voor het publiek toegankelijk is. De Javanen zelf spreken in elke publieke vergadering Krama en ook onze helpers, die in de samenkomsten voorgingen, spraken Krama en waren niet te bewegen, ook niet door de meest invloedrijke Europeesche arbeiders, om dit Krama door beleefd Ngoko te vervangen. Het sprak vanzelf, oordeelden zij, dat men in publieke samenkomsten Krama spreekt en daarin zijn hoorders eert. Ook in Holland zal men om den vorm en de woorden te vinden, die men voor de preek gebruiken moet, geen onderzoek in gaan stellen naar de woorden, die een onderwijzer tot zijn leerlingen, een vader tot zijn kinderen, en de kinderen onder elkaar spreken. Trouwens ook op Java zal een leeraar tot z'n leerlingen zeker Ngoko spreken, maar toch ook weer niet in elk geval. Ook hier wordt de taalsoort beheerscht door de vraag: wie zijn die leerlingen? Iemand, die tot den Javaanschen adel behoort en volwassen is, zal door zijn leeraar zeker niet in 't Ngoko onderwezen worden. En de afgezant des Konings mag, zoolang hij de woorden des Konings in directe rede weergeeft, ongetwijfeld het Ngoko gebruiken in die woorden, die de Vorst tegen zijn onderdanen zich mag veroorloven, maar als diezelfde afgezant er een

verklaring aan gaat toevoegen, wordt de taalsoort beheerscht door den stand en de positie van den aangesprokene.

Ik heb het advies van mijn taalleeraar en het voorbeeld van de Javanen, die in publieke vergaderingen spreken en van de helpers en een enkelen missionairen predikant gevolgd en Krama gesproken, zoo dikwijls ik geroepen werd in samenkomsten het Evangelie te brengen.

Zoodra de kennis der taal me in staat stelde met eenige inspanning een gesprek te voeren met Javanen, ging ik er op uit, vergezeld van een helper, om bezoeken af te leggen bij menschen, die alleen in 't Javaansch te bereiken waren; en de eersten, die daarvoor in aanmerking kwamen, waren de Sadrachianen. De z.g. apostel Sadrach had ook in het Magelangsche z'n aanhangers ¹⁾). In de plaats Magelang was een groote Sadrachiaansche gemeente, die elken Zondag vergaderde en waarbij zich ook vele Javanen, die soms op grooten afstand van Magelang woonden, hadden gevoegd. Invloed

1) Sadrach is de bekende helper van Mevrouw Philips geweest, die na haar dood haar werk voortzette en uitbreidde en buitengewoon veel invloed op de Javanen heeft uitgeoefend. Bij een bezoek van Ds Lion Cachet op Java, die de opdracht had om het Zendingswerk te inspecteeren, heeft hij Sadrach tot dwaalleeraar verklaard en voorgeschreven, dat de Zending met hem te breken had. Het gevolg hiervan was, dat Sadrach zich aansloot bij de Apostolischen, door wie hij tot Apostel werd aangesteld en alle Christenen, op een honderdtal na, Sadrach bleven beschouwen als hun eigenlijke goeroe; zie Midden Java ten Z., door Ds D. Pol, blz. 135, 158 v.v.

onder hen te krijgen was moeilijk. De deuren waren in dien tijd gesloten en als er in desa's ver van Magelang Sadrachianen woonden, hebben ze meestal volhard om naar Magelang te gaan en daar de samenkomst der Sadrachianen bij te wonen, liever dan te hooren wat onze goeroe-indjil in hun eigen dorp vertelde. Herhaalde bezoeken bleven vruchteloos. Tot het bijwonen van onze samenkomsten waren de meesten niet te bewegen.

De bevelen van Sadrach werden blijkbaar trouw opgevolgd en sedert de breuk met de Gereformeerde Zending, die na het bezoek van Ds Lion Cachet heeft plaats gehad, ging van dezen invloedrijken man het wachtwoord uit: deuren dicht voor de Gereformeerde Zending. Pogingen, die van verschillenden kant werden aangewend om de deuren open te krijgen, mislukten en van zijn aanhangers keerden er wel velen terug tot hun oude opvattingen, maar overgangen naar onze samenkomsten bleven schaarsch.

Aan de Chineesche volgelingen van Sadrach had ik al eens gevraagd om mij te berichten, wanneer hij op zijn rondreizen, die Sadrach geregeld hield, een bezoek zou brengen aan Magelang, omdat ik hem zoo graag eens ontmoeten wou.

Zoo'n bericht kreeg ik eens, toen Sadrach op het punt stond van te vertrekken, maar toen ik in het huis kwam, waar Sadrach logeerde, was hij juist vertrokken naar het station. Ik haastte me naar het station om althans een oppervlakkige kennismaking met hem te hebben en ik was zoo gelukkig om een

poosje, voor de tram vertrok, hem te ontmoeten. De Chineezzen, die hem uitgeleide deden, stonden voor het raampje met Sadrach te praten, en op mijn verzoek stelden zij mij aan hem voor. Sadrach bleef echter zitten en een gering hoofdknikje was blijkbaar nog te veel, om er mij mee te verwaardigen. Ik sprak er mijn blijdschap over uit, dat ik hem mocht ontmoeten; dat ik hem liever had opgezocht in zijn logies, maar dat het late bericht van zijn komst dit helaas onmogelijk had gemaakt. Sadrach gaf geen antwoord, keek even in de richting waar ik stond en bleef zwijgend voor zich uitkijken. Dat was een minder aangename ontmoeting. Ik was blijkbaar in zijn oogen minder dan niets en ik vermoed, dat die houding aangenomen werd om aan de Chineezzen duidelijk te maken, welke houding zij tegenover mij moesten aannemen. Ik trachtte m'n figuur te redden door al maar te blijven praten en mededeelingen te doen, maar hij bleef in zijn zwijgzame houding volharden en toen het oogenblik van vertrekken aanbrak, wisselde hij ten groet nog enkele blikken van verstandhouding met de Chineezzen, knikte hij hen toe, maar voorts deed hij alsof ik er niet was en ik voelde dit vertrek als een verlossing uit een netelige positie en 't was me duidelijk geworden, dat ik, om Sadrach eens te ontmoeten, ik hem niet moest opzoeken, als hij zijn gemeenten bezocht en te midden van zijn leerlingen was. Een vriendelijke houding jegens mij temidden van zijn leerlingen zou wellicht verkeerd uitgelegd zijn door zijn

volgelingen en mij eenigen ingang verschaft hebben onder hen. Nu bleef die deur gesloten.

Een ander bezoek werd gebracht bij den Sadrachiaanschen voorganger Sedja Wigoena; deze was vroeger in de streek, waar hij woonde, een zeer bekend Mohammedaansch leeraar geweest, met enkele honderden volgelingen. Maar bij een openbaar twistgesprek, dat deze Sedja Wigoena gehouden had met Sadrach, was hij zoo verslagen en had Sadrach hem zoo schaakmat gezet, dat naar de overtuiging van allen, die dit gesprek bijwoonden, Sadrach overwinnaar was en dat moest nu ook hierin uitkomen, dat Sedja Wigoena met al zijn leerlingen ingelijfd werd in het Sadrachiaansche leger en zij nu voortaan Sadrach als hun leeraar hadden te erkennen.

Ik zocht dezen goeroe in zijn nette woning op en werd er ook vriendelijk ontvangen. Hij vertelde me van de gemeente in die plaats, hoeveel leden ze telde, van de pogingen der Roomsch-Katholieken om hem tot goeroe te maken in hun dienst; hij vertelde van z'n gezin, en van de samenkomst, die Zondags gehouden werd; hijzelf kon daarin niet meer voorgaan; de preek werd door een ander gehouden en toen hij bemerkte, dat ik wel graag zoo'n samenkomst wou bijwonen, gaf hij daarvoor z'n toestemming.

Ik was zeer verblijd over deze ontmoeting. De vriendelijkheid, waarmee hij me was tegemoetgetreden, de gulheid in de mededeelingen en de goedkeuring, die hij gaf voor het bijwonen der

samenkomsten, gaf eenige hoop, dat zijn volgelingen hem in deze houding zouden navolgen. Kort daarop ging ik Zondags naar Bintaro, de plaats, waar Kjai Sedja Wigoena woonde; we zaten eerst enkele oogenblikken in het huis van Sedja Wigoena te praten, waar allen, die de samenkomst zouden bijwonen, eerst hem kwamen begroeten. Gemeenschappelijk gingen we naar het kerkgebouwtje, dat op een erf vlak tegenover zijn woning was opgericht en daar werd mij een plaats aangewezen in de banken van den kerkeraad.

't Was een eenvoudig, net Kerkje. Aan weerszijden van den preekstoel zaten de kerkeraadsliden. Voor den preekstoel en tusschen de kerkeraadbanken bevond zich het doophek en de overige ruimte tot den ingang was bezet met banken, waarvan de middelste rij de breedste was, geflankeerd door twee smallere rijen. Vrouwen waren er ongeveer niet aanwezig.

Toen de dienst begon, werd het opgegeven schriftgedeelte voorgelezen door een apart daarvoor aangestelden voorlezer. Het zingen van psalmen geschiedde door den kerkeraad, die daarvoor in een kring ging staan en de opgegeven verzen zongen op oud-Javaansche wijzen. Van de preek kwam niet veel terecht. Wat hij vertelde, kwam hierop neer, dat er vroeger een Boeddhistische godsdienst geweest was en die godsdienst was voor dien tijd ook goed. Daarna was de Mohammedaansche godsdienst gekomen, die veel beter paste bij den tijd, waarin de Mohammedaansche gods-

dienst de heerschende was. Nu echter was het de tijd van den Christelijken Godsdienst en moesten we christenen zijn. Van tekstverklaring kwam niets terecht. Evangelieprediking werd niet gegeven. Wat moest er van deze groep „christenen” terecht komen, indien ze niet uit de Schriften onderwezen werden? „Mijn volk gaat verloren, omdat het geen kennis heeft”, was het Schriftwoord, dat me telkens voor de aandacht kwam. Wat zou het heerlijk zijn, als ik daar eens een goeroe-indjil mocht heen-zenden; onze eenvoudige Hakkim zou er wat anders kunnen brengen en het was m'n voornemen om in die richting eens een stap te wagen. Maar toen de samenkomst afgelopen was, haastten ze zich allen weg. Alleen toen Sedja Wigoena er zich persoonlijk mee bemoeide, waren er enkelen bereid mee de woning van hun ouden kjai binnen te gaan en een oogenblik met me te praten.

Maar het gesprek vlotte niet; er werden allerlei vreemde vragen gedaan, die ik trachtte te beantwoorden, maar die me eenigszins het gevoel bijbrachten van een gereserveerde houding, van een gesloten deur, waarachter ze zich verscholen. Spoedig gingen ze dan ook weg en de vriendelijke houding, die bij het eerste bezoek door Sedja Wigoena aangenomen was, vond ik bij den man, die voorgegaan was en bij de anderen niet terug en pogingen, die gedaan werden om ingang te krijgen, bleven vruchteloos. En als er zoo nu en dan wel eens een Sadrachiaan tot de gemeente overkwam, dan hebben we daar als regel weinig plezier van

beleefd. Christenen, die rechtstreeks uit het Mohammedanisme tot ons kwamen, zijn flinker, ijveriger, meer bezield en ook meer begeerig om verder onderwezen te worden, meer geestelijk. De Sadrachianen, die overkwamen, waren in den regel lauw, het onderwijs, dat zij genoten hadden en op grond waarvan zij zich door Sadrach lieten doopen, was meer aardsch georiënteerd, meer naar het gevoelen van den gewonen Javaan en in onze Christelijke gemeenten bleven zij de meeste bewerking vereischen, die onze goeroe's vermoede. Zij kwamen voor het meerendeel niet boven de geestelijke temperatuur van de Sadrachiaansche omgeving uit. Hun onkunde aangaande de Schriften was zoo groot, er heerschten zulke wonderlijke verwachtingen en inzichten, dat er telkens heel wat weg te werken was wat aan de vatbaarheid om het onderricht uit de Schriften te verstaan, in den weg stond. Maar één ding was er toch, dat hoop bleef geven. Zij hadden den Bijbel en daaruit hoorden zij zoo nu en dan wat voorlezen; en al was het gebruik, dat zij van de Schriften maakten, meer gelijk aan het gebruik van vaste uitspraken door den ngelmoe-leeraar, hier en daar waren er toch wel meer ontwikkelden; wie weet of er in de toekomst onder de werking van den H. Geest niet een vraag zou komen naar meerder onderricht. En die tijd is gekomen. Toen Sadrach gestorven was en opgevolgd door Jotham, had in dezen opvolger van Sadrach iemand de leiding in handen gekregen, die van meetaf een geheel andere houding

t.o. van de Gereformeerde Zending innam. Hij was er sterk van overtuigd, dat er diepe onkunde heerschte onder de Sadrach-Christenen en wendde al spoedig den blik naar de hem bekende mannen der Zending als Ds K. v. Dijk en Ds L. Netelenbos, in de stille hoop, dat zij mede zouden arbeiden om nog te redden wat er te redden was. In deze toenaderingspogingen werd hij echter aanvankelijk van hoogerhand tegengewerkt, totdat zijn eenige goede helper Abraham in dienst trad der Gereformeerde Zending.

Dat was voor hem het sein om evenzoo den beslissenden stap te doen en te onderhandelen met de Zending over algeheele overgave der Sadrachiaansche gemeenten aan de Zending.

Jotham zou met zijn helper Abraham al de gemeenten bezoeken en mededeelen waarom hij tot dit besluit gekomen was en hij zou zijn oud-leerlingen aansporen, om de leiding der Zending en haar onderwijs te aanvaarden. Jotham is in dit werk trouw geweest.

Met bewonderenswaardige volharding heeft hij al de gemeenten bezocht en hoeveel tegenstand hij ook ondervond en hoeveel onheusche bejegeningen hij zich moest laten welgevallen, hij bleef bij die gemeenten aandringen om te doen wat hij zei, de eenige weg voor het behoud der gemeenten. In 17 van de 72 gemeenten hebben ze naar hem geluisterd en zich onder toezicht en leiding der Zending gesteld, maar in de meesten gemeenten was het antwoord: „we blijven maar liever dom”

en het verslag, dat zijn helper Abraham over die tochten heeft opgesteld, doet verbaasd staan hoe deze Jotham met een kracht van overtuiging en onbezweken moed ingeworsteld heeft tegen alle mogelijke intriges, laster van zijn tegenstanders, die ook overal de gemeenten hadden bezocht en het streven van Jotham aan onedele drijfveeren hadden toegeschreven.

In het Magelangsche waren de meeste Sadrachiaansche gemeenten er afkeerig van, om onder leiding der Zending te komen.

Adigoenoeng, vlak bij het Wonosobosche Zendingsterrein gelegen, is de eenige gemeente, die naar de raadgevingen van Jotham luisterde en waar de Zendingsoeroe telkens kon komen om het onderwijzen en de leiding van den Sadrachiaanschen voorganger over te nemen. Uit deze gemeente konden, na eenigen tijd onderwezen te zijn, een vijftal worden toegelaten om belijdenis des geloofs af te leggen. Op andere plaatsen, waar een Sadrachiaansche gemeente was, kwamen enkele leden tot ons over. Zoo ook in Magelang.

In Magelang woonden enkele Europeanen, die bij de gemeente van Sadrach waren aangesloten. Daar woonde ook de Europeesche apostel, die in deze dagen van overgave zich terdege weerde om de actie van Jotham onschadelijk te maken. Toch heeft hij niet kunnen verhinderen, dat enkele Chineesche families mede tot het inzicht kwamen, dat de leer, die aldaar gepredikt werd, de aanmatigende en verschrikkelijke woorden van den

apostel, niet naar de Schrift konden zijn en daarom bij de Zendingsgemeente aanklopte om nader onderwijs. Naar het getal gerekend was de oogst bij de overgave der Sadrachiaansche gemeenten voor de Zending in Magelang niet groot, maar de weinigen, die kwamen, waren voor de Zendingsgemeente een aanwinst en vooral de Chineesche broeders van Magelang hebben veel gedaan om de komst van Gods Koninkrijk onder de Chineezen te bevorderen.

Tot het begin van het Zendingswerk behoorde ook het houden van lezingen over den Christelijken Godsdienst voor Javaansche prijaji's. Ik had enkele lezingen klaar gemaakt, die meer den naam verdienen van eenvoudige preekjes, maar waarin ik toch getracht had om zoo eenvoudig mogelijk weer te geven de hoofdzaak van wat wij gelooven.

Eerst heb ik een paar van die lezingen in Magelang gehouden, waar, door de medewerking van hun Europeesche chefs, tal van prijaji's de lezingen bijwoonden in een der pandjeshuizen (Banken van Leening) van Magelang.

Daarna zou ik een poging wagen om in de omgeving van Magelang, in de districtshoofdplaatsen, contact te krijgen met de prijaji's. Ik begon in Salaman, een van de districtshoofdplaatsen van de Afdeeling Magelang.

De helper ging eerst in Salaman rond met een lijst, waarop de mededeeling stond, dat ik in Salaman enkele lezingen over den Christelijken Godsdienst zou houden. Ieder was welkom en na

elke lezing zou gelegenheid worden gegeven tot het doen van vragen.

Plaats van samenkomst: het Pandjeshuis. Zondagmorgen ging ik er heen; 15 Kilometer van Magelang lag de plaats; en de tocht erheen, in een dogcar volbracht, gaf het heerlijke genot, dat een uitzicht op de mooie, tropische landschappen rond Magelang verschaft. 't Was een stille morgen. De weg, die anders, als er in Magelang groote pasar is, zoo vol kon zijn, was nu zoo goed als leeg; slechts hier en daar wat spelende kinderen en op de rijstvelden enkele mannen aan het ploegen van de velden, waarvan de rijstooft was weggehaald en die nu weer werden klaargemaakt voor het planten van tweede gewassen of voor het uitzetten van de rijstplantjes, om straks voor de tweede maal in dit jaar een oogst te kunnen binnenhalen. Achter de rijstvelden, en soms langs den hoofdweg, waarop wij reden, de dorpen, waar de bamboeboschen, die er omheen stonden, het doordringen van elk zonnestraaltje belemmerden. Rechts zagen we op den Soembing en voor ons het lage Menorehgebergte, waar op een der hoogten de Boroboedoe is gebouwd, de oud-boeddhistische tjandi, die als bouwwerk de bewondering afdwingt van ieder, die ze bezoekt en die bij u de gedachte naar voren dringt: wat hebben de Boeddhisten toch veel over gehad voor hun godsdienst. Voor den bouw van de Boroboedoe heeft men vele jaren noodig gehad; hoeveel arbeidskracht en tijd zou deze tempel verslonden hebben? Al die gebeeldhouwde reliefs,

waar heel het leven van Boeddha in honderden tafereelen staat afgebeeld en waar ge meer dan een vollen dag voor noodig hebt om aan de hand van een kleinen gids te bezichtigen wat er op de verschillende rondgangen is afgebeeld. We bevinden ons in het gebied, waar eeuwen geleden de tempelgangers opgingen om daar hun afgodischen eeredienst te volbrengen.

Nu staat de Boroboedoer verlaten; door de meesten, die het bezoeken, slechts aangetrokken om dit meesterstuk van boeddhistischen bouw te kunnen zien. Slechts een enkele Javaan gaat er heen, als het donker is, om onbespied z'n offer te kunnen brengen aan de geesten, wier gunst hij zoekt. Nu zijn de Javanen in den greep van het Mohammedanisme, nu wordt rondom de Boroboedoer Mohammed geëerd in de telkens weer uitgesproken belijdenis: er is maar één God en Mohammed is zijn gezant. Maar in die desa's, die we langs rijden, in heel deze dicht-bevolkte streek, is het Evangelie nog iets onbekends, heerscht er de duisternis, dringt er geen enkele lichtstraal van het Evangelie door.

Wat is er hier veel te doen. Hoe moet het aangevatt worden om hier in al die desa's den naam van Jezus bekend te maken? Het gedeelte, waar we doorrijden, is nog maar een klein stukje van het Zendingsveld en de weinige, die ik heb, zijn niet voldoende om een klein onder-district te bewerken. We hebben een ziekenhuis noodig en scholen en colporteurs om door al die middelen

contact te krijgen met de bevolking; maar van dat alles is er niets.

Ik voelde me als een eenzame arbeider op een onoverzienbaar veld, als een soldaat, die optrekt tegen een heel leger.

En toch: wat is het wonderschoon, dat woord, dat Jezus tot Martha zeide: heb ik u niet gezegd, dat gij, zoo ge gelooft, de heerlijkheid Gods zien zult — en dat andere: en zie ik ben met u al de dagen. De heerlijkheid Gods zou ook op dit veld gezien worden en Jezus' woord: Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde, gold voor elke desa, die we voorbijreden, gold ook voor de plaats, waar we heenreden. Hoe stijgt uit al die beloften de bede op om geloof, versterking van het geloof, dat we niet alleen zijn, geen eenzame strijders en geloof, dat we Zijne heerlijkheid in dit land zullen zien.

We naderen intusschen Salaman, en de nabijheid van deze plaats en het werk, dat we daar zullen verrichten, verdrijft alle gedachten, die niet met de te houden vergadering van Salaman in verband staan. Zullen er velen gehoor geven aan de uitnoodiging? En als er eens niemand was? Salaman stond bekend als een plaats, waar vele santri's waren, echte Mohammedanen, die in onderscheiding van andere Javanen min of meer in het Mohammedanisme onderwezen waren. Nu waren de prijaji's, die tot de samenkomst uitgenoodigd waren, in den regel wel menschen, die van elders aldaar in gouvernementsdienst geplaatst waren,

maar het stempel van een plaats wordt zoo licht gedrukt op degenen, die er komen wonen.

Eindelijk stond de dogcar stil voor het pandjeshuis; er waren er al gekomen en er kwamen steeds meer en de ruimte, waarin de vergadering zou plaats hebben en die ongeveer een 50 man kon bevatten, liep vol. Wat viel dat mee, zooveel had ik er niet durven verwachten. Wat was alle vrees beschaamd en hoe dikwijls is het gebeurd, dat vrees beschaamd werd, opdat we op Zendingsgebied niet te gauw zouden zeggen: dat zal wel niet gaan, of daar zijn te veel bezwaren tegen. Met eenige vrees, maar toch ook met een gebed in het hart om zegen, stond ik op. Ik sprak mijn blijdschap uit, dat er zoovelen gekomen waren om naar deze lezing te luisteren. Ik vroeg eenige clementie en hoopte, dat men het mij zou vergeven, als er in mijn spreken van het Javaansch fouten mochten voorkomen, daar het Javaansch een moeilijke taal was en het voor een Hollander moeite kostte om zich in deze taal uit te drukken.

Verschillende uitroepen van inggih, inggih (= ja) verzekerden me van hun welwillendheid om mijn fouten niet al te zwaar toe te rekenen en daarna begon ik met een uiteenzetting, waarin ik duidelijk maakte, dat wij allen zondige menschen waren en dat door die zonde scheiding was ontstaan tusschen God en ons en steeds toenemende verwijdering en dat, zoolang die zonde er lag, die verwijdering en die scheiding niet konden worden opgeheven. En dat alle ellende en lijden en rampen,

sinds de zonde haar intrede deed in de wereld, van die zonde de straf was. Dat we gelijk waren aan een onderdaan van den Sultan, die den Sultan beleedigd had en nu uit het paleis van den Sultan verstooten, tevergeefs uitzag naar een redelijk bestaan. Verstooten door den Sultan wordt die onderdaan ten prooi van armoede, van dag tot dag wordt het minder met hem en eer hij weer opgenomen kan worden onder de onderdanen van den Sultan en daar zijn oude positie zou kunnen innemen, moet eerst uit den weg geruimd worden wat de scheiding, de uitwerping, de armoede had veroorzaakt. Zoo was het nu ook in onze verhouding tot God; wij hebben Hem beleedigd, Zijn bevel overtreden en tengevolge daarvan zijn wij verstootenen en die uitwerping kan niet eerder worden weggenomen tenzij die zonde, die de uitstooting bewerkte, wordt weggenomen.

Hoe kan die zonde nu weggenomen worden? Kunnen wij ze zelf wegnemen? Neen. Wie kan het wel? Die onze zonden wegneemt en ons weer met God verzoent, is Jezus Christus, de Zoon van God, die mensch geworden is en door Zijn lijden en sterven de straf op onze zonde gedragen heeft. Hij heeft het in orde gebracht tusschen God en ons. Hij heeft de deur van 't paleis Gods weer voor ons geopend. Ieder, die in Hem gelooft, op Hem z'n vertrouwen stelt, zal zalig worden.

De „lezing” duurde kort. Er was een stille hoop, dat er vragen zouden komen en daardoor enkele gedeelten nog eens geaccentueerd zouden worden.

Mijn helper, die in die streek woonde, was ook gekomen, opdat hij woorden, die ik nog niet kende, even zou kunnen verklaren.

Nu, die hoop, dat er vragen zouden komen, werd vervuld. Er kwamen vragen, als: zijn alle godsdiensten niet gelijk? Op den pasar kan men komen langs verschillende wegen, kan men zoo ook niet in den hemel komen langs verschillende wegen? Is het waar, wat ik gehoord heb, dat de Christenen het bestaan van drie goden aannemen? Is de Bijbel niet dikwijls met zichzelf in tegenspraak? Waarom was het noodig, dat God Zijn Zoon heeft laten lijden en sterven voor de zonden? Ik ben vader en als een van mijn kinderen tegen mij gezondigd heeft en bij me komt om vergeving te vragen, dan vergeef ik het aanstonds en wil dan niet, dat er eerst bloed gestort wordt, voordat ik het vergeef.

In mijn antwoord op deze vragen heb ik eerst duidelijk gemaakt, dat er veel te vragen valt, waarop eenvoudig geen bevredigend antwoord gegeven kan worden, maar dat we toch gelooven, omdat Gods Woord het ons zegt. Dat we om alle vragen te beantwoorden zelf God zouden moeten zijn. Hoe zou een nietig mensch God kunnen begrijpen. Reeds van sommige menschen is er zooveel, dat we niet verklaren kunnen. Als ik bij den eenvoudigen desa-man kom om bij hem eens te informeren, waarom de verschillende regelingen in den Kraton zijn, zooals ze zijn, zal ik zeker geen bevredigend antwoord ontvangen. Ik ga het veiligst, om het juiste antwoord te zoeken bij den Sultan zelf.

Wat nu de eerste vraag betreft: zijn alle godsdiensten gelijk, daarop antwoord ik, dat er in elken godsdienst iets goeds zit en zeker niet graag het goede, dat in het Mohammedanisme zat, zou willen verwerpen. Maar dat we hier deze vraag moeten stellen: hoe kunnen we weer met God in de goede betrekking komen, zoodat God mij om mijn zonde niet verwerpt. Indien nu het geloof, dat ik belijd, nl., dat Jezus Gods Zoon is, mensch werd en voor al mijn zonden geleden heeft, verworpen wordt, dan voelt u wel, dat ik opnieuw Gods toorn opwek, indien ik zou zeggen: „Jezus Christus is niet Gods Zoon”. Zou er iets Gods toorn meer gaande maken, dan de ontkenning, dat Jezus Christus Gods Zoon is? En dat ontkent u juist. Hoe zou het dan mogelijk zijn, dat Uw belijdenis, die juist Gods toorn opwekt, gelijk zou zijn met een belijdenis, die Gode welgevallig is?

Maar misschien bedoelt u, dat elke godsdienst een aantal regelen, geboden en verboden bevat, die het goede bedoelen en juist daarom alle godsdiensten gelijk zijn. Maar dat is niet het voorname, waar het om gaat.

Durft u te zeggen, dat u al de geboden en voorschriften volkomen gedaan hebt? Is uw hart rein, zijn uw begeerten rein, is u zonder zonde? Zou u het prettig vinden, als ik hier alles kon vertellen wat er in u omgegaan is en gedacht en begeerd is, van jongs af aan? ik niet. Ik zou zeker weggaan. Maar juist daarom komt het telkens weer neer op de vraag: hoe kom ik van mijn vele zonden af, die

alle bij God bekend zijn en die alle overtredingen waren van Zijn wil. Maar ik heb nog andere vragen te beantwoorden, die mee dit antwoord zullen verduidelijken.

De tweede vraag, die veel leek op de eerste, luidde: of men niet door alle gelooven in den hemel kan komen? Mag ik u ook eens een vraag doen? Wat leeren de Mohammedanen? Immers, dat iemand, die niet belijdt, dat er maar één God is en Mohammed niet erkent als profeet, ook niet zalig kan worden. Daaruit volgt dus, dat uw eigen geloof u het antwoord op uw vraag geeft. De Bijbel zegt: wie in den Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven, maar wie den Zoon ongehoorzaam is, zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem.

Uw beeld van den pasar gebruikt u ook verkeerd. Zeker, u kunt van 't Noorden en Zuiden enz. op den pasar komen. Maar deze pasar is niet het beeld van den hemel, maar van de eeuwigheid, d.w.z. al onze levenswegen loopen uit in de eeuwigheid, wij moeten allemaal sterven, wij allen gaan door een poort des doods, wij allen zullen eenmaal staan voor God, die rechtvaardig en heilig is. Maar als ik nu in die eeuwigheid uitkom zonder geloof in den Heere Jezus Christus, dan ben ik gelijk aan dien pasarganger, die wel op den pasar aankomt, maar niets koopen kan, omdat hij bekend staat als een, die overal in de schuld zit. Ze klampen hem allen aan en leveren hem over aan de politie, omdat hij zijn schulden niet betaald heeft en dan gaat hij

van den pasar naar de gevangenis. Zeker, alle wegen loopen uit op Gods gericht en bij Hem zijn heerlijkheden, maar wie zal ze verkrijgen? Alleen zij, die gelooven, want hun schuld is door Jezus Christus betaald en Hij heeft al die schatten en heerlijkheden door Zijn dood verworven.

De vraag of wij, Christenen, aan drie goden gelooven, beantwoord ik zoo: neen. Er zijn geen drie goden. Er is maar één God, die bestaat in drie personen. Die eene God is zoo'n volheid, zoo'n rijkdom van leven, dat Hij zich in drie personen ontvouwt. Net als bij een rivier; bij een rivier spreken we ook van een bron, van z'n loop en van z'n uitmonding, van drie, die toch de eene rivier vormen. Een ander beeld is: daar zijn drie personen: een vader, een moeder, en een zoon; drie, die tezamen vormen één gezin. En ook leeren we niet, dat er drie goden zijn, maar drie personen, die tezamen het ééne goddelijke wezen vormen. Maar juist omdat die God zoo groot en zoo'n volheid van leven is, kan ik er slechts weinig van zeggen. Wie kan uiteenzetten wie God is? Maar daarom zijn we zoo blij, dat juist hetgene, wat wij niet zouden hebben kunnen uitdenken, door God ons geopenbaard is. Wij hebben Gods Woord en dat Woord leert het ons duidelijk, dat er één goddelijk wezen is, dat uit drie personen bestaat.

Op de vraag of de Bijbel niet dikwijls met zichzelf in tegenspraak is, kan ik alleen maar antwoorden: weet u enkele tegenstrijdigheden? Ik ken ze niet.

Misschien zijn er enkele teksten, die oogenschijnlijk met elkaar in strijd zijn, maar dan wil ik graag weten, welke die zijn. Later bleek, dat er een paar teksten uit Kronieken en Koningen opgediept waren, waarin getallen genoemd worden, die schijnbaar of werkelijk niet in overeenstemming met elkaar zijn, maar in den regel ben ik daar niet op ingegaan, omdat ik me niet uit de geestelijke sfeer wou laten trekken. Ik weet wel, dat Mohammedanen daar ook groote waarde aan hechten, maar ik weet ook, dat een bevredigend antwoord op zulke vragen, indien het al te geven ware, zonder uitwerking gebleven zou zijn en dat men met zulke antwoorden de conscientie niet bereikt zou hebben.

Ten slotte behandelde ik de vraag waarom of God Zijn Zoon zoo heeft laten lijden en sterven voor de zonden, terwijl een aardsch vader veel gemakkelijker de zonden vergeeft. Ik antwoordde daarop ongeveer het volgende: God is niet alleen vader, maar ook rechter en Hij zou een onrechtvaardige rechter zijn, als Hij zomaar de zonden vergaf en niet het recht handhaafde. Stel u voor, dat u rechter was, voorzitter van den landraad van Magelang. Nu heeft uw zoon zich zwaar misdragen; hij heeft zich vergrepen aan u, zoodat ge u schaamt voor uw zoon. Nu komt deze zoon bij u en zegt: vader, ik vind het zoo verschrikkelijk wat ik gedaan heb, kunt u het me vergeven? En gij antwoordt: jongen, 't is zeker erg, wat ge gedaan hebt, maar ik vergeef het je, nu ik zie hoe groot je

berouw is. Maar uw zoon wordt door de politie gegrepen en voor de rechtbank gebracht, waar gij voorzitter van zijt. Wat zegt ge nu tegen uw zoon? Zegt ge: jongen, ga maar weg, want ik heb het je een paar dagen geleden al vergeven? Moogt gij als rechter hetzelfde zeggen, wat gij als vader zegt? Immers neen. Hij moet als rechter doen wat zijn vaderhart niet zou kunnen doen: veroordeelen. Welnu: God is Vader en Rechter; Hij kan die rechtspraak niet overdoen aan een ander, zooals dat onder menschen wel mogelijk is. En daarom moet God als rechtvaardige rechter de zonden straffen. Maar er is nog iets.

Stel: uw zoon komt bij u en zegt: vader, ik heb er toch zoo'n berouw over, 't is zoo verschrikkelijk wat ik gedaan heb, is die zoon dan met uw vergeving tevreden of zal die zoon antwoorden: ja vader, u vergeeft het me, maar ik heb het toch gedaan en ik zou alleen tevreden kunnen zijn, als ik de daad ongedaan kon maken, als ik de schuld kon uitwischen en dat kan uw vergeving niet. Welnu stel, dat gij en ik in den hemel mogen komen en God daar eerst recht leeren kennen als de liefdevolle en barmhartige God. Dan zullen we, naarmate we dat dieper begrijpen, ook dieper berouw hebben en als God dan tegen ons zegt: ik heb het u volkomen vergeven, zullen wij daar dan genoeg aan hebben of zullen we juist zeggen: Heere, gij vergeeft het, maar de zonde van mij heb ik gedaan en nu eerst besef ik pas goed, wat het is tegen U gezondigd te hebben.

En nu is dit de blijde boodschap van het Evangelie, dat de Heere Jezus door Zijn lijden en sterven de zonde heeft *uitgewischt, uitgedelgd*. Onze zonden vormen als 't ware een kuil; de Heere Jezus heeft ze gedempt, onze zonde kunt ge ook vergelijken bij een berg; de Heere Jezus heeft hem geslecht; de kuil en de berg onzer zonden zijn weg, niet meer te vinden en dit alleen kan ons waarlijk zalig maken. Er staat in den Bijbel een gebed: Heere, delg mijne zonde uit, ontzondig mij, en dat gebed kan nu verhoord worden door hetgeen Jezus Christus gedaan heeft. Kunt gij zelf uw zonden uitdelgen, kunnen wij ze wegmaken, zoodat ze er niet meer zijn? Immers neen. Nu, wat wij niet kunnen, heeft de Heere Jezus gedaan. En zoo barmhartig is God, dat Hij zijn eigen Zoon gegeven heeft, opdat Hij mensch zou worden en zou lijden en sterven voor de uitwissching onzer zonden. Daarom: hoe zoudt ge zonder dat geloof in den Heere Jezus zalig kunnen worden? Ik wil niets zeggen over Mohammed, ik zou u wellicht er maar pijn door doen en dat wil ik niet, maar doe nu wat ik u vraag: onderzoek biddend of de dingen, die ik U gezegd heb, alzoo zijn. Ik weet, dat ze zoo zijn, ik weet, dat Jezus Christus de Zaligmaker is; wie Hem heeft leeren kennen, heeft den Verlosser van zonden leeren kennen en gij vergist U, indien ge meent, er zonder Hem te kunnen komen.

Op deze manier ongeveer verliepen de lezingen, die ik daar en op andere plaatsen gehouden heb.

En telkens weer werden bovengenoemde vragen, of dergelijke gedaan. Een vraag, die ook gedurig weerkeerde, was: hoe is het mogelijk, dat God een Zoon heeft? Maar daar hoop ik later van te vertellen. Men zou hier de vraag kunnen stellen: en verwachtte u nu van zulke samenkomsten, waar zooveel geargumenteerd moest worden, eenig heil? Bleef dat niet teveel in de verstandelijke sfeer? Nu, eerlijk gezegd, houd ik niet van godsdienstige samenkomsten met debat, met zware argumentatie. Daar zijn inderdaad vele bezwaren aan verbonden; er wordt zoo spoedig gezegd: gij geeft mijn standpunt verkeerd weer. Men wordt soms bitter in het hart, als men de afgoden stukslaat, die men uit liefde tot de afgoden toch weer snel opricht en met nieuwe forten omringt. Wie niet gelooven wil, is voor elk argument, dat tegen z'n ongelooft of bijgeloof wordt ingebracht, niet toegankelijk. Morgen komt hij weer met dezelfde redeneering. De Farizeërs hebben zulke sterke bewijzen gehad, dat Jezus Gods Zoon was en toen ze in de opwekking van Lazarus een van de sterkste bewijzen hadden, gingen ze heen om te beraadslagen, hoe zij Jezus dooden zouden. Ongelooft zwicht voor argumenten niet, evenmin als geloof door argumenten wordt gewekt. Maar op welke manier zouden we wel geloof kunnen wekken? De machtigste prediking vermag het niet. Jezus sprak als machthebbende en toch hebben ze zich van Hem afgewend en was het maar een klein groepje, dat in Hem geloofde. Onze taak is, om te prediken,

om te getuigen van 't heil in Christus, en om te argumenteeren en om op deze manier hoofd en hart met het Evangelie te bereiken, terwijl wij weten, dat het geloof gewekt wordt door den Heiligen Geest. Als het maar geen koude, dorre verstandsgymnastiek is. Als elke argumentatie maar opwelt uit levend geloof, als elke redeneering maar zijn stuwkracht ontvangt uit de overtuiging des geloofs en uit de begeerte om voor dat geloof te winnen. Paulus overtuigde de Joden, die te Damascus woonden, *bewijzende*, dat deze de Christus is; en van Apollos staat opgeteekend: want hij *overtuigde* de Joden met grooten ernst in het openbaar, *bewijzende* door de Schriften, dat Jezus de Christus was. En hoeveel gesprekken heeft de Heere Jezus niet gehouden, waarop Hij inging op de vragen, die Hem gesteld werden en met argumenten aantoonde, dat zij de Schriften verkeerd verstonden en toepasten.

Zoo richt de prediking zich ook tot hoofd en hart.

Op deze wijze gingen we ook lezingen houden in Grabag, dat op de helling van de Merbaboe gelegen was. Daar woonde een prijaji, die eenige belangstelling toonde voor het evangelie en die z'n huis afstond, om daar geregeld voor Javanen en Chineezzen lezingen te houden. De arbeid aldaar ging echter met tal van moeilijkheden gepaard.

Elken Woensdagmiddag gingen we er heen in een dogcar, met twee paardjes bespannen. 't Was

een zware tocht, om langs de vrij steile wegen dit plaatsje te bereiken en vooral in den natten moesson, als de wielen in de wegen wegzakten, kostte het moeite om de hellingen te halen. We werden dikwijls genoodzaakt om uit te stappen, omdat de paarden de geladen dogcar niet meer vooruit konden krijgen. We liepen er dan achter, onvoldoende beschut door de pajoeng tegen den neergietenden regen, totdat we weer op een plaats kwamen, waar de wegen minder steil, of harder waren en het instappen weer mogelijk was geworden.

Op zulke middagen is het wel gebeurd, dat er niet meer dan één of twee hoorders waren en we 's avonds terugkeerden, alweer onder den neergietenden regen, over wegen, waar we geen hand voor de oogen konden zien en het flauwe schijnsel uit de lantaarns van den wagen niet voldoende was om botsingen tegen heiningen en leuning van bruggen te voorkomen. Waar we echter begonnen waren, konden we niet maar eens een keer overslaan en we hielden vol. Alleen moesten we in den regentijd wel besluiten om in den morgen er heen te rijden. 's Morgens regende het maar zelden en was de reis in de dogcar geriefelijker; maar 's avonds keerden we op een hoogst enkele uitzondering na weer naar huis terug. Ik heb in 't begin ook wel in de desa geslapen, maar daar waren wel veel bezwaren aan verbonden.

Later ging het veel beter; als er een helper woonde, die in z'n eenvoudig huis toch altijd nog

een kamer had, waar men goed kon verblijven. Daar stond een bed met een klamboe en was men voldoende gevrijwaard tegen de malaria-muskieten en tegen ratten.

Maar den eersten keer, dat ik in de desa sliep, was het slechts een eenvoudige desa-man, in wiens huis ik den nacht zou doorbrengen. Nu, hij had z'n best gedaan, om mij goed te ontvangen. De helper, die er heengegaan was om de samenkomst voor te bereiden, had hem duidelijk gemaakt hoe alles geregeld moest worden. De helper was zelfs zoo vriendelijk geweest, om te vertellen, dat Hollanders altijd gekookt water drinken en mijn gastheer had dit zoo opgevat, dat hij mij *kokend* water voorzette. Ook had hij gezorgd voor een kussen en een deken, omdat de nachten in die streek vrij koel waren. Maar zoowel het kussen als de deken hadden hun eerste jeugd gehad. Het kussen was door en door vuil en de deken had, denk ik, reeds voor verschillende doeleinden gediend en z'n reinheid verloren. Doch ik zou trachten te slapen, maar toen des nachts de ratten over de amben kwamen loopen, nam ik me toch vast voor, om voortaan het nachtlogies een beetje anders te regelen. Dit was niet alleen primitief, maar ook voor de gezondheid schadelijk en sedertdien trachtte ik van de avondbijeenkomsten thuis te komen of indien ik in de desa moest overnachten, nam ik mijn veldbed mee.

Moeilijk was het ook in Grabag ingang te vinden. Het was een hard terrein. De Mohammedaansche

invloeden waren sterk. Soms ging ik zelf de huizen langs, waar de bezoekers van de samenkomst woonden om hen uit te noodigen. Ik ontmoette daarbij o.a. een prijaji, die tot me zeide: „O, komt u hier van den Christelijken Godsdienst vertellen? Dat is mooi. Daar zullen wel vele menschen komen, want zoo'n samenkomst is te vergelijken bij een vat met honing, waar van alle kanten de mieren naar toe zullen kruipen". Wie uit die vergelijking zou afleiden, dat deze prijaji met zoo'n samenkomst ingenomen was en nu zelf ook z'n belangstelling zou toonen, vergist zich. Het was een Javaansche manier om mijn arbeid ietwat te bespotten en de „mieren", die naar „het vat met honing kropen", waren en bleven gering. Een enkele keer was er een goed-bezette samenkomst. Toen deze arbeid later overgenomen werd door een van mijn helpers, die ik intusschen gekregen had, ging het in 't begin een beetje vooruit, maar weldra daalde de belangstelling, totdat de ingang op andere plaatsen het noodig maakte om den arbeid in Grabag voorloopig stop te zetten.

Vele jaren later, toen het aantal helpers meerder was geworden en onder hen ook een Chineesche helper zich bevond, zijn we opnieuw in Grabag begonnen en was er een zoon van een der vroegere Chineesche koempoelanbezoekers, bij wien meer dan gewone belangstelling bestond voor den Christelijken Godsdienst en was er een Chineesche vrouw, die haar huis beschikbaar stelde voor de samenkomsten.

Was in dien zoon van den vroegeren koempoelan-bezoeker toch nog eenige vrucht te zien van den arbeid? Deze Chineesche jongen was getrouwd met een Christen-meisje en hoewel we graag gezien hadden, dat dit meisje met een Christen-Chinees gehuwd was, dit huwelijk was niet te verhinderen. Vooral in het begin, als er hier en daar een Christen woont, kan men wel verlangen, dat men geen huwelijk aangaat met een niet-geloovige, maar het ongehuwd blijven van een meisje is in de Chineesche wereld een schande en deze twee factoren: de afwezigheid van Christen-Chineesche jongens en de schande, die een meisje draagt, als ze ongehuwd blijft, plaatst voor dit dilemma, dat men of zou moeten zeggen: trouw niet, en draag de schande of trouw wel, met het risico, dat het meisje van de gemeente wordt afgetrokken. Wij hebben in den regel dezen weg gevolgd, dat er een schriftelijk stuk werd opgesteld, waarin de niet-Christen enkele beloften onderteekende, die ten opzichte van zijn vrouw en van de kinderen, die eventueel geboren zouden worden, moesten worden afgelegd. Deze beloften werden in de kerk aan den niet-Christen voorgehouden en door hem, na zijn jawoord te hebben gegeven, onderteekend.

Meer konden we niet doen. Het stuk, waarop de beloften geschreven waren, werd aan het huwelijks-paar meegegeven met het verzoek deze beloften telkens weer te lezen, opdat ze niet vergeten zouden worden.

Deze Chineesche jongeman is Christen geworden

en heeft in het midden der gemeente een ander jawoord uitgesproken dan hij indertijd had gedaan op de beloften bij zijn huwelijk.

Hij heeft oprecht leeren gelooven in den Heere Jezus en Zijn naam beleden niet alleen in het midden der gemeente, maar ook daarbuiten. Het is me telkens weer opgevallen met welk een vrijmoedigheid de Chineezzen hun geloof beleden en hoe sterke propaganda zij maakten, als zij eenmaal den H. Doop hadden ontvangen. In Grabag stond hij bekend als een Chinees, die zijn belijdenis sierde met een oprecht-Christelijken wandel en hij heeft heel wat menschen naar de samenkomst geleid.

Als ik in Grabag eens een middag doorbracht om Javanen en Chineezzen te bezoeken, ging hij met me mee om me te introduceeren en telkens merkte ik hoe deze jongeman bij de menschen, die we bezochten, een welkome gast was. Deze Chinees was een geschenk Gods voor den arbeid in Grabag. Toen we in Grabag een Holl.-Chin. school gingen oprichten, was hij het, die er propaganda voor maakte en hielp om allerlei bezwaren uit den weg te ruimen. En toen later Juffrouw Baarbé als Zendingszuster ook in Grabag onder de Chineesche vrouwen ging arbeiden, waren het deze jongeman en zijn vrouw, die haar veel dienst bewezen. Wat kan een bewuste, overgegeven familie toch een rijken zegen verspreiden.

VII

VERSPREIDING VAN CHRISTELIJKE LECTUUR

In 1914 hebben we het eerste nummer van ons Javaansche Evangeliesatieblaadje uitgegeven onder den naam van Ngoedi Slamet, een titel, die bij het tweede nummer veranderd werd in Mardi-Rahardjo, hetgeen evenals de eerste titel „streven naar geluk” beteekent. Het verschil tusschen beide titels in het Javaansch is, dat de eerste gesteld is in het laag-Javaansch, de tweede in hoog-Javaansch.

Wat was de uitgave van dit eenvoudige blaadje in mijn oogen een groote gebeurtenis. Dagen lang had ik met het plan rondgelopen om tot de uitgave van zoo'n blaadje te komen en als ik dacht aan de mogelijkheid, dan bonsde m'n hart en moest ik van m'n stoel opstaan, omdat het plan me zoo aangreep, dat ik niet rustig kon blijven zitten en ik heen en weer loopend de mogelijkheid ervan overdacht.

Ik ben tot de uitvoering van dit plan gekomen voornamelijk door de mededeeling van de enkele helpers, die ik had, over de bezoeken, die ze bij Javanen brachten. Nu, die bezoeken waren niet bemoedigend en ik begrijp nog niet hoe zij zoo'n moeilijken arbeid zoo lang hebben kunnen volhouden. Wanneer zij verslag van hun arbeid kwa-

men uitbrengen, kwam ik al dieper onder den indruk, dat bezoeken op deze manier gebracht, niet lang vol te houden zouden zijn.

Bij den een waren ze wel vriendelijk ontvangen, maar het gesprek over den godsdienst was eigenlijk mislukt. De bezochte had geen weerwerk gegeven; hij had alles toegestemd, maar met een toestemming, waaruit bleek, dat hij over dit onderwerp niet wenschte te praten. Bij nummer twee waren ze evenzoo beleefd ontvangen. Maar het bezoek duurde maar even, want de bezochte moest de een of andere werkzaamheid verrichten. Bij den derden was de ontvangst minder vriendelijk en werd het bezoek daarom spoedig afgebroken, terwijl er tijdens het afscheidnemen al iemand bezig was, om de plaatsen schoon te maken, waar deze „Christenhonden” hadden gezeten. Bij een vierde was er een debat gevoerd over de vraag of alle godsdiensten dan niet gelijk waren. Bij een volgend bezoek had de gastheer geantwoord, dat hij een Javaan was en dus z'n eigen godsdienst had. Wie Javaan is, is daarom ook, zoo meende hij, en meenen duizenden en millioenen met hem, natuurlijk Mohammedaan. Wie Christen wordt, heeft naar hun meening ook opgehouden, Javaan te zijn. Het was in die dagen een tijd van ontwakend nationaal gevoel. Men begon nationaal te voelen en zich te bezinnen op zijn nationaal bezit. En tot de goederen, die men tot dit nationaal bezit rekende, behoorde ook de Mohammedaansche godsdienst. Dit gevoel is in de volgende jaren al sterker geworden en met

het al meer ontwaken van deze gevoelens stond in verband de opleving van het Mohammedanisme en het afweren van alles wat niet nationaal was, dus ook van het Christendom.

Een enkelen keer had men een gesprek kunnen voeren, dat eenige hoop gaf. Niet te verwonderen was het, dat zulke helpers 's avonds een beetje moedeloos thuis kwamen en den volgenden dag er tegen opzagen, om opnieuw met het afleggen van bezoeken te beginnen.

Hier, zoo dachten we, zou de verspreiding van een eenvoudig krantje uitkomst kunnen geven. Wanneer dit blaadje geregeld aan bepaalde adressen werd toegezonden, zou al wel duidelijk blijken, wie zich door den inhoud aangetrokken gevoelde en wie van de toezending niet gediend was, of er althans niet op reageerde. Het eerste nummer werd met behulp van een Javaanschen Christen saamgesteld en enkele dagen later lag de eerste oplage van 1000 exemplaren op m'n kamer. Enkele exemplaren werden gezonden naar de collega's van Midden-Java en de helpers brachten de rest huis aan huis in de kampongs van Magelang, en liepen, tot de eerste oplage verspreid was.

Hoe zou het blaadje ontvangen worden? Zou het gelezen worden? Hoe zou de reactie zijn? We waren zoo nieuwsgierig, dat we enkele oogenblikken na de verspreiding een Javaanschen helper uitzonden om dezelfde route af te leggen, waarlangs het blaadje verspreid was en na te gaan hoe de reactie was.

Hij ging op verkenning uit en spoedig was hij terug met de blijde mededeeling, dat hij in de voorgalerij der huizen of op de treden van de voorgalerij of voor het huis had gezien, dat de Javanen in het blaadje zaten te lezen. Natuurlijk was dat voor het grootste deel nieuwsgierigheid, zooals men tenslotte ook een reclamebiljet opneemt en het vluchtig doorleest, maar we mochten ook die menschelijke nieuwsgierigheid gebruiken om de aandacht te vestigen op de boodschap des heils en we mochten „reclame” maken voor deze wonderlijke boodschap: gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld, en zonder prijs, wijn en melk.

Het tweede nummer verscheen meer dan een maand later. We hadden het oordeel af willen wachten van de andere missionaire arbeiders, voordat we met dit werk verder gingen. En op de eerstvolgende vergadering der missionaire predikanten vond men dit blaadje algemeen zoo'n goed hulpmiddel, om de bevolking te bereiken, dat tot algemeene deelneming aan de verspreiding besloten werd en al de broeders voor hun eigen Zendingsterrein een 1000 of meerdere exemplaren bestelden. Weldra werd de verspreiding zoo krachtig ter hand genomen, dat er elke maand niet minder dan 35.000 exemplaren gedrukt moesten worden. Dit getal is in den loop der jaren tot 90.000 opgelopen en de groote beteekenis ervan was, dat het bezoeken voor de helpers er gemakkelijker door werd.

De dokterswoning, met de afdeeling voor betalende patiënten, van het Zendingsziekenhuis
: Magelang. Deze foto sluit rechts aan op die van het Zendingsziekenhuis (z. o. z.).
— Zie blz. 226 —

Schuilgaande achter het zware geboomte staat het Zendingsziekenhuis te Magelang. Deze foto sluit aan op die van de dokterswoning (z. v. z.).

— Zie blz. 226 —

Er werden n.l. in het Magelangsche enkele krantenverspreiders aangesteld, die niet anders deden dan zoeken naar menschen, die lezen konden, om daar dan een exemplaar van het Javaansche blaadje af te geven. Nu was het aantal volwassen menschen, dat lezen kon, niet zoo groot; grooter echter was het aantal, waar één of meer kinderen de dorpsschool hadden bezocht, of nog bezochten en wier hulp dan werd ingeroepen, om het blaadje voor te lezen. En als hij er kans voor kreeg, las de krantenbezorger zelf het een of ander stukje, dat hem getroffen had, voor. Ook aan de colporteurs van boeken werden Mardi-Rahardjo's ter verspreiding meegegeven, evenzoo aan de helpers zelf. De krantenbezorgers en de colporteurs moesten verslag uitbrengen van hun werk en daaruit bleek dan wie het blaadje met eenige graagte ontving en over den inhoud wel eens praten wou. Deze adressen werden dan doorgegeven aan den goeroe-indjil, die tot taak had, om deze Javanen, bij wie een begin van belangstelling ontstond, te bezoeken en te trachten een kringetje te vormen van zulke menschen in een dorp, met wie hij elke week een samenkomst kon houden. Sedertdien werd aan de helpers duidelijk gemaakt, dat ze niet maar lukraak huisbezoek moesten doen, maar zich in hun bezoeken moesten laten leiden door deze vraag: is er een aanwijzing, om bepaalde personen op te zoeken.

Visschers gooien hun netten ook maar niet lukraak in het water, maar zoeken de plekken, waar zij

met hoop op vangst de netten kunnen uitwerpen. Zoo ook moeten wij in de eerste plaats vragen of God ons tot visschers van menschen wil maken en die wijsheid en dat overleg wil geven, die in de aanraking met menschen zoo noodig is en voorts of Hij de plaatsen wil wijzen, waar we de netten kunnen uitwerpen. En dan gelde als regel: doe niets zonder aanwijzing, werk niet in het wilde weg; uw hand moet het werk, dat ge met alle macht zult doen, vinden. En beschouw nu de welwillendheid als een kleine aanwijzing van de woning, die gij moet bezoeken. Begin met uw bezoeken niet maar ergens, bij menschen, waarvan ge niets weet, maar verricht uw bezoekerarbeid zóó, dat ge voor de bezoeken een bepaalde rede kunt opgeven, waar ge een verklaring voor hebt en doe dat werk met al uw kracht, in diepe afhankelijkheid van God, maar in 't geloof, dat Hij uw schreden leidt. Ga een woning binnen, die u aangewezen is en doe dit dan met de bede: „o, ga Gij o God met mij”, en met geloof, dat God u daarhenen zendt, dat er in dat huis wat te doen valt, dat er wellicht één of meerderen zijn, die blijken zullen, schapen van Christus' kudde te zijn en die daarom in uw prediking Zijn stem zullen hooren en zullen volgen.

't Is in de Zending telkens weer de ervaring: we worden geleid, we gaan op gebaande wegen, als we ons laten leiden, als we biddend de aanwijzingen zoeken te verstaan, die zoo veelvuldig gegeven worden. Dan is het Zendingswerk ook zoo makkelijk, dan is het zoo heerlijk, om wanneer

ge een bezoek aflegt, of den een of anderen tak van arbeid aanvat, dit te mogen doen in het geloof aan Jezus' woord: en zie, ik ben met u al de dagen.

Als ik nu het Zendingswerk overzie, dan kan ik slechts klagen, dat de weg, dien ik als zoo uitnemend zie en ook heb mogen bewandelen, te weinig bewandeld heb. Als ik denk aan al de moeilijkheden met menschen, met tegenstand, vaak van een zijde, die men niet verwachtte, als ik denk aan de vele onaangenaamheden, die ik ondervonden heb en aan de geprikkeldheid, die er vaak het gevolg van was, dan is dat tevens een denken aan tijden, waarin ik dien boven aangegeven uitnemenden weg te weinig betrad.

Een ander gevolg van de verspreiding van Mardi-Rahardjo was: reactie van Mohammedaansche zijde. We hadden niet kunnen denken, dat de Mohammedaansche wereld zóó krachtig zou reageeren. In die dagen werd er menig blad teruggezonden met allerlei teekeningen er op en doorgeschrapte woorden, die dan door Javaansche scheldwoorden vervangen waren. Op den rand van een teruggezonden blad stond b.v. een teekening van een Mohammedaanschen Javaan. Het was een echte heer; z'n hoofddoek zat keurig gevouwen en z'n baadje had een fijn model en z'n sarong zat prachtig geplooid. Daaronder stond de teekening van een z.g. Christen-Javaan. Nu, dat leek meer een straattype, een bedelaar, die noodzakelijk opgenomen moest worden in een armenkolonie. En de woorden administrateur, redacteur en namen waren

alle vervangen door het Javaansche woord: tjeleng (= wild zwijn), een woord, dat men bij voorkeur den Christenen naar het hoofd werpt. Eens, na hun dood, zoo maakt men z'n volksgenooten wijs, zullen de Christenen in wilde zwijnen veranderen en in de dorpen, waar zulke praatjes grif geloof vinden, is dit een van de redenen, waarom men zich verre houdt van Christelijken invloed.

Er werden me ook brieven toegezonden van Javanen, met verwenschingen, bespottingen, bedreigingen, brieven met vragen; en uit het antwoord op die vragen moest dan blijken of ik wel in staat was om op het terrein van den godsdienst voorlichting te geven.

Een enkel voorbeeld van die brieven volgde hieronder: „Gij”, zoo luidde ongeveer een brief van een lezer van Mardi-Rahardjo, „meent, dat ge iets van den godsdienst afweet, maar voor ge daarover schrijft, moet ge eerst deze vragen beantwoorden:

I. Waar was God, voordat de wereld geschapen was?

II. Waardoor leeft de mensch eigenlijk? Leeft hij door een in hem aanwezige kracht, of leeft hij van spijs? Indien hij van de spijs leeft, waarom sterft hij dan, ook al lust hij nog eten? Leeft hij door die innerlijke kracht, waarom moet hij dan eten?”

Een andere brief luidde ongeveer aldus: „ha, ha, ha, de Christelijke godsdienst zou de ware godsdienst zijn! Waar wil jij, brokje mensch, over meepraten! Volgens den Bijbel heeft de Heere Jezus

geen aardschen vader gehad, m.a.w. Hij is een onecht kind geweest. In de Djajabaja staat geschreven, dat binnen 25 jaar alle Christenen met gloeiende priemen zullen doorpriemd worden. Bekeer je toch, voordat je in de 7e verdieping van de hel geworpen wordt''.

Bovendien werden er ook van Mohammedaansche zijde kranten uitgegeven met de bedoeling, om den stijgenden invloed van het Christendom te bestrijden en als bewijs voor dien stijgenden invloed wees men naar de krant Mardi-Rahardjo; één krant werd van Mohammedaansche zijde uitgegeven om als tegengif te dienen tegen den inhoud van ons Christelijk blaadje, nl. de Medan Moeslimin, die evenzoo op ruime wijze werd verspreid. Een van de Inheemsche bladen, die nauwkeurig notitie nam van den inhoud van Mardi-Rahardjo, was de Islam Bergerak (de Mohammedaansche Beweging), die erg veel aanstoot genomen had aan een stukje in Mardi-Rahardjo, waarin aangedrongen was op het lezen van den Bijbel.

Als antwoord daarop stond er een heele artikelenreeks in de Islam Bergerak, die bedoelde de onbetrouwbaarheid van den Bijbel te beredeneeren. Men handelde over het ontstaan van het N. Testament, men ging de concilies na, waarop gestreden was over de vraag, welke boeken er tot den canon van het N. Testament behoorden. Om dan tot deze conclusie te komen, dat uit al die debatten van de concilies wel duidelijk bleek, dat men aangaande de juistheid van den canon geen

zekerheid had. Ook de verdere strijd, die er in de Westersche landen over den Bijbel gestreden is, de resultaten van de Schriftcritiek, werden meegedeeld, om dan tenslotte triomfantelijk uit te roepen: wie kan nu z'n vertrouwen schenken aan zoo'n vervalscht boek, dat naar het getuigenis van Christenen zelf o, zooveel bevat, dat er niet in hoort en nog meer andere stukken, die twijfelachtig zijn?

Daarna volgde een verheerlijking van den Koran, die van a—z absoluut betrouwbaar werd genoemd, het feillooze woord van God! Hoe, zoo vroeg men, zou men den feilloozen Koran prijsgeven voor een onbetrouwbaar boek als de Bijbel?

Nu is het met die betrouwbaarheid van den Koran niet heelemaal in orde. Daar staan zoovele duidelijk-aanwijsbare vergissingen in, zooveel woorden, die in tegenspraak met elkaar zijn, zooveel onjuistheden, dat het niet moeilijk aan te toonen is, dat de betrouwbaarheid van den Koran een fictie is, maar in den strijd met de Mohammedanen heeft men voor elke vergissing een oplossing, voor elke onjuistheid een verklaring, die de betrouwbaarheid in hun oogen nog vergroot. Men zal maar heel zelden van Mohammedaansche zijde den strijd voeren over de vraag: is het werkelijk waar? Men vraagt: hoe kunnen we den Koran goedpraten, hoe kunnen we de handelingen van den profeet Mohammed goedpraten, hoe kan men aantoonen, dat de profeet in alles wat hij deed, goed gehandeld heeft; en vooral tegen de beschuldigingen van de Westerlingen putten ze zich uit om den Koran en

het leven van den profeet in alles te rechtvaardigen.

Wanneer Mohammed negen wettige vrouwen had, behalve de bijvrouwen en ge zoudt op grond daarvan willen spreken van de fouten, de zonden, de grove zinnelijkheid van Mohammed, dan heeft men van Mohammedaansche zijde daar zooveel redeneeringen voor, die dit alles als goed en zeer goed trachten voor te stellen, dat hij juist in dit alles als voorbeeld geëerd moet worden. Redeneeren en debatteeren met Mohammedanen over wat hun godsdienst raakt, is dan ook buitengewoon moeilijk en onvruchtbaar en het eenige gevolg is vaak, dat er verwijdering ontstaat en de Mohammedaan, met wien ge dit debat voerde, voor verdere bearbeiding ontoegankelijk wordt.

Maar bovendien was een van de vruchten der verspreiding van Mardi-Rahardjo, dat het beantwoordde aan zijn doel: menschen te vinden met wie het mogelijk was, een gesprek te voeren over het Evangelie; er op uit te gaan zonder onheusch behandeld te worden. Er bleken heel wat menschen te zijn, die een bezoek op prijs stelden. Het werk werd er voor de goeroe's-indjil gemakkelijker op. Het huisbezoek maakte niet meer zoo moedeloos als vroeger. Het blaadje was een uitnemend middel, om er achter te komen, waar het vischnet uitgeworpen moest worden. Er werd nu niet zooveel tijd vermorst met nuttelooze bezoeken.

Toen we in dit blaadje een goed Zendingsmiddel hadden gekregen, kwam de vraag of er op dit

gebied niet iets meer was te doen; een schriftelijke cursus b.v., waarin op eenvoudige wijze de hoofdwaarheden van den Bijbel werden uiteengezet en die dan toegezonden kon worden aan ieder, die er om vroeg. Deze schriftelijke cursus kon dan gegeven worden in 't Hollandsch, Javaansch en Maleisch.

Maar hoe moesten we er de noodige adressen voor vinden? 't Beste zou zijn, een advertentie te plaatsen in een van de meest-gelezen Javaansche bladen, waarin bekendheid gegeven werd aan de verschijning van dezen cursus en dan maar eens af te wachten hoe het loopen zou. We schaften een Roneo multiplicator aan en zouden daarmee het aantal gevraagde exemplaren vermenigvuldigen.

We schreven naar de administratie van de Darmo Kondo, een blad, dat veel in prijaji-kringen gelezen werd en driemaal per week verscheen. We vroegen, of men gedurende een maand de volgende advertentie in het blad wou opnemen:

Ieder, die brieven wil ontvangen met een korte uiteenzetting van den Chr. Godsdienst, kan deze gratis bekomen bij Ds A. Merkelijn te Magelang. Verzoeken bij aanvraag duidelijke opgave van adres.

Met spanning zagen we het antwoord van de administratie tegemoet. Zou de advertentie worden opgenomen in een blad, dat te Solo verscheen en waar de arbeid der Zending, die Dr H. A. van Andel met zoo'n zegen mocht verrichten, in de pers zooveel bespreking had gevonden? We hadden

wel eenige hoop. De tegenstand tegen de Zending kwam meer van de Hollandsche pers dan van de Inheemsche. De Javaansche bladen prezen de Zending wel eens vanwege haar philanthropisch werk en vanwege de Zendingsziekenhuizen. Gezien de houding van de Inheemsche pers in dien tijd, durfde ik hopen op opname van de advertentie. En die hoop werd vervuld.

Het antwoord luidde, dat de administratie bereid was, deze advertentie gedurende één maand te plaatsen en weldra kreeg ik het exemplaar toegezonden, waarin voor de eerste maal de advertentie te lezen stond.

Mijn hart klopte, toen ik de advertentie las, van blijdschap, dat God de harten had geneigd en dezen weg had gebaad en nu begon ik uit te zien naar de eerste aanvragen.

Nu, die kwamen al spoedig, tientallen, uit het Magelangsche, maar ook uit andere Residenties, voornamelijk uit het Solosche en telkens als Darmo Kondo verscheen, wekte dit weer andere Javaansch- en Maleisch sprekende bewoners van Nederlandsch-Indië op om geregelde toezending van dien schriftelijken cursus te vragen. Deze vele aanvragen waren echter mede het gevolg van het rumoer, dat rondom de advertentie ontstond.

In de eerste plaats werden er tal van stukken ingezonden bij de Redactie van Darmo Kondo, waarin men lucht gaf aan z'n verontwaardiging over de plaatsing van zoo'n advertentie. Begreep men dan niet, dat op die manier meegeholpen

werd aan de verbreiding van het Christendom? In de tweede plaats werden er vergaderingen belegd, vooral in Solo, waarvan de verslagen in Darmo Kondo werden geplaatst, om te protesteeren tegen de opname van deze advertentie in een Javaansch blad en om de Javanen aan te sporen, om toch te volharden in hun eigen schoone en verheven godsdienst.

En in de derde plaats werd er van Mohammedaansche zijde een tweetal advertenties gezonden ter plaatsing in Darmo Kondo, welke daarin hun plaats vonden links en rechts van de mijne. De eene luidde aldus:

„Is er een godsdienst op de wereld, die zoo verheven is in z'n instellingen en zoo schoon als de Mohammedaansche godsdienst? Laat U daarom, o Mohammedanen, toch niet aftrekken door de actie van Christenen”.

En de tweede was van Hadji Misbach, een fanatiek Mohammedaan en Nationalist, die later zelfs door de Regeering verbannen moest worden. Zijn advertentie luidde:

„Iedere Hollander, die onderwijs begeert in den Mohammedaanschen godsdienst, kan bij mij gratis onderricht ontvangen”.

(w.g.) Hadji Misbach.

Aangezien dit Javaansche blad, dat in het Javaansch geschreven was, slechts door een enkelen Hollander gelezen werd, was de bedoeling van deze

advertentie meer om de Zendingsadvertentie belachelijk te maken dan om onderricht te geven aan Hollanders in den Mohammedaanschen godsdienst. Het gevolg nu van al dit rumoer was, dat het aantal aanvragen om dien schriftelijken cursus met den dag toenam. Er kwamen enkele honderden verzoeken binnen, zelfs van Bali en Sumatra. En onder de briefkaarten en brieven, die om toezending vroegen, bevonden zich ook telkens briefkaarten met verwenschingen en scheldwoorden. Ook brieven met bestrijding.

Een van deze brieven geef ik hier weer.

In een van de gemultipliceerde brieven, die ik maandelijks verzond, had ik eens een uiteenzetting gegeven van de maatschappelijke beteekenis van het Christendom ook voor de Javanen. De stof van dat schrijven had ik ontleend aan het verslag van de mindere welvaartscommissie, die onder haar voorzitter Steinmetz een uitvoerig onderzoek had ingesteld naar den maatschappelijken toestand van het Javaansche volk en naar die werkzaamheden, die heilzaam op dien toestand hadden ingewerkt. Nu, in die verslagen wordt ook over den invloed der Zending gehandeld en haar beteekenis voor het maatschappelijk leven zeer geprezen. Ik had dien invloed saamgevat onder vier hoofden.

I. In Christen-desa's wordt meer zuinigheid betracht, wordt minder geld verkwist, daar men z'n geld niet uitgeeft aan de telkens weerkeerende slametans, en het laten optreden van ronggengs (dansmeiden). Over 't algemeen zijn de Christen-

desa's netter; de huizen der Christenen zijn in zulke desa's beter onderhouden, prettiger ingericht, dan in Mohammedaansche dorpen.

II. De positie der vrouw is aanzienlijk beter onder de Christenen dan onder de Mohammedanen. Onder de Christenen zijn echtscheidingen zeldzaam, komen verstootingen der vrouw niet voor, wordt ze niet behandeld als een voetveeg, als een wezen, dat zich elke behandeling door den man moet laten welgevalen. Onder Christenen komt geen polygamie voor en ten gevolge daarvan kan de opvoeding der kinderen meer tot haar recht komen. Juist ook de opvoeding der kinderen laat dikwijls zooveel te wenschen over, hetgeen goed te begrijpen is, wanneer de huwelijksband slechts bestaat in een dun draadje, dat o, zoo gemakkelijk verbroken wordt. Want al is het zoo, dat slechts weinigen in staat zijn, om meer dan één vrouw er op na te houden, des te grooter is het aantal, dat zijn vrouw ontrouw wordt, haar een scheid-brief geeft en weer met een ander trouwt. En wanneer dit enkele malen achter elkaar gebeurt, de man b.v. reeds 4 à 5 maal een andere vrouw genomen heeft, en telkens uit deze samenleving kinderen geboren werden, dan kan men wel begrijpen, hoe het met de opvoeding der kinderen gesteld is. De positie van de vrouw behoort op Java tot de donkerste plekken van het volksleven en wanneer het Evangelie gepredikt wordt en geloovig aanvaard, dan worden de eerste vruchten gezien in de huwelijksverhouding en de opvoeding der kinderen.

III. In Christelijke kringen komt het dobbelen zoo goed als niet voor. In Mohammedaansche dorpen wordt veel gedobbeld en veel geld daarmee verkwist.

IV. Volgens getuigenissen van de Landraden komen er uit de Christen-dorpen weinig zaken ter berechting door den Landraad voor.

Deze dingen worden in bovengenoemd rapport van de mindere welvaartscommissie telkens vermeld en ik had daar een dankbaar gebruik van gemaakt bij de samenstelling van een der maandelijksche brieven. Op dezen brief kwam o.a. het volgende antwoord van een Javaan, die in Batavia dezen brief bij een zijner kennissen gelezen had:

I. Gij zegt, dat de positie der vrouw in de kringen der Christen-Javanen beter is dan onder Mohammedanen; dat er onder deze Christen-Javanen geen polygamie voorkomt en daardoor ook de opvoeding der kinderen beter tot z'n recht komt. 't Is wel mogelijk, dat het onder invloed en pressie van de Zendelingen zoo is. Maar hoe is 't met de Christen-Europeanen? Beperken zij zich tot één vrouw? Is het niet vaak zoo, dat de Europeesche mannen er nog een vrouw op nahouden en hun eene vrouw ontrouw worden? Alleen: deze Europeanen doen het stiekem.

II. Gij spreekt over ronggengs; dat die in de Christen-desa's niet meer toegelaten worden. Het kan wel zijn, dat onder druk van de Zendelingen het zoo is. Maar hoe is het onder de Christen-Europeanen? Zijn daar de dansen zoo verheffend?

In Javaansche kringen is het in ieder geval zoo, dat men alléén danst en niet paarsgewijs, zooals dat in Europeesche kringen gebeurt. In Europeesche kringen danst een man met een vrouw en in den regel met de vrouw van een ander.

III. Gij zegt, dat in Christen-dorpen de Javanen zuiniger, netter zijn en ook geen geld verkwisten met dobbelen, zooals dat in vele andere dorpen gebeurt, waar het Christendom geen of weinig invloed uitoefent. Het kan wel zijn, dat dit onder pressie van de Zendelingen zoo is geworden, maar hoe is het in de kringen van Christen-Europeanen gesteld? Denk aan Monte-Carlo en al die plaatsen, waar gelegenheid tot dobbelen is.

Deze Javaan had dus iets van het leven van de Europeanen leeren kennen en wat hij er van wist, was voor hem en o zooveel andere Inheemschen geen aanbeveling van het Christelijk geloof. Deze brief maakte wel duidelijk, dat wij onder Javanen niet behoeven te spreken over het Christendom en de zegenrijke gevolgen, die het meebrengt voor wie tot dit Christendom behooren. Het gesaeculariseerde leven van de meeste Europeanen in Indië strekt niet tot aanbeveling van den godsdienst, dien zij heeten te belijden en het aantal Christenen, die dezen naam met eere dragen en hun geloof zoeken te beleven, zijn zoo gering in aantal, dat de Inheemschen van hun bestaan nauwelijks iets afweten. Wat de Inheemschen zien van het Europeesche leven is, dat de Europeanen harde werkers zijn, veel tot stand hebben gebracht; ge leert uw

eigen volk hoogschatten, wanneer ge ziet, wat het Nederlandsche volk er gepraesteerd heeft; waar ge ook komt op Java en Sumatra, dwingen de werken der Europeanen en het Europeesche bestuur bewondering af. Maar let ge op het godsdienstig leven, dan was het Christelijk geluid er maar schaarsch. In pers en vertegenwoordigende lichamen waren de Christenen met een lantaarn te zoeken. De Europeesche wereld is er van een echt materialistischen geest doortrokken. Veel geld verdienen, veel genieten, uitgaan en het zoeken om zinnelijke lusten te bevredigen, ook al worden daar huwelijken door verstoord, is een stempel van het Europeesche leven, dat daar doorgaat zonder godsdienstzin, zonder geestelijke begeerten. En als ge dan in de Inheemsche wereld komt met het Evangelie, dan is door het Europeesche leven daarvoor niet de weg gebaad.

Integendeel. Christen worden noemt men in de Inheemsche wereld, die van het Christelijk geloof weinig of niets weet, Europeaan worden en een uitnoodiging om te gelooven heeft bij zulke Inheemschen slechts invloed, die juist dit materialistische leven begeeren en gaarne zich wat ruimer wilden bewegen, dan de gemiddelde Inheemsche zich kan veroorloven. Vandaar, dat er ook telkens Inheemschen toenadering zoeken, die meenen, dat Christen worden ook beteekent: in beteren doen geraken, van geld voorzien worden, dat bij die in hun oogen zoo rijke Europeanen zoo overvloedig aanwezig is.

Wanneer zulken echter catechetisch onderwijs ontvangen en dan bemerken, dat Christen worden niet een sleutel is, om een geldkist te openen, dan trekken ze zich teleurgesteld terug.

Verspreiding van Christelijke lectuur geschiedde ook door apart daarvoor aangestelde Javaansche en Chineesche colporteurs, die elken dag er weer op uitgingen, om Bijbels en Bijbelgedeelten en Christelijke Lectuur te verkoopen.

Wat was dat een moeilijk werk!

Deze colporteurs gingen huis aan huis in de steden en in die dorpen, waar reeds eenigen tijd een school was, zoodat we konden veronderstellen, een aantal menschen te vinden, die lezen konden. Die veronderstelling was niet altijd juist. Javanen, die een 3-jarige volksschool hadden afgeloopen, waar zij in het eerste jaar 3 uur en in het tweede en derde jaar 5 uur onderwijs per dag ontvingen, hadden in zoo'n schooltijd niet veel kennis opgedaan en als ze de leeskunst niet onderhielden, waren ze na enkele jaren weer zooveel vergeten, dat ze slechts met de grootste moeite de letters spellen konden. Dat zulke menschen er niet toe overgingen om een boek te koopen, spreekt vanzelf. In zulke dorpen werden dan ook meestal slechts boeken verkocht aan een enkelen abituriënt van zoo'n dorpsschool, die bovendien ook nog een 2-jarige vervolgschool had doorloopen en voorts aan santri's, d.z. die Javanen, die Arabisch hadden leeren lezen op een santri-school, en nu in staat waren, Javaansch te

lezen, indien het gedrukt was in Arabische letter. Voorts gingen ze naar de vervolgscholen, waar leerlingen, die de lagere volksschool hadden afge-loopen, nog twee jaren langer eenvoudig onderwijs genoten. En voorts was een geliefde plek: de pasar, waar ze eens in de vijf dagen, wanneer nl. de groote pasardagen gehouden werden, heengingen en op een matje hun voorraad boeken uitstalden. Zoo'n pasar is een echt centrum van Javaansch leven. Op zoo'n grooten marktdag stroomen ze van alle richtingen saam en is 't zoo druk op de wegen, die naar zoo'n pasar loopen, dat ge met een auto slechts op de laagste versnelling kunt rijden, tus-schen de drommen van menschen, die zich naar den pasar begeven om hun inkoop te doen. Reeds vroeg in den morgen zijn ze evenzoo van alle richtingen gekomen met hun koopwaar, om die op den grooten marktdag aan den man te brengen en als ik soms midden in den nacht van een samen-komst in een desa huiswaarts keerde, zag ik meer-malen reeds vrouwen en mannen met zware vrach-ten beladen langzaam voortschrijden om op den pasar, die soms 30 km en verder van hun dorp verwijderd lag, hun waren te verkoopen.

Welnu, op zoo'n pasar huurden ook onze colpor-teurs een plaatsje en gehurkt achter hun boeken zaten ze dan te wachten, totdat een van de honder-den voorbijgangers z'n aandacht eens schonk aan de uitgestalde boeken. Nu moest een colporteur al wat onderwezen zijn in de kunst van verkoopen, om deze gelegenheid aan te grijpen en zijn waren

aan belangstellende toeschouwers aan te prijzen. Maar ook al verstond zoo'n colporteur de kunst van verkoopen, toch verkocht hij slechts sporadisch een van z'n vele goedkoope Bijbelgedeelten of een Christelijk boekje en als de pasartijd weer verstreken was en de drommen van menschen weer huiswaarts keerden, had de omzet van boeken slechts vier of vijf bedragen, met een waarde van 20 à 25 cent. Toen de vereeniging Moehammadyah werd opgericht, die verdieping van den Mohammedaanschen godsdienst bedoelde, nam zij tal van propagandamiddelen der Zending over; zij richtte hospitalen en armenkolonies op; opende poliklinieken en scholen en stelde ook colporteurs aan, die er op uitgingen met hun Mohammedaansche boeken; en als deze colporteurs dan op de groote pasardagen den pasar bezochten, plaatsten zij zich meermalen naast onze colporteurs om ieder, die nog een Christelijk boek had willen koopen, daarvan af te houden.

Eens in de maand was het colporteursvergadering en deed ik enkele vragen, om met den stand van hun werk, de moeilijkheden en ook de vruchten ervan op de hoogte te komen.

We begonnen met gebed. Daarna had de afrekening plaats van de verkochte boeken en gaven de colporteurs op welke boeken bij hen uitverkocht waren en door nieuwe voorraden moesten worden vervangen. En de boeken, die dan gevraagd werden, waren meestal kleine goedkoope boekjes met plaatjes, of waarvan de inhoud op tembang (= op

Javaansche zangwijze) gezet was en boekjes, die door een bijzonderen titel de aandacht trokken. Het eerste bijbelboek b.v. mocht zich in bijzondere belangstelling verheugen; de titel „poerwaning doemados” (= het begin der schepping) prikkelde de nieuwsgierigheid. En ons Kort Begrip, dat in het Javaansch was vertaald, vond eveneens z'n koopers; de menschen wilden blijkbaar gaarne nu eens in een korte samenvatting weten wat de Christelijke godsdienst was. En dan kwamen de volgende vragen:

Hoeveel boeken hebt ge verkocht?

Van welke boeken hebt ge de meeste verkocht?

Hebt ge ook gesprekken gehad met menschen?

Hebt ge ook boeken verkocht aan menschen, die vroeger ook al eens een boek hebben gekocht?

Hebt ge de namen dier menschen aangeteekend en doorgegeven aan den goeroe-indjil?

Welke plaatsen hebt ge bezocht?

Op welke plaats hebt ge de meeste boeken verkocht?

Hoe richt ge den verkoop in?

Wat zegt ge, om uw waar aan te prijzen?

Dringt ge ook bij de menschen op koopen aan en op welke wijze?

Uit sommiger antwoord bleek dan, dat zij er inzicht in hadden, hoe ze dezen arbeid moesten aanpakken en hun verhalen dienden dan, om het inzicht bij andere colporteurs te verhelferen.

De boeken, die per maand verkocht werden, beliepen 50—100 per colporteur; niet veel; maar per

jaar werden er op deze manier door de 5—7 colporteurs enkele duizenden boeken geplaatst bij menschen, die er wat voor hadden moeten betalen, bij menschen, die zeker niet veel andere lectuur in hun huizen hebben gehad. Er kon vermoed worden, dat zij deze Bijbelgedeelten ook zouden lezen.

En er zouden zeker heel wat meer boeken verkocht zijn geworden, indien ik over bekwamer krachten had kunnen beschikken.

In den regel waren het eenvoudige Javanen, aan wie dat colportagewerk werd toevertrouwd, die van lieverlede wel meer en meer begrip van dit werk kregen, maar toch te weinig ontwikkeld waren, om dit werk naar behooren aan te vatten. Voor dit werk werd vereischt, dat ze een gesprek konden voeren over den inhoud van het Evangelie en ook eenige handelsgeest bezaten, om te zien hoe zij hun kostbare waar aan den man konden brengen. De Chineesche colporteurs en ook de Javaansche, die in dienst waren van het Bijbelgenootschap en die tot de meer ontwikkelden behoorden, waren tot dit werk van de colportage meer geschikt en verkochten ook heel wat meer. Ik heb gevraagd of een van mijn colporteurs eens een tocht mee mocht maken met de colporteurs van het Bijbelgenootschap, om te zien hoe zij het werk deden, maar veel vrucht heeft dit voor hen niet afgeworpen. Bij het Bijbelgenootschap was de colporteur altijd vergezeld van z'n koelie, die de boeken droeg; onze colporteurs gingen er alleen op uit; droegen zelf de boeken en droegen ook

alleen de teleurstellingen en wanneer ze aan 't eind van den dag twee of drie boekjes verkocht hadden, moet het voor hen wel bijzonder moeilijk geweest zijn om den volgenden dag weer alleen er op uit te gaan.

Op Zendingsterrein leert men het al bijzonder goed verstaan waarom de Heere Jezus zijn discipelen twee aan twee uitzond en waarom ge telkens leest van de helpers van den Apostel Paulus, van wie hij vergezeld was. En van Paulus leest ge ook, dat hij één keer erg moedeloos geweest is en dat was juist, toen hij in Corinthe alleen was en wachtte op de komst van Titus. God, die de nederigen vertroost, had hem vertroost door de komst van Titus en als ik nog eens kon uitgezonden worden naar het Zendingsveld, zou ik er op aandringen, dat de helpers en de colporteurs hun werk zouden verrichten twee aan twee.

Het is verkeerd en een groote fout, die ik in mijn werk duidelijk gezien heb, dat deze arbeiders in Gods Koninkrijk er altijd weer alleen op uit moesten. Ik heb getracht om de colporteurs te laten aanstellen door de kerkeraden der Javaansche Kerken en dat er bepaald zou worden, dat deze colporteurs verslag van hun arbeid aan den Kerkeraad zouden uitbrengen en dat door dien Kerkeraad onderzocht zou worden wie van de leden zich beschikbaar wou stellen om één dag per week den colporteur of ook den goeroe-indjil zou vergezellen op hun tochten, opdat zij met meer moed en meer volharding en met meer lust hun arbeid

zouden kunnen verrichten. Gedeelde teleurstelling is ook in het Zendingswerk halve teleurstelling, maar men zou er zeker van kunnen zijn, dat de bezoeken ook meerder zouden zijn, dat het aantal verkochte boeken zou toenemen en dat aan de teleurstelling, die de arbeiders ten slotte naar huis drijft, veel kracht ontnomen zou zijn.

Zeer duidelijk bleek me dat, toen we met de colporteurs afspraken, dat we eens een gemeenschappelijken colportagetocht zouden houden. We zouden een van de autobussen van Pa van der Steur vragen, die volladen met boeken en dan met z'n zessen alle huizen binnengaan, die er stonden aan den 22 km langen weg van Magelang naar Temanggoeng; twee Javaansche colporteurs zouden uitsluitend de Javaansche woningen binnengaan; een Javaan zou met een Chinees bij de Chineezzen aankloppen en een Hollandsche schrijver van 't Zendingskantoor zou met mij meegaan om de Europeanen te bezoeken, of indien zij ergens niet waren, bijstand te verleenen bij den verkoop aan Javanen en Chineezzen.

Daar hadden onze colporteurs schik in.

We zouden het doen in een week van de Paaschvacantie, omdat Pa van der Steur dan zijn autobussen niet behoefde te gebruiken, om zijn pupillen naar scholen in Djokja te laten brengen.

Voor een week wou Pa, zooals we den heer Van der Steur in de wandeling noemden, gaarne een der flinke autobussen met bijbehorenden chauffeur en de benoodigde benzine gratis afstaan.

De Maandag werd besteed, om de autobus uit te rusten; de ramen werden behangen met allerlei colportagelectuur, Javaansche, Maleische, Arabische, Hollandsche, Engelsche, Japaneesche en Chineesche Bijbels en Bijbelgedeelten en Christelijke boeken en boekjes. Geruimen tijd waren we kwijt om alles netjes te rangschikken en onder en op de banken onze voorraden te plaatsen.

Eindelijk waren we klaar en na Gods zegen begeerd te hebben, startten we. We reden de stad Magelang uit en daar, even voorbij het station, stapten we met z'n zessen den wagen uit en begon de verkoop. Vlak bij Magelang wonen vele Indo-Europeanen en gepensionneerde Hollandsche militairen, waartusschen enkele welgestelde Javanen en Chineezers. Dat was voornamelijk Hollandsch werk en terwijl mijn Hollandsche hulp en ik woning voor woning binnenstapten om onze Bijbels en Christelijke boeken aan te prijzen, gingen de Javaansche en de Chineesche colporteurs de huizen binnen, die zij voor hun rekening hadden genomen. Nu, dat viel erg mee. Bijna in elk huis plaatsten we een Bijbel, of Bijbelgedeelte, of een boek; in de Javaansche huizen verliep de verkoop minder vlot, maar er werd toch goed verkocht.

In 't begin werden mijn Hollandsche helper en ik aangezien voor crisisslachtoffers, voor werkloozen, die op deze manier hun broodje zochten te verdienen, maar als dan gewezen werd op de autobus van Pa v. d. Steur, die voor 't huis stond en op zijn bereidwilligheid, om die bus aan ons

voor eenige dagen af te staan, veranderde de houding en kregen we gelegenheid om onze „waren” verder aan te prijzen.

Omdat er vlak tegen Magelang vele huizen staan, verliep er een groot gedeelte van den morgen, eer we dit gedeelte hadden afgewerkt. En toen we klaar waren, kwamen we even bij elkaar in onze autobus, om uit te rusten en elkaar de ervaringen te vertellen. Nu, de colporteurs vonden het fijn, om zoo te werken en zoo elkaar telkens weer te kunnen ontmoeten en te bemoedigen; 's avonds keerden we terug naar Magelang.

Drie dagen hebben we zoo gewerkt en hebben in dien tijd den voorgenomen tocht volbracht. Hier en daar hadden we eenigen tegenstand te overwinnen.

Toen we in het dorp Pajeman kwamen, was er een Europeaan, die op ons toetrad en het dwaasheid noemde, om aan Javanen Bijbels te verkoopen. We hebben echter krachtigen tegenstand geboden en gelegenheid gehad, om ook aan dezen mijnheer het Evangelie te verkondigen. En het aantal boeken, dat we verkochten, was groot. We hadden met z'n zessen in drie dagen zooveel verkocht als één colporteur in drie maanden. We hadden viermaal zooveel boeken geplaatst in deze drie dagen, dan in den regel geplaatst werd door zes colporteurs, wanneer ze er alleen op uitgetogen waren. Het voornemen was, om zulke gemeenschappelijke colportagetochten te herhalen, maar dit bleek niet meer mogelijk te zijn door de toenemende hoeveel-

De goetoe's-indijl met Mevrouw en Ds A. Merkelijn en Mevrouw en Ds C. van Ncs, die het echtpaar Merkelijn te Magelang opvolgden. — Zie blz. 239 —

In de wachtkamer van de polikliniek van het Zendingsziekenhuis te Magelang.
— Zie blz. 236 —

heid werk, waarvoor ook twee Zendelingen noodig waren, maar dat door slechts een man moest worden verricht.

Zooveel was echter wel duidelijk geworden, dat het uitzenden van colporteurs twee aan twee moest geschieden, of dat de colporteur vergezeld werd door een der gemeenteleden en dat elk gemeentelid een dag van de maand afzonderde om als helper van den colporteur op te treden. Voor sommige leden van de gemeente was dit niet mogelijk, maar landbouwers en vele andere leden konden gemakkelijk een dag afzonderen om de gevraagde hulp te verleen. Ik heb een ontwikkeling van dezen arbeid in de aangegeven richting nog in geringe mate mogen zien, maar moest voorts de verdere ontwikkeling overlaten aan mijn opvolger en de goeroe's, bij wie het herhaaldelijk was ingeprent: tracht de leden der gemeente tot medearbeiders te maken en houd gemeentevergaderingen, waarin verhaald wordt aan de leden van al het werk, dat er in die gemeente door goeroe en colporteur en medische helpers wordt gedaan voor de uitbreiding van het Koninkrijk Gods.

Wat moesten de menschen, aan wie een Bijbel of Bijbelgedeelte verkocht werd en bij wie belangstelling ontwaakte, nu doen om voedsel voor hun belangstelling te vinden? Naar den Zendeling gaan, wiens adres in vele van de verkochte boeken was aangegeven, of naar het huis van den goeroe, of wachten tot hij dien colporteur weer eens ontmoette?

Voor het eerste hadden vele Javanen allicht geen vrijmoedigheid; en wachten tot ze den overal rondzwervenden colporteur eens ontmoetten, kon wel eens lang wachten worden.

We hebben daarom op twee belangrijke punten Kiosken opgericht, waar Bijbels en Christelijke boeken werden verkocht en waar ook schrijfbehoeften te verkrijgen waren. Dit laatste, opdat een al te geprononceerd karakter van de Bijbelkiosk niet zou afstooten. Wanneer een Javaan zou binnengaan in een Kiosk, waar alleen Christelijke lectuur te verkrijgen zou zijn, zou hij aanstonds zijn aangewezen als een toekomstige Christen, die blijkbaar onderwijs zocht over den Bijbel. Daarom werden er ook andere artikelen verkocht, en kwamen er meermalen Javanen binnen wien het alleen om die andere artikelen te doen was.

De bedoeling van deze Kiosken was, dat de Nicodemussen en in 't algemeen dengenen, die nog niet in de woning van den goeroe wilden komen, een adres te geven, dat voor hen gemakkelijker te bereiken zou zijn. Op de groote marktdagen zat ook de goeroe in de Kiosk en werd er menig gesprek gevoerd over het Evangelie. Ook werden er boeken verkocht en werden deze Kiosken later ook plaatsen, waar de Christenen kwamen, om zich van Christelijke lectuur te voorzien.

En het laatste wat op dit gebied werd begonnen, was de oprichting van een Colportage-Boekhandel. Deze was noodig, om de Kiosken en onze intuschen opgerichte scholen van schrijfbehoeften en

leermiddelen te voorzien en voornamelijk om ook de Europeanen, die prijs stelden op Christelijke lectuur, deze te kunnen verschaffen. Toen Zijne Excellentie Dr H. Colijn voor het eerst in Indië kwam, was het hem, zooals hij later in een aanbeveling van een Christelijken Boekhandel schreef, niet wel mogelijk bij den Boekhandel in Indië een Bijbel te bekomen en toen ik zooveel jaren later in Indië kwam, was het nog niet veel beter. Wel waren er Depôts van de Bijbelgenootschappen aanwezig, waar men Bijbels kon koopen, maar voor Christelijke Boeken moest men meestal naar Holland schrijven, of naar het Boekendepôt van broeder Hoekendijk in Garoet. Met dit gevolg, dat vele Christenen, die een boek in Holland moesten bestellen, er dikwijls van af zagen, omdat men 3 à 4 maanden wachten moest, eer het bestelde arriveerde.

De voorraad Christelijke lectuur werd daar door maar zelden aangevuld, wat niet bevorderlijk kon zijn aan den geestelijken welstand. In Indië met z'n gesaeculariseerde pers en met z'n weinige Christelijke bladen in dien tijd, ging een voortdurende trekking uit naar het gesaeculariseerde leven van Indië en als daar niets tegenover stond, indien men geen of weinig boeken van onze Christelijke uitgevers in handen kon krijgen, kon dat niet anders dan op schade van het geestelijk leven uitloopen. Daarom hebben we onzen Colportage-Boekhandel opgericht, die weldra zoo'n vlucht nam, dat onze onderwijzers, die het beheer van

dezen Boekhandel op zich hadden genomen, enkele Chineesche hulpkrachten noodig hadden om al het werk te verzetten, dat deze Boekhandel meebracht.

Wat werden er een Hollandsche boeken van onze Christelijke uitgevers verkocht. Uit heel Indië kwamen de bestellingen binnen. Men behoefde nu geen 3 à 4 maanden meer te wachten, eer men het begeerde boek kreeg, want ze waren in den Colportage-Boekhandel van Magelang voorradig.

En de winst, die deze arbeid opleverde, kwam aan den colpartage-arbeid onder Javanen en Chineezten ten goede. De salarissen dezer colporteurs werden ervan betaald en de verliezen, die vaak geleden werden op den verkoop van colportage-lectuur onder Inheemschen, er geheel door gedekt. Het was mede werk in Gods Koninkrijk, van belang om de Europeesche wereld van Christelijke lectuur te voorzien. De groote omzetten van den eersten tijd hielden wel geen stand, maar om verblijdende redenen. Weldra werden er Colportage-Boekhandels opgericht op bijna alle Zendings-terreinen der Gereformeerde Kerken en in Semarang en heeft de gewone boekhandel, ziende hoeveel lectuur door deze Colportage-Boekhandels werd geplaatst, er werk van gemaakt, om ook van Christelijke boeken voorzien te zijn en was er zelfs een, die een afdeeling aan zijn zaak verbond van uitsluitend Christelijke lectuur.

De Colportage-Boekhandel in Magelang bestaat nog en bloeide de laatste jaren weer op. Maar ook al had deze boekhandel moeten verdwijnen, dan

nog hadden we in de blijde overtuiging mogen leven, dat deze Colportage-Boekhandel van Magelang een eerste bres heeft geslagen in den muur, die den toevoer van Christelijke boeken uit Nederland naar Indië tegenhield en we danken God, die deze poging om een Colportage-Boekhandel te hebben zoo heeft gezegend en zooveel broeders in Magelang de behulpzame hand hebben verleend om dit werk te steunen.

Het zijn onze onderwijzers van Magelang aan wie de eere toekomt, dit werk tot zoo'n hoogte te hebben opgevoerd.

VIII

HET WERK VOOR DE SCHOLEN

Het was 2 September 1913 voor de Zending een blijde dag in Magelang.

De eerste Hollandsch-Chineesche school werd geopend en aan die opening werd een feestelijk karakter gegeven.

Het Europeesche en het Inheemsche en het Chineesche bestuur waren uitgenoodigd, om deze feestelijke opening bij te wonen en velen waren gekomen. De Assistent-Resident, de ambtenaar, die op één na de hoogste vertegenwoordiging was van het Nederlandsch gezag, en de Regent, de hoogste Inheemsche ambtenaar, en evenzoo uit de Chineesche wereld de vooraanstaande mannen aan wie de leiding van de Chineesche zaken was toevertrouwd, en voorts vele Chineesche ouders, die blij waren, dat ook voor hun kinderen een aparte gelegenheid geopend werd, om een Hollandsche school te bezoeken. In die dagen bestonden er nog maar weinige Hollandsch-Chineesche scholen. De Chineezzen waren aangewezen op de Hollandsche scholen, waar Europeesche kinderen onderwezen werden, of op de Hollandsche scholen voor Javanen, of op de Tiong Hwa Hwee Kwan scholen, waar de Chineesche kinderen in nationaalen zin werden onderwezen, in 't Chineesch, in het

Engelsch, maar waar geen onderwijs werd gegeven, dat rekening hield met het feit, dat de Chineezzen van Nederlandsch-Indië niet in China woonden, maar in Nederlandsch-Indië, waar Chineezzen zonder kennis van het Hollandsch en van het Maleisch moeilijk zaken kunnen doen.

Het was een staaltje van den nationalen zin der Chineezzen, dat ze geheel uit eigen beurs die nationale Tiong Hwa Hwee Kwan scholen bekostigden en dat heel het onderwijs, dat op die scholen gegeven werd, beheerscht werd door de begeerte, dat hun kinderen in Chineesch nationalen zin zouden worden opgevoed.

Op die Chineesche scholen gingen niet slechts de kinderen van de pas uit China aangekomen Chineezzen, maar ook de kinderen der z.g. Peranakans, d.z. die Chineezzen, die op Java geboren waren en waaronder er maar weinigen zijn, die het Chineesch nog kunnen spreken en zich daarom in den regel van het Maleisch of Javaansch bedienen.

Op die echt-Chineesche scholen voelden de leerlingen zich thuis, al was het onderwijs te weinig berekend op de plaats, die de Chineezzen in Indië innamen.

Wanneer echter een Chinees de noodzakelijkheid inzag om zijn kinderen Hollandsch te laten leeren, dan vond hij geen aparte inrichting daarvoor; dan werden zijn kinderen op een Europeesche school of Hollandsch-Javaansche school er tusschen gestopt en dan geschiedde dit alleen, als de ouders aan bepaalde voorwaarden van welstand voldeden.

Dat die plaatsen toch begeerd werden, kwam bij sommigen hier vandaan, dat toelating tot een Europeesche school een zeker cachet drukte op de familie; een kind te hebben op de Europeesche school was voor hen een bewijs van standing en men had er heel wat geld voor over om z'n kind op een Europeesche school geplaatst te zien.

Maar hoe zou het gaan, als er een aparte Hollandsche school voor de Chineezzen zou worden opgericht? Zouden de nationalistten daarvan gebruik maken? Zouden zij de nationale opvoeding op eigen school niet stellen boven de school met het Hollandsch als voertaal, waar het nationale gevoel der Chineezzen geen bevrediging zou vinden? Bovendien: deze Hollandsch-Chineesche school zou een Christelijke zijn, die, met hoeveel waardeering daar ook over de Chineesche cultuur zou worden gesproken, toch een ander geluid zou doen hooren dan dat van Confucius, den Chineeschen wijsgeer, den nationalen held, den als een god vereerden leidsman der Chineezzen en een geluid, waarmee de Chineesche adat niet in overeenstemming zou zijn te brengen.

Juist dit begeerde men voor zijn kinderen, dat ze de wijze lessen van Confucius, hun nationalen profeet, zouden volgen.

Op den dag der opening zat het huis, waarin de school begonnen zou worden, vol met Chineezzen. En er waren 72 kinderen als leerlingen ingeschreven, verdeeld over een voorklas, een eerste en tweede klas. Het was een wonder in onze oogen.

Alle kleingeloof was beschaamd, God had den weg gebaad en ons inderdaad een feestelijken dag gegeven. Het begin was bemoedigend.

De heer C. P. Jansz, die als hoofd optrad, kon weldra, bijgestaan door twee onderwijzeressen, zijn taak aanvaarden.

Maar toen de vrees voor gebrek aan leerlingen was weggenomen, kwamen er andere zorgen kwellen.

Deze school was niet gesubsidieerd. En hoewel het schoolgeld vrij hoog was, gemiddeld *f* 4 per kind en per maand, konden uit die schoolgelden toch lang niet alle kosten voor meubilair, huur, leermiddelen en salarissen worden bestreden. Er kwam nog heel wat tekort. En een aanvraag om subsidie was op niets uitgelopen. Zuiver Hollandsch-Chineesche scholen waren door de Regering nog slechts op een enkele hoofdplaats opgericht. Daarom bestond er nog geen subsidie-regeling om de oprichting van bijzondere Holl. Chin. scholen mogelijk te maken. Er zou over gedacht worden, maar eerst zou er een subsidie-regeling gemaakt moeten worden, eer een aanvraag om subsidie in overweging zou worden genomen.

Hoelang zou het nog duren, eer er zoo'n regeling klaar zou zijn?

Herhaalde informaties brachten niet verder. De benauwende gedachte, dat het weer op sluiting van de zoo goed loopende school zou uitloopen, begon al meer te drukken. De maandelijksche

tekorten werden al hooger en konden ook niet gedekt worden uit de Zendingsgelden, die voor het eigenlijke Zendingswerk uit Holland werden gezonden.

Nog weer eens geïnformeerd op het Departement van Onderwijs, of er geen uitzicht op subsidie kon worden gegeven. 't Antwoord luidde ontkennend.

Toen heb ik me rechtstreeks tot den Gouverneur-Generaal gewend, omdat ik innig overtuigd ervan was, dat een zoo sterk bloeiende school als deze Hollandsch-Chineesche niet mocht gesloten worden. Ik heb den toestand der school aan Zijne Excellentie uiteengezet, de beteekenis trachten aan te geven, die deze school voor de Chineesche bevolking had en meegedeeld, dat we tot sluiting zouden overgaan, indien niet spoedig Regeeringssteun kon worden toegezegd.

We leefden in spanning na dezen brief; maar ook in het vertrouwen, dat het Zendingswerk Gods zaak is. Hij zou het maken.

De volgende week reeds kregen we bericht van het Departement, dat we alle kwitanties moesten opzenden, waaruit de gedane uitgaven bleken, met de toezegging, dat voorloopig de gemaakte kosten door de Regeering zouden worden gedekt.

Wat een uitkomst!

De Gouverneur-Generaal in dien tijd was Zijne Excellentie F. W. A. Idenburg. Aan zijn ingrijpen hadden we 't te danken, dat we zoo spoedig van de financieele zorgen waren verlost en de dam,

die het oprichten van Holl. Chin. scholen tegenhield, doorbroken werd.

Enkele maanden later werd de Hollandsch-Javaansche school geopend, evenzoo in een gehuurd huis. Maar deze opening was een heropening van een school, die tot op dat oogenblik in Temanggoeng gestaan had en daar onder leiding van den Zending R. Horstman reeds zegenrijke vruchten had gedragen. Het internaat, dat aan die school verbonden was, ging mee over naar Magelang.

Een vereeniging, die reeds bestond, voordat ik in Magelang kwam, had deze school van R. Horstman overgenomen en zich met een organisatie in Holland in verbinding gesteld, die financieele steun verleende en een tweetal onderwijzers uitzond, opdat deze school aan de voorwaarden kon voldoen, die het Gouvernement voor subsidieering stelde.

Zoo was Magelang sedert 1 Februari 1914 twee Hollandsche scholen rijk, waarvan we onder Gods zegen vruchten mochten verwachten voor de komst van Zijn Koninkrijk.

En sedertdien ging het oprichten van Hollandsche scholen haast vanzelf. Het Gouvernement verleende ruime subsidie en als we maar konden aantoonen, dat er aan een bepaalde school behoefte bestond, dan duurde het niet lang of het verzoek om zoo'n school te mogen openen en daarvoor de noodige subsidies te mogen ontvangen, werd ingewilligd.

Nu, dat was inderdaad niet moeilijk, om de noodzakelijkheid voor een bepaalde school aan te

toonen. Het kostte weinig inspanning om de namen van ouders op te geven, die van plan waren, hun kinderen op die scholen te doen. Van al de verzoeken om scholen op te mogen richten, die in aanmerking gebracht konden worden voor subsidie, werden er slechts twee geweigerd; n.l. een verzoek tot oprichting van een Hollandsch-Javaansche meisjesschool en een H.B.S. Er verreezen na de twee genoemde scholen nog een Europeesche school voor de kinderen van Europeanen en met hen gelijk gestelden, een Hollandsch-Javaansche school, een schakelschool, d.i. een Hollandsch-Javaansche school met slechts 5 klassen, die z'n leerlingen betreft van gewone Javaansche volks- en vervolgscholen en dan de leerlingen even ver brengt als de Holl. Jav. school met z'n zeven klassen, die dus een schakel vormt tusschen de Javaansche scholen met Javaansch als voertaal en de Hollandsche Mulo's. Voorts werden nog opgericht een Mulo-school en een Maleisch-Chineesche school, terwijl een Holl. Chin. school van Temanggoeng, opgericht door Horstman, overgenomen werd, zoodat de schoolvereeniging, waarvan deze scholen uitgingen, tusschen 7 gesubsidieerde scholen exploiteerde, waaraan 33 Hollandsche onderwijzers en onderwijzeressen en 10 Javaansche en Chineesche onderwijzers werkzaam waren.

Alleen de oprichting van de Mulo kostte moeite. Er was door de Schoolvereeniging een verzoek ingediend om een Mulo te mogen oprichten en om het redelijke van dit verzoek aan te toonen,

hadden we overgelegd een lijstje van onze lagere scholen en de bevolking der hoogste klassen. We meenden, dat de twee Holl. Jav.-, de Europeesche en de Holl. Chin. school voldoende leerlingen zouden leveren voor een Christelijke Mulo. We vonden het jammer, dat het zaad des Evangelies, gestrooid op de lagere scholen, gevaar liep verstikt te worden, als de abituriënten van onze scholen nu ter voortzetting hunner studies naar niet-Christelijke scholen zouden gaan. Maar de inwilliging van ons verzoek ging niet zoo vlot.

Even na ons verzoek was er een dergelijk verzoek gekomen van Roomsche-Katholieke zijde en hoewel wij de eersten waren met ons verzoek en ook veel meer scholen hadden dan de Roomsche-Katholieken, was er op het Departement blijkbaar eenige weifeling over de vraag welk verzoek nu moest worden toegestaan. O.i. ten onrechte. Ten eerste hadden de Roomsche-Katholieken hier nog slechts twee niet volgroeide Holl. Jav. scholen en een Kloosterschool voor Europeesche kinderen. Voorts waren er in Indië reeds tal van Roomsche-Katholieke Mulo's opgericht en was het aantal van gesubsidieerde Roomsche-Katholieke Mulo's reeds grooter dan dat der Protestanten. Er werd blijkbaar een oplossing gezocht, waarbij in Magelang aan Roomsche-Katholieken en Protestanten te zamen subsidie gegeven zou worden voor één Mulo. Wanneer van beide zijden een Mulo opgericht werd, zouden beide inrichtingen beschouwd worden als één Mulo en subsidie gegeven worden,

die naar verhouding van het aantal leerlingen zou worden verdeeld. Maar deze regeling stuitte op zooveel bezwaren, dat ze niet uitvoerbaar bleek en dat men wel tot het besluit moest komen, om een van de twee verzoeken in te willigen en dan lag het voor de hand om het verzoek van de zijde der Zending, met z'n vele Hollandsche scholen, met z'n meerdere behoefte aan een Mulo, te doen voorgaan bij het andere verzoek. Rome, die op tal van andere plaatsen werkte, zou dan wellicht op een dier andere plaatsen voor het toestaan van een Mulo in aanmerking kunnen komen.

Gelukkig werd dit ook het inzicht op het Departement van Onderwijs, dat tenslotte een gunstige beslissing nam op ons verzoek en toestond, dat wij een Christelijke Mulo zouden oprichten.

Het Hollandsch onderwijs heeft dus in Magelang wel een hooge vlucht genomen en God heeft de wegen voor het Christelijk onderwijs zeer gebaad.

Het oprichten van Christelijke scholen heeft weinig moeite gekost. De drang om Hollandsch te leeren was bij de Inheemsche bevolking en de Chineezzen zóó groot, dat men vele jaren er zeker van kon zijn, dat een nieuwe school aanstonds weer vol zou loopen met leerlingen, wier ouders, ook al behoorden ze tot de lagere standen, er geen bezwaar in hadden om *f* 3 per maand en meer schoolgeld te betalen.

Hollandsch te kennen was het toppunt van veler verlangen; met kennis van 't Hollandsch, zoo dacht

men, ziet men zich den toegang tot allerlei betrekkingen ontsloten. Een oud-leerling van een volkschool kon slechts landbouwer worden, maar die een Hollandsche school had afgeloopen, had daarmee den sleutel verkregen voor allerlei begeerlijke posities. Dat onze scholen scholen met den Bijbel waren en dat er godsdienstonderwijs werd gegeven, was maar zelden een bezwaar. Niet, dat men z'n kinderen graag Christen zag worden, maar, zoo oordeelde men, dat Christelijk onderwijs, die vertellingen uit den Bijbel, zullen onze kinderen geen kwaad doen en indien ze er door bekoord mochten worden, hebben wij wel middelen om dien Christelijken invloed te breken. Toen dan ook de Regering onder de subsidiebepalingen opnam, dat men, indien de ouders dit verlangden, de kinderen moest vrijstellen van het bijwonen der godsdienstlessen, was er in het begin hier en daar een enkele, die van deze bepaling gebruik maakte, maar weldra was er geen Javaan of Chinees meer, die deze vrijstelling begeerde.

Integendeel. Toen onze eerste Holl. Jav. school, opgericht door Horstman in Temangoeng, een aanvraag om plaatsing ontving van een der voor mannen van de Mohammedaansche wereld, dacht broeder Horstman: „hier is een vergissing in 't spel” en hij schreef een brief met de mededeeling, dat zijn school een Christelijke school was en of hij, die plaats vroeg voor z'n jongen, dat wel wist. En het antwoord luidde, dat hij liever z'n jongen op een school deed met godsdienst, al was het dan

de Christelijke, dan op een school waar godsdienst ongeveer contrabande was.

Neutraal onderwijs was voor den Mohammedaan iets vreemds. Hij vond het vanzelfsprekend, dat een Hollandsche school ook onderwijs gaf in den Hollandschen godsdienst. Het gesaeculariseerde onderwijs, zooals dat op onze neutrale scholen gegeven werd, staat hem niet aan. Zoodra de Mohammedaansche wereld scholen begon op te richten, sprak het vanzelf, dat ook het godsdienst-onderwijs daarop een plaats kreeg en de Javaan moest al ver in de Westersche denkwijze zijn ingedrongen, eer hij begreep wat men met neutraal onderwijs bedoelde.

Wanneer een Javaan of Chinees plaats zoekt voor zijn kinderen op een school van het Gouvernement, is de oorzaak daarvan niet: afwezigheid van godsdienstonderwijs, maar omdat hij meent, althans meende, dat Gouvernementsscholen betere onderwijsinrichtingen waren. Het „particulier sadja” = het is slechts uitgaande van particulieren en niet van het Gouvernement, dat den Inheemsche in z'n mond begraven ligt, laat meer dan lange redeneeringen voelen, dat niet het neutraal karakter der lagere scholen een attractie is voor den Inheemsche, maar alleen het feit, dat het een school is van het Gouvernement, waar het onderwijs naar zijn meening wel beter zal zijn dan op een Christelijke school. En als iemand een Inheemsche afkeerig zou maken van een Christelijke school, omdat daar godsdienstonderwijs gegeven wordt,

dan vindt hij het godsdienstonderwijs niet afschrikwekkend, omdat de godsdiensten toch sami kema-won (= gelijk) zijn en alle godsdiensten toch het goede zoeken.

Als er van moeilijkheden gesproken moet worden bij het Christelijk onderwijs, dan bestonden die m.i. hierin: in de eerste plaats waren er in Magelang onvoldoende personen, die het bestuur konden vormen; we waren altijd weer aangewezen op broeders buiten Magelang, wier hulp werd ingeroepen, om mee het bestuur uit te maken van de Magelangsche scholen. We denken met dankbaarheid aan wijlen Ds D. Bakker, die jaren lang als voorzitter van het schoolbestuur optrad en heel wat van zijn tijd gegeven heeft voor het Magelangsche onderwijs en aan den heer P. Offringa, die telkens van de plaats waar hij woonde, naar Magelang kwam en meermalen per maand de meer dan 60 km, later meer dan 125 km langen weg aflegde om als secretaris de belangen van onze scholen te behartigen. Zij en vele anderen hebben met toewijding zich gegeven voor de scholen van Magelang, maar als ze 's avonds vertrokken waren, keerden ze terug naar hun eigen milieu, waar hun werk lag, dat op de meeste belangstelling aanspraak maakte, zonder zich nu verder intens met de moeilijkheden der scholen te kunnen bemoeien.

Een tweede moeilijkheid was het vinden van Christelijke leerkrachten. We kunnen wel zeggen, dat er geen moeite ontzien is, om de vacatures aan onze scholen door Christelijke krachten bezet te

krijgen. Maar in Holland waren er maar weinigen bereid, om het Christelijk onderwijs op de Zendingsterreinen te dienen. We hadden een chronisch tekort en moesten in tal van vacatures leerkrachten plaatsen, die er „geen bezwaar tegen hadden”, om op een Christelijke school werkzaam te zijn, maar naar hun eigen begeerte liever geplaatst waren op een Gouvernementsschool.

Dat een zoodanige voorziening van het noodige personeel niet aan het Zendingskarakter ten goede kwam, behoeft wel geen nader betoog. Een andere moeilijkheid was, dat degenen, die uit Holland kwamen om het Christelijk onderwijs te dienen, onvoorbereid kwamen en van een Christelijke school in Holland als 't ware overgeplaatst werden naar een Christelijke school in Indië, waar men werken moest onder geheel andere omstandigheden, onder een vreemd volk, welks adat en godsdienst en taal men niet kende en ten opzichte waarvan men jaren lang vreemd bleef. Het kon niet anders. Er waren in Nederland en Nederlandsch-Indië geen tropische cursussen, die door onderwijzers gevolgd konden worden, die ingericht waren om onderwijzers op hun taak aan Indische Zendingsscholen voor te bereiden. Vele onderwijzers hebben het dan ook als een desillusie gevoeld, dat zij, meenende voor de Zending uit te gaan, zoo weinig het gevoel hadden voor de Zending te arbeiden. Het contact tusschen school en bevolking was daardoor ook zeer gering.

De school stond zoogoed als buiten het leven.

Men zocht contact. Men wilde wel huisbezoek doen, ouderavonden beleggen, maar de taal was telkens weer een bezwaar en het is slechts aan enkelen gelukt om die bezwaren te overwinnen en verband te leggen tusschen school en gezin.

Toch hebben vele onderwijzers en onderwijzeressen, ondanks de bovengenoemde bezwaren, getracht Zendingsonderwijzer te zijn, die op allerlei manier contact met de leerlingen zochten. Daartoe organiseerden ze uitstapjes op vacantedagen, gingen ze enkele dagen met de leerlingen kampeeren, werden er jeugdorganisaties opgericht, een knapenvereniging georganiseerd, clubjes van vijf opgericht, waar een oud-leerling van de school samenkam met enkele leerlingen uit de hoogste klassen der school, om met elkaar den Bijbel te lezen aan de hand van schetsen, die Dr J. H. Bavinck voor die clubjes had opgesteld. Er waren godsdienstoefeningen op Zondag voor de schooljeugd. Sommige onderwijzers organiseerden Bijbelkringen uit de oud-leerlingen bij zich aan huis; bleven met hen correspondeeren, als hun leerlingen op andere plaatsen de studie gingen voortzetten. Het driehoekwerk werd door sommige onderwijzeressen onder de leerlingen gepropageerd en op allerlei wijze trachtten velen de leerlingen aan zich te binden en ze te leiden tot het geloof. Vooral als het Kerstfeest gevierd werd, was er op onze scholen blijdschap. Het werk, dat daarvan gemaakt werd, was bijzonder. Elke school had haar eigen Kerstfeest, met de leerlingen, maar waar ook de ouders

der leerlingen werden uitgenoodigd; en die Kerstfeesten waren voor de leerlingen onvergetelijk en daar hoorden ook de ouders niet alleen in het Hollandsch, maar ook in hun eigen taal het Evangelie verkondigen. Daar zagen ook de ouders iets van de beteekenis van de school, van den band tusschen onderwijzers en leerlingen, van de inspanning, die de onderwijzers zich getroostten, om aan de kinderen een echt feest te bereiden.

Weken te voren werden de Kerstliederen ingestudeerd, en hadden velen van de leerlingen een kort gedicht of verhaal geleerd, dat ze op den avond van het feest voordroegen, of hadden ze zich voorbereid om in een zinnebeeldig spel iets van de Kerstvreugde te vertolken.

De Kerstfeesten werden in de Kerkgebouwen gevierd, in de Javaansche, of in de Chineesche Kerk en wanneer de oud-leerlingen in staat waren, zoo'n Kerstfeest nog eens bij te wonen, dan verschenen ze. De Kerstboom met z'n vele lichtjes, de versierde Kerk, de geheele sfeer werkte mede om alles wat dien avond verteld werd, diep te doen wegzinken in het geheugen van die het bijwoonden; en jaren, nadat de leerlingen de school verlaten hadden, stond de Kerstfeestviering nog duidelijk voor oogen en ging het verlangen er naar uit. Daar hadden ze gezongen en gehoord in blijde feestvreugde van het Kind in Bethlehems stal. Op die avonden werd er in het hart als 't ware een lichtje aangestoken, dat al maar door branden bleef en bij elk naderend Kerstfeest opnieuw opflikkerde

door de blijde herinnering aan de Kerstfeestviering.

En toen later de Javaansche en Chineesche Christenen zelfstandige gemeenten vormden, waren de kerkeraden er al vroeg bij, om te zorgen, dat er één goede Kerstfeestviering kon plaats hebben.

Dan waren de kerken in de stad en de lokaaltjes in de desa tjokvol, dan klonken de liederen, dan werden de vele honderden, die nog weinig of niets van den Christus gehoord hadden, op de hoogte gebracht met de oorzaak van onze Kerstvreugde. Elke school en elke gemeente en de armenkolonie en het ziekenhuis en elke post en elke naaischool en overal waar maar een begin van Zendingswerk was, vierden Kerstfeest en daar werd de blijde boodschap door Javaan en Chinees en Hollander aan de toegestroomde hoorders verkondigd.

In 't begin van den arbeid kon ik al deze Kerstfeestvieringen bijwonen, maar toen het aantal van deze feesten de 50 begon te naderen, was ik wel verplicht, een keuze te doen, en al kon ik in de Kerstweek elken dag weer een paar feesten bijwonen, de helft ervan moest ik voorbijgaan in de hoop, dat ik het volgende jaar tijd zou vinden voor een andere groep van Kerstfeesten.

Behalve voor deze Hollandsche scholen werd ik door gelden uit de Zendingskas en subsidies in staat gesteld, desa-scholen op te richten. De Zendingskas moest voor deze schooltjes aangesproken worden, want de subsidie plus schoolgelden waren niet genoeg, om de exploitatie van

deze schooltjes te bekostigen. Uit financieel oogpunt was het in het Magelangsche makkelijker een Hollandsche school op te richten, dan een gewone desa-school. Want voor de eerste soort was de ruime subsidie en het hooge schoolgeld voldoende om onderwijzers uit Holland te laten uitkomen en alle kosten, aan de exploitatie verbonden, te betalen. Maar voor een gewone desa-school ontbrak er veel aan. De schoolgelden op deze scholen waren laag, liepen van 5 cent per leerling per maand tot 50 cent, terwijl er ook een aantal werd toegelaten, dat niets kon betalen.

Dan was het aantal leerlingen in het begin maar gering. Een Hollandsche school liep vanzelf vol en er moesten zelfs heel wat aanvragen worden afgewezen. Maar in de desa kostte het moeite, om leerlingen te krijgen en moeite, om ze er op te houden en als de onderwijzer er niet elken dag op uitging om nieuwe leerlingen te zoeken en de ongeregelden aan te sporen tot trouwer schoolbezoek, dan zou de school zeker binnen korten tijd weer gesloten moeten worden.

De ouders vonden het niet noodzakelijk, hun kinderen op de school te doen. Zij zelf hadden de kunst van lezen nooit geleerd en in voorkomende gevallen zich steeds kunnen redden, als ze hadden moeten rekenen, en vonden het daarom niet noodig, dat hun kinderen zoo geleerd werden. Bovendien: hoeveel dorpshoofden konden evenmin lezen en toch waren ze loerah geworden. En dan: wie moest voor de kleine broertjes en zusjes zorgen in den

oogsttijd, als allen naar de rijstvelden trokken om den oogst in te halen; wie moest voor de karbouw zorgen. Neen, zoo'n school was nergens voor noodig, bracht slechts ongerief in het leven; en in het leven, zooals zij dat tot hiertoe geleefd hadden, had zich nooit de behoefte aan een school kenbaar gemaakt.

De school is in de desa niet populair en er was een zachte drang van ambtenaren voor noodig, om de scholen, die het Gouvernement oprichtte, bevolkt te krijgen. De loerah kreeg eenvoudig de opdracht, om te zorgen, dat de kinderen naar school gingen en het werd een van zijn voornaamste plichten, om aan dit bevel gehoor te geven. Als de loerah de school niet bevolkt kon krijgen, kwam de assistent-wedana er aan te pas en deze moest vaak krasse maatregelen nemen, om de bevolking van de noodzakelijkheid van een school te overtuigen. De onwillige ouders moesten dan bij den assistent-wedana komen en daar enkele dagen doorbrengen, om eens na te denken over het laakbare van hun gedrag om hun kinderen van onderwijs verstoken te laten. Nu, deze manier van optreden, dit bevel, dat schoolbezoek tot leerplicht maakte, hielp wel, maar de Zending kon van deze middelen geen gebruik maken; deze zachte drang van overheidswege vervingen we liever door de onderwijzers aan te sporen, om trouw huisbezoek te doen en door allerlei attracties het schoolbezoek te bevorderen.

Bovendien: onze scholen waren Christelijke

scholen en dat Christelijke werd in de desa als een bezwaar gevoeld. Nu er geen lust bestond om hun kinderen te laten onderwijzen, werd het Christelijk karakter van de school vaak aangegrepen, om hun kinderen thuis te houden.

Alles hing hier onder Gods zegen van den onderwijzer af, die aan zoo'n school verbonden werd. Kon hij de genegenheid der kinderen winnen, door schoolwandeling, sport, schoolfeestjes, huisbezoek, en door heel zijn optreden in en buiten de school, dan liep zoo'n schooltje tenslotte wel vol. De beslissing lag bij de kinderen. Als de kinderen er den smaak van te pakken kregen, van hun onderwijzer en schoolmakers gingen houden, dan konden ook de ouders hun kinderen niet meer van de school afhouden; dan zeurden de kinderen wel net zoo lang, dat de ouders toestemming gaven, de school te bezoeken. Dan waren alle bezwaren, de godsdienstige incluis, vervallen en dan werd zoo'n school een prachtmiddel, om ingang bij de ouders te vinden.

Van zulke scholen woonden ook de leerlingen de samenkomsten bij, die des Zondags gehouden werden en de leerlingen brachten vaak de ouders mee, en in het Magelangsche zijn de gemeenten aan te wijzen, die in het begin door den schoolarbeid verzameld zijn. Het begin van den schoolarbeid vereischt een bekwaam onderwijzer. Als God voor een pas opgericht schooltje een onderwijzer geeft, die werkelijk tact heeft om met kinderen om te gaan, ze aan zich weet te binden,

dan vindt deze onderwijzer ook den weg naar het hart der ouders en de Zending heeft in zoo'n onderwijzer een voorname Zendingskracht. School en Zending zijn dus zeer nauw saamgeweven en de school kan van groote beteekenis zijn voor 't Zendingswerk.

Daarom moeten de scholen in de desa's, de gewone volksscholen en vervolgscholen, in nauw verband met de Zending blijven. De Zending moet ze oprichten. Daar zijn zeer zeker bezwaren tegen, voornamelijk van technischen aard. Een Zendeling is nu eenmaal geen onderwijzer. De Zendeling is verplicht, de school te bezoeken en na te gaan of de onderwijzer goed zijn werk verricht; voorzoover dit werk nu administratief van aard is, zal dit onderzoek wel door een Zendeling verricht kunnen worden, maar de paedagogische kant van z'n werk valt moeilijk door den Zendeling te beoordeelen en al zou hij het kunnen, zijn oordeel heeft op den duur niet zooveel gezag bij den onderwijzer. Wanneer de Javaansche schoolopziener dan ook de school had bezocht en zijn rapport deed toekomen aan mij, die de school had opgericht, dan voelde ik telkens, dat ik voor schoolbezoek niet in de wieg gelegd was en ik niet in staat was om den onderwijzer voldoende te controleeren en te instrueeren, opdat het onderwijs naar de inzichten van den schoolopziener zou worden ingericht. Ideaal was daarom de toestand, toen een der Nederlandsche onderwijzers, die in het bezit van de Javaansche taalacte was, de verzorging der scholen

op zich nam en nu voortaan zou nagaan, of de Javaansche onderwijzer goed zijn taak verrichtte, of de school voldoende van leermiddelen was voorzien, of de leerlingen goede vorderingen maakten en dan de nadere leiding van den onderwijzer op zich nam. Deze Hollandsche onderwijzer kon met gezag spreken; hij was zelf man van het onderwijs en de geheele onderwijskant kon voor zijn rekening komen. Maar bovendien: ook in de aanraking met de Gouvernementsambtenaren, die met het toezicht op het onderwijs waren belast, was het beter, dat de schoolzaken door een onderwijzman werden besproken. Als ik vroeg, om een school op te richten in de desa of schoolbelangen te bespreken had op het Departement, dan kon een niet-schoolman nimmer dat vertrouwen wekken, dat geschonken werd aan een onderwijzman.

Er zullen Zendelingen zijn, en ze zijn er, die op schoolgebied heel wat gepraesteerd hebben, maar ondanks deze prestaties acht ik den Zending gelukkig, die in z'n schoolarbeid wordt bijgestaan door een Hollandschen onderwijzer, die zijn vrijen tijd wil geven, om de scholen, door de Zending opgericht, goed in te richten en te zorgen, dat ze bij bezoek door den schoolopziener een goed figuur maken. Maar ze moeten van de Zending blijven uitgaan. De onderwijzers moeten werken in het bewustzijn, dat ze de Zending dienen, dat het ook bij de school gaat, om baan te maken voor het Evangelie. Elke school is een Zendingstpost en de Zending is bij de ontwikkeling van zoo'n school

ten zeerste geïnteresseerd. Plaatsing en overplaatsing van onderwijzers, oprichting van nieuwe scholen, bespreking met de onderwijzers over de Zendingsbeteekenis der scholen verblijve bij den Zendeling.

Dit klemte te meer, omdat tal van onderwijzers, die aan de scholen verbonden zijn, ook in het bezit zijn van het diploma goeroe-indjil en dus ook bekwaam zijn, om samenkomsten te houden. Dit was b.v. het geval in de desa Djoema. De onderwijzer, die daar werkte, hield school in de week en des Zondags trachtte hij menschen te verzamelen, die naar zijn prediking kwamen luisteren. Zijn arbeid werd gezegend en sedert er een kleine gemeente werd verzameld, werd er nog een goeroe-indjil geplaatst, omdat de goeroe-indjil, die met de leiding van 't schoolwerk is belast, niet in staat is, om elken dag weer er op uit te gaan, om ook in de naburige desa's contact te krijgen met de menschen en te trachten, om ook daar in de week kleine samenkomsten te houden.

In Djoema is het al heel wonderlijk toegegaan. De school bleef lang klein, maar des Zondags was er toch een vrij groot aantal menschen, dat naar de prediking kwam luisteren en dat tot geloof in den Heere Jezus kwam. Zooals heel dikwijls gebeurt, had deze kleine gemeente veel moeite te doorstaan en ondervond ze in 't begin veel tegenwerking. In die streek begon de pest te heerschen en, naar het algemeen gevoelen, was het uitbreken van die ziekte te wijten aan al de veranderingen, die sedert

de oprichting der school en het ontstaan van de gemeente in de desa waren ingetreden.

De ziekte heerschte hevig en zooals de goeroe meedeelde, had hij het gevoel, dat de Egyptenaren gehad moeten hebben, toen in elk hunner huizen een doode te betreuren viel. Wat stierven er een menschen; en onder leiding van de Mohammedaansche voorgangers besloot men een soort bidstond te houden. Des nachts kwamen ze bij elkaar en vanuit het huis van den voorganger zette zich een heele stoet menschen in beweging, waarvan ieder een brandende fakkel droeg en die nu biddende langs de wegen trok. 't Was een vreemd gehoor, die zingend-biddende menschen in den nacht en de goeroe had zoiets ook nog nimmer bijgewoond. Maar toen de goeroe goed luisterde, bemerkte hij, dat de stoet al nader kwam en straks langs zijn huis zou trekken.

Het huis van den goeroe stond een flink eind van den weg af en om het te bereiken, moest men een heel steil pad beklimmen en dat steile pad zou de stoet, zoo meende de goeroe, wel voorbijgaan. Maar daarin had hij zich vergist. Want toen de stoet aangekomen was aan het weggetje, dat naar de woning van den goeroe leidde, sloegen zij dat steile pad in en liepen ze rechtstreeks op de woning van den goeroe aan.

Wat wilden ze?

Zouden er plannen bestaan om den goeroe en z'n gezin kwaad te doen?

In spanning wachtte hij de komende dingen af.

Daar waren ze zijn woning genaderd. Maar ze deden geen enkele poging om de deur geopend te krijgen; ze liepen langs het huis, langs den achterkant en keerden aan den anderen zijkant weer terug, al maar biddende. De Mohammedaansche leider voorop, met z'n gebed, terwijl de anderen telkens invielen en meezongen. Deze rondgang herhaalden ze enkele malen, zonder een poging te doen om de deuren van het huis te forceeren. De goeroe stond duizend angsten uit, dat er elk oogenblik tegen de deuren geslagen zou worden en zij zouden willen binnenkomen. Maar de rondgang bleef een biddende rondgang; een soort belegering van het huis met gebeden, die een dam moesten vormen tegen het kwaad, dat uit dat huis en de school stroomde.

De voorouders moesten er op deze manier mee op de hoogte gebracht worden, dat zij tegen dat huis en dien goeroe hun gebeden opzonden en dat zij het met dien goeroe en z'n nieuwe leer en z'n vreemde opvattingen niet eens waren. Eindelijk wendden ze zich van het huis af en daalde de stoet weer langs het steile pad naar den hoofdweg, om daar den tocht voort te zetten naar de plaats vanwaar hij weggetrokken was; daar werd de stoet weer ontbonden.

De deelnemers aan dezen tocht leefden in de meening, dat de oorspronkelijke stichters van de desa vertoornd waren op de tegenwoordige bewoners en zij konden voor dien toorn geen andere oorzaak vinden dan de aanwezigheid van de Chris-

telijke school en dien Christelijken onderwijzer.

En dit was in die en omliggende desa's, waar ook enkele Christenen woonden, het merkwaardige, dat, hoevelen er ook ten grave gedragen werden, die bezweken waren aan de gevreesde ziekte, geen enkele Christen zich onder hen bevond. De huizen der Christenen waren gespaard en als er nog een enkele door de pest werd aangetast, gebeurde het, dat hij van die ziekte herstelde, wat maar o, zoo zelden gebeurde en in de oogen der desabewoners een wonder was.

Dit feit maakte zoo'n diepen indruk, dat op een zekeren Zondag het aantal hoorders sterk vermeerderd was. Onder de hoorders had zich een Javaan met enkelen van zijn volgelingen neergezet, die al jaren naar de ngelmoe der onkwetsbaarheid had gezocht. Eindelijk had hij voor *f* 150 een djimat (talisman) weten te bemachtigen, waardoor hij zelf onkwetsbaar zou zijn voor elk wapen. Hij had zelfs reeds eenigen tijd daarvoor in de gevangenis gezeten, want menschen, die zoo graag onkwetsbaar willen worden, hebben in den regel niet veel goeds in den zin, zoeken blijkbaar den strijd waarvoor zij zich sterk maken door onkwetsbaarheid na te jagen.

Toen deze man nu hoorde, dat er van de Christenen niet één gestorven was aan de pest, dacht hij: die Christenen bezitten blijkbaar de ngelmoe der onkwetsbaarheid; zij weten blijkbaar een middel om zich immuun te maken tegen de pest en dit vermoeden had hem naar de samenkomsten gedreven.

De goeroe moest hem echter teleurstellen en meedeelen, dat zij tot hiertoe door God gespaard waren, maar dat zij geen zekerheid hadden, dat in de toekomst niemand van hen door die ziekte zou worden weggerukt. Wel kon die goeroe spreken over een andere onkwetsbaarheid, die vrucht is van het geloof in Jezus Christus, dat ons onkwetsbaar maakt voor den toorn van God en ons het eeuwige leven brengt. Maar dat was niet hetgeen de ngelmoeleeraar zocht. Hij ging weer heen, hoewel in die dagen de gemeente een vrij sterke uitbreiding onderging.

Zoo is de gemeente van Djoema in haar begin vrucht van schoolarbeid en laat deze desa duidelijk zien, wat de beteekenis van den schoolarbeid kan zijn in de desa. Om elke school is in het Magelangsche een gemeente gegroeid. Slechts één desa is er, waar wel de school levensvatbaarheid had, maar voorts elke poging, om ook des Zondags samenkomsten te houden, mislukte. De beste goeroe's hebben in die desa gewerkt, maar zonder resultaat te hebben op hun arbeid, die de menschen tot geloof zocht te bewegen.

Van geheel anderen aard zijn de vruchten van de Christelijke scholen, waar Hollandsch de voertaal was. Deze scholen betrokken hun leerlingen uit de beter-gesitueerde Javaansche en Chineesche kringen, waar het Christen-worden eenvoudig niet was toegelaten, althans zeer sterken tegenstand ondervond. Nu kan men bovendien ook moeilijk

zichtbare vrucht zien gedurende den schoolleeftijd. De vruchten, bestaande in geloof en bekeering, komen in den regel op later leeftijd en dit is een groot verschil tusschen deze scholen en de desascholen, waar het Javaansch voertaal is, dat de onderwijzer, die op deze laatste scholen werkzaam is, in contact staat met de ouders der leerlingen. De gemeenten, die rondom deze Javaansche scholen gegroeid zijn, zijn vrucht van den arbeid van den onderwijzer, dien hij onder de *ouders* der leerlingen verricht heeft en waar hij juist, omdat hij de onderwijzer van hun kinderen was, zooveel gemakkelijker ingang vond. Bij de Hollandsche scholen was, zooals boven reeds uiteengezet werd, het contact met de ouders, juist door het taalverschil gering en men kon de ouders alleen bereiken door het intermediair der kinderen. De vrucht, die men van de Hollandsche scholen verwachten mocht, bestond dus niet in gemeentevorming, in een bekeering van de ouders, die men juist maar zeldzaam ontmoette, maar meer in een omzetting van de heele gedachtenwereld, bij de leerlingen, die op later leeftijd ook vruchten van geloof en bekeering zouden dragen.

Bekeeringen gedurende den schoolleeftijd kwamen niet veelvuldig voor; toch ontbraken ze niet.

Ik zou een te groot gedeelte in dit boek aan het onderwijs en z'n beteekenis voor de Zending moeten wijden, om al de gevallen, die ik persoonlijk op het Magelangsche Zendingsterrein leerde kennen, te verhalen.

Toch een paar gevallen:

Bij den leerling S., die de Hollandsch-Javaansche school had afgehoopen en in de hoogere klassen ook trouw de catechisatie had bijgewoond, had het Evangelie een plaats in z'n hart ingenomen. S. had den Heere Jezus hartelijk lief en begeerde den Heiligen Doop. Echter: z'n ouders kwamen er achter en ze riepen hun zoon naar huis. Bij onderzoek door de ouders bleek wel hoe vast het geloof in hem geworteld zat en dat het niet zoo maar uit zijn hart zou kunnen worden uitgerukt. S. was niet zoo jong meer; ik denk, dat hij al wel zestien jaar geworden was; in ieder geval vonden de ouders hem oud genoeg, om een huwelijk aan te gaan. Ze zouden een goed-Mohammedaansche vrouw voor hem uitzoeken in de hoop, dat de stille invloed van deze vrouw het zaad des geloofs in S.' hart zou verstikken. Er werden maatregelen in die richting getroffen en toen men een „goede” vrouw voor S. gevonden had, werd hij ervan in kennis gesteld.

„S.”, zoo zeide z'n vader, „we hebben een goede vrouw voor je gevonden, een echt geloovige Mohammedaansche vrouw en we hopen, dat je nu die Christelijke gedachten spoedig zult loslaten”.

Het betaamde den zoon niet, om tegen te spreken. Hij mocht op andere manier z'n tegenzin uiten, zoodat het tot ergernis van z'n vader wel heel duidelijk was, dat hij van dit huwelijk niets wou weten, maar telkens weer werd de zoon onderwezen over de voortreffelijke eigenschappen van

z'n aanstaande vrouw, opdat de tegenzin in hem gedood zou worden.

Maar de tegenzin minderde niet. Integendeel, S. nam zich voor om dit huwelijk onmogelijk te maken; de eenige manier was, de ouderlijke woning te ontvluchten. En hoeveel schande daardoor ook over zijn ouderlijk huis werd gehaald, wanneer een eenmaal afgesproken huwelijk niet doorging, hij kon niet anders. En op zekeren dag, toen er weer besprekingen moesten plaats hebben en de dagen van het huwelijksfeest moesten worden vastgesteld, was S. niet te vinden. Hij was gevlucht naar een van zijn familieleden of goede vrienden. En daar is hij naar de begeerte van z'n hart verder onderwezen en eindelijk door den Heiligen Doop in de gemeente opgenomen.

Een ander geval was dat van het meisje A., een oud-leerling van de Holl. Jav. school, wie het bij de behandeling van de Bijbelsche geschiedenis in de klas aan te zien was, hoe haar ziel leefde in hetgeen verteld werd. Ze bezocht de catechisatie, bracht een vriendin mee en oefende ook invloed uit op een neef van haar, die bij haar ouders inwoonde en met haar de Holl. Jav. school had bezocht. Ook die neef had Christelijke neigingen en in huis hadden ze meermalen gesprekken met elkaar over den Heere Jezus. Ze verlangden naar den dag, dat ze den Heiligen Doop zouden mogen ontvangen.

Bij de maaltijden thuis begonnen ze niet te eten dan na eerst te hebben gebeden, hetgeen thuis

de aandacht der ouders niet trok, omdat zij in het huis, evenals bij de meeste andere Javanen, geen gemeenschappelijke maaltijden hadden.

Maar deze Christelijke praktijk kon toch niet lang verborgen blijven en de moeder was de eerste, die er achter kwam en zich verwonderde, dat zij voor het eten baden. Vader werd gewaarschuwd en deze zou naar die vreemde dingen een onderzoek instellen.

Op den tijd, dat A. en haar neef Joesoep zouden eten, was vader present en toen hij ze zag bidden, vroeg hij, toen dit afgeloopen was: „wat beteekent dat sluiten van jullie oogen en dat vouwen van de handen?” „O”, antwoordde Joesoep, „zoo doen de Christenen, die eerst een zegen vragen aan God voor 't eten”. Dit antwoord maakte den toorn van het kamponghoofd zoo gaande, dat hij onmiddellijk gebod aan Joesoep, om het huis te verlaten. Zijn kleeren, die hij van het kamponghoofd gekregen had, moest hij achterlaten en in nachtcostuum weggaan. Nu, deze jongen wist wel waar hij heen moest vluchten. Achter de kerk woonden tal van Christen-Javanen, waaronder ook een van de Javaansche onderwijzers van z'n school en daar kwam hij laat in den avond als een van alles beroofde aan. Maar in dat huis werd hij vriendelijk opgenomen en weldra van alles voorzien. Hij is daar eenigen tijd blijven wonen en daarop leerling-verpleger geworden in een der Zendingsziekenhuizen.

Maar nu de eigen dochter. Die kon het kampong-

hoofd toch zoo maar niet de deur uitzenden. Hij zou met z'n dochter eens ernstig praten. En dit gesprek verliep aldus:

„Zeg, A., wat beteekent dit bidden van jou; je weet toch wel, dat de Hollanders dit alleen doen en jij een Javaansche bent”.

„O, vader”, luidde het antwoord van A., „zoo doen niet alleen de Hollanders, maar alle Christenen, die in den Heere Jezus gelooven”.

De vader wond zich op en kon zich nauwelijks beheerschen.

„De Christelijke godsdienst”, zoo zeide hij, „is de godsdienst van de Hollanders en wij zijn Javanen, die onze eigen godsdienst hebben”. A. antwoordde: „Vader, de Christelijke godsdienst is over heel de wereld verspreid; ieder, die in den Heere Jezus gelooft, is een Christen, tot welk volk hij ook behoort en ik geloof ook in den Heere Jezus”.

Bij dit antwoord verloor de vader zijn zelfbeheersching en gaf hij haar een klap in 't gezicht en toen daarna 't gesprek weer werd voortgezet en voor den dag kwam, hoe A. haar hart aan den Heere Jezus gegeven had, grepen beiden, vader en moeder, die er den geheelen tijd bijgestaan had, hun dochter aan en onder het geroep: „laten we haar dooden, want een dochter, die Christin wil worden, willen we niet hebben”, sleepten zij haar naar een aangrenzende kamer. Daar nam de vader haar hoofd tusschen zijn handen en bonsde het met alle kracht tegen den steenen wand, met de bedoeling, haar te dooden. De moeder kwam ook toen niet tus-

schenbeide. Maar in die oogenblikken, dat er gevaar dreigde voor A.'s leven, werd er „spada” geroepen, het woord waarmee een bezoeker zijn aanwezigheid meldt. Bij dat geroep moest het kamponghoofd zijn dochter wel loslaten, om den bezoeker te woord te staan.

„Straks kom ik terug”, zoo riep hij tegen z'n dochter, terwijl hij de deur sloot. Onder het spreken met den bezoeker echter luwde z'n toorn en toen hij terugkwam, zeide hij: „ik zal m'n maatregelen nemen en je gaat niet alleen de deur meer uit, ik verbied je, één stap in huis te zetten bij die Christenen”.

Maar A. had, toen haar vader haar verlaten had en de deur gesloten had, geen benauwde oogenblikken gehad. Ze voelde zich getroost en gesterkt. De Heere was haar nabij. Ze voelde zelfs drang om te zingen en ze zong:

U alleen, U loven wij,
 Ja, wij loven U, o Heer.
 Want Uw naam, zoo rijk van eer.
 Is tot onze vreugd nabij;
 Dies vertelt men in ons land
 Al de wonderen Uwer hand.

Deze verhalen zouden met talrijke andere vermeerderd kunnen worden, die duidelijk zouden maken, hoe er in de kringen, waaruit de Hollandsche scholen hun leerlingen trekken, sterken tegenstand is, wanneer een der kinderen tot geloof komt

en dat het te begrijpen is, wat een Javaansche jongen zei, toen hij enkele dagen met andere jongens onder leiding van Hollandsche onderwijzers kampeerde. Een der onderwijzers had 's avonds een woord gesproken over: „wie vader of moeder liefheeft boven Mij, is Mijns niet waardig”. Na deze avondtoespraak gingen de jongens nog even naar buiten, om daarna te gaan rusten. De jongens werden geteld, maar zie, een der kampeerders was niet binnengekomen. Ze gingen zoeken en men vond hem achter het huis, waar hij een enkel oogenblik was blijven nadenken over de toespraak van den onderwijzer. „Jongen”, zoo vroeg de onderwijzer, „wat doe jij daar, waarom kom je niet binnen?” „Och mijnheer”, zoo luidde het antwoord „ik voel zoo, dat ik mijn vader en moeder zal moeten verlaten, indien ik den Heere Jezus liefheb. Ze zijn bij mij thuis zoo vol haat tegen den Heere Jezus en als ik Christen wil worden, zal ik niet langer in het huis van mijn ouders mogen verblijven”.

En onder de leerlingen en oud-leerlingen der Holl. Chin. school ging het evenzoo.

Daar was Betje, zooals we het Chineesche meisje noemden bij haar schoolnaam. Het handhaven van de Chineesche namen op de school zou al te zware eischen stellen aan het geheugen van den onderwijzer en zoo had deze leerling, van wie ik nu vertel, op de school den naam van Betje gekregen. Betje had leeren gelooven. Haar hartje hoorde den Heere Jezus toe, maar ze mocht naar de begeerte

van haar hart niet langer de catechisatie bezoeken. Haar ouders namen er haar af en alle pogingen, om ze weer terug te krijgen, mislukten. Nu hadden we ook een schriftelijke catechisatie ingesteld, bestaande uit twee boekjes, waarvan het eene het Kort Begrip bevatte met een aantal blinde vragen en het andere de min of meer uitvoerige antwoorden op deze vragen. Op deze manier konden dan die jongens en meisjes, die niet ter catechisatie konden komen, toch thuis deze boekjes bestudeeren en kon misschien langs dezen weg de belangstelling levendig blijven. Betje bleef zoo nu en dan bij ons aan huis komen, om mijn vrouw op te zoeken en haar haar wedervaren te vertellen.

Tenslotte, na vele jaren van tegenstand der familie, deed ze toch belijdenis des geloofs. Ze huwde kort daarna met een Chinees, die eveneens oud-leerling van de Christelijk Holl. Chin. school was, maar nog niet gedoopt was. Bij het sluiten van dit huwelijk moesten tal van plechtigheden vervuld worden, waaronder ook behoorde, dat de bruid voor het huis-altaar moest bidden, om aan de voorouders hun zegen te vragen. Betje achtte dit ceremonieel in strijd met haar geloof en toen het moment was aangebroken, dat zij die handelingen moest verrichten, weigerde ze. Het was alsof ze den Heere Jezus zou verloochenen, indien ze voor dat altaar gebeden richtte tot haar voorouders. Het gezelschap, dat haar vergezelde, was stom van verbazing over zoo'n weigering.

Ze had over deze dingen niet met mij gesproken;

er zat achter die weigering van Betje geen Zendingsadvies. Trouwens, met die adviezen was ik zeer voorzichtig. Iemand, die oprecht tot geloof komt, weet in den regel wel wat in zijn oude geloof en godsdienstige gewoonten in strijd geacht moet worden met het geloof in den Heere Jezus. Bij den een zal dit weten helderder en klaarder zijn, al naar de kracht van het geloof; men zal in 't begin dingen doen, die men later verafschuwt. Er is met den groei van het geloof ook een meerdere omzetting van gevoelens, smaak, oordeel en 't is niet goed om door „adviezen” den weg af te stippelen, die de geloovige uit de Inheemsche of Chineesche wereld te gaan heeft, wanneer die adviezen zich niet aansluiten bij den stand van 't geloof.

Men kweekt zoo licht wettische Christenen, wier handelingen geen vruchten zijn van 't geloof, maar meer vruchten van allerlei inzichten der Zendingen, naar wier meening deze of die handeling verkeerd is. De Zending moet met z'n goeden afkeuring der Inlandsche zeden en gewoonten voorzichtig zijn. De godsdienstige waarde ervan is door den Europeeschen Zending zoo moeilijk te schatten. Er zijn van die godsdienstige waarden in de pseudo-religies, die wij zullen afkeuren, of ook goedkeuren en wier beteekenis wij toch altijd anders zullen aanvoelen dan de Inheemsche, voor wie al die waarden een samenhangend geheel vormen. Er zijn soms gewoonten, tegen wier handhaving wij geen bezwaar maken en die de Inheemsche Christen met beslistheid verwerpt, omdat ze naar

zijn waardeering met de Christelijke belijdenis in strijd zijn en wat men vandaag nog in strijd acht, vindt men over enkele jaren heel goed met de Christelijke belijdenis te vereenigen; en omgekeerd: wat eerst heel goed vereenigbaar scheen met die belijdenis, gaat men straks verwerpen, omdat men heeft leeren inzien, dat het behoort tot den ouden zuurdeesem, die weggeworpen moet worden. Juist om deze redenen was het m.i. verkeerd, om in een kleine groep Christenen, die pas tot het geloof gekomen was, aanstonds een goeroe-indjil te plaatsen. Een goeroe-indjil, die reeds jaren geleden tot geloof kwam en in wiens leven door studie en omgang met Christenen, de Christelijke zede een heerschende plaats heeft verkregen, is al te zeer geneigd, om de jonge Christenen te vermanen en op alle slakken zout te leggen. De jonge Christenen worden op die manier vermoeid van al het vermanen.

Het waarschuwen en vermanen op zichzelf is ook een kunst, die alleen aan zeer wijze menschen kan worden toevertrouwd; en evenals er in gezinnen menig kind de verkeerde richting wordt opgedrongen door al te veel vermaan, zoo ook de jonge Christenen, wanneer ze door tijdig en ontijdig vermaan onder den indruk worden gebracht van een „last, die de nieuwe godsdienst oplegt”.

We moeten laten groeien en in het onderwijzen en vermanen der Christenen niet vergeten, dat de Heilige Geest in hun harten werkt.

Het is me meermalen opgevallen, wanneer onze

onderwijzers vertelden, dat de leerlingen zoo zelden het gehoorde bij het vertellen van de Bijbelsche geschiedenis toepasten op concrete gevallen in het eigen leven. Wanneer de onderwijzer eens zoo'n concreet geval noemde, dat evident in strijd was met Gods Woord, dan keken de leerlingen vreemd op en was het verband tusschen de vertelde geschiedenis en het genoemde geval bij hen nog niet sprekend. De toepassing van de waarheden des geloofs heeft plaats naar de mate des geloofs.

Als het zaad ontkiemt en nu het oude begint op zij te dringen, als de oogen zich al meer ontsluiten en het gehoor al scherper wordt, dan wordt ook de beteekenis van het Woord Gods voor heel het leven duidelijker en worden ze indachtig de toepassingen, die vroeger wel eens gehoord waren, maar toen niet begrepen werden.

De Heere Jezus heeft ons uitgezonden met de opdracht: predik het Evangelie.

En hoemeer we het Evangelie prediken, hoe meer we den weg der verlossende liefde laten zien, hoe meer daardoor wordt opgewekt het leven der dankbaarheid en wat we door voortdurend vermaan niet gedaan kunnen krijgen, bloeit vanzelf op als vrucht des geloofs, bij een rechte prediking van het Evangelie.

Deze opmerking moet hier gemaakt worden, nu we de vruchten van de Holl. Chin. school bespreken. Want vooral ook onder de Chineesche bevolking moest ik telkens de vraag hooren: wat is toegelaten in den Christelijken Godsdienst en wat niet?

Vooral in 't begin kan men zich niet sterk genoeg houden aan zuivere Evangelieprediking. Onder Javanen en Chineezzen loopen de eerste gesprekken altijd weer uit op de vraag: wat mag en wat mag niet? En als onze helpers zich lieten verleiden, om een uiteenzetting te geven wat zij, die gelooven, zondig achtten, dan luidde o, zoo dikwijls het antwoord: „kawratten” (= het is te zwaar). Voor Heidenen en Mohammedanen is de godsdienst een samenstel van regelen en voorschriften en het eerste wat ze vragen, is naar de regelen en voorschriften van den nieuwen godsdienst, om hem daarnaar te beoordeelen.

Nog van een andere vrucht wil ik vertellen, waaruit blijkt hoelang het kan duren en welke donkere wegen er noodig zijn, om het zaad, dat op de school reeds uitgestrooid was, te doen ontkiemen. Het geldt een Chinees, die reeds getrouwd was en zelf een paar kinderen had, eer hij tot verandering kwam. Op zekeren dag werd hij tot me gebracht door een lid van de Europeesche gemeente en ik hoorde toen het volgende verhaal: „O, dominee, ik heb het zoo moeilijk, want vóór enkele dagen moest er een jongetje van mijn zuster geopereerd worden; de amandelen moesten worden weggenomen. Deze operatie verliep goed, maar de dokter had sterk gewaarschuwd om de eerste dagen niet iets hard te eten, om gevaar van bloeding te voorkomen. Den volgenden dag werd deze vermaning van den dokter in den wind geslagen en

zat het jongetje reeds harde rijst te eten, met het gevolg, dat de keel begon te bloeden en het jongetje doodbloedde; de dokter had het niet meer kunnen stelpen. De moeder van het jongetje, mijn zuster, was razend van smart; haar man kon haar niet meer beheerschen en riep daarom de hulp in van mijn broer. Met z'n beiden hebben ze haar naar een aangrenzende kamer gebracht, maar ze was daarbij zoo wild, dat ze maar trapte en sloeg en onder het vervoer schopte ze mijn broer in de leverstreek met het gevolg, dat er een leverbloeding ontstond, die niet te stelpen was; en mijn broer bloedde ook dood".

In enkele dagen hadden zich deze drama's afgespeeld en nu, zoo vroeg deze Chinees: „wat moet ik doen? Het was mijn liefste broer, die weggenomen is".

We hebben met hem gesproken, maar het zoeken van troostwoorden was moeilijk. Het eenige wat we konden doen was met hem te bidden en zijn smart aan God bekend te maken en te vragen, of God deze smart wou heiligen. We spraken af, dat hij weldra terug zou komen en we dan nader over deze leidingen Gods in zijn leven zouden spreken. Hij is teruggekomen, meerdere malen; hij vroeg catechetisch onderwijs en het was een blijde dag, toen deze Hollandsch-sprekende Chinees in de Hollandsche gemeente werd opgenomen.

Later kwam zijn broer met z'n gezin tot de Maleische gemeente over en weldra telden de Hollandsche en de Maleische gemeente tal van

leden uit deze familie, die hun eerste indrukken had opgedaan in de Holl. Chin. school.

Maar behalve deze zichtbare vruchten van geloof en bekeering, zijn er nog tal van andere vruchten, waaruit de groote beteekenis van het onderwijs blijkt. Het heeft ook altijd deze vrucht, dat het Christelijk onderwijs losweekt van de oude opvattingen. Dat is tot op zekere hoogte gevaarlijk. In het Evangelie van Mattheüs, hoofdstuk 12, wordt gesproken van booze geesten, die gedwongen worden het huis, dat ze bewonen, te verlaten en dat het huis nu met bezemen gekeerd en schoon is, maar na de verdrijving, na de losmaking der booze geesten, kwamen er andere geesten, sterker dan de vorige, die zich zoo vastnestelden, dat ze er niet meer uit te verdrijven waren. Het onderwijs verdrijft geesten, die de bevolking gevangen houdt, het houdt opruiming onder allerlei geesten, die de leerlingen bonden, het maakt los; en vergeleken met vroeger kan zoo'n leerling met een leeg huis worden vergeleken; hij heeft ongeveer niets overgehouden van wat hem aan de overgeleverde tradities bond. Maar als er nu niets voor in de plaats gegeven wordt, dan baant het onderwijs slechts den weg voor boozere machten, die deze leerlingen gevangen nemen. Dan worden ze godsdienstloos; dan hebben ze geen wortels meer; dan zijn ze losgeslagen schepen, die een prooi worden van allerlei winden; dan zijn het leege huizen, die straks door machtige geesten gevuld worden. Dat

is juist het treurige gevolg van het godsdienstlooze onderwijs. Het Christelijk onderwijs heeft ook die losweekende werking, maakt ook tot op zekere hoogte leeg, maar vult ook en al zijn er o, zooveel leerlingen, die niet tot belijdenis des geloofs komen en ook niet willen komen, los van het geleerde worden ze niet meer. Ze hebben de Christelijke waarden leeren kennen, en wanneer ze er last van hebben, komen ze vaak tot een levenshouding van haat en tegenwerking, wat ik ook gezien heb bij leerlingen der school, die de studie hadden voortgezet op neutrale H.B.S.sen en die ik later in het bezit zag van allerlei boeken, die het Christendom bestrijden en waaruit ze hun materiaal haalden, om hen in een vijandige houding te sterken. Maar meestal komen ze tot een welwillende houding, waardoor ze goede woorden spreken over het Christelijk geloof en helpen ze mee voorbereiden de kerstening van eigen volk. Er worden door het Christelijke onderwijs krachten werkzaam in het volk, die aan de komst van Gods Koninkrijk ten goede komen.

Het was daarom een heele teleurstelling, toen in 1930 de tijden van sterke bezuiniging aanbraken en jaren achtereen geen subsidie meer verleend kon worden aan nieuw op te richten scholen en de bestaande subsidies sterk werden ingekrompen. We dachten een oogenblik, dat nu de uitbreiding van het onderwijs wel moest worden stopgezet; soms werden de subsidies door nieuwe bepalingen zoo

sterk verminderd, dat hier en daar zelfs gesubsidieerde scholen de subsidie geheel of gedeeltelijk moesten missen.

Toch heeft die vermindering van subsidie goed gewerkt. Weelde werkt op elk terrein verslappend en ik zou niet durven zeggen, dat ons Christelijk onderwijs aan dat gevaar ontsnapt is. Het ging wel wat al te royaal en de drang, om zich in te spannen, om ons Christelijk onderwijs uit eigen beginsel op te bouwen, was slap.

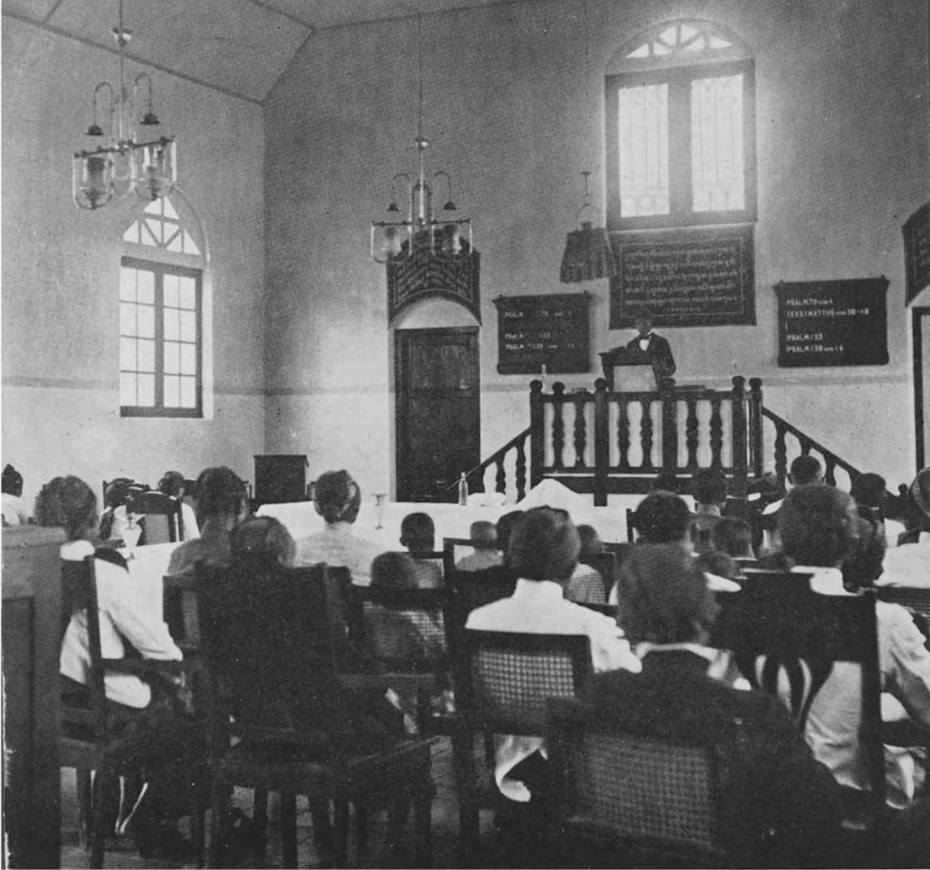
Nu werden we gedwongen, om een aantal Europeesche onderwijzers te vervangen door Inheemschen, die een Christelijke Kweekschool hadden afgeloopen. Een toestand, die wel niet bevorderlijk was aan het onderwijs. Het onderwijs werd er niet beter op, maar daar stonden voordelen tegenover. Een Inheemsche onderwijzer heeft uit den aard der zaak gemakkelijker contact met de leerlingen en de wereld, waaruit die leerlingen komen. Jeugdarbeid valt den Inheemschen onderwijzer evenzeer lichter, omdat hij dichter staat bij de wereld van zijn leerlingen.

Maar bovendien: nu we geen subsidie konden krijgen voor nieuwe scholen, werd de vraag onder de oogen gezien, of oprichting van niet gesubsidieerde scholen ook tot de mogelijkheden behoorde. Het antwoord viel gemakkelijker, dan we gedacht hadden. Twee dingen moesten daarvoor duidelijk zijn. In de eerste plaats: hoeveel kost zoo'n school, die op meer sobere wijze zou worden ingericht? Hoeveel geld hadden we noodig, om

onderwijzers aan te stellen? En in de tweede plaats: waar halen we de onderwijzers vandaan, die in staat zijn, om op een Holl. Inl. of op een Holl. Chin. school te werken? Op de laatste vraag werd geantwoord: onze onderwijzers kunnen we betrekken van de Solosche Hollandsche Kweekschool, waar Inheemschen en Chineezzen tot onderwijzer werden opgeleid. Nadat ze een Hollandsche lagere school hadden afgeloopen, moesten die leerlingen nog de 6-jarige Christelijke Kweekschool van Solo doorloopen, eer ze tot onderwijzer aan een Hollandsche school konden worden aangesteld. Hun kennis verschilde niet veel meer van een Hollandschen onderwijzer met lagere acte, die dan ook door meerdere leerlingen, die de Kweekschool hadden afgeloopen, in korten tijd konden worden behaald.

Dit waren prachtkrachten voor onze ongesubsidieerde scholen. Op een gesubsidieerde school konden ze slechts sporadisch worden geplaatst. Daar kwamen de vacatures maar zelden voor; en om toch als onderwijzer te kunnen arbeiden, hebben ze zich, in afwachting van plaatsing bij het gesubsidieerde onderwijs, zich gegeven voor de z.g. wilde scholen, zooals de niet gesubsidieerde scholen werden genoemd. Het salaris was dan bij vele scholen lager dan bij het gesubsidieerd onderwijs.

Zoo ontstonden er dan door Gods zegen te Magelang in korten tijd: 1. een huishoudschool, die echter voor 't grootste deel met Europeesch

Een godsdienst-oefening in de Javaansche kerk te Magelang. Op den kansel de goeroe Sadi.
— Zie blz. 322 —

De Javaansche dominé I. Siswawarsono met zijn vrouw.

— Zie blz. 328 —

personeel werkte en in een keurig gebouw kon worden ondergebracht. De school- en internaatsgelden, de maandelijksche bijdragen en de krachtige steun van de Schoolvereniging stelden daartoe in staat; 2. een Holl.-Chineesche school; 3. een Schakelschool; 4. een Hollandsche school, die door een Chr.-Javaansche schoolvereniging werd opgericht; 5. een Schakelschool in Tempel; 6. een Schakelschool in Ngablag; 7. een Holl.-Chineesche school in Grabag; 8. een Maleisch-Chineesche school in Parakan; 9. een Maleisch-Chineesche school in Temanggoeng; 10. een Vervolgschool in Blondo.

Aan 't eind van mijn werkzaamheden bestonden er in 't Magelangsche 4 Holl.-Chineesche scholen, 3 Maleisch-Chineesche scholen, 3 Holl.-Javaansche scholen, 4 Schakelscholen, 3 Javaansche Volksscholen, 5 Javaansche Vervolgscholen, 1 Huishoudschool, 1 Europeesche school en 1 Mulo, totaal 25 scholen, waarvan 14 Hollandsche scholen en 11 Javaansche of Maleische scholen.

IX

DE PHILANTHROPISCHE ARBEID

Er was in Magelang behoefte aan een armenkolonie, waar arme Javanen, die langs de wegen liepen te bedelen, konden worden opgenomen. Er vond vooral des Zondags telkens een invasie van arme Javanen plaats, die zich met groepjes soms op de erven der Europeanen neerzetten en om een aalmoes vroegen. Velen van die armen hoorden in een ziekenhuis thuis. Daar zaten ze: de blinden, die aan een stokje door een kind werden rondgeleid, de Javanen met onverzorgde, vieze beenzweren, kreupelen enz.; en 't was goed te begrijpen, dat men op zulke invasies niet gesteld was.

De Europeesche bewoners van Magelang hadden er graag een maandelijksche bijdrage voor over, wanneer ze van deze wekelijksche bezoeken konden worden verlost en ik was gaarne bereid, om de verzorging van deze ellendigen aan te vatten.

Een collectetocht langs de handelskantoren van Soerabaja en Semarang bracht enkele duizenden guldens op, die in staat stelden, om $7\frac{1}{2}$ km ten Zuiden van Magelang op den weg naar Djokja een flinken lap grond te koopen met enkele loodsen van bamboe er op, waar reeds aanstonds een begin kon worden gemaakt met de verzorging dezer armen.

Een Javaan kan zoo gemakkelijk tot den bedelstaf gebracht worden. Hoeveel Javanen zijn er niet, die, wanneer ze een oogziekte oploopen, naar doekoens gaan, die overal wel een middeltje voor weten, waarvoor ze zich goed laten betalen en dat den weg naar volkomen blindheid eerder verkort, dan dat het genezing zou brengen. Hoeveel weduwen blijven onverzorgd achter, die in haar zieke dagen de kracht verliezen, om nog eenig werk te verrichten, waardoor ze in hun onderhoud kunnen voorzien en die nu den bedelstaf opnemen, om voor zich en de kinderen hun portie rijst te kunnen koopen. En voorts al die menschen, die door een ongeluk getroffen zijn en zoo verwond werden en die lichaamsdeelen moesten missen, dat ze tot werken onbekwaam waren en het getal bedelaars vermeerderden.

Zulke menschen werden in die armenkolonie opgenomen en aan geregelden arbeid, onder leiding van den Javaanschen beheerder Wirjo Tresno, gewend.

Het was een heele toer, om die menschen, die alleen maar volleerd waren in 't bedelen, aan arbeid te wennen. Maar dat moest. Op een armenkolonie vooral is arbeid een zegen voor de menschen. Zonder arbeid ontstaat er spoedig ontevredenheid en ruzietjes, die het leven vergallen. Een armenkolonie is eenvoudig niet te regeeren, als er geen verplichting tot arbeid bestond. Werktherapie is ook op een armenkolonie een prachtgeneesmiddel.

Sommige menschen konden er echter niet aan

wennen. Bij hen zat het bedelend rondzwerven zóó in 't bloed, dat ze na enkele weken weer verdwenen en nog eenige kleeren meenamen. Wirjo Tresno moest er wat dikwijls op uit, om wegge-loopen armen terug te halen en indien zij niet meer terug wilden, dan althans de gestolen pakjes met kleeren terug te laten brengen.

We hadden in Wirjo Tresno een flinken leider van de kolonie. Hij wist orde en tucht onder de armen, waarvan er weldra een honderd op de kolonie woonden, te handhaven. We kregen van 't Gouvernement een man gestuurd, die in staat was, om aan deze armen het weven van cocosmatten te leeren; en weldra hadden we een mattenmakerij, waar al de honderd inwoners hun arbeidsdeel in hadden. Sommigen kochten de basten van klapperdoppen op, blinden weekten ze en sloegen ze tot vezel; weer anderen vervaardigden touw en de meest-ontwikkelden weefden de matten, die niet snel genoeg aangemaakt konden worden. De bestellingen kwamen van alle kanten binnen en de leden der Hollandsche Gemeente, die hun tijd gaven voor het administratieve werk en voor de verzameling van de noodige financiën, en bij wie ook de bestellingen van matten binnenkwamen, konden maar niet genoeg aandringen, om de bestellingen wat sneller af te leveren.

De Regeering bleek bereid, om voor dezen arbeid *f* 400 per maand steun te verlenen en de bijdragen van particulieren in Magelang en andere streken van Nederlandsch-Indië, de bedragen waarmee de

Gereformeerde Kerken in Indië en Nederland steunden en de opbrengst van de mattenmakerij, subsidie van Gemeente en Gewest, stelden in staat, om het steeds groeiende aantal armen in deze kolonie te onderhouden.

Als ze er een poos gewoond hadden, waren sommigen van de bewoners weer geheel geschikt, om tot de Javaansche maatschappij terug te keeren en konden ze worden geplaatst als baboe's bij Christen-Chineezzen, of de mannen op verschillende fabrieken. Van de kinderen, die arme moeders meebrachten, werden er later zelfs opgeleid tot onderwijzer aan de Javaansche scholen, of helper in de hospitalen.

'tWerk werd gezegend. Financieel hadden we weinig moeilijkheden en ontvingen we van verschillende zijden steun. Een oogenblik werd er gevreesd, dat we de Regeeringssubsidie zouden moeten missen. Want op zekeren dag kwam er een Regeeringsambtenaar met de mededeeling, dat 's lands financiën niet voldoende waren, om deze subsidie aan de armenkolonie te handhaven en dat de Regeering daarom van plan was een loterij uit te schrijven en de opbrengst daarvan te verdeelen onder inrichtingen van barmhartigheid. Ik maakte al aanstonds bezwaar tegen deze loterij, maar deze ambtenaar was van oordeel, dat er ook in onze Christelijke kringen zooveel loterijen werden georganiseerd op Bazars en bij andere gelegenheden, dat hij moeilijk kon begrijpen, dat er tegen deze loterij nu plotseling bezwaren zouden worden ge-

maakt. Ik antwoordde, dat ik hoopte, dat de Regeering nog een anderen weg zou vinden om te steunen en dat ik me daarom tot de Regeering zou wenden met een uiteenzetting van m'n bezwaren. Ik wendde me daarop tot de Regeering en zette de gronden uiteen, waarop wij bezwaren maakten tegen deze loterij en we daarom genoodzaakt zouden zijn, ons aandeel in de opbrengst dezer loterij af te wijzen. Dat we ons heel goed konden begrijpen, dat er bezuinigd moest worden en dat we, indien de subsidie verminderd moest worden, daar moeilijk bezwaren tegen konden maken, maar dat de beslissing der Regeering, die nu genomen was, ons dwong, om geld te aanvaarden van een loterij, waar we bezwaar tegen hadden, of anders een verlies te dragen van alle subsidie. Dat er ook andere organisaties waren, die dezelfde bezwaren koesterden en we nu weldra gezamenlijk ons tot de Regeering zouden wenden om een andere oplossing. Intusschen toog ik aan het werk, om er achter te komen, hoeveel Christelijke organisaties zich tegen steun uit een loterij hadden verklaard. Er bleken er genoeg te zijn, om een gemeenschappelijke actie bij de Regeering te rechtvaardigen. Intusschen ontving ik van particuliere zijde en van kerkeraden meer dan gewonen steun, om aan te sporen tot niet-aanvaarding van de opbrengst eener loterij. Maar gelukkig: een verdere actie was niet meer noodig, want nauwelijks was de informatische arbeid afgelopen, die ten doel had de organisaties te leeren kennen, die bezwaren hadden,

of er kwam al bericht van de Regeering met de mededeeling, dat de inlichtingen over een te houden loterij op een misverstand berustten en de kolonie van Blondo in 't genot zou blijven van de gewone maandelijksche subsidie.

Wat een blijdschap gaf dit bericht. Wat verlostte God ons van vele zorgen, waarvoor het bijeenbrengen van de noodige gelden ons zou hebben gesteld.

We willen na de gedane mededeelingen eens een bezoek aan de kolonie gaan brengen, om van nabij het werk te bezien en eens te luisteren naar wat Wirjo Tresno zooal over het werk heeft mee te deelen.

We rijden ongeveer $7\frac{1}{2}$ km den weg naar Djokja op, om die te verlaten, waar een zijweg leidt naar den Boroboedoer, een Boeddhistische Tjandi uit de oudheid. Aan het begin van dien zijweg ligt links en rechts van den weg het dorp Blondo, waarnaar de armenkolonie is genoemd. Rechts staan aardige huisjes, waar het voornaamste personeel van de Blondo-bedrijven woont; links ligt de eigenlijke kolonie, die we door het ijzeren hek binnenrijden. Ge moet er u op voorbereiden, dat alles een beetje primitief is. Luxe huizen moet ge niet verwachten. Het is alles zoo eenvoudig mogelijk gehouden. Maar zooals ge zult merken, behoeft dit aan de opgewektheid der Blondoneezen geen afbreuk te doen.

Als we binnen het hek zijn, ligt Blondo voor ons; aan onzen rechterkant passeeren we de matten-

makerij. Hier vinden de meeste bewoners hun werkplaats. Ze zingen. Den geheelen dag door zingen ze onder hun werk, hun uitpluizen van de vezels, touwdraaien, weven enz. Het eene lied na het andere. En ze zingen goed; het is een lust, om er naar te luisteren; het doet weldadig aan; ge zijt in een opgewekte sfeer aangeland. Als ge de werkloods voorbij zijt, komt ge aan de woning van Wirjo Tresno, den beheerder, den goeroe-indjil en bedrijfsleider. Straks hopen we even in de voor-galerij van zijn huis te gaan zitten praten. Nu wandelen we eerst de kolonie af. Achter de woning van den beheerder bevindt zich de groote eetzaal, waarin enkele kamertjes uitkomen, voor gehuwden. Daarachter de keuken en de voorraadschuur, waarin de levensmiddelen opgesloten liggen. Voor de woning van den beheerder bevinden zich twee groote loodsen, één voor mannen en één voor vrouwen en een werkloods, waar een begin is gemaakt met het weven van allerlei doeken, om een nieuwe werkgelegenheid te hebben bij het toenemend aantal bewoners van de kolonie. Een ander bedrijf, dat zich achter de mattenmakerij bevindt, is de zeepmakerij, die kort na de opening zich in toenemenden bloei mocht verheugen. In de groote mannenzaal staat een tafel met allerlei benodigdheden, om blinden het lezen van braille-schrift te leeren. In het verlengde van deze loodsen stond de school der kolonie, die onder haar leerlingen ook enkele kinderen uit andere desa's telde. Die school bestond uit drie lokalen, van elkaar gescheiden

door drie zeilen, die des Zaterdagavond opgetrokken en dan vereenigd werden tot een groot lokaal, dat als kerkgebouw diende.

We gaan nu naar den beheerder, die in de voor-galerij de stoelen reeds heeft klaar gezet en die ons nu wat van zijn werk zal vertellen. Als de thee ons is aangeboden, begint hij zijn verhaal: „'t is niet zoo makkelijk, om deze armen te regeeren; ze zijn aan een echt vrijbuitersleven gewend en als ze hier komen, moeten ze zich aan de regels van tucht en arbeid onderwerpen. Van baden houden ze in den regel niet en er is eenige pressie voor noodig, om ze het noodige reinigingsproces te laten ondergaan.

Ook is de omgeving niet zoo best; er wonen in de buurt heel wat dieven, die 's nachts het erf opkomen en dan de rijtschuur binnendringen, om rijst te stelen. Dat laatste heb ik ze echter afgeleerd. Want op een nacht heb ik me verdekt opgesteld, om de dieven op te vangen. En 's nachts, om 2 uur ongeveer, daar kwamen ze voorzichtig het erf binnensluipen, naar alle kanten uitkijkende, of er niemand was, die op wacht stond. Ze zagen niemand en drongen al dieper het erf binnen, tot ze ver genoeg gekomen waren om ze aan te grijpen. Ik sprong van achter den boom vandaan, richtte het geweer op hen en riep: „sta of ik schiet”. Van verbouwereerdheid en angst bleven ze staan en toen leidde ik ze, terwijl het geweer op hen gericht bleef, naar een kamer van dit huis, waar ik ze dwong een bierglas castorolie of wonderolie op te drinken en ik liet ze niet gaan, voor ze dit on-

smakelijk drankje hadden opgedronken. Sedertdien heb ik van inbrekers geen last meer gehad.

Wat de werkzaamheden betreft, die ze hier moeten verrichten, daartoe zijn de armen in het begin weinig gezind en ik moet er nog al eens een door de politie laten terughalen, die trachtte te ontvluchten. Maar als ze een paar maanden hier gewoond hebben, dan behoeven we voor vluchten niet bang meer te zijn. Dan zijn ze ook in staat, om het uit te houden in deze sfeer, waar we elken dag in den Bijbel lezen, Christelijke liederen leeren zingen en zoo nu en dan Bijbelsch onderwijs geven. In het begin zijn er, die zich in deze sfeer angstig en benauwd gevoelen en spoedig wegvluchten. Maar zij, die blijven, worden voor het grootste deel Christen en op deze kolonie zijn er reeds velen, die oprecht in den Heere Jezus hebben leeren gelooven.

Het begin van de vruchten der prediking staat in verband met een armen Christen, die hier zijn intrek nam. 't Was een Javaan van de desa Setjang, die Christen geworden was. De vrouw echter, met wie hij gehuwd was, kon zich echter met het denkbeeld, dat ze een Christen tot man had, niet verzoenen. Tot hiertoe hadden zij met z'n beiden nog genoeg verdiend, om aan de kost te komen; vooral de vrouw had in die verdiensten het grootste aandeel. Maar nu hij Christen was geworden, wenschte ze niet langer bij hem te blijven en op een zekeren dag, toen Joesoef enkele uren van huis moest zijn, was de vrouw met het weinige huisraad ook ver-

trokken en wilde ze niet meer tot haar man terugkeeren. In dien toestand is Joesoef, die geen verzorging meer had, hier opgenomen.

Joesoef was een opgewekte Christen. De manier, waarop hij met de andere bewoners omging en met hen sprak over het Evangelie, deed hem kennen als een goed Evangelist, die van den Heere Jezus niet zwijgen kon. Joesoef was echter al oud en we vreesden, dat we hem niet lang zouden houden. En die vrees kwam uit. Hij werd ziek, ernstig ziek. 't Kon wel sterven worden. Toen deze oude man zijn einde voelde naderen, riep hij de inwoners der kolonie bij zijn amben en sprak hij ze aan. Hij begon te bidden voor de bewoners, dat zij ook den Heere Jezus mochten leeren kennen; hij bad voor den beheerder en met groote verbazing hadden zij, die om z'n amben geschaard stonden, z'n gebed aangehoord. Ze vonden het vreemd. Ze hadden zooiets nog niet bijgewoond en nog vreemder vonden ze 't, toen Joesoef ze uitnoodigde om te zingen. Wie denkt er nu aan zingen, als hij sterven gaat! Maar de armen gaven gehoor aan zijn wensch en zongen het eene lied voor het andere na en toen ze daarna eens keken naar Joesoef, was hij intusschen gestorven. Joesoef was heengegaan om daarboven met de triomfeerende Kerk te zingen tot eere van Hem, die het leven van den armen Joesoef zoo wonderlijk had geleid.

Den volgenden dag werd hij begraven. In Indië verloopt er tusschen het sterven en begraven niet meer dan 24 uur. Hij werd neergelegd op de eigen

begraafplaats van Blondo en de begrafenis trok veel bekijks, vertelt Wirjo Tresno. „Want”, zoo ging hij verder met z'n verhaal „de begrafenis had zoo geheel anders plaats dan bij de Mohammedanen. Als er een Mohammedaan begraven wordt, dan wordt zijn lichaam gelegd met het hoofd naar het Noorden en zoo, dat het gezicht gekeerd is naar de richting, waar Mekka ligt. De kuil van het graf, waar de doode wordt neergelegd, wordt bedekt door een planken dek, en daarover de aarde geworpen, die het graf dichtmaakt. De kuil, waarin de doode ligt, is zoo door de plank bedekt, dat er eenige ruimte is voor den doode om zich op te richten bij het onderzoek, dat weldra door de doodsengelen Nakir en Moengkar zal worden ingesteld naar het geloof, dat de doode bij zijn leven heeft beleden.

Het gebed, dat bij zoo'n graf wordt opgezegd, dient mee om den doode te onderwijzen over de antwoorden, die hij geven moet.

De eerste vraag zal luiden: wie is uw Heer en wie is uw profeet? Het antwoord moet luiden: Allah is mijn Heer, die alles geschapen heeft en Mohammed is mijn profeet, de hoogste van alle profeten.

Tweede vraag: welke godsdienst belijdt gij en naar welk boek hebt gij geleefd; en het antwoord, dat alleen als goed erkend zal worden, luidt: de Islam is mijn godsdienst en de Koran is het heilige boek, waarnaar ik geleefd heb.

Derde vraag: wat verlangt gij? En het antwoord

daarop is: mijn hart verlangt naar het Woord van den Heer der werelden en de woonplaats van God, en om mijn profeet van aangezicht tot aangezicht te kunnen zien.

Vierde vraag: wie zijn uwe broeders? Antwoord: alle mannelijke en vrouwelijke Islamiëten zijn mijne broeders en zusters.

Van een rechte beantwoording dezer vragen zal het afhangen, of hij loon zal ontvangen en zijn wenschen bevredigd zal zien.

Maar hier, zoo merkten ze op, wordt een Javaan begraven als een hond. Hoe moet het nu, als straks de doodsengel komt? Nu, Wirjo Tresno kon z'n mannetje staan en hij heeft op dat graf de hoop eens Christens behandeld, die weet, dat hij bij zijn sterven onmiddellijk naar den hemel gaat, om bij zijn Heer en Heiland te zijn en dat, hetgeen in het graf gelegd wordt, slechts het stoffelijk overschot is, dat eenmaal op den jongsten dag bij de wederkomst van Christus zal herrijzen en met de ziel vereenigd zal worden.

„Ik heb”, zoo vertelde hij verder, „aan de toegestroomde schare het Evangelie verkondigd en den tegensprekers den mond kunnen stoppen.

Maar het schoonste was, dat den volgenden dag niet minder dan 27 inwoners van Blondo kwamen vragen, of zij ook Christen konden worden. Het sterven van Joesoef had diepen indruk op hen gemaakt en de debatten bij het graf hadden dien indruk niet weggenomen. Ik was blij, te kunnen zeggen, dat de Heere Jezus ook hun Heiland wilde

zijn en dat Hij geen onderscheid maakt tusschen armen en rijken, tusschen gebrekkigen en krachtige, gezonde menschen. Die arme menschen werden onderwezen en de daarop volgende Pinksterdag was voor de kolonie en voor ons allen, die bij het Zendingswerk betrokken waren, een blijde dag; 27 arme menschen zeiden ja, een voor een, op de vraag, of zij in den Heere Jezus geloofden. Daarna knielden ze allen neer en werd de Heilige Doop hun toegediend en we zongen:

Nooddruftigen zal Hij verschoonen;
aan armen uit gena
Zijn hulpe ter verlossing toonen.
Hij slaat hun zielen ga —”

Wat was het heerlijk, op Blondo te zijn. Men kan van meening verschillen over de vraag naar de beteekenis voor de Zending van dit werk. Men kan zeggen, dat die arme menschen weinig beteekenis hebben voor het volksleven en dat, als deze menschen bovendien samenleven op een kolonie, weinig getuigen kunnen tegenover hun volksgenooten, die nog niet gelooven. Maar wanneer ik in Blondo kwam, was ik steeds weer onder den indruk van de grootheid der genade Gods.

Eens in de drie maanden vierden we Avondmaal en als degenen, die belijdenis des geloofs deden, gedoopt waren, gingen alle Christenen van Blondo en uit de omgeving aan het Heilig Avondmaal. De blinden werden ten disch geleid door hun

ziende broeders en zusters, die allen arm en vaak gebrekkig waren. En als ze daar zaten, dan zat er een groep van menschen, die alle heerlijkheid en alles wat groot is onder de menschen, misten. De zelfkant der samenleving; het afschrapsel der Javaansche maatschappij.

Het waren menschen, die geen helper hadden. Uitgeworpenen uit de samenleving; maar juist daarom kwam in zulke oogenblikken de grondeloosheid van Gods ontferming zoo klaar aan den dag. Hier verstonden we het: Hij zal den nooddruftige redden die daar roept, mitsgaders den ellendige en die geen helper heeft (Psalm 72 : 12); en het onedele en het verachte heeft God uitverkoren, opdat Hij hetgeen iets is, te niet zou maken, opdat geen vleesch zou roemen voor Hem (1 Corinthe 1 : 28 en 29).

En als het Kerstfeest aanbrak en een der blinden den Kersttekst opzei, wat klonk die dan weer anders dan uit den mond van een gezonde, die nog over goede oogen beschikte. Dan werd weer zoo duidelijk gevoeld, dat deze woorden in de komst van den Christus vervuld zijn: Hij heeft mij gezonden, om den armen het Evangelie te verkondigen, om te genezen, die gebroken zijn van harte; om den gevangenen te prediken loslating en den blinden het gezicht (Lukas 4 : 18 en 19).

God heeft op Blondo veel geestelijke vrucht doen bloeien en toen eenmaal de Gemeente van Blondo geïnstitueerd werd, en tot ouderlingen gekozen werden enkelen van de bewoners van Blondo, was

het weer een wonder, dat we zagen. Wie had kunnen denken, dat aan die strompelende, zwakke stumperds, zooals ze waren bij hun komst in Blondo, eenmaal de regeering van de Kerk van Blondo kon worden toevertrouwd.

De Zendingsbeteekenis van Blondo bleef echter niet slechts tot de kolonie beperkt. In wijden omtrek was men van het bestaan dezer kolonie op de hoogte en Pah Ibrahim, de blinde, die er altijd met enkele anderen op uittrok, om klapperbasten te koopen voor de mattenmakerij, heeft er wel voor gezorgd, dat ze goed wisten wat er op Blondo gepredikt werd. In menig gesprek heeft hij verhaald van den Heere Jezus, dien hij had leeren kennen. Maar bovendien: deze philanthropische arbeid maakte ook wel eenigen indruk op de Mohammedaansche wereld. En toen Moehammadyah, de groote vereeniging, die verdieping van den Mohammedaanschen godsdienst beoogde, voor haar werk de methoden der Zending overnam, opende ze niet alleen poliklinieken en ziekenhuizen en scholen, maar ook armenkolonies en werd ik uitgenoodigd, om ten behoeve van deze Vereeniging eens te melden, hoe het werk op deze armenkolonie was ingericht. We hebben de gevraagde gegevens graag verstrekt en het was blijkbaar in de kringen van Moehammadyah niet aan de aandacht ontsnapt, wat er in Zendingsskringen gedaan werd aan verzorging van het ellendige.

En deze kolonie was maar klein. Hoewel er tenslotte een 300 armen geregelde verzorging

vonden, was deze inrichting nog weer nietig vergeleken bij de Witte-Kruis kolonie van Mevrouw van Emmerik, bij Salatiga, in welke armenkolonie meer dan 1000 Javaansche armen zijn opgenomen en op echt Christelijke wijze worden verzorgd.

We hebben het lang moeten stellen zonder Zendingziekenhuis. Dat was een gemis. Wat we hoorden vertellen van de vruchten der ziekenhuizen op andere Zendingsterreinen, maakte het verlangen steeds sterker, om ook dit middel te kunnen toepassen op het Magelangsche Zendingsterrein.

Maar de verzoeken, die we tot de Regeering richtten, werden afgewezen. Altijd weer was er een rede, om ons verzoek om subsidie niet in te willigen. Er was een groot militair hospitaal in Magelang, zoo heette het en daar kon iedere zieke Javaan en Chinees in worden opgenomen. Maar de gemeenteraad was van oordeel, dat Magelang zijn eigen ziekenhuis moest hebben, waarin Inheemschen konden worden verpleegd en heeft ook veel moeite gedaan, om tot de oprichting te geraken. Echter: het was te duur. Buiten de subsidie zou er teveel uit de Gemeentekas moeten worden bijgepast.

Toen de actie door den gemeenteraad werd stopgezet, heb ik die actie overgenomen. Wat voor de Gemeente van Magelang te duur zou zijn geweest, had de Zending tot stand kunnen brengen. Maar de Regeering weigerde aan de Zending te Magelang subsidie, omdat er nu eenmaal een groot

militair hospitaal was, waar de Inheemschen een goede verpleging konden vinden. En die goede verpleging vond de Inheemsche er ook.

Alleen: de Inheemsche wou als regel van die goede hulp geen gebruik maken. Hij was bang, om in zoo'n hospitaal zich te laten opnemen. Het lag te ver buiten z'n sfeer en hij zou liever sterven, dan hulp zoeken in een militair hospitaal. Men kan dat betreuren, maar als het er om gaat, om medische hulp te bieden aan de Inheemsche bevolking, dan zal de wijze, waarop in die geneeskundige hulp voorzien zal moeten worden, daar toch eenigszins rekening mee moeten houden, zooals een der directeuren van het hospitaal het dan ook prettig gevonden had, indien vlak bij het militaire hospitaal een ziekenhuis uitsluitend voor Inheemschen was ingericht.

Nu stond er dicht bij het militaire hospitaal een klein ziekenhuisje, dat in dien tijd „Stadsverband” werd genoemd en waarin ook wel eens een Inheemsche werd opgenomen; maar dit Stadsverband, dat door den Geneeskundigen Dienst was opgericht, voldeed niet en de Regeering dacht er over die Stadsverbanden te sluiten, of over te doen aan een particuliere organisatie.

Ik heb daarom een verzoek gedaan, om dit ziekenhuisje over te nemen en besprak dit met den dokter van den Geneeskundigen Dienst, die in Magelang was geplaatst en wiens inspecteerende bezigheden zich ook over dit Stadsverband uitstrekten. Hij was er voor, dat ik dit verzoek zou

doen en raadde mij aan het door zijn bemiddeling in te dienen bij de Regeering. Enkele dagen later was het verzoek in zijn handen, maar wat er verder mee gebeurd is, heb ik niet te weten kunnen komen. Wel kwam deze dokter, aan wien ik mijn verzoek ter hand gesteld had, mij enkele weken later mededeelen, dat de Regeering afwijzend op mijn verzoek beschikt had, maar hoe het mogelijk was, dat de Regeering reeds zoo spoedig een beslissing had genomen, werd me niet duidelijk, terwijl ik daar ook nooit officieel van de Regeering antwoord op ontvangen heb. Toen ik dan ook de hogere instantie bezocht, om te vernemen hoe het kwam, dat mijn verzoek afgewezen was, vernam ik, dat het nooit binnengekomen was en dat de Regeering besloten had, het Stadsverband over te doen aan een Javaansche organisatie: „Boedi-Rahapoe”. Deze organisatie had veel later dan ik zoo'n verzoek om overname ingediend.

De eenige conclusie, die ik maken kon, was, dat mijn verzoek in Magelang is blijven liggen en ik de medewerking van de lagere instanties heb moeten missen. Het verzoek was niet doorgezonden.

Wat Magelang betreft, konden we niet meer van de Regeering verkrijgen dan steun voor de oprichting van een hulphospitaal in Parakan; dat is een hospitaal waarvan de dagelijksche leiding gelegd is in handen van een Javaanschen verpleger, die elken dag polikliniek houdt, de zieken op de zalen bezoekt en in dezen arbeid gecontroleerd

werd door een der doktoren van het Petronella-ziekenhuis te Djokja. De meer ernstige patiënten werden dan doorgezonden naar een nabijgelegen ziekenhuis, dat onder leiding van een arts stond. Wilden we een ziekenhuis in Magelang hebben met een arts, dan moesten we andere wegen bewandelen en ophouden met steun te vragen aan de Regeering. We moesten trachten, een niet-gesubsidieerd hospitaal op te richten, waarvan de exploitatiekosten gedekt konden worden door de opbrengst der verpleeggelden en een flinken steun uit de Zendingskas. Een begroting, die opgemaakt werd, deed zien, dat we een kapitaal van *f* 45 000 moesten verzamelen voor de oprichting en inrichting van een eenvoudig ziekenhuis; en wanneer er dan *f* 15 000 per jaar gezonden kon worden uit Holland, was er hoop, dat met deze bedragen een ziekenhuis kon worden geëxploiteerd.

Toen ik in 1929 met buitenlandsch verlof in Holland kwam, werden deze zaken met de Zendinge Kerk overlegd en werd vastgesteld, dat ik in mijn verlof de noodige gelden zou verzamelen en de gemeenten zou bezoeken, om deze tot hooger bijdrage te bewegen.

Deze financieele actie is wonderlijk gezegend. Het bedrag van *f* 45 000 kwam voor een groot gedeelte bij elkaar door groote en kleine giften, terwijl het ontbrekende, een bedrag van *f* 10 000, in Indië bijeenverzameld zou worden. De Kerken van Zeeland en Brabant en Limburg bleken bereid, om hun jaarlijksche bijdrage voor de Zending te

verhoogen, zoodat met een subsidie uit de Generale Kas, waar alle Gereformeerde Kerken aan bijdroegen, de noodige gelden bij elkaar waren gebracht.

Ik kon naar Indië terugkeeren met de goede hoop, dat het hospitaal er komen zou. Met Dr Dreckmeier, een vrouwelijke arts aan het Zendingsziekenhuis te Poerworedjo, had ik voor m'n vertrek naar Holland reeds besprekingen gevoerd, die goede hoop gaven, dat zij bereid zou zijn als directrice op te treden van dit ziekenhuis, al was het dan op een salaris, dat ver beneden het salaris bleef van Directeuren, die aan een gesubsidieerd ziekenhuis werkzaam waren.

Al de wegen werden gebaad, die tot de oprichting van dit ziekenhuis voerden.

In Magelang aangekomen, moesten er twee dingen gebeuren. In de eerste plaats moest ik een flink gebouw zoeken, om dat als ziekenhuis in te richten en voorts nog f 10 000 verzamelen om tot het noodige bedrag van f 45 000 te komen. Dit laatste gelukte, maar een gebouw te vinden, dat als hospitaal kon worden ingericht, was niet zoo eenvoudig.

Er was wel een gebouw; een zeer geschikt gebouw zelfs; een gebouw, waar reeds door enkele doktoren van Magelang een Europeesche Kliniek was geopend; maar dat was nu eenmaal bezet en bovendien was het zoo groot, en behoorde er zoo'n groote lap grond bij, dat we het uitgesloten achtten, om dat huis voor het bekende doel in bezit te krijgen. Maar de Europeesche Kliniek werd weldra

gesloten door overplaatsing van de officieren van gezondheid, die het exploiteerden en nu stond het leeg. Het zou verkocht worden, maar daar bouwgrond in dien tijd voor niet minder dan *f* 2 de vierkante meter te verkrijgen was, moesten we alle hoop opgeven, om voor *f* 45 000 dit gebouw met bijbehorenden grond, zijnde 32 000 m², in handen te krijgen.

Daar kwam het bericht tot ons, dat het bedoelde gebouw met bijbehorenden grond openbaar zou verkocht worden, indien de Javasche Bank zekerheid had, dat de zware hypotheek, die er op rustte, uit de opbrengst kon worden betaald; en daartoe zou dit huis met grond *f* 45 000 moeten opbrengen.

Een tocht naar Semarang, naar het kantoor van de Javasche Bank, gaf ons van dit bericht de zekerheid en na toestemming van de Zendende Kerk te hebben verkregen, om dit perceel te koopen, konden we aan de Javasche Bank melden, dat er iemand was, die *f* 45 000 voor dit pand wou betalen.

Kort daarop werd de openbare verkooping gehouden. Op deze verkooping bleek, dat er acht perceelen zouden worden verkocht, waarvan wij vier perceelen noodig hadden, om in 't bezit van het begeerde gebouw met omliggenden grond te komen.

Er waren in Magelang echter meerdere liefhebbers en van Chineesche zijde vooral deed men moeite, om me schrik aan te jagen en me door allerlei verhalen te bewegen, van den koop af te zien.

Heele beschrijvingen moest ik aanhooren over de ongeschiktheid van het terrein voor een ziekenhuis. Men koesterde de hoop, dat ik weg zou blijven en de kans om voor een spotprijsje gebouw en grond in handen te krijgen, vergroot zou worden. Ik liet me echter niet terughouden en met de begeerte, dat God ons dit gebouw en dit erf zou geven voor een ziekenhuis, ging ik op den bepaalden dag naar den notaris, waar de verkoop zou plaats hebben.

Het erf van den notaris was reeds vol Chineezzen; ik schat het aantal aanwezige Chineezzen op 150; bovendien waren er enkele Europeanen, die blijkbaar ook het een of ander perceel begeerden te koopen.

Achter een tafel zat de notaris met z'n personeel en de advocaat van de Javasche Bank, die de leiding had van den verkoop.

De advocaat begon met een teleurstellende mededeeling. De gronden waren door sterfgeval reeds tweemaal van eigenaar verwisseld, die verzuimd hadden, het op hun naam te doen overschrijven; daarom moest de kooper er aan denken, dat hij behalve de koopsom nog een bedrag van 10 % van de koopsom er bij moest betalen als boete voor de verzuimde overschrijving.

Daarna werden de 8 perceelen een voor een verkocht. En ik kon rustig toezien, want de advocaat had meegedeeld, dat de 8 perceelen eerst een voor een in veiling zouden worden gebracht; dan zouden verschillende perceelen nogmaals gecombi-

neerd worden aangeboden en tenslotte zouden alle 8 perceelen gecombineerd worden verkocht.

Het duurde eenigen tijd, eer de verkoop van deze 8 perceelen afzonderlijk was afgelopen.

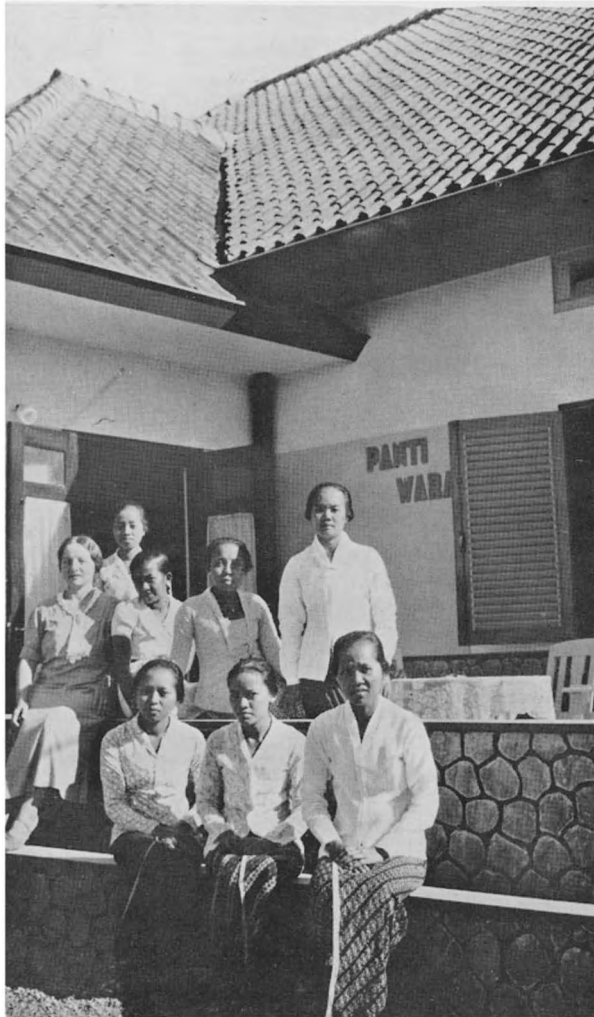
Daarna volgden de combinaties; eerst een combinatie van 4 perceelen, die te zamen het ziekenhuisterrein uitmaakten; hoogste bieder was ik, voor f 42 000; en ik zat al te rekenen, hoeveel dat zou worden met inbegrip van overschrijvingskosten en boete.

De overige 4 perceelen, bestaande uit 2 huizen te Magelang, een lap grond te Salaman en een lap grond te Pingit, brachten te zamen f 10 000 op.

Maar nu zouden alle 8 perceelen nog eens worden gecombineerd en als er dus boven den totalen prijs van f 52 000 nog een klein bedrag geboden werd, zou die bieder eigenaar zijn en was ik de 4 perceelen kwijt.

Dat waren oogenblikken van spanning.

Zou er iemand zijn, die meer bood? Jawel, daar was een Chinees, die riep: ik bied f 52 100; en ik had het gevoel, dat ik alles kwijt was. Maar naast me zat een dokter, die 't volgende voorstel deed: „zal ik alles koopen. Dan kunt u van mij terugkoopen de begeerde 4 perceelen, maar dan wil ik er eenige winst op hebben”. „Hoeveel winst vraagt u?” Het antwoord luidde: „ f 2000”; ik stemde toe; ik was van oordeel, dat ik om f 2000 dit prachtige terrein niet mocht laten glippen. Maar de advocaat maakte een einde aan die afspraak, want deze merkte op: „dokter, u mag het wel koopen, maar

De Zendingszuster, Mejjuffrouw C. Baarbé, en haar Javaan-
sche helpsters, die met haar samenwonen in haar huis
Panti-Wara.

— Zie blz. 335 —

De Chineesche goeroe en zijn vrouw. — Zie blz. 336 —

voordat u het verkoopt, moeten alle gronden eerst op uw naam worden ingeschreven, en moet u de kosten betalen, die daaraan verbonden zijn en daarna mag u het pas verkoopen aan Dominee Merkelijn". „O", antwoordde de dokter, „dan trek ik me terug".

Maar hoe nu? Als ik het zelf maar eens waagde, om *f* 100 meer te bieden. En deze gedachte overmeesterde me zoo, dat ik aanstonds, nadat de dokter zijn bod had teruggetrokken, dit bod overnam en *f* 52 200 bood. Nu moest de advocaat lang praten, eer hij een der aanwezigen tot hooger bod kon bewegen. Hij vond 't verschrikkelijk enz., dat voor zooveel prachtige perceelen zoo'n luttel bedrag geboden werd, maar eindelijk was er toch één, die er *f* 100 bijdeed. Onmiddellijk volgde mijn bod op *f* 52 400 en daarna was het lang stil. De advocaat herhaalde zijn poging, om te bewegen, hooger te bieden, maar niemand liet zich overhalen.

Toen zei de advocaat: „denk er om, aanwezigen, weldra valt de hamerslag en daarom: satoe kali (een keer), doea kali (twee keer)"; en voor hij het laatste beslissende woord sprak, begon hij weer allerlei redenen op te sommen, om de vrees voor hooger bod weg te nemen. Maar er was niemand meer, die hooger durfde gaan en tenslotte viel het woord van den advocaat: „tiga kali (de derde maal), twee-en-vijftig duizend vierhonderd gulden, Dominee Merkelijn, alle acht perceelen".

Ik weet niet of ik ooit met grooter blijdschap

naar huis ben teruggekeerd. We hadden het hospitaal. Dat er nog heel wat meer gekocht was en dat er bovendien nog een aanzienlijk bedrag aan boete en overschrijvingsgelden betaald moest worden, maakte me niet ongerust.

Die andere perceelen brachten *f* 100 huur per maand op en er zou wel een weg wezen, om wat ik boven de *f* 45 000 noodig had, en dat was een heel bedrag, bij elkaar te brengen. Niets kon onze blijdschap onderdrukken en we wisten, dat God den weg tot hiertoe gebaad had en verder zou banen.

Den avond van dien dag werden we al verblijd door een gift van *f* 1000, van een der zusters uit een naburige plaats, die mede verblijd was over den aankoop van het terrein. De twee huizen, die onder de 8 perceelen behoorden en de lap grond van Pingit werden voor ongeveer *f* 18 000 verkocht; een klein gedeelte van de 32000 m² kon tegen een goeden prijs worden afgestaan. De Regeering was zoo goed, om van de boete 5 % te laten vallen en toen het financiële gedeelte was afgewikkeld bleek, dat we in 't bezit gekomen waren van een geschikt gebouw met 26 kamers en een bijbehorenden lap grond, waar straks op kon worden gebouwd, voor een bedrag van *f* 33 000. De overblijvende *f* 12 000 kon nu gebruikt worden voor verbouwing en inrichting en al bleek bij die inrichting, dat het aanwezige bedrag niet geheel voldoende was, de voltooiing ervan bracht geen zware financiële lasten meer.

Op 26 Mei 1932 werd het hospitaal officiëel geopend.

De correspondent van de „Locomotief” gaf er het volgende verslag van:

„Dinsdagmorgen is onder zeer groote belangstelling het Zendingshospitaal te Magelang geopend door den missionairen predikant A. Merkelijn.

In de ruime voorgalerij van het hospitaal waren o.a. tegenwoordig de Assistent-Resident Maurenbrecher, die den op dienstreis zijnden Resident vertegenwoordigde, het hoofd van den D.V.G., Dr Offringa, de regent, de burgemeester Lakeman, Dr Cramer van Semarang, verschillende officieren van gezondheid, o.w. de chef van het militaire hospitaal, verschillende predikanten en kerkeraadsleden van andere plaatsen, die hier de Classisvergadering bijwoonden, de agent van de Escompto, de heer Mulié en vele belangstellende Magelangens. Dominee Merkelijn sprak ongeveer als volgt:

Jezus heeft aan de prediking van het Evangelie verbonden genezing van zieken. De verlossing omvat ziel en lichaam, den geheelen mensch.

Men moet geen zieken genezen zonder te letten op hun geestelijke ellende en omgekeerd mag men bij het behartigen van zielszorg niet blind zijn voor lichamelijke gebreken. Deze gedachte bepaalt doel en roeping van dit Zendingshospitaal.

Spreeker bespreekt nu de taak van den Zendingarts en wijst ter verklaring van die taak op den arbeid van andere artsen, die in dienst zijn van bepaalde

organisaties. Zooals de officier van gezondheid b.v. in zijn werkzaamheden geheel beheerscht wordt door het feit, dat hij in het leger geïncorporeerd is en zijn studie er „op gericht is om te kunnen zorgen voor de werving en instandhouding van een krachtig leger”, zooals Dr Pruys het uitdrukt, zoo moet ook de Zendingsarts werk maken van Zendingstudie, die noodig is om zijn taak als geïncorporeerde in het Zendingsleger mogelijk te maken.

De Zendingsarts voelt zich in dienst van de Zending. Alle arbeid is gericht op het wekken van vertrouwen bij de patiënten. Hij zal ze, door studie te maken van hun taal en hun godsdienstige opvattingen, trachten te naderen, zooveel hij kan en hun den geest van Christus' liefde doen aanvoelen.

Hij hoopt, dat door Gods zegen hier velen genezing zullen vinden van hun ziekten en kwalen.

Hij brengt in het bijzonder dank aan Mejuffrouw Dr Dreckmeier, die zich voor dit werk heeft willen geven en die zich door geen moeilijkheden heeft laten afschrikken, om als directrice van deze inrichting op te treden.

Voorts wordt nog speciaal dank gebracht aan den vertegenwoordiger van het centraal gezag, Dr Offringa, die hier wel niet in z'n officiële functie aanwezig is, omdat dit ziekenhuis niet-gesubsidieerd is, maar, hij spreekt de wensch uit, dat het toezicht op dit ziekenhuis spoedig tot zijn officiële taak zal behooren.

Aan den Regent van Magelang zegt spreker, dat dit hospitaal voornamelijk is bestemd voor de Inheemsche bevolking en hij hoopt op den gewaardeerden steun van het hoofd van het regentschap, als hem eventueel advies en hulp zal worden gevraagd. Spreker ziet voorts in de aanwezigheid van burgemeester Lakeman een bewijs, dat ook de Magelangsche gemeenteraad voelt voor dit medische Zendingswerk. Hij dankt voor den toegezegden steun en ziet hierin een goed teeken voor de toekomst. Hij beveelt het Zendingshospitaal ten zeerste in de belangstelling van den burgemeester aan.

Na tenslotte nog dank te hebben gebracht aan allen, die door hun milde bijdragen de oprichting van dit ziekenhuis hebben mogelijk gemaakt, richt hij zich in het hoog-Javaansch tot de Inheemsche aanwezigen.

Hierna is het woord aan Mejuffrouw Dr Dreckmeier. Zij acht het een voorrecht, het beheer over dit ziekenhuis uit handen van Dominee Merkelijn te mogen overnemen. Het thans uitgevoerde plan is al oud en het werd door ruimen steun van de Gereformeerde Kerken in Zeeland en Noord-Brabant mogelijk, geschikte terreinen en gebouwen voor dit doel aan te koopen.

Begin Maart is reeds begonnen met de polikliniek en als bewijs, dat deze in een ruim-gevoelde behoefte voorziet, geeft Dr Dreckmeier eenige cijfers.

In Maart werden 164 patiënten behandeld met 496 consulten.

In April waren deze cijfers 204 en 856 en in Mei (tot den 26sten) 256 en 860.

Met de opname van patiënten werd begonnen op 3 April. In de eerste maand kwam men tot 392 verpleegdagen en in Mei tot 725.

Thans liggen er 36 patiënten in de 3e en 4e klas.

Men beschikt over 60 bedden, 50 voor onvermogenen en 10 voor beter-gesitueerden, die de zelfkosten van behandeling en voeding kunnen betalen.

Er wordt uitgegaan van het beginsel, dat een ieder, die niet tot de paupers behoort, naar vermogen moet bijdragen in de kosten van verpleging, in overeenstemming met den paedagogischen regel, dat de waardeering met de betaling stijgt.

In de eerste moeilijke dagen heeft spreker hulp gekregen van Zuster Stolk, die de spits voor haar binnenkort verschijnende opvolgster kranig heeft afgebeten.

Thans tot den idiëelen kant van het werk komend, zegt spreker, dat de Zending reeds van oudsher zieken verpleegde. Nu er door een betere organisatie een afzonderlijke medische dienst is gekomen, is natuurlijk in het hospitaal het medische werk nummer één. We zullen, gaat spreker voort, gaarne gebruik maken van de hulp van specialisten-collega's hier uit de stad, die hun hulp reeds belangloos hebben toegezegd en reeds hebben betoond.

Spreker besluit met de woorden: moge in dit kleine ziekenhuis Gods Geest werken. We willen actief

wachten op wat God ons verder schenken wil.

Thans gaat Dominee Merkelijn voor in gebed.

Van de gelegenheid, die geboden wordt, om het woord te voeren, wordt door zes sprekers gebruik gemaakt.

De Assistent-Resident Maurenbrecher brengt de oprechte gelukwensen van den Resident over met de totstandkoming van dit werk, dat een symbool is van Christelijke naastenliefde. Dat de Zending het heeft aangedurfd in deze tijden een ziekenhuis te openen, getuigt van groote offervaardigheid. Hij wenscht, dat dit schoone streven met succes zal worden bekroond en dat het zal strekken tot heil van land en volk.

Dr Offringa acht het een voorrecht, dat hij door bijzondere omstandigheden dezen feestdag kan meemaken. Hij biedt ook namens de Regeering haar hartelijke gelukwensen aan. Zij verheugt zich in de totstandkoming van dit werk, omdat het particulier initiatief hier een taak overneemt, waaraan de Regeering groot gewicht hecht.

Hij verzoekt ook den dank van de Regeering over te brengen aan de Gereformeerde Kerken van Zeeland en Noord-Brabant voor hunne offervardigheid. De Regeering wordt gedrongen zich bewust los te maken van haar directe bemoeienis met ziekenzorg. Het particulier en lokaal initiatief is volgens regeeringsinzicht aangewezen, om in dezen de leiding te nemen. De Regeering kan slechts steunen.

Zich tot collega Dreckmeier wendend, zegt hij,

jaloersch op haar te zijn. Hij wenscht haar van harte geluk met haar werk en feliciteert het werk eveneens met haar. Zij heeft vroeger getoond, dat zij zich voor de volle honderd procent aan dit werk geeft.

Na een persoonlijk woord tot Dominee Merkelijn, waarin hij eraan herinnert, dat ze samen reeds twintig jaar geleden naar een geschikt terrein voor een Zendingsziekenhuis hebben gezocht, besloot spreker met een woord van gelukwensch voor het thans verkregene.

De Regent van Magelang sprak nu in het Javaansch zijn groote blijdschap uit over de vestiging van de nieuwe inrichting.

Burgemeester Lakeman zegt, dat het hem veel genoeg heeft gedaan, van Dominee Merkelijn te hooren, dat hij er van overtuigd is, dat ook hij als voorzitter van den gemeenteraad zijn steun aan het subsidieverzoek zou hebben gegeven.

Spreker heeft op de buitenbezittingen vele jaren het werk van de Zending kunnen gadeslaan en hij weet uit ervaring, welk een groot lichamelijk leed de bevolking daar heeft te torsen. Ook hier zijn we nog niet ver genoeg. Spreker hoopt daarom van harte, dat op dit werk zegen moge rusten. Hij wenscht de directrice groote innerlijke voldoening toe bij haar werk.

Thans sprak de heer Hagen, voorzitter van den Gereformeerden Kerkeraad van Magelang. Hij brengt hulde aan de vasthoudendheid en het door-

zettingsvermogen van Dominee Merkelijn, die nu na een twintigtal jaren zijn pogen eindelijk be kroond ziet. Hij hoopt op rijke vruchten voor de komst van het Koninkrijk Gods.

Namens de Medische Zending van de Gereformeerde Kerken op Midden-Java sprak Dr Flach van Poerworedjo. Hij bespreekt in het kort het hoofddoel van de Medische Zending: het scheppen van meerder gelegenheid tot verkondiging van het Evangelie. Ook tot Dr Dreckmeier spreekt hij hartelijke woorden.

Dr van Andel van Solo voert het woord namens de vergadering van Gereformeerde Kerken, die te Magelang wordt gehouden en namens de missionaire predikanten van Midden-Java. Hij hoopt, dat veel leed zal worden verzacht in de nieuwe inrichting, dat velen zullen worden genezen en dat er veel licht in donkere harten mag worden gebracht.

Dominee Merkelijn, die alle sprekers stuk voor stuk beantwoordt, deelt nog mede, dat van de zeven Gereformeerde Kerken van Nederl.-Indië is ontvangen f 10 000 aan vrijwillige bijdragen. Hieruit spreekt ondubbelzinnige liefde en hulpvaardigheid.

Als van het heele gezelschap een foto is gemaakt, wordt onder leiding van Dr Dreckmeier een rondgang door de gebouwen gemaakt.

Achtereenvolgens werden alle zalen, spreekkamers, behandelkamers, verbandkamer en operatiekamer bezocht.

Zij, die de oude kliniek Tidar hebben gekend, zullen moeite hebben gehad te gelooven, dat dit hetzelfde gebouw is. Alles ziet er keurig verzorgd uit. De omgeving is bij uitstek geschikt voor rust-behoevenden.

Er is een groote tuin met schaduwboomen, waar herstellenden rustig verder kunnen opknappen.

Onze indruk is, dat Magelang geluk te wenschen is met deze nieuwe aanwinst op het gebied van ziekenzorg en ook wij wenschen de inrichting voor de toekomst alles goeds.

Nu, die goede wenschen zijn al spoedig vervuld. Ondanks den tegenstand, die het Zendingsziekenhuis van een Inheemsche vereeniging ondervond, nam het aantal patiënten, die hulp zochten, toe; en nauwelijks was het eerste lustrum voorbij, of het aantal bedden was verdubbeld, het verplegend personeel (het Javaansche en Europeesche) evenzoo en het aantal doktoren op twee gebracht. Onder de voortreffelijke leiding van de Directrice, Mejuffrouw Dreckmeier, kreeg het hospitaal een goeden naam en weldra konden gebouwd worden een dokterswoning annex enkele kamers voor Europeesche en Javaansche en Chineesche patiënten, die het gewone tarief konden betalen, dat in Indië voor Europeesche klinieken geldt en een keurige vrouwenzaal. Er konden kostbare veranderingen worden aangebracht in keuken en wasscherij. Zij werd daartoe in staat gesteld door de opbrengst van de particuliere practijk en door de geregelde

van de beteekenis van een Zendingsziekenhuis. Dat is bij een klein ziekenhuis meer mogelijk en voorzoover het uitblijven van regeeringssubsidie dwingt om klein te blijven, vind ik het geen oorzaak om er over te treuren. Bovendien heeft het ook iets prettigs om te kunnen zeggen, dat verreweg het grootste deel der kosten bijeengebracht wordt door vrijwillige bijdragen en opbrengst van de particuliere practijk. De verplegers en verpleegsters komen daar al spoedig achter, het raakt bekend bij de patiënten en door hen bij de bevolking en wanneer medische hulp gegeven wordt, niet op kosten van de Regeering, maar op kosten van particulieren, die het met kleine en groote giften bij elkaar brengen, dan kan men met meer vrijmoedigheid bij het Inheemsche personeel aandringen op de grootste zuinigheid en bij de patiënten handhaven, dat dit hospitaal vrucht is van liefde, die leed zoekt te verzachten.

Zoo'n Zendingsziekenhuis is van uitnemende beteekenis voor het werk der Zending.

In de eerste plaats is het voor de goeroe's-indjil een prachtig middel, om meer ingang te vinden. De goeroe-indjil heeft in de desa, waar hij woont, reeds eenig contact met een man, maar hij komt niet verder; vrees weerhield hem, om de samenkomst bij te wonen. Maar nu wordt hij ziek. De goeroe-indjil hoort het, zoekt hem op en beweegt hem, zich te laten opnemen in het Zendingsziekenhuis. Hij wil hem graag daarbij helpen. Na eenige moeite gelukt het den goeroe-indjil, hem te be-

subsidies van gemeenteraad, Regentschapsraad en Provinciale raad.

Deze subsidies waren gering, vormden slechts een klein bestanddeel van het totaal der kosten, maar ook deze geringe steun was welkom.

Regeringssubsidie bleef uit.

Herhaalde pogingen, om de Regeering tot subsidie te bewegen, mochten niet baten.

Nu zijn we daar nooit erg bedroefd over geweest.

Een ziekenhuis, dat door subsidie gesteund wordt, kan goed worden ingericht; daar kunnen steeds meer patiënten in worden opgenomen en de uitbreiding van het personeel, ook van Europeesche verpleegsters en doktoren, kan flink ter hand genomen worden, maar met dit gevolg, dat in zoo'n groot ziekenhuis de intieme geest van saambinding en saamwerking moeilijk te handhaven is.

Ieder, die aan het hospitaal verbonden wordt, is dan meer een nummer in het geheel; de band wordt lossen en het gevaar bestaat, dat zoo'n ziekenhuis tenslotte gelijk is aan een niet-Zendingsziekenhuis, waar alles uit medisch oogpunt naar de meest moderne eischen is ingericht, maar dat, naarmate het groeit, in Zendingsbetekenis afneemt. Men kan beter drie ziekenhuizen hebben met twee doktoren dan één met zes. Het moet overzichtelijk blijven. De leider moet er tijd voor hebben om den geestelijken kant van 't werk onder de oogen te zien en er zich intens mee te bemoeien. Er moet telkens weer gelegenheid zijn om contact te oefenen met het personeel en ze te doordringen

wegen en hij brengt hem in het ziekenhuis. Wanneer deze man straks gezond mag terugkeeren, dan zal zeer waarschijnlijk de verdere bearbeiding makkelijker vallen dan vroeger. Want deze man heeft in het Zendingsziekenhuis meermalen het Evangelie gehoord en met den goeroe, die apart voor het hospitaal is aangesteld, gesproken en heel de behandeling en heel de sfeer hebben hem nader tot het Evangelie gebracht.

Ter illustratie moge het volgende dienen. In een desa, waar een Zendingsschool stond, ging de onderwijzer er meermalen op uit, om leerlingen te zoeken voor zijn school. Op die tochten was hij ook in aanraking gekomen met een goed Mohammedaan, die elken dag vijfmaal het voorgeschreven gebed opzei en ijverig was in het vervullen van zijn Mohammedaansche plichten. Deze man had twee vrouwen en vele kinderen.

Hij dacht er niet over, om z'n kinderen op een Christelijke school te doen. Maar de goeroe was er achter gekomen, dat hij veel hield van tennissen en hij werd daarom uitgenoodigd, om Zaterdagmiddags met de goeroe's van de school dit spel te beoefenen. Nu, daar was hij voor te vinden. Elken Zaterdag was hij aanwezig bij het tennisspel.

Echter op een Zaterdag was hij niet gekomen. Oorzaak: ziekte. De goeroe zocht hem op en raadde hem aan naar het Zendingsziekenhuis in Magelang te gaan, waar hij een vriendelijke verpleging zou vinden. Er was veel tegenstand van zijn beide vrouwen en vooral van zijn oude moeder, die de

gedachte niet verwerken kon, dat haar zoon in een Christelijk Ziekenhuis zou worden opgenomen. Maar de man had er wel ooren naar; wat hij van het ziekenhuis hoorde vertellen, wekte steeds meer de gezindheid, om naar het voorstel van den goeroe te handelen.

Hij werd opgenomen; veertien dagen lang werd hij in het ziekenhuis verpleegd. Zijn oude moeder zocht hem op, om te vragen of hij maar niet mee terug zou gaan, want dan zou zij hem verplegen en goed voor hem zorgen. Maar de zoon bleef er, tot hij genezen was.

Sedertdien woonde hij Zondags de samenkomsten bij in zijn desa, waar de goeroe van 't hospitaal telkens kwam, om voor te gaan. Hij werd onderwezen en tenslotte ontving hij op belijdenis des geloofs den Heiligen Doop.

We behoeven niet te vragen welke tooneelen zich in zijn huis hadden afgespeeld. Hoeveel afkeer de moeder had getoond. En bij het avondgebed trok ze den gebedssluijer wat vaster om haar hoofd.

't Was schier niet te overkomen. Maar haar zoon was beslist en hij heeft aan zijn beide vrouwen en aan zijn moeder van het Evangelie verteld en het herhaald en beleden, dat er buiten den Heere Jezus geen Zaligheid was. De vrouwen begonnen er iets van te begrijpen en ze vroegen onderwijs. Ook deze twee werden gedoopt. 't Laatst van allen bood de moeder tegenstand; maar ook voor haar brak de dag aan, dat de doopvragen haar gesteld werden in de kleine gemeente van haar dorp en

dat zij haar geloof beled, niet slechts met een eenvoudig ja, maar in enkele volzinnen, waarin ze getuigde van haar geloof in den Heere Jezus en toen zij tenslotte knielde en den Heiligen Doop ontving, o, toen was er groote blijdschap in ons aller hart. God had hier wonderen verricht.

En daarna vertelden ze van de twisten, die er vroeger in hun huis waren geweest, van de jaloeschheden, van het elkaar dwarszitten. Nu was alles zoo anders geworden. En we dankten God, dat Hij het zoo gemaakt had en ik dacht aan het Zendingsziekenhuis, dat bij dien tegenstrevenden man, met wien toch contact was verkregen, den tegenstand gebroken had.

Maar niet alleen voor menschen, met wie reeds contact verkregen werd, is een verblijf in het ziekenhuis vaak gezegend, maar evenzoo voor menschen, die in het ziekenhuis voor het eerst in aanraking met het Evangelie kwamen. Er is in het Magelangsche een mooie, bloeiende gemeente, die in haar ontstaan vrucht van het ziekenhuis genoemd kan worden. De menschen, die in het ziekenhuis behandeld werden, zijn daarna voor den goeroe-indjil, in wiens ressort ze wonen, veel toegankelijker. Van elken patiënt, die het ziekenhuis verliet, moest de naam opgegeven worden aan den goeroe-indjil, in wiens ressort deze man woonde, voor nadere bearbeiding. De goeroe-indjil van het hospitaal moest het eerste bezoek brengen met den goeroe-indjil ter plaatse, om hem bij den ontslagen patiënt te introduceeren. En zoo geeft één zoo'n

Zendingsziekenhuis zóóveel werk door de nazorg, dat het niet mogelijk is, om al die ontslagen patiënten op geregelde tijden te bezoeken.

Eens in de maand was er bidstond in 't ziekenhuis, waar allen, die in het ziekenhuis werkzaam waren, aan deelnamen: het Inheemsche personeel, de Europeesche verpleegsters en de dokter en Mejuffrouw Baarbé, die met haar Inheemsche meisjes het Evangelie bracht op de vrouwenzaal. Nadat ik een korte verklaring van een tekst gegeven had, die over het gebedsleven handelde, kreeg ieder gelegenheid om mede te deelen, wat hij of zij als een nood van 't ziekenhuis zag en als deze nooden bekend gesteld waren, gingen twee Javaansche broeders of zusters in gebed voor, waarin de nooden aan God werden bekend gemaakt.

Het waren in den regel prettige samenkomsten. Het was zoo heerlijk, om telkens weer als inleiding op het gebed aan te wijzen onze machteloosheid in het werk: dat wij geen zieken kunnen genezen, dat het verplegingswerk van geen beteekenis is, dat de Evangelieprediking vruchteloos is, dat alles wat met het ziekenhuis in verband stond, niets ter bevordering van het Koninkrijk Gods kon uitwerken, tenzij God ons Zijn zegen gaf. En dan kwamen de nooden; wat waren er telkens vele; wie gedacht zou hebben, dat er nu weldra wel eens een bidstond aan zou breken, waarin niets te zeggen viel, vergiste zich.

Er werd gebeden om vruchten van het ziekenhuiswerk, voor den dokter, voor het personeel; dat

God telkens wou doen verstaan wat de bedoeling van het ziekenhuis was, voor degenen, bij wie het Evangelie blijkbaar ingang vond, voor de oud-patiënten; om verantwoordelijkheidsbesef bij allen, die in het ziekenhuis werkten, voor de Inheemsche ambtenaren van wie tegenwerking ondervonden werd, voor den goeroe-indjil van 't hospitaal, voor bekwaamheid in de behandeling der patiënten, in het zoeken van contact, om geduld, om een tweeden dokter, om subsidie, voor verplegers en verpleegsters, die ziek waren, om bereidheid tot het brengen van 't Evangelie, enz., enz.

Het waren prettige samenkomsten. Allereerst al, omdat we allen daar opnieuw weer levendig herinnerd werden aan het doel van het Zendings-ziekenhuis, maar dan ook, dat we gemeenschappelijk de nooden aan God konden opdragen. Wat werd daar de gemeenschap versterkt; wat voelden we als Europeanen ons één met onze Javaansche Christenen en wat is het in het leven van Christenen telkens weer heerlijk om te belijden: wij kunnen het niet, maar Gij kunt het wel. Gij kunt openen en ingang geven en tegenstand breken en ons geloof versterken en moed geven en volharding en alles, alles, wat we in den arbeid noodig hebben. Het is heerlijk, om samen te verwachten het werk des Heeren en te begeeren: toon aan het Javaansche en Chineesche volk en aan allen, die in deze landen wonen, Uw mededoogen.

Zoo'n gebedssamenkomst is wellicht meer dan eenig ander middel in staat, om heel den arbeid

in 't ziekenhuis op Zendingsplan te houden en telkens te dringen tot de vraag: hoe kunnen we onzen arbeid inrichten, om Zendingsarbeider te zijn.

Er is in de medische verzorging zooveel, dat beslag legt op het nadenken en de belangstelling, dat het gevaar om den Zendingskant wat achteruit te dringen, niet denkbeeldig is. Een Zendingsarts wordt telkens tot zelfverloochening genoopt, opdat hij niet in den medicus ondergaat. Er is bij elken Zendingsarbeider gevaar voor vermindering van zijn Zendingsbeteekenis. Er is op elk terrein van den arbeid zooveel, dat afleidt, dat uitnoodigt om er in weg te vluchten, om de moeilijkheden van 't Zendingswerk te ontzeilen, dat samensprekingen en vooral gemeenschappelijk gebed noodig zijn, om ons, Zendingsarbeiders, weer van onze roeping bewust te maken, om elkaar aan te sporen tot volharding in het brengen van het Evangelie.

Voor het ziekenhuis was een aparte goeroe-indjil aangesteld, in wiens huis de dokter het ongehuwde mannelijk personeel had ondergebracht. Deze goeroe-indjil bracht bezoeken bij de patiënten, hield op de zaal een samenkomst, had catechisatie met het verplegend personeel en bezocht de oud-patiënten. Voor de vrouwen was een vrouwelijke goeroe-indjil aangesteld, die echter geen catechetisch onderwijs gaf, maar een Bijbelkring hield met de jongere verpleegsters, en ook wel oud-patiënten opzocht, voorzover ze in Magelang of dicht er bij woonden.

Mijn taak bestond slechts in het bezoeken van enkele patiënten, van Christenen, die in het ziekenhuis lagen en oud-leerlingen van de Christelijke scholen, alleen dus patiënten, die ik kende.

Een bezoek aan andere patiënten zou hen maar aan 't schrikken hebben gebracht. Maar als ik met de Christenen sprak, kon het gesprek toch niet zoo zacht gevoerd worden, of de naastliggende patiënten konden toch wel hooren, wat een Christen in zijn ziektzijn troostte en wanneer een lid der gemeente aan de beterende hand was, ontstond er een schoone gelegenheid voor hem om zijn geloof ook te belijden aan de zieken, die naast hem lagen.

Velen behoefden daartoe niet te worden aangespoord, maar hadden in de gesprekken, die vanzelf ontstonden, meegedeeld, dat zij het Christelijk geloof beleden en waarom zij Christen waren geworden. Deze menschen waren onopzettelijke getuigen van het Evangelie en hebben in hun eenvoudige gesprekken steun geboden aan den geestelijken kant van het ziekenhuiswerk.

En wat heb ik daar meermalen oud-leerlingen van onze Christelijke scholen aangetroffen, die, sedert ze de school hadden verlaten, niet veel meer hadden nagedacht over hetgeen zij van het Evangelie hadden gehoord en gezien. De Bijbel, dien zij bij het verlaten van de school hadden meegereggen, hadden ze nog wel eens een enkelen keer ingezien, maar overigens had het milieu, waarin ze geleefd hadden, hen weer zoover weggetrokken uit de Christelijke gedachtenwereld, dat het ge-

hoorde langzamerhand in het vergeetboek was geraakt. Maar in het ziekenhuis was het, alsof de herinnering aan het eens gehoorde weer terugkeerde en soms leek het, alsof er nog wat smeulde van het vuur, dat eens ontstoken was geweest, maar daarna onder de stoflaag van een zondig leven bijna was uitgedoofd. Nu hoorden ze weer die oude klanken, die bekende verhalen en het ziekenhuis werd het middel, om het smeulende vuur weer wat aan te blazen.

X

DE HELPERSVERGADERING

Zoo nu en dan heb ik in dit boek al eens het woord goeroe-indjil gebruikt en zoo dikwijls ik het gebruikte, kwam al uit welk een beteekenis deze goeroe's-indjil hebben in het Zendingswerk. En inderdaad: men kan de beteekenis van deze hulpkrachten niet hoog genoeg aanslaan.

In het begin van mijn Zendingsloopbaan meende ik, dat een Zending zelf wel bezoeken kon afleggen, om aan de huizen het Evangelie te verkondigen. Maar zoo dikwijls ik het probeerde, om bij mij geheel onbekende Javanen binnen te komen, werd me beleefd of minder beleefd de toegang verhinderd.

Den eersten keer, dat ik het probeerde, nam ik een boekje mee, met de bedoeling, om daar enkele taalkundige inlichtingen over te vragen en zoo te trachten tot een gesprek te komen. Maar het antwoord luidde: „mijnheer, ik ben geen taalleeraar en voor zulke vragen moet u daar zijn”. Een tweede maal werd ik niet eens binnengelaten en mocht ik voor 't huis blijven staan. Een anderen keer kreeg ik gelegenheid, om het Evangelie te brengen, maar de wijze, waarop het aangehoord werd en de geheele manier van optreden van den gastheer lokte niet uit, om met zulke bezoeken voort te gaan.

Het eerste contact kan door een Europeaan maar zelden worden gelegd.

Voordat een Europeaan de woning van den Javaan kan binnentreden met de hoop, om een gesprek te kunnen voeren, moet hij hem eerst hebben leeren kennen en de weg daartoe kan worden gebaad door den goeroe-indjil. Maar ook al heeft de goeroe-indjil contact gekregen en al is het daarna mogelijk, dat de Zendeling een vriendelijke ontvangst ten deel valt, toch blijft de verdere leiding en het onderwijzen van deze belangstellende Javanen maar het best overgelaten aan den goeroe-indjil. Wel zal de belangstellende Javaan een bezoek van den Zendeling zeer waardeeren; en bezoeken bij deze Javanen en bij hen, die reeds Christen geworden zijn, worden door hen op hoogen prijs gesteld; ze zijn van veel beteekenis en halen den band aan de gemeente nader aan.

Zoo verkeerd het is zijn tijd te gebruiken, om eerste contacten te leggen, zoo aanbevelenswaardig is het, om bij zijn bezoek aan de gemeenten de huizen der Christenen en der belangstellenden eens binnen te gaan.

Maar voor die eerste contacten zijn onze goeroe's-indjil de aangewezen menschen. Een Zendeling zou zonder hen weinig kunnen utrichten. Maar juist daarom is de omgang van den Zendeling met zijn helpers en zijn de leiding en het onderwijs, dat de Zendeling aan den goeroe-indjil heeft te geven, van zooveel belang.

Een Zendeling, die met z'n helpers moeilijk kan

omgaan, en telkens weer meent, ze om dien trek en die eigenaardigheid te moeten vermanen, dooft de werklust; en de uitkomst van het Zendingswerk zal den last dragen. Wij kunnen als Zendingelingen zooveel verknoeien, juist als we denken bezig te zijn aan een goede opvoeding van onze helpers. Zoo ergens, dan is hier wijsheid noodig, om te zien hoe we met onze helpers moeten omgaan en hoe we ze bewegen kunnen tot de uiterste krachtsinspanning en hoe we in die verhouding tot de helpers ook moeten kunnen luisteren naar wat zij te zeggen hebben en te critiseeren hebben op onze opvattingen. Wij, Zendingelingen, begrijpen den Javaan dikwijls niet en zoo dikwijls wij met de Javaansche wereld in aanraking komen, hebben we de voorlichting van onze helpers noodig, om de Javaansche houding, het Javaansche gevoel te kunnen verklaren. Wie menschen vangt, is wijs, staat er in de Heilige Schrift en die wijsheid zal bij alles, wat zij in de Javaansche wereld onderneemt, de helpers raadplegen, hun oordeel vragen.

Eens in de veertien dagen hadden de helpers en ik onze vergadering, waar de arbeid besproken werd, en waar de schetsen voor twee preeken behandeld werden en waar naar toerbeurt een der helpers een preek hield, die door de andere aanwezigen werd becritiseerd. Deze vergadering leidde ik met genoegen en als ik terugdenk aan het werk in Magelang, dan staan deze helpersvergaderingen als een van de prettigste en belangrijkste vergaderingen in mijn geheugen aangetekend.

Het eerste, waar we allen naar luisterden, was de preek; er werden aantekeningen gemaakt en als de preek afgelopen was, kregen allen gelegenheid, om hun oordeel erover uit te spreken.

Nu, dat oordeel was dikwijls niet malsch en ik heb vaak medelijden gehad met den helper, die zoo z'n best had gedaan en toch zoo vernietigend werd becritiseerd. Ook het critiseeren moesten onze helpers nog leeren. Wat er goeds in een preek was, werd zelden genoemd; alleen werd het verkeerde opgesomd. De helper, die aan de beurt was, kon zich echter troosten met de gedachte, dat elk van z'n collega's dezelfde behandeling onderging.

Er zat echter weinig niveau in de critiek; alle preeken werden zoowat gelijkgeschakeld en het was telkens voor mij noodzakelijk, om de critiek weer te becritiseeren en er op te wijzen, wat m.i. in een bepaalde preek geprezen moest worden.

Er waren soms preeken, die m.i. als model konden dienen, waar veel arbeid aan besteed was en die voorgedragen werden op een wijze, die duidelijk maakte, dat men ook den vorm niet zonder beteekenis achtte.

De voornaamste moeilijkheid was m.i. voor de helpers, om voldoende los te komen van de schets. Onze helpers kregen om 't halfjaar een boekje met uitgewerkte schetsen, opgesteld door de missionaire predikanten, waarin de exegese gegeven werd van den te behandelen tekst en voorts een verdeling werd gegeven en de toepassing. Deze schetsen maakten het den helper wel wat makkelijk,

vooral als hij dacht, dat zoo'n schets maar een beetje uitgebreid behoefde te worden, om een preek te krijgen; en daardoor was het dikwijls noodzakelijk om uiteen te zetten, dat die schetsen slechts een leidraad waren en dat men het beste deed, om ze te bestudeeren en ze dan als Europeesch maaksel op zij te leggen en nu te vragen, hoe de inhoud van de schets moest verwerkt worden, zoodat de preek echt Javaansch werd, Javaansch in haar beelden, in haar toepassing, in de woordkeus. Wij, Zendingen, zoo moest ik het dikwijls wel zeggen, kunnen niet preeken voor een Javaansche gemeente zooals het behoort; wij zijn in die preeken te Hollandsch in gedachtengang, en ge moet vooral ons niet navolgen. Welke Javaansche boeken van tegenwoordige schrijvers hebt ge gelezen, die u boeiden? En als het antwoord daarop gegeven was, volgde een andere vraag: waarom boeiden ze? Ge moet een stof, die ge behandelt, biddend overdenken. Ze moet u zelf eerst toespreken; ge moet zelf eerst iets voelen van wat God door dit woord zegt: wat door uw hart gegaan is, bereikt het hart. Ge moet den tekst eerst gezien hebben, om ze te laten zien. Daarbij kan de schets u helpen; ze brengt u een eindje op weg, maar ge moet zelf doorloopen. En voorts: bedenk, dat in de samenkomst der gemeente het voornaamste gedeelte van uw werk wordt gedaan. De preek is het allervoornaamste werk. Wanneer de kerk slechts een plaats is, waar binnen weinige oogenblikken de menschen in slaap vallen, dan moeten we ons

afvragen in hoeverre wij daar schuldig aan staan.

En dan kwamen de vragen los: „zou het niet goed zijn, om eens een wajangverhaal als illustratie te gebruiken, of eens een woord van een ngelmoeleeraar aan te halen?”

En het antwoord kon m.i. luiden: „ge kunt het gebruiken, indien het maar dienstbaar is aan de verklaring van Gods Woord, wanneer het helpen kan om het inzicht te verhelderen in het heil, dat God schenken wil en dus niet zou opwekken een oudheidensch gevoel, dat de kracht van het Woord achteruit zou dringen. De preek moet midden in het Javaansche leven staan, zoodat elke Javaan beseft: er wordt daar gesproken over mijn leven. De preek, die ge houdt, en die morgen zoo ook in Siberië gehouden kan worden, deugt niet. Zoo te preeken is moeilijk, maar wie het met Gods zegen zoo leert, zal de gemeente stichten en zal een voorbeeld zijn voor andere helpers, die vragen: hoe moet ik toch preeken? Maak vooral van de preek veel werk én als dat niet gebeurt, als de preek tenslotte een saaie, taaie weergave is van de schets, dan mogen we al de menschen kunnen bewegen de samenkomsten eens bij te wonen, maar het zal niet mogelijk zijn deze menschen tot geregelde bezoekers te maken. Bid in de overtuiging, dat het alleen Gods Geest is, die de belangstelling wekt, en laten we preeken alsof de belangstelling door ons gewekt moest worden. En bedenken we bij al onzen arbeid, dat Gods Geest middellijk werkt in den opbouw van Christus' gemeente.

Na de preek kwam de bespreking van den arbeid, naar aanleiding van de schriftelijk uitgebrachte verslagen. Telkens brachten de helpers naar deze vergadering hun schriften mee, waarin over een tijd van veertien dagen rapport was uitgebracht van hun arbeid, van de samenkomsten, de catechisaties, de bezoeken, die ze hadden gebracht, de gesprekken, die ze hadden gevoerd. Deze rapporten waren noodig, om op de hoogte te blijven met den gang van het werk en vooral ook van de opvattingen, die de helpers koesterden over de gesprekken, die ze voerden.

Uit die rapporten leerde men gedeeltelijk zijn helpers kennen. Soms werden zulke rapporten vervangen door lezingen der helpers, waarin zij bij toerbeurt weergaven den stand van het werk in hun ressort; of er sprake was van vooruitgang of achteruitgang, de oorzaken daarvan, de plaats, die de gemeente innam in het volksleven, de toestand op maatschappelijk gebied, welke de bijzondere moeilijkheden waren; de toestand op godsdienstig gebied, of er veel santri's woonden, of er van Mohammedaansche zijde veel actie gevoerd werd, of men tegenstand ontmoette en van welken aard die tegenstand was; welke vooruitzichten de arbeid daar had; over de medewerking der Christenen, welke middelen men gebruikte om in contact met de bevolking te komen en welke middelen men gebruikte, om de gemeente tot medearbeiden te bewegen. Na zoo'n lezing gaven dan de andere helpers weer hun opmerkingen, aanwijzingen over

andere wegen, die men eens zou kunnen bewandelen, om dan aan het einde de bepaalde nooden van die gemeente in gemeenschappelijk gebed te gedenken.

En dan was er na zulke rapporten en lezingen meermalen aanleiding, om over verschillende methoden van arbeiden te spreken.

Daar is b.v. S.; hij is wat kortaf, geeft blijkens de rapporten snedige en ietwat scherpe antwoorden, zoo dikwijls hij in aanraking komt met Mohammedanen. De lokkende kracht van z'n woorden is ongetwijfeld niets en het is noodig, om duidelijk te maken, dat zij, die menschen willen vangen, geen scherpe woorden moeten gebruiken, die slechts afstooten.

Daar is P. In zijn rapporten blijkt, dat hij heel wat afweet van ngelmoe's en in zijn omgang met Javanen daar ook dikwijls gebruik van maakt. Hij is de man, die vertellen kan van velen, die gezocht hebben bij dezen ngelmoe-leeraar en daarna weer bij een anderen, maar dat het geloof in den Heere Jezus tenslotte den vrede gebracht heeft, dien hij zocht. Hij kent het Javaansche leven en 't valt hem daarom gemakkelijk een gesprek aan te knopen over de ervaringen, die hij vroeger heeft opgedaan. 't Is prettig, om van dit werk te lezen en hem ervan te laten vertellen aan andere helpers, die allicht ook van zijn ervaringen gebruik kunnen maken.

Daar is B. Uit zijn schrift blijkt, zooals trouwens uit alle schriften, dat de helpers nogal eens lastig gevallen worden door de vragen naar de voor-

schriften van den Christelijken godsdienst, naar de plichten, die een Christen moet volbrengen.

De andere meer ervaren helpers trachten de gesprekken in een andere richting te sturen, of ze antwoorden: „we hebben geen plichten, zooals u die bedoelt. We hebben alleen voorrechten en uit dankbaarheid gedrongen willen we God dienen”.

Ze verhalen dan b.v. de gelijkenis van den verloren zoon. Maar B. gaat nogal eens op deze vraag in en geeft dan een kort resumé van wat den Christen betaamt. Hij spreekt over de tien geboden, brengt enkele geboden naar voren en de Mohamme-daansche luisteraar vergelijkt zijn plichtenleer met die van de opgegeven plichten der Christenen, om dan tot de slotsom te komen: die plichten van het Christendom zijn te zwaar en ik blijf daarom maar liever wat ik ben.

Hier is het noodig — en de oudere helpers helpen trouw mee — om duidelijk te maken, dat het Zendingsbevel luidt: predik het Evangelie, vertel wat God gedaan heeft, om den mensch te verlossen van zijn zonde en schuld, laat iets zien van de liefde Gods, laat je toch niet verleiden tot een dor, afstootend betoog van wat we doen en van wat we laten moeten; je bereikt er niets mee, dan het bekende woord: „te zwaar”. Wanneer je het Evangelie predikt, dan zullen de menschen juist hun zonden leeren beseffen. Wanneer is Petrus gekomen tot berouw over zijn zonden, over zijn nalatigheid in 't vervullen van zijn plicht? Immers, toen Hij het Evangelie zag in de oogen van Christus.

Wanneer ge in uw gesprek iets van die liefde kunt laten gevoelen, wees er dan zeker van, dat in diezelfde mate het bewustzijn van plichtsverzuim is gewekt.

In het schrift van L. staan vele woorden over debatten, die hij gevoerd heeft met Mohammedanen, aan wie hij de verhevenheid van het Christendom boven het Mohammedanisme heeft zoeken duidelijk te maken. Dit gesprek was werkelijk een twistgesprek geweest en de helpers weten in den regel genoeg van het Mohammedanisme, om het antwoord in het debat niet schuldig te blijven. Maar het is toch noodig, om hem ook te herinneren aan het Zendingsbevel, dat niet luidt: ga heen om te debatteeren, maar: predik het Evangelie.

Debatteeren over den godsdienst is geen volbrengen van het Zendingsbevel. Er zijn maar weinig Mohammedanen, die het verdragen en als ze in den strijd geen goed antwoord kunnen geven, zwijgen ze en wordt alle verdere onderwijzing beantwoord met het stereotiepe inggih = „ja”, of, zooals het hier vertolkt moet worden: „ja hoor, je hebt gelijk”. De invloed van den helper is gebroken. En daarom is het zeer beslist noodig, dat deze helper er mee ophoudt, om zulke gesprekken te voeren en te gehoorzamen aan Jezus' bevel: predik het Evangelie. Wij moeten Jezus laten zien, Zijn stem in onze prediking laten doorklinken en dan zullen Zijn schapen Zijn stem hooren en volgen.

In een ander schrift hebben we een verslag van K., die pas op een nieuwe post is geplaatst, waar

maar weinig Christenen wonen en waar nog nooit een helper gewoond heeft. Er komen vele klachten in dat schrift voor; klachten over Christenen, op wier leven nogal wat aan te merken valt en die in vele opzichten vermaand moeten worden; hij zou wel graag overgeplaatst willen worden. Met dezen helper moeten nogal een paar woorden gesproken worden, omdat we z'n teleurstelling zoo kunnen begrijpen.

Hij had gedacht, dat die Christenen hem met veel blijdschap zouden hebben ontvangen; in 't begin was er ook veel blijdschap, maar die blijdschap was aan 't luwen gegaan en nu kwamen er slechts nog maar een paar in z'n huis. En we meenden ook wel te begrijpen wat de oorzaak van die teleurstelling was en we vroegen daarom: „zijt ge niet teveel aan 't vermanen gegaan?” „Ja, maar dat was toch ook noodig”, luidde het antwoord, „want A. kwam maar slecht in de koempoelan en B. stuurde z'n kinderen niet naar de catechisatie en C. deed veel wat op Zondag niet gedaan mocht worden en D. had nogal eens onmin met z'n vrouw en E. met z'n buurman en F. maakte nogal schulden, enz.”

„Zeker, het is noodig, dat ge die broeders vermaant; maar niet te gauw en niet te veel. Ge moet erom denken, dat die kleine groep van Christenen tot hertoe slechts onregelmatig bearbeid werd. Zoo nu en dan kwam er eens een goeroe-indjil voor de samenkomsten en voor de catechisaties. Deze menschen zijn niet zoo gauw gewend aan deze

nieuwe, sterke regelmaat en als ge er teveel op aandringt, bereikt ge 't tegenovergestelde; ge moet veelmeer vragen: wat is mijn taak. En die bestaat in: 't prediken van den Heere Jezus, in 't laten zien van den Christus en van de liefde, die God heeft bewezen door Hem te zenden naar deze wereld; in 't vertrouwen winnen; in het den weg banen voor vermaningen, waarvan er vele niet behoeven te worden uitgereikt, wanneer ge 't vertrouwen en de sympathie der menschen gewonnen hebt. En dan, jonge Christenen moeten voorzichtig geleid worden, het Evangelie dringt door als een zuurdeesem. Wat deze menschen nu nog niet begrijpen, zullen ze later verstaan, indien ge in uw prediking en huisbezoek maar den nadruk er op laat vallen, dat God ze gezocht heeft en alles zoo geleid heeft, dat ze den Heere Jezus leerden kennen. Ge moet er van uitgaan, dat ze den Heere Jezus toebehooren; ge moet het beste van hen denken en dan zult ge voorzichtigheid toepassen; dan zult ge bang zijn om door uw optreden één schaap van Jezus te verwijderen''.

R. is ook pas op een nieuwe post geplaatst, waar nog geen gemeente is en waar maar een enkele Christen woont. Hij is daar geplaatst, omdat de helpers en ik meenden, dat daar met vrucht gearbeitet zou kunnen worden. Maar het schrift van R. is ook vol klachten, dat het niet gaat. Hij vertelt o.a., dat hij een bezoek bracht bij een prijaji; hij werd vriendelijk ontvangen en op thee en Javaansch gebak onthaald. Maar toen hij even gezeten was,

vroeg de gastheer, zich even te mogen verwijderen, omdat hij achter iemand moest spreken. De helper wachtte een half uur; het halve uur werd een vol uur en toen de helper vroeg, waar de gastheer was, bleek hij gevloten te zijn. Hij was onheusch bejegend en noemde dit een staaltje van den geest der menschen in die streek.

Hier was een goede gelegenheid, om eens nader uiteen te zetten hoe hij den arbeid moest aanvatten. In de eerste plaats trachtten we hem duidelijk te maken, dat hij de opzettelijke bezoeken alleen moest brengen bij menschen ten opzichte van wie er eenige aanwijzing bestond. „Ge moet nooit”, zoo luidde onze raad, „maar luk raak bezoeken afleggen”.

„En”, zoo ging het gesprek verder, „laten we nu eens nagaan welke menschen er in uw ressort voor een bezoek in aanmerking komen.

Zijn er menschen, wier kinderen een Christelijke school in Magelang of elders bezocht hebben?

Zijn er menschen, die zich al eens om hulp gewend hebben tot het Zendingsziekenhuis? De namen van die ouders en van die oud-patiënten kunt ge te weten komen bij de administratie der scholen en van het ziekenhuis.

Verspreidt ge zelf ook geregeld Mardi-Rahardjo? Telkens weer aan dezelfde huizen? En zijn er onder hen niet, die met eenige graagte dit blaadje ontvangen?

Zijn er in de desa's van uw ressort geen gepensioneerde Menadoneesche of Ambonneesche mili-

tairen? Het komt in de omgeving van Magelang dikwijls voor, dat deze militairen, die met een Javaansche vrouw getrouwd zijn, zich, na pensioen verkregen te hebben, in een desa vestigen en een lapje grond koopen en daar hun levensavond doorbrengen. Daar deze militairen in den regel Christenen zijn, kunnen dezen soms bewogen worden, om hun huizen voor het houden van samenkomsten af te staan.

Hebt ge al eens een der colporteurs gevraagd of hij een paar weken in uw ressort wil werken en alle desa's wil bezoeken? Als gij dan met hem meegaat, kunt ge zien wie er een Bijbelgedeelte koopt.

En hebt ge al eens een anderen goeroe-indjil uitgenoodigd, om een paar weken bij u te logeeren en gedurende dien tijd medearbeider te zijn in uw ressort?"

En in al de schriften kwam de klacht voor, dat ze door leden van de Sarikat Islam, Moehammadyah, minder vriendelijk waren ontvangen; dat bij hen het gesprek onmiddellijk ging over de onafhankelijkheid van Indië. En ook: werden aangezien voor handlangers van het Nederlandsche gezag en moesten nogal eens hooren: jullie zijn verraders van je eigen volk, jullie hebben opgehouden Javaan te zijn en zijn Hollanders geworden. Want Christen worden is Hollander worden en een Javaan kan slechts Mohammedaan zijn, naar het oordeel van deze menschen.

Nu, onze helpers bleven in die gevallen het antwoord niet schuldig en wierpen met kracht deze

beschuldigingen van zich af en wenschten niet aangezien te worden voor Hollanders, maar voor Javanen, die in liefde voor hun eigen volk niet onder wenschten te doen. „En”, zoo vroegen ze bij zulke bezoeken, „vindt u de Islam inderdaad zoo'n echt Javaanschen godsdienst — welke taal is in dien godsdienst overheerschend? In welke taal wordt in dien godsdienst gebeden? In welke taal worden de heilige boeken gelezen? Naar welke stad gaat de pelgrimstocht? Is 't niet al Arabisch wat de klok slaat? We blijven van dien godsdienst af, maar durft ge vol te houden, dat deze godsdienst een echt Javaansche is? En kan men alleen als Mohammedaan een gezond nationalisme voorstaan? Dacht ge, dat wij als Christenen niet evenzeer onze nationale idealen hebben? En hoe komt u er toch bij, dat het Christelijk geloof iets zou zijn, dat alleen bij den Hollander behoort? Weet u, dat de Bijbel in meer dan 1000 talen vertaald is? En dat van het aantal menschen op de wereld er ongeveer 700 miljoen Christenen zijn en 270 miljoen Mohammedanen?”

Ik kon niet anders dan deze houding toejuichen. Wel gelukte het maar zelden, om bij zulke bezoeken te komen tot een verkondiging van het Evangelie; een enkele maal slechts lukte het, om te spreken over een ander Koninkrijk, dat we boven alles te zoeken hebben. Maar er waren bezoeken, telkens weer, waar het alleen maar mogelijk was, om gedachten, die men zich over Christenen gevormd had, te bestrijden en waar verder

de weg voor Evangelieprediking versperd was.

Zulke gesprekken waren dikwijls ontmoedigend. Op elke vergadering met de goeroe's-indjil kwamen we opnieuw onder den indruk van de moeilijkheden in het verkondigen van het Evangelie, maar het was heerlijk, om die moeilijkheden gezamenlijk onder de oogen te zien en na te gaan welke houding ons, als predikers van het Evangelie, in zulke moeilijkheden paste; en als tenslotte het einde der vergadering was aangebroken en een der helpers met dankzegging sloot, dan wisten we weer, dat er Een was, die ons leidde en ons niet zou verlaten. 't Was Gods zaak, waarvoor we streden en Hij wou ons gebruiken in Zijn dienst.

't Was maar een klein groepje helpers; wat beekenden deze onder zoovelen. En toch, als ze door Gods Geest bezielde werden, als ze als mannen des geloofs zouden uittrekken, en als ze onvermoeid zouden zijn in de prediking van het Evangelie, dan, ja dan mochten we groote dingen verwachten.

„Heb ik u niet gezegd, dat, zoo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien zult?”

Den Heere der Zending is gegeven alle macht in hemel en op aarde, ook op het moeilijk te bearbeiten Zendingsveld, ook in elke desa en in elk huis. Geloofd zij God.

Het contact met de helpers kon telkens weer wat nauwer worden aangehaald, zoo dikwijls ik naar hun desa moest, om de sacramenten te bedienen; en in de week voor schoolzaken. Deze sacraments-

bediening geschiedde eens in de drie maanden en de gesprekken, die na den dienst gevoerd werden met den goeroe-indjil en de oudsten der gemeente, waren mede dienstig, om den blik te verhelderen op den toestand van de gemeenten en de plaats, die zij en het werk van den goeroe-indjil in 't midden van het volksleven innamen.

Nu, die toestand kon wel eens met eenige zorg vervullen, hetgeen wel blijken kan uit een der gesprekken, dat hieronder weergegeven wordt.

„Hoe staat het met de Christenen? Kunnen ze lezen?”

Antwoord: „de meesten kunnen niet lezen”.

„Maar op welke wijze kunnen zij dan hun kennis van den Bijbel vermeerderen?”

Antwoord: „Practisch krijgen de Christenen tweemaal per week les over den inhoud van den Bijbel; des Zondags in de gewone samenkomsten en eens in de week op de catechisatie voor mannen, die reeds gedoopt zijn en zoo ook voor de reeds gedoopte vrouwen”.

„Is er anders geen gelegenheid, om Gods Woord te hooren?”

„Niet veel; soms gebeurt het, dat de kinderen lezen kunnen en dan hun ouders voorlezen, hoewel dit toch altijd wat stumperachtig is. Soms gebeurt het ook, dat op korten afstand een Christen woont, bij wien ze elken dag een oogenblik aanwippen, om de huisgodsdienstoefening bij te wonen. Sommigen kunnen ook in mijn huis komen. Maar velen zijn door hun werkzaamheden daarin verhinderd.

Gelukkig, dat de Christenen er onderling veel over spreken en dat er in hun leven niet veel is, dat hen afleidt. Het weinige onderwijs, dat ze ontvangen, neemt zodoende toch weer een groote plaats in hun leven in”.

„Wat zouden we kunnen doen, om daar verbetering in te brengen? Zou het niet goed zijn, om de Christenen lezen te leeren en ze zoover te brengen, dat de volwassen Javanen zelf de Heilige Schrift kunnen lezen, of zouden we er niet wat meer op aan kunnen dringen, dat de Christenen, die dicht bij den goeroe-indjil wonen, of bij de onderwijzers der scholen, elken morgen een oogenblik bij hen aan huis komen voor gemeenschappelijke Schriftlezing en gemeenschappelijk gebed? Misschien zijn er nog anderen, de oudsten der gemeente, die daar ook toe in staat zouden zijn. En bovendien moeten we er op aandringen, dat er in elk gezin een Bijbel is en in elk gezin althans een, die uit den Bijbel en andere Christelijke boeken kan voorlezen.

En hoe gaat het met de vrouwen in de gemeente? Is er behalve de catechisatie nog wel eens een Bijbelbespreking met hen? Wat wordt er voor de meisjes en de jongens gedaan? Is er een van de vrouwen hier, uw vrouw of de vrouw van een der onderwijzers, die eens de vrouwen bij elkaar zou kunnen brengen, ook voor een samenspreking over wat nuttig kan zijn voor het gezin? Deze vrouwtjes hebben vroeger, toen ze nog onderwijzeres of verpleegster waren, of in ieder geval tot de meer ontwikkelde gezinnen behoorden, allerlei nuttige din-

gen geleerd van huishoudelijken aard, die wellicht nu weer aan de vrouwen van deze desa onderwezen kunnen worden”.

Uit het antwoord blijkt dan wel, dat de vrouw van den goeroe-indjil in den regel geen tijd er voor heeft. Behalve haar eigen gezin is daar de vele aanloop. Ze moet den geheelen dag klaar staan voor de gasten, die even aankomen; en hoe ijveriger de goeroe-indjil is, hoe drukker z'n vrouw het heeft, om de menschen te ontvangen, die uitgenoodigd zijn, om eens een bezoek bij den goeroe te brengen; maar in samenwerking met de vrouwen van de onderwijzers en andere vrouwen, die scholen bezocht hebben, kan er allicht wat gedaan worden, om het leven van de vrouw te verheffen en eenige begrippen bij te brengen van hygiëne, van orde, van 't bereiden van spijzen, of om zelf de baadjes en de sarongs te maken voor 't gezin en misschien ook wat battikken; over het gemeenschappelijk nuttigen van den maaltijd, zoodat er een einde aan komt, dat ieder afzonderlijk zijn portie rijst nuttigt en dan aan 't werk gaat, wat ook weer aan het gemeenschappelijk Bijbellezen in den weg staat; over de verzorging van babies, over de hulp, die men kan inroepen bij de geboorte van kinderen, zoodat men aan de behandeling door doekoens, die soms meer mishandeling is, kan ontkomen; dat men zijn toevlucht kan nemen tot het Zendingsziekenhuis, of de vroedvrouw-tjes, die in het Zendingsziekenhuis hun diploma hebben behaald. En als men niet weet, hoe men dit alles aanpakken

kan, men maar eens de hulp in moet roepen van de Zendingszuster Mejuffrouw C. Baarbé, die gaarne zal komen, om eens te praten en te helpen tot stand brengen wat voor 't leven van de vrouw en daarom van 't gezin van belang is. En dat door dit werk onder de vrouw er ook weer nieuwe wegen geopend zullen worden voor de prediking van het Evangelie aan de vrouw. Vergeet vooral den arbeid onder de vrouw niet. En misschien kunt ge een zangclubje oprichten voor meisjes en voor jongens, waar ze de Tembang goed leeren zingen, om dit dan op de Kerstfeestvieringen ten gehooore te brengen, of op andere feesten. In den regel kan er voor al dit werk wel gewezen worden op de oudere gemeenten, waar deze organisaties reeds tot stand gebracht zijn en prachtig werken.

Zoo vallen er bij een bezoek aan de gemeenten met den helper en de oudsten der gemeente telkens weer dingen te bespreken, die met het leven van de gemeente, met den opbouw van het Christelijk leven in nauw verband staan. En waar deze arbeid verricht wordt uit liefde tot den Heere Jezus, daar blijkt het, dat de Godzaligheid een groot gewin heeft, hebbende de belofte van het tegenwoordige leven.

XI

M E T D E H E L P E R S O P P A D

Zou het niet mogelijk zijn, zoo luidde de vraag op een der vergaderingen met de helpers, dat we eens een aantal bijeenkomsten gingen houden in verschillende desa's met een team, een groep van helpers, die dan ieder een kort woord spraken over de hoofdzaak van het Evangelie? B.v. ik open de samenkomst en ieder van de helpers spreekt dan niet langer den tien minuten, afgewisseld door gezang.

Er kwamen nogal bezwaren los van den kant der helpers. In welke woning moet dat gebeuren, als er in zoo'n desa nog geen Christenen wonen? Lijkt deze methode niet veel op die van het Leger des Heils, is ze niet te rumoerig? De Javanen zullen het niet kunnen waardeeren, want als er een ngelmoe-leeraar in de desa komt, dan draagt alles veel meer het waas van geheimzinnigheid. Zoo'n leeraar gaat ergens zitten en zwijgt maar. De bezoekers, die de zitting van den leeraar zullen bijwonen, worden door zijn houding en het aureool van zijn wijsheid in spanning gebracht; en als allen in diep stilzwijgen weggezonden zijn, begint de ngelmoe-leeraar zijn orakeltaal te spreken. Deze methode, waarbij velen spreken en zingen, is zoo tegengesteld aan die van den ngelmoe-leeraar. De beschrijving

van de wijze van doen van den ngelmoe-leeraar is juist en de wijze van optreden van onze goeroe's-indjil wordt in de desa ook meermalen vreemd gevonden. „Jullie”, zoo zegt men, „zijt te vergelijken bij een put, die naar den emmer komt en de emmer moet juist naar den put komen. U brengt uw boodschap bij de menschen aan huis, terwijl de menschen ze bij u moesten halen”.

Er is dan ook wel eens een goeroe-indjil geweest, de goeroe-indjil Wirjo-Tenojo in het Poerworedjosche, die deze wijze van den ngelmoe-leeraar eenigszins toepaste en terwijl hij zelf thuis bleef, de Christenen in zijn desa er op uitzond om in die desa huis aan huis te berichten, dat er een Christengoeroe gekomen was, die met veel bekwaamheid den weg der verlossing kon aanwijzen en deze methode had daar inderdaad een goed gevolg. Het hangt veel van de omstandigheden af op welke manier men het Evangelie bekend maakt.

Nu had echter deze voorgestelde methode iets, dat op bovengenoemde wijze van doen geleek. Immers, het was de bedoeling, dat wij in een bepaald huis zouden optreden en de menschen daarheen zouden worden uitgenoodigd. De bedoeling was, dat de emmer naar den put zou komen en dat wij daar het water des levens zouden aanbieden en voorts: al zouden wij zelf ons zeker niet dompelen in een waas van geheimzinnigheid, wij mochten verwachten, dat de indruk van onze woorden bewerkt zou worden door een andere kracht dan die der geheimzinnigheid. En wat de

plaats betrof, we zouden trachten een woning van een oud-patiënt te vinden, waarheen de inwoners der desa zouden worden uitgenoodigd. Of het niet beter was, de woning van het dorps hoofd daarvoor te vragen, zoo werd opgemerkt. M.i. was dat niet de goede weg. Men moet zich afvragen, of de samenkomst gehouden wordt in een huis, wiens inwoners *bereid* zijn te ontvangen en dat straks tot middelpunt voor verderen arbeid kan worden gemaakt.

Er zal meermalen een dorps hoofd gevonden worden, die toestaat, om zijn woning voor een samenkomst te gebruiken. Morgen echter zal hij een dergelijk verzoek toestaan aan Moehammadyah, dat daar zal samenkomen, om opkomende Christelijke invloeden te bestrijden. Een samenkomst in het huis van het dorps hoofd beteekent niet, dat hij het Christendom gunstig gezind is; dikwijls is hij er een tegenstander van, maar hij meent als officiëel persoon zoo'n verzoek, om daar samen te komen, niet te kunnen afwijzen en er bestaat altijd gevaar, dat het dorps hoofd morgen bestrijdt wat den vorigen dag in zijn huis is gezegd.

Het beste is, een huis te krijgen van iemand, die om de een of andere reden sympathiek staat t.o.v. het werk der Zending, die na afloop van de samenkomst aan zijn dorpsbewoners, die hem om inlichtingen vragen, geen critiek uitbrengt op de gebrachte prediking, maar veeleer een woord spreekt, dat meewerkt.

Na veel wikken en wegen waren we het eens

geworden en zouden we de volgende week eens een proef nemen in een naburige desa, waar een Zendingsschooltje stond en waar de bevolking tot nu toe een afkeerige houding had aangenomen. We wilden eens probeeren, of we met deze manier van doen ook menschen konden verzamelen.

De Woensdagavond, waarop we daar bijeen zouden komen, was aangebroken. De helpers kwamen bij mij op de studeerkamer, waar we eerst met elkaar een korten bidstond hielden en zegen begeerden over deze wijze van arbeiden.

De samenkomst was goed voorbereid. In de desa was huis aan huis bericht gezonden, dat er op dien avond een samenkomst zou plaats hebben, waar meerdere sprekers het woord zouden voeren over den weg der verlossing, afgewisseld door gezang.

Daar zaten nu onze vijf helpers, die dien avond zouden spreken. Enkelen hadden een gitaar meegebracht. Op de tafel stond onze groote gazoline-lamp van 600 kaarsen, die de ruimte hel zou verlichten. In de desa, waar slechts kleine en meest walmende lampjes een zwak licht verspreidden, zou deze lichtbron een attractie te meer zijn. We stapten met opgewektheid en hoopvol in de taxi, die ons tot op een half uur loopens bij de bedoelde desa zou brengen.

Toen we uitstapten, ging de kleine stoet al zingende voorwaarts. De afstand was spoedig afgelegd. Maar toen we dicht bij de plaats kwamen, waar de samenkomst gehouden zou worden, zonk de kracht van het gezang in en tenslotte verdween

de drang om te zingen geheel, om plaats te maken voor spanning.

Hoe zou het met de samenkomst gaan? Zouden er vele menschen komen? Och, op de desawegen was het stil; hier en daar schreed een Javaansche vrouw met haar aandeel rijst als werkloon of met een water bevattende bamboe op haar schouder voort; kwam er een kind schichtig om het hoekje van den erfingang kijken, om dan, als het ons zag, zoo snel als het kon, naar huis te rennen. Maar een aantal menschen, dat zich heenspoedde naar de koempoelan, zagen we niet.

Misschien waren ze er.

De Javanen zijn er dikwijls vroeg bij. Er was nog hoop, dat het schoolgebouw, waar de vergadering zou plaats hebben, reeds tamelijk bezet was.

Eindelijk hadden we den ingang van het schoolerf bereikt. Met een kloppend hart gingen we het schoolpad op; we hoorden nog niets, maar Javanen zijn nu eenmaal niet rumoerig; doch toen we de deur openden en in het lokaal keken, dat voor de samenkomst in gereedheid was gebracht, zagen we niemand.

't Was, alsof we een klap kregen. Neen, zoo hadden we den afloop van onze poging niet durven denken.

Niemand zeide iets. We hadden allen moeite, om deze teleurstelling te verwerken. 't Viel zoo geweldig tegen en juist nu, bij deze eerste poging.

Zwijgend maakte een van de helpers de gazoline-

lamp in orde en bij het wijd uitgespreide licht, dat ver in 't dorp zichtbaar was, kwam er eenige hoop, dat deze lichtbundel de nieuwsgierigheid zou wekken. Andere helpers begonnen op hun gitaar te tokkelen en we zongen liedekens bij een treurig hart.

Zouden er enkelen komen? Er kwam niemand. Ons licht en ons gezang en het gitaargeluid lokten niemand uit zijn woning, terwijl andere gebeurtenissen van veel minder beteekenis in de desa tal van toeschouwers trokken.

Toen heb ik den Bijbel opgeslagen en het vers uit Openbaring 3 voorgelezen: „dit zegt de Heilige, de Waarachtige, die den sleutel Davids heeft; die opent en niemand sluit, en Hij sluit en niemand opent”. En over dit vers heb ik enkele volzinnen gesproken en gezegd, dat we ons door dezen gang van zaken den moed niet moesten laten ontnemen. Want wiens werk is het, om te openen? Hij, die den sleutel Davids heeft. En wiens werk is het, om te sluiten? Dezelfde. En wat is ons werk? Slechts na te gaan, waar Hij opent; de plaatsen te zoeken, waar Hij den sleutel om te openen heeft gehanteerd; alleen daar zullen wij ingang vinden en daarom willen we zoeken naar die plaatsen en vragen, of God ze ons wijzen wil.

Onder het spreken kwam de politieagent van het dorp binnen. Hij is de eenige hoorder geweest van de uitgenoodigde menschen; en ook hij kwam niet uit belangstelling, maar slechts om te zien, of er een groote opkomst was en of er ook nog hulp

noodig was, om de orde te handhaven en om straks rapport uit te kunnen brengen aan het dorps hoofd.

We keerden terug naar onze taxi; wederom zingende. Gedeelde smart, we voelden het goed, is halve smart en we waren allen van plan, *dit werk voort te zetten*¹⁾.

De volgende week spraken we in een desa, waar ± 75 menschen bij elkaar waren en sedertdien ging er geen week voorbij, of we konden het Evangelie brengen in een samenkomst van menschen, die varieerde tusschen de dertig en enkele honderden.

Er werd ook gelegenheid gegeven, om vragen te stellen. Soms werd er gebruik van gemaakt en soms waren de vragen zoo gesteld, dat er meer de lust tot debatteeren uit sprak, dan de begeerte om beter te begrijpen.

Een enkele maal was de stemming van de vergadering bepaald vijandig.

Eens hadden we een vergadering belegd in Tempel, halverwege Magelang-Djokja, waar iemand, die wel eens de koempoelan bezocht had, zijn huis beschikbaar stelde voor onze samenkomst.

Reeds bij het begin was die verkeerde stemming merkbaar. Toen de lamp aangestoken was, opende ik de vergadering en begon met mede te deelen, dat wij een belangrijke boodschap hadden te brengen, die wij met z'n zessen zouden duidelijk trach-

1) Cursiveering van den uitgever.

ten te maken, nl. welke de weg is, om tot verlossing te komen en een volkomen heil te verkrijgen.

Reeds bij die uitdrukking stond een der hoorders op en vroeg: „en zegt u dan eens, waarin dat heil bestaat”. Aan den blik van z'n oogen en den toon van z'n stem was het wel te merken, dat die vraag niet opkwam uit een goede belangstelling. Ik noodigde hem echter uit, weer te gaan zitten en zei, dat straks aan het einde der vergadering ieder, die wou, vragen zou mogen stellen.

In den loop der vergadering kwam er een Hadji binnen, die een godsdienstleeraar in Djokja bleek te zijn en doór sommigen van Tempel uitgenoodigd was, om te komen debatteeren. Het was een groote man, wiens verschijning indruk maakte, nog verhoogd door den tulband, die hij om z'n hoofd had, het teeken, dat hij den tocht naar Mekka had gedaan.

Deze man bleef echter goed luisteren tot het einde en toen wij klaar waren, stond hij op en zeide: „nu wil ik graag een lezing over het Mohammedanisme houden”. Wij konden dit echter niet toelaten en zeiden, dat, als hij een lezing wou houden, om het Mohammedanisme te verkondigen, hij dat doen moest op een vergadering, die door hem belegd was en waar hij de leiding had, maar dat we op onze vergaderingen alleen maar spraken over het Evangelie van Jezus Christus; dat hij, indien hij zulks begeerde, echter vragen mocht stellen en wij dan zouden trachten, die te beantwoorden.

Mevrouw en Ds
A. Merkelijn
krijgen bezoek
van enkele Chi-
neezen, om de
samenkomst on-
der hen voor te
bereiden, die ge-
houden werd in
den winkel van
den goudsmid;
deze staat rechts
achter Mevrouw
Merkelijn.
Zie bl. 11.

De Chineesche kerk van Magelang.

— Zie blz. 345 —

Tenslotte ging hij met die regeling accoord, mits de beantwoording der vragen dan niet gegeven werd door de helpers. Hij wou met Christen-Javanen niet praten. Ik antwoordde hem, dat mij dat speet, maar dat er, indien hij geen antwoord begeerde van Christen-Javanen, die tot antwoorden in staat waren, ook de gelegenheid tot vragen niet kon worden gegeven. Dat was hem echter te bar; dan zou hij heelemaal niet aan het woord kunnen komen en tenslotte nam hij deze regeling maar voor lief en begon hij met het stellen van zijn vragen.

Maar nu deed zich het eigenaardige verschijnsel voor, dat de helpers nogal onder den indruk waren van dezen Hadji. Het uit de hoogte spreken tot de helpers, de absolute toon, waarmee hij sprak, liet duidelijk uitkomen, dat deze Mohammedaan onze helpers als stumperds beschouwde; hij voelde zich als Goliath tegenover David; en daar de toon van de helpers verried, dat zij den invloed ondergingen en wat slap reageerden op het hautaine optreden van den Hadji, voelde ik me gedrongen het gesprek over te nemen en te antwoorden op zijn vragen.

Er kwamen eerst tal van vragen over de schepping, het ontstaan der dingen, maar tenslotte kwam hij tot de eigenlijke vraag, waar het den verderen avond over ging. „U zegt, dat God een Zoon heeft; verklaar me hoe dat mogelijk is; hoe kan God baren, of gebaard worden?” En met enkele woorden sprak hij over het z.i. dwaze van deze leer. Wanneer men met Mohammedanen spreekt, wordt men

steeds getroffen door den intellectualistischen inslag van hun redeneeringen en elk eerste debat, dat met hen gevoerd wordt, zal steeds een intellectualistisch karakter dragen en ik was overtuigd, dat het ook nu de eenige manier was, om het gesprek in zoodanig karakter te voeren en te trachten, de verstandelijke bezwaren tot zwijgen te brengen.

Op zichzelf houd ik niet van debatteeren, maar men kan in zulke omstandigheden geleid worden, dat men den strijd wel moet aanvaarden, terwille van de aanwezigen.

Ik zou niet graag de Mohammedanen tot debat uitdagen, of een uitnoodiging aannemen een twist-gesprek te komen voeren. Zulke gesprekken werken in den regel niets uit. Maar daaruit mag men niet de gevolgtrekking afleiden, dat debatteeren over godsdienstige vragen ten allen tijde moet afgesneden worden. Zoo eenvoudig is het met verschillende methoden niet gesteld en al moet de debatteermethode als zoodanig worden afgekeurd, dat beteekent niet, dat we niet eens gedrongen kunnen worden, een debat te aanvaarden. En met een bede in 't hart, om wijsheid, den tegenstander te kunnen beantwoorden, aanvaardde ik het debat. Ik meende, dat zoo'n omstandigheid toen aanwezig was, gelet op degenen, die den ganschen avond het Evangelie hadden gehoord en nu oogeblikken doormaakten, dat er verkeerd zaad in den akker werd geworpen.

Ik begon dan ook met te zeggen, dat ik blij was, dat hij dit onderwerp aanroerde, want dat er onder

Mohammedanen een groot misverstand was omtrent deze zaak. Dat er zelfs waren, die meenden: als God een Zoon heeft, Hij ook een vrouw moet hebben, en die op deze manier allerlei dwaze voorstellingen omtrent God aan de Christenen toeschreven.

„En daarom ben ik zoo blij, dat ik dit misverstand nu eens kan wegnemen. Sta me toe, dat ik, om duidelijk te zijn, u enkele vragen stel.

„Wie heeft den mensch geschapen?”

„God”.

„Waaruit?”

„Uit niets, want God is almachtig”.

„Is de mensch ook machtig, om uit niets een mensch voort te brengen?”

„Neen, volstrekt niet”.

„We zijn het er dus wel over eens, dat de mensch gebonden is aan middelen en God niet”.

„Ja”.

Nu nog enkele andere vragen:

„De mensch heeft tal van eigenschappen. Hij is krachtig, kan denken, willen; van wien heeft de mensch deze eigenschappen?”

„Van God”.

„Juist en als God zulke eigenschappen aan den mensch geeft, zou Hij dan zelf die eigenschappen ook hebben, maar dan in 't groot?” (In 't Javaansch geeft het woordje maha het buitengewoon groote aan; kwasa b.v. = machtig, maha-kwasa = almachtig).

„Zeker, natuurlijk, als God zelf die eigenschap-

pen niet had, zou Hij ze ook niet kunnen meedeelen aan den mensch”.

„Nu heeft de mensch ook het vermogen, om kinderen te verwekken. Van wie heeft de mensch dit vermogen?”

Na eenige aarzeling: „evenzoo van God”.

„Maar als God dit vermogen geeft, zou Hij het dan zelf ook niet hebben en gebruiken?”

Tenslotte moest de Hadji wel toestemmen, dat aan God dit vermogen niet ontzegd kon worden.

„We zijn het er dus over eens, dat God een Zoon kan hebben en dat, indien Hij zelf dit vermogen miste, Hij het ook aan den mensch niet geven kon. Alleen: ook bij dit vermogen moet maha geplaatst worden; Hij is de alvermogende in het voortbrengen van een Zoon”.

„Laat God ook zijn eigenschappen ongebruikt? God kan denken, willen enz., maar denkt Hij ook en wil Hij ook werkelijk?”

„Ja”.

„Maar als God dus Zijn vermogens gebruikt, is het dan niet noodzakelijk, aan te nemen: God moet een Zoon hebben; het kan niet anders of wat wij bij den beelddrager Gods zien, moet bij God in goddelijken zin aanwezig zijn”.

„Maar”, zoo merkte de opponent spottend op, „waarom heeft God dan maar één Zoon; ik heb er negen en ben dus rijker dan God”.

Ik antwoordde, dat ik dit graag wou verklaren: „God had inderdaad maar één Zoon, want die ééne was Zijn volkomen, Zijn volledige Zoon en

daarom zelf God. De Zoon wordt in den Bijbel het Woord genoemd, de afdruk van Gods wezen, God heeft zich uitgesproken in den Zoon. Had Hij zich maar half uitgesproken, dan zou die Zoon niet gelijk aan God zijn, geen volledige Zoon, dan zou er plaats zijn voor een tweeden Zoon; maar bij God is alles op het hoogst. De Zoon Gods is het Woord, het uitgesproken Woord, zoodat er naast Hem geen plaats meer is voor nog een Zoon.

Dit werd echter wel wat zwaar en daar de opponent ietwat spottend gesproken had, moest ik toch wel in wat eenvoudiger taal hem antwoorden en ik zeide: „U denkt: negen is meer dan één; hier ligt een briefje van *f* 1000 en u heeft negen briefjes van *f* 1; wie is er rijker, u of ik?”

Nu, dit was duidelijker, dit sprak althans de aanwezigen meer toe en had zelfs het resultaat, dat men den opponent verzocht, nu maar op te houden, want dat hij voldoende antwoord had gehad. Maar ik heb daarom toch den opponent nog toegesproken en gezegd: „we hebben nu een verstandelijk gesprek gehouden over een belangrijke vraag; ik weet niet, of u er door overtuigd is, maar in ieder geval wil ik dit nog zeggen: U vergist zich, als u meent zonder het geloof in den Heere Jezus zalig te zullen worden. Er staat in den Bijbel, dat Hij de weg is, de waarheid en het leven, niemand, hoort u het, niemand komt tot den Vader dan door Hem. Daarom: leg uw ongeloof toch af. Ik kan begrijpen, dat u tot hertoe aan den Islam verknocht was, maar hoe,

als u weigert te gelooven in den Heere Jezus?

En met vele andere woorden werd getracht, hem en de hoorders tot het geloof te brengen.

Wat de uitkomst was?

Wie zal het zeggen?

Enkele weken later ontving ik een uitnoodiging, om nogmaals te komen spreken en toen er eenigen tijd daarna zes door den Heiligen Doop uit die desa werden toegevoegd aan de gemeente, kon daar ook in gezien worden vrucht van dezen debatavond.

Een andere manier van arbeiden, die in nauw contact met de helpers geschiedde, had plaats in navolging van wat de Javaansche dominee van Poerbolinggo reeds enkele malen met veel zegen had toegepast. Op voorstel van dezen predikant waren de missionaire predikanten, Dr Esser en Ds Rullmann, en vele helpers ongeveer een week gaan samenwonen in een gedeelte van het Zendingsterrein, dat zij met z'n allen zeer intensief wilden bearbeiten. Elken morgen werden de aanwezige helpers verdeeld in groepjes van twee of drie, die dan naar de hun aangewezen desa gingen, om er een samenkomst voor te bereiden, die des avonds gehouden zou worden. In het huis bleven er steeds een paar achter, die door gebed de uittrekkende broeders zouden steunen.

We wenschten ook in het Magelangsche een proef te nemen met deze wijze van arbeiden.

We hadden in de desa Ng. een huisje gehuurd,

een inlandsch huisje, waar we met z'n vijftien nauwelijks in konden. In de twee kamertjes sliepen de Javaansche predikant, een paar helpers en ik en de overigen sliepen op de lange amben, een breede van bamboe gevlochten bank. Ook voor Juffrouw Baarbé, die met haar meisjes contact zou zoeken met de vele vrouwen, die in een nabijzijnde tabaksfabriek werkzaam waren, was een huis beschikbaar gesteld.

Op den dag, dat wij met den arbeid beginnen zouden, kwamen we eerst bij elkaar, om Gods zegen te begeeren en daarna stapten we in een autobus, die ons met alle benodigdheden naar Ng. zou brengen. De reis erheen was opgewekt. Het eene lied na het andere werd aangeheven, de bus was vol gezang en gelach en we vonden het allen prettig, om eens een kleine week afgezonderd te zijn voor de Evangelieprediking in de desa. Hoe begeerden we, dat God den weg zou banen.

's Avonds zaten we bij elkaar in de flauw-verlichte woning en luisterden naar een meditatie over: „heb ik u niet gezegd, dat zoo gij gelooft, gij de heerlijkheid Gods zien zult?” 't Was een mooi begin, vol hoop en vol begeerte, om te arbeiden. Het verdere gedeelte van den avond werd besteed aan regeling van den arbeid. Welke desa's we zouden bezoeken, wie er aldaar zouden spreken, wie thuis zouden blijven voor 't gebed.

Den volgenden morgen, Dinsdag, gingen de helpers in verschillende clubjes er op uit; er waren vijf clubjes; elk clubje zou trachten in de hem

aangewezen desa iemand te vinden, die bereid was, om zijn huis voor de samenkomst af te staan en dan zouden ze de desa rondwandelen, om ruchtbaarheid aan die samenkomst te geven en de menschen daarheen uit te noodigen.

Tegen etenstijd waren allen thuis en we waren allen geslaagd in het vinden van een plaats, waar we vergaderen zouden. Tegen den avond vertrokken we naar de desa's om de aangekondigde koempoelans te houden.

Tegen twaalf uur 's avonds waren alle helpers teruggekeerd en bleven we nog een half uurtje de verslagen aanhooren over de ervaringen der helpers; twee samenkomsten waren mislukt; de dorps-
hoofden, die des morgens hun woning hadden toegezegd, waren 's avonds afwezig en bleken niet gezind te zijn, gelegenheid te geven om te spreken over het Evangelie.

Op de overige avonden waren op een enkele uitzondering na talrijke inwoners van de desa gekomen, om te luisteren naar de prediking van het Evangelie en was het Evangelie evenzoo gebracht aan vrouwen en mannen, die op de nabijzijnde tabaksfabriek werkzaam waren.

Den laatsten avond werd er een bid- en dankstond gehouden over Joh. 3 : 16. De spreker had het over de bezwaren, die zich telkens in den arbeid van Gods Koninkrijk voordoen, maar wat moet, menschelijk gesproken, God toch niet een bezwaren hebben gehad, om Zijn Zoon te zenden. En hoe mogen we gelooven, dat alle bezwaren, die o.i. aan

de komst van Zijn Rijk in den weg staan, geen bezwaren zullen blijken te zijn. Van ons wordt slechts gevraagd: geloof in de beloften Gods en dan mogen we als blind zijn voor alle bezwaren. God zal den weg banen en we zijn dankbaar, dat we hier in zoo'n ruime mate het Evangelie hebben mogen brengen.

Welke de vruchten van deze samenkomsten zijn geweest, kunnen we niet zeggen. Wel voelden we ons gedrongen, om op die plaats een goeroe-indjil te laten wonen, om de plaatsen waar gesproken was, geregeld te kunnen bezoeken en om na te gaan, waar het uitgestrooide zaad onder de verdere bearbeiding zou ontkiemen.

Wel was het prettig geweest, dat we een week hadden kunnen samenwonen en we elkaar wat beter hadden leeren kennen en dat we allen tot de conclusie kwamen: wat we nu op een afstand doen, kunnen we ook met behulp van de Christenen en andere goeroe's-indjil in eigen omgeving doen, en we vonden het zelfs beter, om in de omgeving van een gemeente te werken waar zooveel krachten zijn, die na een week van gezamenlijken arbeid achterblijven voor de zoo noodige nazorg. Een poos daarna hebben we dan ook andermaal zoo'n week van samenwonen en samenwerken gehad in de desa Setjang, waar reeds een Christelijke gemeente was en waar in de omgeving het gerucht althans van het Evangelie was doorgedrongen.

Een verschil met de vorige desa was, dat deze dichter bij Magelang lag, bovendien meer in de

vlakke; de helpers zouden niet zulke zware tochten hebben te volbrengen. Dan stond er een kerkje, dat zeer geschikt was voor allerlei samenkomsten en eindelijk, omdat het zoo dicht bij Magelang gelegen was, waren er tal van Hollandsche onderwijzers uit Magelang en Temanggoeng, die hun medewerking toezegden en een paar avonden in de week mee huisbezoek zouden doen bij de Hollandsch-sprekende Javanen en Chineezen en bij de enkele Europeanen, meest gepensioneerde militairen, die zich daar met hun huishoudster hadden gevestigd.

Er zouden, zoo was nu de afspraak, samenkomsten gehouden worden in alle desa's van het onderdistrict S., en in S. zelf met de Javanen en Chineezen en met de Hollandsch-sprekenden.

De eerste avond werd doorgebracht met de regeling van den arbeid, waarna een bidstond gehouden werd in het Kerkje.

Den volgenden dag gingen de helpers naar de verschillende desa's en bleven de onderwijzers en ik in Setjang voor het bezoeken der Hollandsch-sprekenden.

Op een der avonden hadden we een samenkomst met hen, waar, nadat ik daar gesproken had, overeengekomen werd, dat Zondags eens in de veertien dagen in 't Hollandsch zou gesproken worden en een der onderwijzers, of Dominee van Nes, die pas uit Holland gekomen was en bestemd was tot mijn opvolger, zou voorgaan.

Op een anderen avond sprak ik uitsluitend voor

Chineezzen, die in vrij grooten getale waren opgekomen. Ondertusschen gingen de helpers naar de desa's en als ze terugkeerden, konden we allen verhalen van opengaande deuren, van nieuwe gelegenheden, die zich voor de prediking voordeden.

Echter niet altijd.

Want de avond, dat ik voor de Chineezzen sprak, werd me juist na afloop ervan een briefje in handen gedrukt, waarop stond, dat enkele helpers door de politie waren opgepakt en naar den Assistent-Wedana waren gebracht. Ik moest de koempoelan verlaten en stapte in de taxi, om zoo spoedig mogelijk bij den Assistent-Wedana te komen en te informeeren wat voor kwaads deze helpers hadden uitgehaald. Op den weg daarheen passeerde ik de helpers, geflankeerd door politie en daarachter het dorpshoofd, die van deze gevangenneming de schuld droeg. Het lukte me, de helpers voorloopig te bevrijden, omdat ik ze zelf naar den Assistent-Wedana zou brengen.

Daar aangekomen, was mijn eerste vraag, of de Assistent-Wedana er kennis van droeg, dat deze helpers waren opgepakt. „Ja”, antwoordde de Assistent-Wedana. De politie was door hem op verzoek van het dorpshoofd gestuurd. „Maar”, zoo vroeg ik, „hoe kunt u zoiets doen? Ik heb tevoren u kennis gegeven van ons voornemen, dat ik met al de helpers avond aan avond samenkomsten zou houden in de desa's van uw ressort en u wist dus wie het waren, wier gevangenneming werd verzocht”.

„Ja”, antwoordde de Assistent-Wedana „dat is ook zoo; maar er komen tegenwoordig zooveel vreemde lui in de desa, die zich niet kunnen legitimeeren en die allerlei opruiende theorieën verkondigen; en het dorpshoofd verzekerde me, dat deze twee Javanen, die gearresteerd werden, oproermakers waren”.

„Oproermakers?” vroeg ik, „wat bedoelt u?”

„Ja, het dorpshoofd kwam hier en zeide: er zijn een paar menschen in mijn desa, die zich uitgeven voor helpers van Dominee Merkelijn en die verspreiden allerlei onrustmakende berichten, dat er nl. spoedig oorlog kon zijn in S. en allerlei geruchten, dat er in S. hongersnooden zullen zijn en pestilentiën en aardbevingen in verscheidene plaatsen”.

Blijkbaar hadden de helpers een tekst uit Mattheüs 24 aangehaald en had het dorpshoofd gemeend, dat hetgeen in Mattheüs 24 geprofeteerd wordt, bepaald en uitsluitend op de desa S. zag en dat was voor hem aanleiding, om er onrustmakers in te zien, die onschadelijk gemaakt moesten worden.

De helpers vertelden de toedracht van deze zaak, toen het dorpshoofd en de politieagenten inmiddels gearriveerd waren. Het dorpshoofd deed eerst z'n verhaal, gelijk aan wat de Assistent-Wedana reeds had meegedeeld en daarna kwamen de helpers aan 't woord. Zij vertelden: 's morgens zijn we bij dit dorpshoofd geweest, om ons bekend te maken en toestemming te vragen, om 's avonds in het huis van een

der desabewoners een samenkomst te houden. Die toestemming was verleend. 's Avonds, toen de helpers wat vroeger dan de tijd, waarop de koempoelan zou beginnen, waren aangekomen, hielden zij een gesprek met den gastheer en in dat gesprek hadden zij dien bewusten tekst gebruikt. Er waren nog geen hoorders; alleen het dorps hoofd stond er bij en deze was zoo geschrokken van dien tekst uit Mattheüs, dat hij meende hulp van de politie noodig te hebben, om deze menschen het spreken te beletten.

Ik verklaarde dezen tekst aan den Assistent-Wedana en maakte hem duidelijk, dat deze woorden van den helper gesproken waren door den Heere Jezus en in den Bijbel voorkwamen en dat in dat hoofdstuk een profetie werd gegeven over de laatste dagen en deze profetie, die de geheele wereld gold, verkeerd verstaan was door het dorps hoofd. Dat overigens ik er geen genoegen mee kon nemen, dat deze helpers, die door den Resident erkend waren als mijn helpers, te schande gemaakt werden in de oogen der bevolking en dat ze gearresteerd waren, alsof het misdadigers waren en dat degenen, die erkend waren door den Resident, evenzoo dienden erkend te worden door andere ambtenaren.

De helpers werden onmiddellijk in vrijheid gesteld en later is er van officiële zijde een breedvoerig onderzoek ingesteld, tengevolge waarvan de helpers voorzien werden van een officieel schrijven van den Resident, dat hen voortaan voor zoo'n behandeling zou vrijwaren.

Toen deze twee helpers in den kring der helpers terugkwamen, waren ze allen nieuwsgierig naar het verhaal over de dingen, die aan hun twee collega's waren overkomen.

En in den regel zou een Javaan, die zich niet schuldig weet, zich door zoo'n behandeling ernstig gegriefd gevoelen; ze zouden zich „beschaamd" gevoelen. En een Javaan, die „beschaamd" gemaakt is, is verder onhandelbaar, loopt innerlijk tijden lang te mokken en onthoudt zich verder van het gezelschap, waarin dit „beschaamd gemaakt worden" hem is overkomen. We waren nieuwsgierig hoe deze twee helpers zich nu gevoelden en inderdaad: ze oordeelden, dat ze beschaamd gemaakt waren, maar om Jezus' en des Evangelies wil en inplaats van makkend en boos over deze behandeling te spreken, voelden ze iets van blijdschap, dat ze om Zijntwil smaadheid hadden mogen lijden. En 't was, alsof de anderen hen benijdden. Het werd een mooie avond, waarop uitkwam hoe deze helpers zich hadden overgegeven in den dienst van Jezus.

Op den laatsten avond werd een overzicht gegeven van den arbeid, die in deze week was verricht en er bleek, dat voortaan twee geregelde samenkomsten gehouden zouden worden: een in de desa S. zelf voor Hollandsch-sprekenden en een in de desa K., waar tal van personen van hun belangstelling in de prediking blijk hadden gegeven.

Wat was dit gezamenlijk arbeiden een bron van blijdschap en wat waren het prettige dagen, om

met z'n allen zoo uitsluitend in den dienst van den Heiland te staan en altijd maar weer uit te gaan en bezig te zijn in het brengen van het Evangelie. De teleurstellingen waren zoo gemakkelijk te dragen en de gedeelde vreugd was dubbele vreugd. We hadden zoo nog wel een paar weekjes door willen werken, maar ieders post riep den helper tot den arbeid daar terug en wat wij met al de helpers deden, konden de helpers wellicht toepassen in eigen ressort met de voornaamste Christenen.

XII

DE MAANDELIJKSCHE BIDSTOND

Den eersten Maandag van de maand kwamen de Zendingsarbeiders, voorzoover ze in Magelang woonden, bij elkaar, om bepaalde nooden in 't gebed te gedenken. Dan waren bijeen: de Javaansche dominee, de goeroe-indjil van 't hospitaal, Dr Dreckmeier, Mejuffrouw Baarbé, de laatste maanden voor mijn vertrek ook Dominee C. van Nes en schrijver dezes. Op de gewone helpersvergadering werd gedacht aan de nooden, die uit de verslagen der helpers duidelijk waren geworden, maar dien Maandagmorgen dachten we aan die nooden, die een meer intiem karakter droegen, aan bepaalde toestanden; en 't was meestal weer een gezegende morgen, om bij elkaar te zijn en met elkaar de nooden aan God op te dragen.

Wat zijn er een nooden op het Zendingsterrein, van onszelf, van de helpers en de gemeenten, waar b.v. geen vooruitgang te constateeren viel, zonder dat zij een aanwijsbare oorzaak konden noemen, of waar weinig actie van uitging, of die het bijzonder moeilijk hadden in de omgeving, of waar nogal tuchtzaken voorkwamen, wier behandeling zooveel tact vereischten. Er werd gebeden voor de scholen en de onderwijzers, voor Deputaten, die in Holland de zaak der Zending te behartigen hadden, om

uitbreiding van arbeiders, om een tweeden dominee, om toenadering tusschen Javaan en Hollander, om degenen, bij wie belangstelling ontwaakt was, maar tegenwerking ondervonden, voor de propagandasamenkomsten; en waar zou ik moeten ophouden, indien ik trachtte het aantal nooden op te sommen, waarvoor wij samen baden. Deze samenkomst was al heerlijk, omdat ieder nu eens vrijuit spreken kon over wat hem drukte en wat hij of zij als een bepaalden nood gevoelde, maar als dan de bekend geworden nooden een voor een in 't gebed werden uitgesproken, dan wisten we, dat we spraken tot Hem in Wiens dienst we stonden, om Wiens zaak het ging en dat Hij die zaak niet zou doen ondergaan. Wat is het gemeenschappelijk gebed toch een steun in den arbeid; want we wisten nu elkanders nooden en we wisten, dat ze door ons allen bekend gemaakt waren aan God. We kregen er weer nieuwen moed door; we zouden het nu nog eens probeeren met een bepaald werk, waarmee we door de schijnbare vruchteloosheid waren opgehouden.

In gemeenschappelijk werk kan de beteekenis van het gemeenschappelijk gebed niet hoog genoeg worden aangeslagen. En telkens weer te ontdekken, dat God een hoorder der gebeden is, dat Hij de krachten tot het werken op een buitengewone wijze staalt en het gaan op moeilijke wegen tot een gaan op gebaande wegen maakt. Als ik denk, hoeveel personen er tot bekeering gekomen zijn, om wier bekeering bepaaldelijk gebeden werd, dan ver-

wonderen we er ons over, hoe dikwijls God heeft willen geven wat we van Hem begeerden. En wat wij deden als Zendingsarbeiders in Magelang, dat gebeurde in vele gemeenten. Vele gemeenten kwamen apart samen in bidstonden, om bekend te maken de speciale nooden van den arbeid in het Koninkrijk Gods daar ter plaatse.

XIII

I N D E G E M E E N T E N

Wanneer men in Holland wel eens vertelt van den Zendingsarbeid op Java, kunt ge meermalen de vraag hooren: „maar vertel nu eens, zijn die Christen-Javanen . . . nu ja echte, heusche Christenen en niet maar in naam?”

Bij die vraag moet ik dikwijls denken aan wat in Handelingen 11 verhaald wordt over de Christenen uit de Joden, die het Petrus kwalijk namen, dat hij zich ingelaten had met de Heidenen. Zij konden het niet gelooven, dat Heidenen ook tot geloof konden komen; en wat Petrus toen duidelijk gemaakt heeft, was, dat God hun *evangelijke gave* gegeven heeft, als ook aan de Joden, die in den Heere Jezus Christus geloofd hadden. En deze eerst twistende Joden werden door Petrus' verhaal wel gedwongen, om God te verheerlijken en te erkennen: zoo heeft dan God ook den Heidenen de bekeering gegeven ten leven.

Inderdaad: *evangelijke gave* heeft God ook uitgedeeld aan deze Javaansche Christenen.

Dikwijls, als ik Christen-Javanen bezocht en met hen sprak over geloofsleven, was het beschamend, te hooren met welk een vertrouwen zij zich verlieten op de beloften van Gods Woord.

Ge zoudt zeggen: wat zijn die Javaansche Chris-

tenen toch naïef. Maar het geloof is juist naïef, behoort het althans te zijn. Gelooven is zoo maar, zonder eenig bezwaar, zonder tegenspreken, een aanvaarden van Gods beloften. En wij, Westelingen, lijden dikwijls aan gebrek aan naïveteit; de maanden, dat ik een Hollandsche gemeente heb mogen dienen, was dit juist het moeilijke in den arbeid, om de naïveteit van 't geloof weer duidelijk te maken.

Ook hier geldt: indien we niet worden als de kinderkens, zoo zullen we het Koninkrijk Gods geenszins binnengaan.

Meermalen heb ik gestaan aan sterfbedden van Javanen, en op de vraag, of ze bereid waren, om heen te gaan, stond ik in het begin telkens verwonderd over het ongekunstelde antwoord, waarin ze de zekerheid van hun geloof beleden en hun bereidheid om te sterven.

Treffend was, wat ik meemaakte, toen ik nog slechts een paar jaar in Magelang werkte en een Javaansche vrouw bezocht in 't militaire hospitaal. 't Was een jonge vrouw nog, slechts enkele jaren gehuwd met een van onze onderwijzers. Ze had typhus en toen ik haar bezocht, was ze dicht bij den dood. Ik sprak met haar over de beloften van het Evangelie, die we in het geloof mogen aanvaarden en die ook de vreeze des doods konden wegnemen. Op de vraag van haar man, hoe het was, of ze tegen het sterven opzag, klonk het ontroerende antwoord: „blij, blij, ik zie den Heere Jezus komen en Zijn heilige Engelen”. Wij baden

met elkaar en toen het amen werd uitgesproken, was ze heengegaan, ingegaan in de vreugde van haar Heer.

We gingen weg en wilden aan de andere Christenen mededeeling doen van haar overlijden. We kwamen bij den colporteur en bemerkten, dat er in zijn huis enkele broeders en zusters bijeengekomen waren, om herstel te vragen, indien het mogelijk was, voor deze jonge vrouw.

Daar is een oude man, die na de viering van het Avondmaal vertelde: „ik heb vijfrien volwassen kinderen en kleinkinderen en ik heb God gebeden, of ze allen tot geloof mochten komen en nu hebben we dezen morgen met z'n vijftien aangezeten aan het Heilig Avondmaal; en de man is nu zoo dankbaar, dat hem dit voorrecht is gegeven.

En dan de strijd, dien onze Christenen te strijden hebben in hun omgeving; de bereidheid om te lijden zou er niet zijn, indien Gods Geest ze er niet toe bekwaamde.

Wat een zwaren geestelijken strijd had Iskandar, die op een ander terrein was gedoopt, daarna telkens was overgeplaatst als landmeter en eindelijk ook een poos kwam wonen te Magelang. Bij die overplaatsingen had hij ook telkens gewoond op plaatsen, waar geen Christelijke gemeente was en ook geen Christenen waren, en waar hij meermalen voor de verleiding was bezweken en tot een zondig leven was gekomen. Toen hij in Magelang kwam, nam hij zijn intrek in het huis van den goeroe-indjil en woonde hij trouw de samenkomsten bij.

Het duurde echter niet lang, of de aanraking met de Christenen benauwde hem; 't was, zooals hij zeide, alsof al die Christenen precies wisten, wat hij zooal uitgehaald had en hij durfde tenslotte niet meer in de samenkomsten te komen. Het spreken over de dingen van Gods Woord had weer het geloofsleven, dat o, zoo diep onder de asch lag, tevoorschijn gebracht en er ontstond in hem een diep zondebesef.

Op zekeren dag kwam hij naar me toe en vroeg hij, of hij openbare schuldbelijdenis mocht doen in het midden der gemeente.

Ik antwoordde: „waarom? Wij weten van uw schuld niets af en zou het niet beter zijn, dat wij er samen eens over spraken en gij uw schuld beled voor God?”

„Dat is goed”, zeide hij, „maar ik zou 't toch prettig vinden, als ik ook in de gemeente schuldbelijdenis mocht doen, want ik durf niet meer in het midden van de Christenen te verkeeren. Ik heb zoo 't gevoel, dat ze er mij op aanzien, op alles wat ik heb gedaan”.

We spraken met elkaar over z'n afwijkingen, zijn vallen in zonden en we eindigden met het goed te keuren, dat hij zijn zonden in het midden van de gemeente zou belijden, indien deze belijdenis hem meer vrijmoedigheid zou geven, om onder de broederen te verkeeren.

En op een Zondagmiddag heeft hij daartoe de gelegenheid gekregen en heeft hij van zijn zonden belijdenis gedaan en kon de verzekering worden

gegeven, dat ieder, die zijn zonde belijdt voor de gemeente, maar in de eerste plaats voor God, barmhartigheid zal verkrijgen, want dat God gaarne vergeeft en mild is in 't schuldvergeven, en menigvuldig vergeeft. Deze schuldbelijdenis had hem weer de vrijmoedigheid teruggegeven, om geregeld de samenkomsten bij te wonen.

Enkele weken later was hij weer afwezig en op de vraag aan den goeroe, waar Iskandar was, antwoordde hij: „Iskandar is thuis en heeft het erg benauwd en is bang, dat hij een onvergeeflijke zonde bedreven heeft tegen den Heiligen Geest.

Na afloop van de samenkomst ging ik naar het huis van den goeroe, waar Iskandar woonde en zag hem daar liggen, troosteloos, wanhopende aan de vergeving zijner zonden. Het was donker in dit vertrek; alle luiken waren dichtgedaan, geen lichtstraal drong in die kamer door.

„Iskandar, kom er eens uit”, riep ik.

Iskandar kwam als een gebroken man, uit wiens leven alle hoop was geweken. 't Was donker in hem.

„Iskandar”, zoo zeide ik, „we hebben je niet gezien in de koempoelan, wat is er?” „O”, zeide hij, „er is voor mij geen vergeving meer!” „Waarom niet”, zoo luidde mijn vraag. En het sombere antwoord was: „ik heb gezondigd tegen den Heiligen Geest”. Ik vroeg andermaal: „wie heeft je dat gezegd en welke zonde is het, die je bedreven hebt?” „O”, zeide hij, „ik heb zoo dikwijls gezondigd en tegen beter weten in. Ik wist, dat het zonde was, wat ik deed en ik deed het toch”.

„Iskandar”, zoo onderwees ik hem, „er is inderdaad een zonde tegen den Heiligen Geest, er is een satanische zonde, die niet meer vergeven kan worden, maar weet ge wel, dat zij, die zulke zonden bedreven hebben, God haten met een volkomen haat en juist uit haat tegen God die zonde bedrijven, met de bedoeling, Hem te tergen? Deze menschen, indien ze wisten, dat hun zonde niet meer vergeven kon worden, zouden zich daar niets van aantrekken en slechts lust hebben, om aan hun haatgevoel toe te geven en opnieuw in zonden uit te breken met de begeerte, dat ze God zullen tergen en Zijn toorn zullen gaande maken.

Hebt ge wel eens gezondigd met zoo'n begeerte?”

„Neen, mijnheer, zoo niet”.

Nu een andere vraag: „zoudt ge wel vergeving van zonden willen hebben?”

„O, mijnheer”, zoo antwoordde hij, „als dat eens mogelijk was, als dat eens mogelijk was”; en hij barstte in tranen los. Hij snikte als een kind. Hij weende bitterlijk.

Ik zeide: „er is vergeving voor je; God wil al je zonde, ook die je opzettelijk noemt, uitdelgen, geloof maar, dat de barmhartigheden Gods grooter zijn dan je zonde”. Aan zijn tranenvloed scheen geen einde te zullen komen. Maar de beloften van God voor een verbroken en verslagen hart zijn ook niet in een kort tijdsbestek op te sommen. En die beloften konden hier naar voren worden gebracht, die hem alle verzekerden: al waren uwe

Mevrouw Merkelijn
legt den eersten steen
voor het kerkje van
Blondo. Links van
haar Ds A. Merke-
lijn. Rechts (met
helmhoed) Ds C.
van Nes.

Afscheidssamenkomst met de Chineesche gemeente van Magelang. Op de tweede rij (zittend) ziet men Mejjuffrouw Baarbé, Mevrouw Merkelijn en Ds A. Merkelijn
— Zie blz. 362 —

zonden als scharlaken, zij zullen wit worden als sneeuw; al waren zij rood als karmozijn, zij zullen worden als witte wol. Zie maar op den Heere Jezus, die geenszins uitwerpt, wie tot Hem komt: als een vermoeide, als een hongerige.

De week daarop gingen we met vacantie en toen ik na de vacantie informeerde naar Iskandar, was hij blijkbaar op zijn verzoek overgeplaatst.

Het was hem te bang geworden in Magelang. Ik schreef hem een brief, om hem andermaal te troosten; en in den brief, dien hij daarop terugzond, schreef hij, dat ik maar niet meer schrijven moest, want hij was het niet meer waard en, zoo deelde hij mee: eens op een avond, toen ik het huis uitging en op het erf stond, zag ik den Heere Jezus staan, die tot mij zeide: „ga weg van Mij, want voor u is er tot in eeuwigheid geen vergeving”. De angst was blijkbaar zoo groot geweest, dat ze hallucinaties te voorschijn riep. Er kon slechts geantwoord worden, dat hetgeen hij gezien en gehoord had, niet de Heere Jezus was en geen woorden van Hem waren, maar dat hij van angst meende deze gestalten te hebben en deze woorden te hebben gehoord.

En er ging een schrijven naar den Zendingeling in wiens ressort hij was gaan wonen, maar hij is niet meer gevonden; alle pogingen, die aangewend werden om hem te spreken te krijgen, zijn tevergeefs geweest. Vermoedelijk heeft hij een anderen naam aangenomen en zich achter dien naam verscholen. Aan het adres, waar mijn eerste brief

bezorgd werd, is men persoonlijk gaan vragen, maar Iskandar was daar onbekend en er is geen andere verklaring te vinden, dan dat hij zich tegen verder bezoek heeft willen beschermen. Hoe het verder met hem gegaan is, is tot hiertoe onbekend gebleven. Tot hiertoe, omdat ongetwijfeld de pogingen worden voortgezet om hem, indien hij nog leeft, te vinden.

Veel van wat ik in dit hoofdstuk vertelde, zijn ervaringen, die van de ervaringen in Hollandsche gemeenten niet veel verschillen. En ik zou nog een poos voort kunnen gaan, om te laten zien hoe God niet alleen evangelische gaven geschonken heeft, maar dat de Christen-Javanen ook evangelische geloofservaringen kennen als wij en er alleen eenig verschil te bespeuren is, dat aan de omstandigheden en verschillend milieu moet worden toegeschreven.

Het is nl. een bekend verschijnsel, dat de Christen, die tot oprechte bekeering kwam, na de bekeering 't meest last zal hebben van die zonden, die vóór zijn bekeering een heerschende plaats in z'n leven innamen.

Als ik aan een Javaan vroeg: hoe staat het nu met uw vrees voor booze geesten; hebt ge daar nog wel eens last van, dan bekenden ze 't wel, dat als ze 's avonds over den weg liepen en het geruisch hoorden in de takken der boomen, of voorbij een Inheemsch kerkhof kwamen, zij niet geheel zonder vrees waren. Een Christen vertelde me in allen ernst, dat hij vroeger een tooverboek

bezeten had met allerlei wonderlijke formules. — Het uitspreken van een dezer formules had b.v. ten gevolge, dat men plotseling in één oogenblik een 20 kilometer verder geplaatst werd; het was hemzelf overkomen in den tijd, toen hij nogal eens in de gevangenis zat en bij een ontvluchting werd achtervolgd door de politie van den Wedana. Hij was, zoo verzekerde hij, toen ontkomen door gebruik te maken van die formule, waardoor hij plotseling een heel eind verder geplaatst werd en zoo aan 't oog der speurende politie ontkwam.

Toen ik tegenover een goeroe-indjil m'n bevreesing uitsprak, dat iemand, die zoo lang Christen was, dat nog kon gelooven, keek hij me verwonderd aan en vroeg: „dacht u dan, dat dit onmogelijk was; booze machten beschikken toch over groote kracht”.

Maar wie weet, hoe ontzaggelijk sterk het geloof in booze geesten is bij de Javanen en de verhalen hoort, die over hun macht in omloop zijn, die verwondert er zich niet over, dat ook na overgang tot het Christendom deze vrees niet aanstonds uitgebannen is.

Daar is een Christen-Javaan en hij vertelt: „o, vroeger, toen ik nog een kleine jongen was en 's avonds ging slapen, werden we, als we te rumoerig bleven, wel eens bang gemaakt met allerlei verhalen over booze geesten en dat er een onder was, die stoute kinderen meenam en ze wegstopte. En de beschrijving van zoo'n plaaggeest was zoo ver-

schrikkelijk, dat ik lag te beven in m'n bed.

En sedertdien hoorde ik altijd weer verhalen over booze geesten en de geesten der afgestorvenen. Elke ziekte was het gevolg van het optreden van een boozen geest en dan moesten er offeranden worden gebracht, om dien geest weer tot andere gedachten te brengen. Hier lag een steen, dien we vooral moesten mijden, want die diende tot verblijfplaats van een geest en wee hem, die er op ging staan, want dan zou hij door allerlei ziekte en rampen getroffen worden. Daar stond een boom, of een put, of een huis, dat in de desa bekend stond als verblijfplaats van geesten en we konden geen stap haast doen, of we moesten voor iets oppassen". En de meest ontwikkelde Javanen blijven vreezen voor die macht. Op een keurig huis stonden twee paaltjes, die veel weg hadden van de twee steenen, die de lengte van een graf aangeven, en men was bang voor dat huis, omdat die twee steenen een aantrekking zouden vormen voor booze geesten. Dat bij zoo'n ingeworteld, ingeroest geloof in de verhalen over booze geesten, deze niet maar aanstands als sprookjes verworpen worden, is wel te begrijpen.

Maar dit is wel in onze Christenen tot zekerheid geworden: wie in den Heere Jezus gelooft, behoeft voor zulke machten niet meer te vreezen. Hij heeft in Hem bescherming gevonden tegen al die machten.

En wat de zonden betreft, die in het leven der gemeenten 't meest bestreden moeten worden, deze

zijn zonden tegen 't zevende en negende gebod, tegen die geboden, die het huwelijk beschermen en den eigendom. Ik zal me niet wagen aan een beschrijving van de zonden van hoereriĳ, die in het Javaansche volksleven voorkomen, aan de vele wantoestanden in het huwelijksleven, aan de ellendige positie van de vrouw. Het is niet te beschrijven. De hartstochten, die ongebreideld woeden, het lijden, dat er door veroorzaakt wordt en het leven van zoo menige vrouw en man in diepe ellende gedompeld hebben, moeten we overslaan. Over de rotte gedeelten van het Javaansche leven te schrijven, zou een apart boek vragen. En wie zal er bereid toe zijn om deze donkerten te onderzoeken en te beschrijven? Van Dante wordt verhaald, dat hij niet meer gelachen heeft, toen hij de beschrijving van zijn inferno beëindigd had; maar wie het zou wagen, deze wereld van zonde te onderzoeken, zou zeer waarschijnlijk aan de beschrijving niet toekomen. De hollen van ellende zijn hier te diep; de klachten te snijdend; Egyptische donkerheid overtrekt dit gebied.

En de zonden tegen het negende gebod, dat de verhouding tot den eigendom behandelt, is evenzoo een gebod, dat een goede plaats zou innemen, als het opgehangen werd op alle plaatsen, waar publiek verzameld is.

Javanen, die financiën beheeren kunnen, zijn er niet veel. En Chineezzen en Arabieren speculeeren op dien eeuwigen geldnood van de Javanen op een wijze, die vele Javanen aan den rand der wanhoop

brengen. In hun moeilijke tijden hebben ze geld geleend en hoeveel ze ook reeds hebben afgelost, de bepalingen zijn zoo, dat het niet wel mogelijk is ze na te komen, met het gevolg, dat ondanks alle aflossingen de schuld steeds maar oploopt. En wanneer de Javaan dan in het nauw zit, zoekt hij dikwijls langs oneerlijke wegen uit de benauwdheid te geraken. Hoeveel dorpschouwen zijn niet afgezet, omdat ze belastingpenningen gebruikt hadden, om uit den nood te komen; hoeveel ambtenaren zijn niet ontslagen, omdat ze van het geld, dat hun niet toekwam, niet af konden blijven.

En wanneer Javanen, die opgegroeid zijn in zoo'n milieu, tot geloof komen, is het te verstaan, dat deze twee genoemde zonden niet aanstonds onbekende zonden zijn geworden. De tuchtgevallen, die de kerkeraad te behandelen heeft, liggen meest op dit gebied. Wel moet men hieruit niet de conclusie trekken, alsof die zonden zoo veelvuldig voorkwamen, dat het meerendeel der Javaansche Christenen zich aan deze zonden schuldig maakt.

Van al de goeroe's, die in het Magelangsche werkten op de school, of als goeroe-indjil, meer dan 25 in getal, heb ik al den tijd, dat ik in Magelang als Zendeling werkte, d.i. in een periode van ruim 26 jaar, slechts een paar moeten ontslaan voor zonden tegen het 7e gebod; en onder de andere leden der Kerk moge de verhouding misschien iets ongunstiger zijn, veel zal het niet verschillen. Hier is juist een blijk van Gods genade en van de veranderingen, die in het leven der Christenen optre-

den, dat in *verhouding tot de omgeving* deze zonden slechts zelden voorkomen en dat de Christenen als zonde leerden zien, wat in hun omgeving als een kleinigheid goedgepraat wordt.

Wanneer ik nog op enkele andere dingen in het leven der gemeenten wijzen wil, dan is het op de onderlinge gemeenschap; op het meeleven met elkaar in dagen van ziekte en droefheid, de band, die hen samenbindt, de behoefte om elkaar dikwijls te ontmoeten; en als de goeroe-indjil om een toeslag vraagt, om eenigszins de kosten te kunnen dragen van al de gasten uit de gemeente, die bij hem komen, dan is dit in den regel een zeer billijk verzoek.

Tot op zekere hoogte wordt dit ook bevorderd door de verhouding tot de omgeving. Vooral in 't begin hebben de jonge Christenen behoefte aan steun, omdat ze in hun onmiddellijke omgeving vaak koele houding, sterke gereserveerdheid, zoo al niet haat ondervinden. Allerlei kleine plagerijen moeten ze zich laten welgevalen en zoo komen ze er toe, om telkens hun Christelijke vrienden op te zoeken en te trachten, wat dichter bij hen te gaan wonen. Het vormen van een Christelijke Kampoeng, waar alle Christenen bij elkaar gingen wonen, zou in het begin niet moeilijk zijn en gelukkig daarom, dat het op Midden-Java heel moeilijk is, om aparte kampoengs te vormen.

In de desa is het met die plagerijen in het begin vaak erger, dan in de steden. De eerste Christen heeft het er dikwijls kwaad en als deze niet gesteund

werd door een gemeenschap van Christenen in de buurt, dan zou het moeilijk uit te houden zijn.

Soms waren er klachten, dat de dijkjes van het rijstveld doorgestoken waren, waardoor in den nacht al het water van het rijstveld wegstroomde, dat voor den groei van de rijst zoo noodzakelijk was. Een ander kwam naar Magelang, om te vragen of niet een paar Christenen konden helpen, om z'n vrouw te begraven, want de hulp in de desa, die anders gul en graag gegeven wordt, werd aan dezen Christen onthouden. Weer een ander werd bij het dorpshoofd geroepen, om daar te hooren, dat het verboden was voor een Javaan, om Christen te worden; en als hij in zijn Christenzijn volhardde, zou zijn woning in brand worden gestoken.

Deze Christen, die al voldoende op de hoogte was gebracht, vroeg, waarom hij geen Christen mocht zijn en op welke regeling het dorpshoofd zich beriep.

Het dorpshoofd antwoordde daar niet meer op. Eenigen tijd later werd de Christen weer naar de woning van het dorpshoofd ontboden en nu moest hij het volgende hooren: „ik hoor, dat u volhardt om Christen te zijn en elke week de samenkomsten der Christenen op eenigen afstand van hier geregeld bijwoont. Ik moet u daarom zeggen, dat u deze week met uw gezin deze desa zult moeten verlaten, want we kunnen niet toestaan, dat de eenheid van deze desa verbroken wordt”. Deze Christen keek vreemd op en was ook wel eenigszins

onder den indruk van deze besliste uitspraak. Nog denzelfden dag was hij bij ons, om z'n nood te klagen. 't Was erg, dat dit dorpshoofd zoo iets durfde te bestaan. Wie weet, wat er in zoo'n desa al zoo omgaat, wat voor ongerechtigheden daar zoo al uitgehaald worden, die zou het billijk kunnen vinden, wanneer de een of andere schurk der desa of meerderen zoo'n aanzegging van z'n dorpshoofd kregen.

De rust in de desa zou daar zeer door bevorderd worden. Maar dat gebeurt niet; brandstichting, diefstal, echtbreuk zijn in vele desa's aan de orde van den dag en de inwoners leven daar in voortdurende vrees over wat er in den komenden nacht weer kan gebeuren en in een desa, waar een Christelijke gemeente ontstaan was, kwam het dorpshoofd bij me, om uitdrukkelijk te verklaren, dat er, sedert die goeroe-indjil er was gekomen en met zooveel vrucht had gewerkt, er een merkbare verandering ten goede in de desa was ingetreden. Hij verhaalde van al de zaken, die uit zijn desa vroeger gerechtelijk behandeld moesten worden en daar waren nogal enkele brandstichtingen bij en vechtpartijen met doodelijken afloop na dobbelpartijen, kaartspel enz. „Maar nu”, zoo zei hij, „is het zooveel anders en we hebben dit te danken aan het werk van dien goeroe-indjil”. Maar dit dorpshoofd, die een Christen tot verhuizing wou dwingen, dacht er anders over.

Gelukkig, dat dit dorpshoofd al spoedig duidelijk gemaakt kon worden, dat hij zijn bevoegdheden

verre overschreed en dat op Java vrijheid van godsdienst heerschte en dat, indien de loerah doorging met zulke bedreigingen, hijzelf gevaar zou loopen te moeten verhuizen, want dat zijn superieuren dit zeker niet zouden toestaan.

Er waren in den regel niet veel woorden noodig, om deze dingen duidelijk te maken; de dorps-
hoofden begrijpen wel spoedig wat zool tot hun competentie behoort.

Nu moeten we niet denken, dat het in alle desa's zoo is. In echt Mohammedaansche desa's is het leven veel meer geordend en zijn de zaken, die voor den Landraad gebracht moeten worden, evenzoo gering. Ik heb eens een onderzoek ingesteld uit welke van de 500 desa's, waaruit het Zendingsterrein Magelang bestond, de meeste zaken te berechten waren en aan den Landraad de meeste moeite verschaften. En het resultaat was, dat de minste zaken kwamen uit die streken, waar het Mohammedanisme het diepst doorgedrongen was. Waar het godsdienstig leven ook der pseudo-religies een heerschende plaats inneemt, ziet ge, dat het aantal misdaden, die bemoeienis van den rechter vragen, aanzienlijk vermindert. Maar deze desa's zijn er niet veel.

De meeste Javanen op dit Zendingsterrein behooren tot de bangsa abangan, dat zijn zulke Javanen, in wie het godsdienstig leven van den Islam ongeveer geen plaats inneemt, behalve dan bij enkele gelegenheden als besnijdenis en begrafenis. Overigens bekommeren zij zich niet om

God of z'n gebod en is het eenige, waarmee zij rekening houden, hun geestenwereld. Voor die wereld zijn ze beducht. Die geesten zoeken ze zich tot vriend te houden. Alle schade en tegenspoed en ziekte en ook mislukking, zoowel als het welslagen van hun rooftochten en plunderingen, schrijven ze toe aan den invloed dier geesten.

We willen nu eens zoo'n desa gaan bezoeken, waar een geïnstitueerde Javaansche Kerk is, waar dus reeds geruimen tijd Christenen wonen en eens kijken, hoe zij het in hun desa stellen.

We gaan naar Temangoeng, een plaats, die een 15 kilometer ten Noorden van Magelang ligt en waar niet alleen tal van bewoners van Temangoeng toe behooren, maar ook bewoners van andere desa's, waaronder een paar, die meer dan 20 kilometer van Temangoeng verwijderd liggen. Zij komen niet elke week; de goeroe gaat er dikwijls heen, om er samenkomst te houden, maar als het Avondmaal gevierd wordt, maken ze 's morgens zich vroeg op, om op tijd aanwezig te zijn bij de feestvierende menigte, die van verschillende desa's zijn samengekomen. Het is een prettige dag. De Christenen, die in de verstrooiing zijn, ontmoeten hier elkaar en vertellen van elkaars wederwaardigheden en dan: het Avondmaal zal bediend worden en het is de dag, waarop in den regel weer enkelen belijdenis doen van hun geloof en den Heiligen Doop ontvangen.

Voor allen is het een dag, waarop zij zich voelen

toeroepen: rust een weinig, en waarop zij door de gemeenschap der broederen verkwikt worden. Als de dienst is afgelopen, blijven we nog wat bij elkaar zitten praten; de vrouw van den goeroe schenkt alle aanwezigen een kop thee in en we kunnen nu eens kalm naar verschillende dingen informeerden.

Het eerste wat we graag willen weten is de verhouding van de Christenen tot de omgeving. Uit het antwoord blijkt, dat in de desa's, waar nog sedert kort slechts enkele Christenen wonen, hun toestand allesbehalve benijdenswaardig is, dat zij nog blootstaan aan allerlei plagerijtjes, dat ze, behalve wat we tevoren hiervan verhaalden, door het dorps hoofd nog al eens opgeroepen worden, om heerdiensten te verrichten, d.w.z. onbetaalde werkzaamheden in dienst van de dorpsgemeenschap of het dorps hoofd, wiens rijstvelden, die hij in zijn kwaliteit van dorps hoofd bezit, door de bewoners der desa onderhouden moeten worden. Om de beurt worden ze opgeroepen; onze Christenen moeten deze werkzaamheden nog al eens doen, juist als ze gereed staan, naar de koempoelan te gaan.

Maar de vraag is nu: hoe staan de Christenen tegenover hun omgeving, b.v.: vindt ge gelegenheid, om uw burenen en uw familieleden, die in die, of in een naburige desa wonen, uit te noodigen, om ook eens naar de koempoelan te komen? Uit het antwoord hooren we, dat dit gebeurt, in de eene gemeente is men daarin ijveriger dan in de andere, in de eene gemeente is men bij deze pogin-

gen veel meer op verzet gestuit, dan in de andere. De eene gemeente groeit daarom ook veel sneller, dan de andere en dit is een eigenaardig verschijnsel, dat elke gemeente in het begin 't hardst groeit, terwijl er dan een oogenblik aanbreekt, dat de groei schijnbaar stilstaat, of althans zeer langzaam voortgaat. Er zijn in het Magelangsche gemeenten, waar ik den eersten keer 45 volwassenen en kinderen doopte; dat herhaalde zich een paar maal, om de drie maanden, zoodat in een paar jaar de gemeente reeds zoo groot was en het geestelijk leven zoo schoon zich openbaarde, dat daar de ambten konden worden ingesteld. Maar van lieverlede werd de toename minder; het getal, dat nu in de drie maanden, als het Avondmaal gevierd werd, om den Doop vroeg, was niet meer dan negen en bleef in dalende lijn. Hoe dit komt? De redenen zijn m.i. de volgende: in afgelegen desa's, waar deze verschijnselen zich het meest voordoen, stuit de prediking van het Evangelie het minst op verzet. Verzet komt daar voor, waar de desa's meer bij de hoofdwegen liggen en het gerucht van het Christendom doorgedrongen is en waar afdeelingen in de buurt zijn van Moehammadyah, of van andere Mohammedaansche organisaties, wier leidslieden er vlug genoeg bij zijn, om juist in de desa's, waar het Evangelie enkele menschen trok, een tegenactie op touw te zetten en de menschen aan te sporen om te volharden in hun eigen godsdienst. Onze goeroe's-indjil, die in zulke desa's werken, hebben meermalen een uitnoodiging gehad van

Mohammedaansche zijde, om een gemeenschappelijke vergadering te beleggen, waar ieder over zijn godsdienst zou spreken, hetgeen echter op een kleineering van den Christelijken Godsdienst uitliep. In meer afgelegen desa's komt dit verzet niet zoo spoedig; máár het komt. Na een poos hoort ge van vergaderingen, waarvan tegenactie uitgaat en spoedig gaan er andere geruchten door de desa, die het Christendom niet goed gezind zijn en de vreeselijkste toekomst voorspellen aan wie den Christelijken Godsdienst belijden.

Elke Christen, zoo heet het dan, verandert bij zijn sterven in een zwijn. Weldra werd er ook in de desa van die bloeiende gemeente een vergadering belegd door het dorpshoofd, om mee te deelen, dat op de algemeene begraafplaats alleen begraven konden worden, die den Mohammedaanschen godsdienst beleden; zij, die een anderen godsdienst hadden, moesten maar voor een eigen begraafplaats zorgen. Nu heeft zulk optreden in den regel weinig invloed op de bestaande gemeenten, maar het houdt wel de toename tegen; de menschen raken bevangen in allerlei lasterlijke verhalen, die over de Christenen worden uitgestrooid; ze worden meermalen beticht van inbraak en diefstal en bij den Inheemschen bestuursambtenaar aangeklaagd. Het heeft ook dit gevolg, dat de Christenen zich nauwer aaneensluiten, nu ze den haat en de tegenwerking voelen in hun dorp; er zijn er ook, die de tegenwerking niet verdragen en terugvallen; en in 't algemeen voelt de gemeente, dat in zoo'n tijd de weg

om te getuigen en om te trekken tot de samenkomsten maar heel smal is geworden. De aanwas gaat langzaam. Maar het verzet luwt langzamerhand en als de gemeente in haar wandel zich Christelijk gedraagt, wanneer de naam, die er van de Christenen uitgaat, goed is, dan zal na enkele jaren de toestand weer veranderen. Dan komt er weer nieuwe groei, dan zijn de leugen en de laster uitgewerkt, en wat men voor kwaads van de Christenen en den Christelijken godsdienst heeft gehoord, gelooft men niet meer. Men heeft de Christenen al beter leeren kennen.

Wel is het daarom noodig, dat de tucht in de gemeente gehandhaafd wordt en dat zij, die door een zondigen wandel een kwaad gerucht verspreiden, door den kerkeraad flink worden aangepakt, met de bedoeling, om dezen wegzwerpenden broeder tot terugkeer te bewegen en zoo niet, hem van de gemeente af te snijden. Het kwaad mag zich niet uitbreiden en anderen aansteken. Slappe tucht maakt de gemeente den boom gelijk, die in de wildernis thuishoort en voor de komst van Gods Koninkrijk een sta-in-den-weg vormt. Maar bovenal is het noodig, dat de leden der gemeente hun geloof belijden en er over spreken met degenen, met wie ze in aanraking komen. Het gevaar is niet denkbeeldig, dat de gemeente, na haar eersten snellen groei, zich eerst opsluit, als ze ziet, welk verzet er in hun desa in gang is gezet. Haar getuigenis, haar belijdenis, haar spreken over het Evangelie, dat eerst met zoo'n vrijmoedigheid ge-

schiedde, wordt niet meer ontvangen, wordt tegengesproken, bespot; en in zulke omstandigheden zwijgt de geloovige vaak, omdat hij meent: het baat nu toch niets wat ik zeg. De gemeente wordt een zwijgende gemeente. En een gemeente, die naar buiten zwijgt, begint vaak naar binnen te spreken, maar dan in verkeerden zin. Er komen geschillen, kleine twisten, en haar levenssappen dreigen verteerd te worden door oneenigheid. Daarom moet in de gemeente steeds weer de nadruk gelegd worden op de roeping, om te belijden, ook als het schijnbaar niets geeft. De wereld om haar heen mag niet met rust gelaten worden; het Woord Gods moet worden uitgedragen, ook al heeft het tal van onaangenaamheden ten gevolge, ook al neemt de druk toe; een gemeente, die haar belijdenis, om welke reden dan ook, niet meer uitdraagt, is als een land, dat geen uitvoerhandel meer kent en daarom verarmt, als een boom, die ophoudt vruchten te dragen en nu nutteloos de aarde beslaat. Een gemeente mag nooit de gedachte krijgen: het geeft nu in deze omstandigheden van ontwaakte haat en toenemend verzet toch niets. Integendeel, in dagen van verzet is ook de conscientie der verzetlieden mee aan 't woord en nu juist mag de gemeente niet wegkruipen, niet de ruimte alleen laten aan het tegensprekende woord. De gemeente van Philadelphia had maar kleine kracht, maar toch had zij Gods Woord bewaard en *Zijnen naam niet verloochend*. En juist aan die gemeente werd een geopende deur gegeven.

Ook kan het zijn, dat het Evangelie ingang vindt bij enkele aanhangers van een ngelmoe-leeraar, en dat in korten tijd velen van de aanhangers van zoo'n ngelmoe-leeraar tot geloof komen. Het kan zijn, dat het in een bepaalde ngelmoe gaat over een leer, die antwoord geeft op belangrijke vragen, die echter in het Evangelie een beter antwoord vinden.

Een ngelmoe is een geheimleer, die aan hen, die ze kennen en toepassen, een bepaald aardisch, of bovenaardsch geluk brengt. De eene ngelmoe zal b.v. leeren op welke wijze men rijk kan worden, sterk en gezond, tot een mooie positie kan geraken, zalig zal kunnen sterven, enz. Zoo'n ngelmoe-leeraar verzamelt een kring om zich heen, die over enkele of soms vele desa's verspreid woont; gebeurt het nu, dat enkelen uit zoo'n kring het Evangelie geloovig aanvaarden, dan kan het zijn, dat zoo'n heele kring open komt te staan voor het Evangelie, dat velen uit dien kring tot geloof komen, maar als het Evangelie in dien kring is doorgedrongen, nu ook plotseling niet verder komt. De grens van den invloed van het Evangelie valt dan samen met de grens van den kring van den ngelmoe-leeraar.

In het Magelangsche b.v. was een ngelmoe-leeraar, die leerde op welke wijze men gelukkig kon sterven. Van deze ngelmoe wil ik iets vertellen. De ngelmoe-leeraar was blijkbaar iemand, die met het Christendom in aanraking was geweest. Want het ging in deze ngelmoe over deze vraag: hoeveel

dingen moet gij weten, opdat ge in leven en in sterven vrede hebt, of volmaakt kunt zijn. Het antwoord van deze ngelmoe kwam in 't kort hierop neer:

I. In uw leven moet ge weten wat volmaaktheid is.

II. In uw sterven moet ge volmaakt kunnen zijn, zooals ge dat in uw leven hebt geleerd.

Daarom moet ge in uw leven met alle kracht streven naar den wandel der volmaaktheid, opdat ge in uw sterven de volmaaktheid verkrijge, waarop uw oefeningen in 't leven gericht waren en waarin gij steeds hebt gestudeerd.

Deze ngelmoe kende verschillende trappen. Deze trappen droegen den naam van: werkelijkheid, of het wezenlijke. Men sprak van drie trappen: het wezenlijke Nr. 1 — het wezenlijke Nr. 2 en het wezenlijke Nr. 3.

Het wezenlijke Nr. 1! Op deze trap wordt geleerd, hoe men het wezenlijke kan leeren kennen van het leven. De manier, om daar achter te komen, bestaat hierin, dat men in zichzelf verzinkt en zijn bewustzijn reinigt van alle verkeerde gedachten en peinzende alles samendrijft tot één gevoel en z'n negen lusten in hun opkomen smoort.

Bij dat verzinken in zichzelf moet de leerling achterover liggen, en mag hij nergens aan denken, dan aan dat eene, dat hij het meest begeert: te kennen het wezenlijke van het leven.

Indien het hem gelukt is, om al zijn gevoelens tot één te vereenigen en alle andere gedachten en

gevoelens weggebannen heeft, zal hij iets zien, dat een zwarte kleur heeft. Dit is het begin van den weg, waarop men het wezenlijke van het leven leert kennen. Men heeft dan gekregen de kennis van het leven Nr. 1.

Wanneer men zich nu in dit wegzinken in zichzelf geoefend heeft en het wat gemakkelijk begint te vallen, ziet men iets, dat de kleur rood vertoont. Dit stadium wordt genoemd de tweede kennis. Wanneer men in deze oefening nog meer ervaring heeft gekregen, ziet men iets geels. Alsdan heeft men de derde kennis verkregen. Bij een volgende vordering is de kleur, die men ziet: wit.

Na deze stadia doorlopen te hebben, blijft men zich oefenen in het wegzinken in zichzelf, in het reinigen van zijn gevoelens en gedachten en dan ziet men eindelijk iets wat denzelfden vorm heeft als zichzelf: z'n dubbel-lichaam, een tweelingbroeder van zichzelf.

Daarmee heeft hij de vijfde kennis verkregen.

Deze vijf stadiën vormen tezamen de 1ste klas.

Dan volgt: de klas van het wezenlijke Nr. 2.

Al de oefeningen van de 1ste klas worden herhaald, tot ze weer gemakkelijk vallen, met dit gevolg, dat men nu heel wat spoediger den tweelingbroeder van eigen lichaam ziet.

In de derde klas „van het wezenlijke”, waarin het hoogste en voornaamste van de geheimleer wordt verklaard, wordt het onderwijs uitgesteld. Dit laatste uitgestelde onderwijs heeft betrekking op het sterven zelf.

Indien men komt te overlijden, na de derde klas van dit onderwijs doorlopen te hebben, maar nog niet het eindonderwijs over wat er in de ure van het sterven gedaan moet worden, dan heeft men nog niet de volmaaktheid bereikt, die noodig is.

Deze menschen, die de drie klassen doorlopen hebben en zich voldoende geoefend hebben, krijgen nu een gevoel, dat opkomt in hun grooten teen; het is net, alsof hun beenen losraken; dit gevoel stijgt eerst tot aan de knie, vervolgens tot de lendenen, dan tot het hart, al verder tot de keel, al hooger naar het verhemelte, al verder stijgt het tot onder de hersenen, tenslotte in de hersenen; in zeven trappen is dit gevoel opgeklommen tot in het toppunt.

De beteekenis nu van de verschillende kleuren, die men in zijn reinigingspogingen ziet, zijn de volgende:

Het zwarte stelt het lagere, zondige leven voor, dat beheerscht wordt door den duivel.

De roode kleur is het leven, dat nog niet in staat is, de lusten gevangen te nemen.

De gele kleur geeft het gemengde karakter aan van een leven, dat nog niet geheel gezuiverd is.

De witte kleur leert, dat het leven rein geworden is.

Wanneer men eindelijk zijn eigen dubbellichaam ziet, dan wordt nog later op den weg der oefening een witte glans gezien in het luchtruim, een onbegrensd licht, en daarna ontdekt hij weer zijn eigen dubbel, maar nu in een andere ver-

schijning; wat hij nu ziet, is de goeroe-djati = de wezenlijke leeraar, d.i. God. Wanneer de leerlingen, die deze ngelmoe beoefenen, bedreven genoeg zijn in wat in de eerste drie klassen geleerd is, volgt daarop de oefening in het elkander gedurende eenigen tijd de hand drukken. De bedoeling daarvan is, om stroom te wekken en er achter te komen, of men reeds kracht heeft om op een ander macht uit te oefenen, of niet.

Indien men deze stroomkracht reeds bezit over een ander, dan is het eerste teken van het volmaakte leven aanwezig. Hij kan nu het hart van een ander regeeren, hij heeft nu alle soorten van kennis verkregen en is in het bezit van alle soorten ngelmoe's; hij is in staat, om het binnenste van den mensch te kennen en zijn gedrag te verhalen, zooals dat in het verleden was; en hij kan vertellen wat die mensch in de toekomst zal doen. Hij kan het pijngevoel van zieke menschen verminderen en is in 't bezit van een bovennatuurlijke macht.

Behalve dit maakt hij er veel werk van, om zinnelijke boeken te lezen, waardoor hij zijn inzichten verheldert. Tenslotte moet hij er naar streven, om een ontmoeting te hebben met den wezenlijken goeroe.

De laatste trap gaat over de derde wezenlijkheid, en handelt over het oogenblik, dat men sterven zal. Volgens de verklaring, die een oud-beoefenaar van deze ngelmoe gaf, bevat dit laatste onderwijs de volgende gegevens:

1. Het ophouden van de ademhaling, het ster-

ven is een proces, dat begint bij den grooten teen.

Indien het wijken van het gevoel geklommen is tot aan de knie, verlaat de geest den mensch en kruipt deze in de aarde en hetgeen hij dan ziet, is slechts een zwart voorwerp. Hij is dan ook nog niet in 't volmaakte.

2. Indien het gevoel reeds geweken is tot aan den navel, ziet hij een rood voorwerp, d.i. de geest, die alsdan binnengaat in een wild dier.

3. Wanneer het gevoel weg is tot aan het hart, zegt hij: Endra loka (d.i. de plaats in den hemel, waar de Javaan zich Batara Goeroe, den oppergod in de Javaansche mythologie denkt) en dan ziet hij een geel voorwerp; op dat moment gaat zijn geest in visschen, paling, waterslak.

4. In het volgende stadium, als het wijken van het gevoel gekomen is tot aan de oogen, dan ziet hij een wit voorwerp; zijn geest gaat dan over in een vogel.

5. Indien het wijken doorgegaan is tot de hersenen, ziet hij zijn eigen dubbel; dan moet hij voorzichtig zijn. Want er bestaat gevaar, dat zijn geest de verkeerde richting uitgaat, indien hij niet goed toeziet. Daarom moet hij goed letten op de volgende dingen:

I. Op wat hij ruikt; ruikt hij een aangename geur, dan is die geur een aanwijzing voor de goede richting.

II. Bovendien moet hij aan datgene, wat zich aan hem voordoet als zijn eigen dubbel, de vraag stellen: „kunt gij in mij ingaan?” Indien dit dubbel

het kan, dan is dit dubbel de leidsman naar de volmaakte wereld. Ook moet hij vragen: „kan ik in u ingaan?” Indien dit mogelijk is, dan is vergissing niet meer mogelijk, dan is aangebroken wat genoemd wordt: God is één met mij, ik ben één met God.

Dit zien van zijn eigen dubbel is het zien van: den waarachtigen leeraar.

Hetgeen moet worden nagestreefd door de leerlingen, is de volmaaktheid, zoodat men den waarachtigen leeraar ontmoeten kan.

Indien het niet tot het vinden van dezen leeraar komt, dan zal men teleurgesteld worden op aarde en in het hiernamaals.

De goeroe, die deze dingen leert, weet ook veel van het Christendom af. Hij noemt in zijn onderwijs ook den naam van den Heere Jezus, maar die naam is omwikkeld met allerlei ngelmoe.

Onder de aanhangers van deze leer nu kreeg de prediking van het Evangelie ingang. Het ging in die prediking ook over sterven en dat zij, die in Jezus gelooven, ook belijden: al ging ik ook in een dal der schaduwen des doods, ik zou geen kwaad vreezen, want Gij zijt met mij. Er heerscht in de kringen van bovenbedoelden ngelmoe-leeraar veel twijfel. Want de oefeningen waren vele en het resultaat niet, zoodat de leeraar het gezegd had. Men moest telkens nog meer oefenen, maar die oefeningen gingen de kracht der leerlingen te boven en toen zij bovendien bemerkten, dat hun leeraar een echte opiumschuiver was, nam de

twijfel aangaande zijn leer nog meer toe. En dan, wat moest men tot in het uur van het sterven toe nog alle aandacht geven aan wat men over het sterven geleerd had.

En toch zou men graag willen weten, hoe men waarlijk gelukkig leven en sterven kon en kon binnengaan in den hemel der volmaaktheid. In deze kringen was het Evangelie wat het water is voor den dorstige en in korten tijd waren in enkele desa's velen tot het geloof gekomen in den Heere Jezus.

Ze gaven gehoor aan Zijn roepstem: „ieder, die dorst heeft, kome en drinke van het water des levens om niet”.

Een van de oud-leerlingen, die deze ngelmoe had beoefend en bijzonder getroffen was door de prediking van het Evangelie, ging met den goeroe-indjil mee, om hem aan te wijzen de menschen, die evenals hij tot de aanhangers van deze ngelmoe behoorden en werkte mee, om aan de menschen te vertellen, dat de ware leeraar van het geluk en de ware leidsman naar het geluk en de bewerker ervan was de Heere Jezus. Maar zoodra we kwamen buiten den kring van den ngelmoe-leeraar, was er wel een enkele, die meegetrokken werd, maar dat waren er toch maar weinigen.

Daar zit een aanwijzing in, dat de Zendeling en z'n helpers moeten weten, wie de voornaamste ngelmoe-leeraars zijn op hun Zendingsterrein en wat zij leeren, opdat de prediking gericht zij op datgenè, wat de belangstelling van de leerlingen

heeft opgewekt en in welke desa's de meesten van die leerlingen zitten. De ngelmoe neemt een zeer belangrijke plaats in 't Javaansche volksleven in en welke vorderingen de orthodoxe Islam op Java ook moge maken, hij dringt den ngelmoeleeraar maar weinig terug.

De Javaan, die zich onrustig voelt en een leeraar zoekt, die hem den weg des vredes zal aanwijzen, gaat naar een ngelmoeleeraar en welke moeilijke handelingen die ook voorschrijft, hij zal trachten, ze te verrichten. Hij moet soms vijf en dertig nachten in de open lucht doorbrengen en daarna vijf en dertig nachten in een boom zitten, water drinken, dat uit vele putten is bijeengebracht en allerlei werkzaamheden doen, die het lichaam sloopen, de krachten doen bezwijken en aan 't eind slechts de onrust grooter maken.

Onder deze menschen heeft de Evangelieprediker het eerst te werken; hier is plááts voor het Evangelie. Deze menschen zoeken het verlossende woord, het woord, dat alleen de prediker van het Evangelie kan spreken. In elke prediking moet het over het zoeken naar vrede gaan, en over de pogingen, die de menschen aanwenden, om dien te krijgen, over de oorzaken van den onvrede en dat Christus de weg is tot den Vader, die rust geeft en vrede, onuitsprekelijken vrede, die alle verstand te boven gaat.

Nu we zoo lang over de ngelmoe verhaald hebben, wordt het hoog tijd, dat we ons onderzoek voortzetten naar de verhoudingen, waarin de

Christenen staan tot hun omgeving. Een van de vragen, die ons eenig inzicht zullen geven in deze verhouding, is wel deze: hoe is de omgang met de niet-Christenen? Nemen de Christenen ook nog wel deel aan de feesten van de Javanen, aan de besnijdenisfeesten en aan de slametans? Wanneer er een mesdjid gebouwd moet worden, helpen de Christenen dan ook, evenals de andere desa-bewoners, bij ~~dezen~~ bouw?

De antwoorden, die we krijgen, zult ge ten deele niet verwacht hebben. Wij hooren nl., dat bij den bouw van een mesdjid de Christenen wel eens de helpende hand uitsteken. Zoo'n mesdjid wordt gebouwd in heerdienst, d.w.z. in onbetaalden arbeid op last van de overheid; in dit geval door den loerah; en volgens dit voorschrift heeft iedere inwoner van de desa zijn aandeel in den bouw te leveren. Men verwacht van de bevolking het hout en de steenen en de bamboe's en de arbeidskrachten en in sommige desa's verwacht men ook, dat de Christenen zullen meedoen. In een van de verafgelegen desa's, zoo hooren we, is pas zoo'n mesdjid gebouwd en de Christenen hebben er aan meegeholpen. Nu kunnen we daar met kracht tegen ingaan, en toornen tegen den goeroe-indjil, dat hij de Christenen niet beter onderricht geeft, maar de goeroe-indjil heeft van dit medebouwen gesproken en gezegd: de Christenen voelen dit meer als een opgelegden heerdienst, dan als een steun, dien zij bieden aan het Mohammedanisme. Indien deze mesdjid inderdaad een middelpunt

geweest was van hun godsdienstig leven, dan zou ook de hulp bij het medebouwen voor de Christenen een andere zaak geworden zijn, maar de zeer geringe plaats, die de mesdjid bij hen, evenals bij de andere Javanen innam, voor ze tot geloof kwamen, is oorzaak, dat zij aan den bouw van een nieuwe mesdjid meewerken zonder te gevoelen, dat het iets vreemds is, wat ze doen. Alle nadruk wordt door de Christenen gelegd op het feit, dat er een bevel uitgegaan is van den loerah, om bij dien bouw mee te helpen en onze Christenen, zoo verzekert de goeroe-indjil, hebben niet het gevoel, dat zij iets verkeerd doen, met dit bevel op te volgen, en dat het met Gods wil in strijd zou zijn. Wel verwachten zij niet, dat de medebewoners van de desa zullen helpen bij het bouwen van een Christelijke Kerk, maar hier ontbreekt dan ook het bevel van den loerah, die dit rekent tot de particuliere aangelegenheden der Christenen; straks wordt het anders, zoodra de Christenen gaan verstaan, dat het bouwen van een mesdjid behoort tot de particuliere aangelegenheden van de Mohammedaansche desabewoners en dat het bouwen van een mesdjid niet in heerdienst kan worden uitgevoerd. Nu echter is het gevoel nog overheerschend, dat zij verplicht zijn den loerah in alles te gehoorzamen. Dit is zelfs zoo sterk, dat er zelfs Christenen zijn, die mee het feest vieren, dat gehouden wordt ter gelegenheid van de besnijdenis, indien dit feest een der kinderen van den loerah geldt. Bij anderen zullen ze niet komen, maar wanneer de loerah

zijn kind laat besnijden, dan viert heel het dorp feest, dan gebiedt de adat, om zijn loerah te eeren, want om dan weg te blijven van zoo'n feest vinden sommige Christenen in het begin zoo'n beleediging voor den loerah, zoo'n minachting voor hem, dat men zich afvraagt, of dit inderdaad wel mag. Bovendien brengt ieder, die het feest kan bijwonen, z'n bijdrage mee, bestaande uit rijst, vruchten, of ook wel geld en als Christenen zich nu daaraan onttrekken, zal dit een heel slechten indruk maken op den loerah en de andere dorpsbewoners. Het is de loerah, wien dit feest geldt; het is nog nooit anders geweest, dan dat alle dorpsbewoners, die maar eenigszins konden, dit feest bijwoonden en deelnamen aan de slametans, die bij deze gelegenheid gegeven worden; en om nu zoo maar weg te blijven, geen bijdrage te geven, en te doen, alsof de diepste veete ontstaan was tusschen den loerah en de Christenen, zal de verhouding eens en voorgoed bederven en dat beteekent, zoo meenen ze, schade ook voor het Christendom.

Nu behoeft het geen lang betoog, dat besnijdenisfeesten voor de Christenen contrabande behooren te zijn, maar we voelen de moeilijkheden, die er voor de Christenen bestaan, die, en daarin hebben ze gelijk, niet onnoodig de goede verhouding zouden willen verstoren. En toch: hier kan niet worden getransigeerd. We kunnen aan de wenschelijkheid, om goede verhoudingen te handhaven, geen vrijmoedigheid ontleenen, om mee feest te vieren, als een kind van den loerah het teeken

ontvangt, dat hij Islammer is en in de Mohammedaansche gemeenschap is opgenomen en het gaat niet, dat onze Christenen deelnemen aan de slametans, die ten nutte van de afgestorvenen gegeven worden.

En dit is aan de Christenen wel spoedig duidelijk. Maar wel is het noodig, dat de loerah het wegblijven van de Christenen begrijpt en daarom moet van te voren door den goeroe-indjil, of door den Zendeling worden duidelijk gemaakt, dat zij in eerbetoon niet onder willen doen voor de andere dorpsgenooten, maar dat het meedoen aan besnijdenisfeesten en slametans voor Christenen niet mogelijk is; en voor de Christenen zelf is het wenschelijk, dat zij andere gelegenheden zoeken, waarbij zij aan dat eerbetoon uiting geven, b.v. bij de geboorte der kinderen.

Wanneer wij ons onderzoek voortzetten en vragen, hoe de Christenen staan t.o. van de slametans, dan is het antwoord, dat ze daar niet aan deelnemen. Er mag misschien eens een lid der gemeente op zoo'n slametan verdwalen, regel is toch, dat zij bij die gelegenheden niet tegenwoordig zijn.

Een slametan is een offermaaltijd ter eere van de geesten der afgestorvenen. Ze worden veelvuldig gehouden. Men kan geen gebeurtenis van eenige beteekenis bedenken of er wordt een slametan bij gehouden, waarmee men de gunst zoekt van afgestorven heiligen, of van de voorvaderen, of van de beschermgeesten der desa; of ook, waarmee

men de invloeden van booze machten wil bezweren. Ze worden gehouden bij huwelijken, zwangerschap en wel in bepaalde perioden van de zwangerschap, bij de geboorte, bij bepaalde leeftijden van het kind, bij de besnijdenis en na iemands overlijden, op den 3en, 5en, 7en, 10en, 40en, 100en en 1000en dag daarna; voorts ook bij verschillende standen van het gewas, bij den oogst, of ook bij het bouwen van een huis, bij het leggen van de fundering en straks, als men begint met het dak, bij allerlei ondernemingen, die van eenig belang zijn.

De spijzen, die men straks nuttigen zal, staan reeds eenigen tijd, voor de slametan begint, klaar en de geesten hebben gelegenheid gehad, om het wezenlijke ervan te nuttigen en dan, als de Mohammedaansche geestelijke het voor die bepaalde gelegenheid bestemde gebed heeft uitgesproken, worden de spijzen rondgedeeld en begint de maaltijd, waaraan de gasten zich tegoed doen. Juist, omdat deze slametans zoo veelvuldig voorkomen, gebeurt het nog al eens, dat een Javaan tot bijwoning wordt uitgenoodigd en als hij Christen wordt, dan valt met de slametan iets uit zijn leven weg, dat daar een groote plaats had ingenomen en dat z'n aantrekkingskracht niet aanstonds op hem verloren heeft. Bovendien: zijn niet-deelnemen aan slametans valt zoo op; men voelt het als een breuk, die hij aanbrengt in de gemeenschap en als het Christelijk geloof maar te vereenigen was met z'n vroeger leven, zoodat hij overal aan kon blijven meedoen, dan zou zoo'n Christendom nog te

verdragen zijn, maar nu het Christen-zijn aanstonds een breuk meebrengt met het leven in de desa, verdraagt men het Christendom niet en zou men om wat liefs zoo'n Christen uit de desa-gemeenschap verwijderen. En toch: de Christen-Javaan doet aan de slametans niet mee. Het godsdienstig karakter ervan staat hem zoo klaar voor den geest, dat hij het in strijd acht met de belijdenis van 't geloof, die hij heeft afgelegd. Hij heeft een andere toevlucht gekregen, Die hem verlost van de vrees voor geesten; en een slametan voelt hij als een heil zoeken bij geesten, welke daad hij met het beleden geloof in den Heere Jezus niet vereenigbaar acht.

Wij hooren deze mededeelingen over de verhoudingen, waarin de Christen-Javaan in de desa tot zijn omgeving staat, en komen tot het besef, dat er heel wat moeilijkheden voor hem bestaan en dat hij in 't begin, als hij als Christen nog zoo alleen staat, er heel wat voor over moet hebben, om in zijn Christelijk geloof te volharden. Maar als we bedenken, wat hij er voor in de plaats gekregen heeft, dan is dit maatschappelijk en geestelijk toch wel van veel belang.

In de eerste plaats is het niet houden van en deelnemen aan de slametan voor hem een uitgeleid worden uit een toestand van druk en angst. Want die vele slametans waren oorzaak, dat hij in de schuld geraakte, waarin hij al dieper wegzonk; en dan die aanmaningen van Chineezzen of Arabieren, om tóch te betalen; de dreigementen

werden al ernstiger en de tochten van den schuldenaar al meer en grooter, om door nieuwe schuld de oude eenigszins te dekken. En die slametans konden niet afgeschaft worden, want het onheil, dat een van zijn kinderen getroffen had, of tegenslag in den oogst, of ziekten in het gezin hadden hem er aan herinnerd, dat men niet maar ongestraft de geesten van zijn voorvaderen kon verwaarloozen. De doekoen, die als geneeskundige optreedt, had er ook al over gesproken; zij, die toch met de geestenwereld in contact stond, was ook van oordeel, dat in dit geval een slametan gegeven moest worden en zoo'n doekoen kon haar adviezen en haar practijk ook niet gratis geven. Wie beschrijft de benauwdheden van den Javaan, als hij in de stilte van den nacht door al die bangheden wordt aangegrepen, als hij denkt aan z'n schuldeischers, aan de doekoen, aan de geesten, die vertoornd zijn en aan de onmogelijkheid, om bij z'n vele schuld nog nieuwe te voegen, opdat hij toch die gewenschte slametan zal kunnen houden. Waarom wordt er zoo dikwijls ingebroken bij de desamenschen, van wie men denkt, dat ze iets meer hebben dan de arme Javaan; waarom wordt er zooveel gestolen en waarom is de aanplant op de rijstvelden, en de tabak, die aan 't rijpen is, en de vruchten van den klapperboom reeds lang voor den oogst verkocht? Waarom anders, dan opdat er geld zou zijn voor schulddelging en voor slametans! Van dien druk is de Christen af; van die vrees voor z'n schuldeischers, en van die vrees

voor de geesten en van het verkoopen van zijn producten tegen te lage prijzen.

Hij is uit de macht van den Chinees en den Arabier en uit de macht der geesten losgemaakt. En dan: hij is opgenomen in een andere gemeenschap, waar hij ook adviezen ontvangt over de opbrengst van zijn land, over den tijd, wanneer en de plaats, waar hij die opbrengst moet verkoopen; hij ontvangt wenken van huishoudelijken aard, over inkoopen, over opvoeding, over gezinsleven, over gemeenschappelijke maaltijden. Maar bovenal: hij is opgenomen in een gemeenschap, die niet meer ingeklemd is in de vrees voor geesten; de goeroe-indjil heeft er telkens weer over gesproken, dat wie in den Heere Jezus gelooft, verlost is uit de macht van den duivel en van booze geesten en dat we niet meer bevreesd voor die machten behoeven te zijn, als we maar bij den Heere Jezus blijven.

Het is heerlijk, onder deze Javanen te vertoeven. Zij ondervinden het wat Jezus gezegd heeft: in de wereld zult gij verdrukking hebben, maar ze weten ook waartoe de Heere Jezus zijn discipelen aanspoorde: hebt goeden moed. Inderdaad, deze Christenen hebben goeden moed, want zij hebben Hem gevonden, aan wie ook de wereld der geesten is onderworpen.

Het is intusschen tijd geworden, om terug te keeren; er valt nog meer te doen op een Zondag, maar als we terugrijden, dan zijt ge met mij onder den indruk gekomen van de noodzakelijkheid, om

de Christenen te gedenken in uw gebed. Zij hebben uw voorbede zoo noodig, om in een moeilijke omgeving staande te blijven.

We willen nu nog een vergadering bijwonen van de Javaansche gemeente in Magelang, waar de ambten reeds ingesteld zijn, maar die nog niet in het bezit is van een eigen predikant.

't Is al enkele jaren zoo, dat de gemeente ouderlingen en diakenen heeft, maar tot het beroepen van een Javaanschen predikant is het nog niet gekomen. Er is al wel eens over gepraat, maar dezen middag zal er een gemeentevergadering gehouden worden, waarin nogmaals op de groote wensche-lijkheid zal worden gewezen, dat deze gemeente, die reeds enkele honderden leden telt, een eigen predikant krijgt.

Als ik de vergadering geopend heb, geef ik eerst een korte uiteenzetting van de ambten; dat er niet alleen ouderlingen en diakenen moeten zijn, maar ook leerende ouderlingen, of, zooals de Bijbel ze ook noemt, herders en leeraars, die de gemeente onderwijzen en dat de ambten er niet volledig zijn, zoolang het ambt van herder en leeraar ontbreekt. Voorts vertel ik, dat al meermalen op conferenties een maatstaf aangewezen was, die aangeeft, wanneer een gemeente rijp is voor een volledige instelling der ambten, nl., dat ze in staat moet zijn, zichzelf te regeeren, dat er mannen moeten zijn, die voldoende gaven bezitten om ouderling en diaken te kunnen zijn, dat in de tweede plaats

het leven der gemeente zoo moet zijn, dat er de drang leeft, om zelf het Evangelie uit te dragen en in de derde plaats, dat men de kosten moet kunnen dragen, die aan dit geheel zelfstandig leven verbonden zijn. Dat m.i. de gemeente nog niet in staat is, om aan die derde voorwaarde te voldoen, daar die kosten nog te hoog waren voor de krachten der gemeente, maar dat er toch bereidwilligheid geconstateerd kon worden, om naar vermogen daarvoor bij te dragen en daarom de Zending zeker bereid is, om voorloopig een billijken steun te verleen en als bijdrage in de kosten van het kerkelijk leven.

Zooals te voorzien was, viel dit woord niet in een goede aarde. Bij de bespreking, die plaats vond, bleek wel, dat men tevreden was met den gang der zaken; men had ouderlingen en diakenen en de Zending preekte dikwijls, of anders de goeroe-indjil; wat wou men nog meer? Bovendien vonden alle leden het niet zoo gewenscht, dat de Zending als 't ware afscheid nam van de gemeente. De gemeente leerde nu loopen en als de Zending zich terugtrok, zouden er ongelukken gebeuren. De gemeente was nog te zwak, om geheel op eigen beenen te moeten staan en financieel was ze heelemaal niet in staat, om de kosten te dragen.

In het antwoord, dat ik daarop gaf, wees ik op de stroomingen onder het Javaansche volk, die al meer aandrongen op zelfstandigheid, onafhankelijkheid en dat juist in de kringen van Moehammadyah en de Sarikat Islam en in andere nationalistische

organisaties er aan de Christen-gemeenten een verwijt van gemaakt werd, dat ze allen stonden onder Hollandsche leiding en dat er voor de gemeente van Magelang wel een deel waarheid lag in dat verwijt.

Men behoefde niet meer zoo onder Hollandsche leiding te staan als tot hiertoe het geval was. Moet het niet vreemd zijn voor een Javaan, als hij onze samenkomsten voor het eerst bezoekt en hij ziet daar een Hollander op den preekstoel staan? Aan dezen toestand moet zoo gauw mogelijk een einde gemaakt worden. En als de goeroe-indjil optreedt, dan is het wel is waar een Javaan, die predikt, maar toch een Javaan in dienst der Zending. Men kan nu zeggen: die Christenen leven onder Hollandsche leiding; alles wordt voor hen klaar gemaakt en desnoods betaald, maar als deze gemeente een eigen predikant heeft, dan is het juist heerlijk, als men zeggen kan: deze is onze predikant; ons Christelijk geloof is niet een volgen van een Hollander, het is niet een Hollandsch belang, dat hier behartigd wordt, maar het is onze eigen zaak, die ons hart beheerscht, waarvoor we onze bijdragen storten, maar bovendien: God geeft Herders en Leeraars en gelooft ge ook niet, dat al die gemeenten, die in Paulus' dagen een eigen herder en leeraar kregen, hem kregen uit hun eigen volk? En wat de kosten betreft, ook in Holland kennen we hulpbehoevende gemeenten, die door steun van andere kerken in staat gesteld worden een predikant te beroepen. Welnu: deze kerk is nog hulpbehoevend en zal daarom zeker steun ontvangen

en als er hulp noodig is in ander opzicht, in den vorm van voorlichting, advies, zal die zeker gegeven worden door de Zending, hoewel in de meeste gevallen de noodige voorlichting wel zal worden verkregen op de vergaderingen van de classis, waartoe deze kerk zal behooren.

Met blijdschap werden al die nadere toelichtingen niet ontvangen; men voelde zich veilig onder de hoede en steun der Zending; er moesten telkens nog woorden worden gewisseld, om duidelijk te maken, dat de kerk eerst dan recht bloeien kan, indien ze in geheel haar organisatie het beeld vertoont, dat de Heilige Schrift ervan ontwerpt.

Hier vooral was er gelegenheid, om te leeren, dat we bij onze handelingen ons niet moeten laten leiden door ons gevoel, door onze wenschen, maar ons gevoel en wenschen ondergeschikt moeten zijn aan het Woord van God. Wij moeten vragen in de eerste plaats naar de gegevens der Schrift, opdat we Gods wil mogen kennen. Dat dit van primair belang is voor de ontwikkeling van het Javaansch-Christelijke en kerkelijke leven, is duidelijk. We weten en we wenschen, dat in de verdere ontwikkeling van het Christelijk leven het Oostersch aanvoelen der dingen invloed zal uitoefenen en mee den vorm zal bepalen van de dingen, waarin het leven zich openbaart. Maar dan zal dit toch een Christelijk-Oostersch gevoel moeten zijn, een gevoel, dat doordrenkt is en beheerscht wordt door Gods Woord, een gevoel, dat staat onder de tucht van den Heiligen Geest.

Kort daarop werd door den kerkeraad een tweetal aangeboden, bestaande uit twee goeroe's-indjil, waaruit de gemeente haar toekomstigen predikant zou kiezen. De gekozene zou nog eenigen tijd naar Djokja gaan, om daar onder leiding van de docenten der opleidingsschool verder te worden toegerust tot zijn ambtelijken arbeid. De examinatie en de bevestiging had plaats in mijn verlof, toen dominee L. Netelenbos consulent was.

En hoe ging het nu met de gemeente en den arbeid, die van de gemeente uitging? Nu, eerlijk gezegd viel dat niet mee. Men kon, sedert de Javaansche predikant zijn werk begon, eerder van een inzinking spreken dan van een opleven en naar ik hoorde van andere plaatsen deed men daar dezelfde ervaring op. Hoe kwam dat zoo?

M.i. waren daar verschillende redenen voor. In de eerste plaats: de gemeente was niet aanstonds aan haar predikant gewend. Welke gaven hem ook sierden, men was den vroegeren toestand niet vergeten. Sommigen verlangden naar den goeroe-indjil, die zoo dikwijls in de gemeente was voorgedaan. 't Was zoo vreemd, dat men elken Zondag zag optreden hem, die toch nog eenigszins een vreemdeling was. Waarom had men ook verandering aangebracht in den toestand? Wanneer er een Christen gestorven was, wilde men vaak, dat ik en niet de Javaansche dominee de begrafenis zou leiden. Ook het aantal, dat aan de gemeente werd toegevoegd, minderde. Was de Javaansche predikant soms minder ijverig? Och neen, daar

zat het niet in. Maar de Javaansche predikant vond in Magelang ook een nieuw terrein, waar hij z'n relaties nog zoeken moest. Er was in de gemeente in 't begin een gevoel van: wij hebben wat verloren, we zijn er op achteruitgegaan, we worden aan onszelf overgelaten, we voelen ons halve weezen. Maar gelukkig was de Javaansche dominee een wijze man, die trouw in de gemeente arbeidde en door zijn herderlijken arbeid de leden won, de gemeente aan zich bond en nu bleek het dan toch maar, dat men gemakkelijker met z'n moeilijkheden tot den Javaanschen dominee kon gaan, dan tot den Hollandschen Zending, die naar alle kanten door z'n arbeid gebonden was. Van lieverlede ontwaakte het gevoel van meerdere zelfstandigheid, de lust tot medearbeiden werd weer opnieuw geprikkeld en onder leiding van den Javaanschen dominee ging de gemeente een tijdperk van nieuwen bloei tegemoet. Het aantal volwassenen, dat gedoopt werd, steeg, het aantal organisaties in de gemeente, dat de bedoeling had, de lust tot medearbeiden in de rechte banen te leiden, nam toe. Het aantal pogingen, om de bevolking te bereiken, vermeerderde en we konden niet anders dan dankbaar zijn, dat de Javaansche gemeente haar eigen predikant had gekregen.

In het begin dacht ik: we hebben een fout begaan met aan te dringen op een eigen predikant en ik kwam te eer tot die gedachte, omdat er voor eigen hoogmoed iets streelends in zat, dat het met de Javaansche gemeente toch maar beter ging onder

leiding van den Zendeling dan nu. 't Was voor mij ook moeilijk geweest, om de gemeente los te laten. Op den weg naar de zelfstandigheid der Javaansche Kerk kan de Zendeling zelf zoo'n struikelblok zijn, wanneer hem een gevoel van onmisbaarheid bevangt. Het is moeilijk om een gemeente, aan wier opbouw men heeft mogen werken, los te laten en te erkennen, dat het beter is, als men zichzelf terugtrekt. Er kunnen zooveel redeneeringen worden opgezet, die dit gevoel zoeken te rechtvaardigen. Het is niet gemakkelijk, om t.o. van de gemeente zelf minder te worden, opdat zij mag groeien. Niet, dat het aan werk ontbrak; uit de beschrijving van het werk is wel gebleken, wat de taak van een Zendeling is. Wanneer er één gemeente af gaat, die nu voortaan zelfstandig zal zijn, beteekent dat hoegenaamd geen verlichting; maar in deze gemeente lagen de meeste banden. Als ik in haar midden sprak, deed ik dat met het meeste genoegen. En zoo dikwijls ik, ook nadat de Javaansche predikant gekomen was, in deze Javaansche gemeente optrad, was het voor mij een feestdag.

Maar daarom was het zoo goed, na eenigen tijd te ontdekken, dat onder leiding van den Javaanschen dominee de gemeente zoo groeide en de ruimte voor allerlei overleggingen weggenomen werd.

XIV

V R O U W E N Z E N D I N G

Reeds lang had ik de noodzakelijkheid gevoeld, om voor den arbeid onder de Inheemsche en Chineesche vrouwen de hulp van een Zendingszuster te mogen hebben.

Er was zooveel te doen onder vrouwen.

In correspondentie met Holland had ik er reeds op aangedrongen, dat men toch de middelen beschikbaar wilde stellen, om dezen arbeid te kunnen aanvatten.

Voor al voor het Zendingsziekenhuis was de aanstelling van een Javaansche bezoekzuster erg noodig. Deze arbeid geschiedde tot hiertoe door den goeroe-indjil van het ziekenhuis. Hij kwam zoowel op de mannen- als op de vrouwenzaal en al deed hij dit met veel tact: er was toch iets in dat bezoeken, dat met den Javaanschen en Chineeschen adat in strijd was.

Als een goeroe-indjil op zijn Evangelisatietochten bezoeken aflegt bij een Javaan of Chinees, dan worden de gesprekken in den regel gevoerd met den man; maar de vrouw bevindt zich in het achterhuis. Zij hoort er volgens den adat niet bij. Zij mag even naar voren komen, om den goeroe-indjil een kop thee in te schenken; weldra verwijdert ze zich weer en straks zal ze wel hooren

van haar man wat die goeroe-indjil kwam doen, indien deze man het althans belangrijk genoeg acht, om het haar mee te deelen. Komen zulke vrouwen nu in het ziekenhuis en krijgen ze daar nu bezoek van den goeroe-indjil, dan vinden deze vrouwen het wel zeer vreemd, om niet te zeggen ongepast, dat er nu juist daar een man verschijnt, om met haar te spreken over geestelijke dingen.

Enkele dames in Zeeland en N. Brabant waren van de noodzakelijkheid om vrouwelijke krachten aan te stellen, dan ook zoo overtuigd, dat ze aanstonds een actie wilden organiseeren, om de aanstelling van vrouwelijke krachten mogelijk te maken. Dat deze organisatie niet aanstonds tot stand kwam, lag zeker niet aan deze dames, maar aan de nooden van andere takken van arbeid, die allereerst om voorziening riepen.

Intusschen werd er een cursus opgericht in Djokja, die een klein jaar zou duren, voor de opleiding van Javaansche vrouwelijke krachten, om daarna in hun eigen desa behulpzaam te kunnen zijn bij het Zendingswerk. Magelang zond twee meisjes waarvan de een gezonden werd door Dr Dreckmeier, nl. Mejuffrouw Soetirah, om later in het ziekenhuis te kunnen arbeiden. De ander, Mejuffrouw Martinah zou evenzoo in het Zendingswerk te Magelang de helpende hand bieden.

Mejuffrouw Soetirah had op de vier-jarige Christelijke normaalschool reeds haar diploma als onderwijzeres behaald en na de één-jarige cursus in Djokja afgelopen te hebben, kon zij bekwaam

genoeg geacht worden, om het bezoekwerk op de vrouwenzaal en bij de ontslagen patiënten te verrichten.

Intusschen werden we verrast door een schrijven van Mejuffrouw C. Baarbé, hoofd van de Christelijke Schakelschool in Magelang, die de begeerte kenbaar maakte, om in Zendingsdienst werkzaam te zijn voor het werk onder de vrouwen. Het was een verblijdend feit, dat een dame, die reeds vele jaren het Christelijk onderwijs met toewijding gediend had en in dien tijd zich reeds had doen kennen als een warme vriendin der Zending, zich geheel voor het Zendingswerk beschikbaar wilde stellen en dat haar aanstelling voor de Zendingskas geen bezwaar zou meebrengen. In dien tijd was er door verschillende bepalingen der Regeering een sterke inkrimping voorgeschreven van Europeesche leerkrachten en om tot de voorgeschreven formatie te geraken, konden zij, die nog slechts enkele jaren van den pensioengerechtigden leeftijd verwijderd waren, op wachtgeld geplaatst worden en aan het einde van die wachtgeldperiode pensioen aanvragen. Van die gelegenheid wenschte Mejuffrouw Baarbé gebruik te maken, om volledig in Zendingsdienst te kunnen bezig zijn, zonder daarvoor aanspraak te maken op eenige vergoeding uit de Zendingskas.

Het was een bijzondere leiding, dat op het Zendingsterrein een Zendingszuster ging werken aan wie de arbeid onder de vrouw kon worden toevertrouwd en die reeds door haar jarenlangen

arbeid op Java veel kennis had opgedaan van de Javaansche toestanden en ook reeds eenigen tijd zich bezig gehouden had met de studie van 't Javaansch.

Toen de Zendende Kerk van Middelburg Me-juffrouw Baarbé dan ook benoemde tot Zending-zuster en haar, nadat ze eenige rust in Holland had genoten, als zoodanig uitzond, kon zij aanstonds met haar arbeid beginnen.

Tot hiertoe had mijn vrouw, voor zoover haar taak in huis, de opvoeding der kinderen, de zorg voor logé's en het ontvangen van bezoeken zulks toeliet, zich met den arbeid onder de vrouw bezig gehouden.

Deze arbeid bestond in het organiseeren van handwerkclubjes voor Javaansche en Chineesche vrouwen, waarin zij werd geholpen door enkele zusters der Hollandsche Gemeente, en bovendien in het bezoeken van Inheemsche Christen-vrouwen en belangstellende vrouwen.

Maar uit den aard der zaak is een systematische arbeid voor de vrouw van den Zendeling, op wier tijd van verschillende zijden reeds zoo'n beslag gelegd is, niet wel mogelijk; zij is geen baas over eigen tijd. De aanloop, die er tenslotte in het huis van den Zendeling is en de arbeid, die binnenshuis verricht moet worden, maakt het voor de vrouw des huizes reeds meer dan druk en het was daarom een uitkomst, dat Mejuffrouw Baarbé kwam en al haar tijd en kracht uitsluitend aan dit vrouwenwerk kon wijden.

Er was zooveel te doen.

Belangstellende vrouwen moesten niet alleen worden opgezocht, maar ook worden onderwezen en dit kon voorloopig het best geschieden door een vrouwelijke kracht.

De Javaansche meisjes, die reeds in dienst der Zending waren, moesten worden geleid en verder worden onderwezen. Wie kon dit beter doen dan een vrouwelijke kracht?

In de Gemeente van Magelang waren vele vrouwen, die bekwaam waren, om een handje mee te helpen bij het bezoeken van vrouwen, maar daartoe moesten ze worden bewerkt en worden meegenomen, opdat ze zouden kunnen zien hoe dit werk kon worden verricht. Al was er de bereidheid, men zag dikwijls niet de uitvoerbaarheid van de gevraagde medewerking en wie kon hier weer beter leiding geven en als voorwerkster optreden, dan een Zendingszuster?

De vele gemeenten, die er in de desa ontstaan waren, vroegen om bijzondere bearbeiding van de Christen-vrouwen; opheffing van de Christen-vrouw in de desa zou van bijzondere beteekenis zijn voor het Zendingswerk en wie was meer geschikt, om eens met de vrouw van den goeroe-indjil en met de vrouwen der Inheemsche onderwijzers te spreken over den aanpak van het werk in de desa, dan een Zendingszuster?

Er moesten samensprekingen gehouden worden met de Christen-vrouwen uit verschillende desa's, opdat de Christen-vrouwen elkaar zouden kunnen

ontmoeten en er gelegenheid zou zijn, om ze te onderwijzen uit de Schriften en te spreken over allerlei aangelegenheden, die de plaats en het werk van de vrouw raken; en wie kan zulke vergaderingen beter leiden dan een Zendingszuster?

Er zijn op een plaats als Magelang tal van Europeesche Christenvrouwen, die graag willen medewerken, die graag een aangewezen taak willen vervullen, maar hoe prettig is het, dat er een Zendingszuster is, die de gelegenheid heeft, om die taak met hen te bespreken.

Er is allerlei werk te verrichten onder en voor vrouwen, naaischooltjes en cursussen kunnen worden opgericht, om in allerlei huiselijke bezigheden te onderwijzen; Bijbelkringen moeten worden georganiseerd, en hoe zal dit alles gebeuren, indien er niet een Zendingszuster is, die zich met deze dingen kan bezig houden?

Er moeten vergaderingen, Bijbelbesprekingen gehouden worden met de meisjes-leerlingen uit de hoogste klassen der scholen en met die van de Mulo, zooals er reeds geruimen tijd ook bestonden onder leiding van Mejuffrouw Baarbé, maar hoe noodig is het, dat er een Zendingszuster is, die zich ook met dezen arbeid kan inlaten; dat er een vrouwelijk adres is, met wie deze zaken kunnen besproken worden.

Toen Mejuffrouw Baarbé kwam, heeft ze zich met kracht op verschillende takken van arbeid onder de vrouw geworpen en nog voor mijn vertrek kon zij haar eigen huis met haar Javaansche

medearbeidsters betrekken. Dit huis zou dienen tot een centrum van arbeid onder de vrouw; het was geschikt voor vergaderingen en het bood uitnemend gelegenheid, om er straks Kerstfeest in te vieren met verschillende groepen van vrouwen.

Het is een mooi werk, dat Mejuffrouw Baarbé doen mag met haar medewerksters. De positie van de vrouw is wellicht de donkerste plek op geheel Java; in de wereld der vrouwen gaat het lijden het diepst.

En juist voor deze zwaar getroffen en is het Evangelie zoo'n bijzonder blijde boodschap.

Om die te mogen brengen in deze vrouwenwereld en iets te mogen doen voor de opheffing van deze wereld is een schoon werk; van groote beteekenis voor de vrouwen zelf, die met het Evangelie worden bereikt; maar overigens ook voor heel de positie en den naam der Christelijke Kerk op Java en zoo ook voor de komst van Gods Rijk.

O N D E R D E C H I N E E Z E N

De eerste arbeid onder de Chineezen in het Magelangsche ligt in Grabag, een plaats, die ongeveer 15 kilometer ten Noorden van Magelang ligt.

Toen het werk zich uitbreidde, werd ik genoodzaakt het leiden van deze Maleische samenkomsten aan een helper over te laten, die het Maleisch goed sprak. Ik had de stille hoop, dat deze helper, die het Maleisch veel beter sprak dan ik, die in het samenstellen van een Maleische preek nog maar weinig bedrevenheid bezat, meer Chineezen zou trekken. Maar in die hoop werd ik teleurgesteld. Het kost een Chinees heel wat moeite, om zich onder leiding van een Javaan te stellen, ook al spreekt hij nog zoo goed. Een Chinees ziet meestal uit de hoogte op Javanen neer.

De positie, die een Chinees op Java inneemt, is dan ook van dien aard, dat hij overal waar hij zich vestigt, in vele opzichten de meerdere is van den Javaan. Een Chinees schijnt onvermoeid te zijn; van den vroegen morgen tot den laten avond is hij aan den arbeid en paart daaraan een groote spaarzaamheid. Er zijn zeer zeker heel wat arme Chineezen, Chineezen, die meer Inlandsch geworden zijn, die evenveel Inlandsche voorouders hebben dan Chineesche, maar in den regel geniet

de Chinees meerderen welstand en de Singkèh, dat is de Chinees, die in China geboren is en nu naar Java kwam, weet zich weldra uit de armoede, waarin hij bij aankomst verkeerde, op te werken en tot eenigen welstand te geraken.

Waar ontmoet ge al niet den Chinees. Ge huurt uw huis van een Chinees; uw kruidenierswaren haalt ge bij den Chinees; uw schoenen en kleeren koopt ge bij den Chinees. De inrichting van uw huis komt evenzoo van den Chinees en als ge hem teekeningen toont van meubelen, zooals gij ze graag zoudt hebben en zooals ge ze wel eens in Holland gezien hebt, dan verbaast ge er u over, zoo netjes hij de gewenschte meubelen aflevert. In alle takken van den handel treft ge den Chinees aan; hoeveel batikfabrieken, suikerfabrieken enz. worden er niet gedreven door *Chineezzen!*

En op al die terreinen is de Javaan de mindere van den Chinees; de Javaan kan tegen den Chinees niet op, de Javaan is de zwakkere en van die zwakheid maakt de Chinees misbruik. Op al die gebieden is de Javaan in dienst van den Chinees, en zoekt deze laatste op alle mogelijke wijze, niet het minst als geldschieter, uit den zwakken Javaan allerlei voordeel te behalen.

Wanneer we nu onder de Chineezzen werken en hun het Evangelie brengen, dan merken we tweeërlei verschijnsel. De Chinees kijkt uit de hoogte op den Javaan neer, en omgekeerd: de Javaan minacht den Chinees. Dat de Chinees uit de hoogte op den Javaan neerziet, kunnen we be-

grijpen, want hij heeft den Javaan leeren kennen als den zwakkere, die zich op de terreinen, waarop de Chinees zich beweegt, nergens weet te handhaven; de Javaan trekt zich terug; is tegen den Chinees met al zijn handigheidjes en trucjes en volharding en uithoudingsvermogen niet bestand.

En als nu in een samenkomst met Chineezen een Javaan voorgeat, vindt een Chinees dit niet prettig. Hij vindt, dat een Javaan wel een leerling van een Chinees kan zijn, maar niet omgekeerd. Maar ook de Javaan minacht den Chinees, en hij zegt: een Chinees is iemand, die den Javaan uitbuit. Vele Chineezen zijn rijk geworden, maar van de armoede der Javanen. Ze laten de Javanen er inloopen; reeds op de pasar (markt) loopen de Chineezen met hun geld rond en zijn ze bereid om den kleinen man tegen hooge rente een luttel bedrag van enkele kwartjes of guldens te leenen en altijd weer zoeken ze ons hun waren te verkoopen met bedriegelijke redeneeringen en hooge winst, en om ons te laten arbeiden tegen lage loonen. Hoeveel ellende is er door Chineezen niet teweeggebracht in Javaansche gezinnen, die door schuld aan Chineezen van hen afhankelijk waren geworden. En men verhaalt dan van de dreigementen der Chineezen, van de gevangenisstraf die zij, omdat de Chinees hen aanklaagde, moesten ondergaan, of van het verlies van hun meubelen, die de Chinees in ruil had genomen voor een geringe schuld, of van mannen, wier vrouwen door de Chineezen begeerd werden ter betaling van een gedeelte der schuld.

De Javanen hebben weinig waardeering voor Chineezen en toen in 1912 de Vereeniging Sarikat Islam (een Handelsvereeniging op Mohammedaanschen grondslag) werd opgericht, was de eerste doelstelling gericht tegen de bevoorrechte positie der Chineezen in Nederl.-Indië en begon men overal winkels op te richten en zich op handelsgebied te bewegen, om den Chinees te verdringen.

Dit is niet gelukt en kon niet gelukken, omdat deze bevoorrechte positie niet voortvloede uit een bevoorrechting en bijzondere hulp van het Gouvernement, maar uit de geaardheid en de gaven van het Chineesche volk. De Indische Regeering heeft juist veel gedaan, om den zwakkeren Javaan tegen de winzucht der Chineezen te beschermen. De Gouvernementsbedrijven, die vroeger in handen der Chineezen waren, opiumverkoop, pandjeshuizen, zijn nu weer Gouvernementsbedrijven geworden, waardoor aan de Inheemsche bevolking heel wat ellende gespaard is.

Uit deze gegevens zal men begrijpen, dat de Javaan den Chinees niet gunstig gezind is.

Dit gevoelen is ook aan de Christen-Javanen niet geheel vreemd en als een Javaansche goeroe-indjil zal werken onder Chineezen, bestaat er groot gevaar, dat hij het zal doen met weinig animo. We hebben dit in Grabag duidelijk gezien en de koempoelan, die ik eerst moest overdragen aan een goeroe-indjil, moest tenslotte worden stopgezet. De belangstelling was gedoofd. Ik moest er zelf weer naar toe of ik moest een Chineeschen goeroe-

indjil kunnen aanstellen voor het werk onder de Chineezzen. Dat zou een uitkomst zijn geweest, maar alle pogingen faalden. Brieven naar Singapore, naar China zelf, het zoeken op Java bleef voorloopig zonder resultaat. Wilden we werken onder de Chineezzen, dan zouden we het voorloopig zelf moeten doen, of een Javaanschen goeroe-indjil moeten zoeken, aan wien dit werk kon worden toevertrouwd.

Nu, we werden tot dit werk weldra gedwongen. God leidde het zoo, dat de Chineezzen op onzen weg geplaatst werden en we onmogelijk ons langer konden onttrekken.

Wat was het geval?

In Magelang schenen heel wat Singkèh's te wonen, die voor enkele jaren uit China gekomen waren en daar reeds de Christelijke samenkomsten hadden bijgewoond. Zij begeerden verder onderwezen te worden en vroegen, of ik niet geregeld een samenkomst in 't Maleisch kon houden; ze hadden die taal in de jaren, die zij op Magelang hadden doorgebracht, reeds voldoende leeren kennen, om het volgen van een preek mogelijk te maken.

Ik durfde dit verzoek niet af te slaan, hoezeer ik ook voelde, dat het een heele vermeerdering van arbeid zou geven en dat weldra een tweede Zendeling noodzakelijk zou worden.

Maar welke arbeider in het Koninkrijk Gods zou zich aan zoo'n werk mogen onttrekken?

We besloten dus in overleg met enkele belang-

stellende Chineezen, om den volgenden Zondag met een samenkomst voor Chineezen te beginnen. Maar waar? Was er een geschikt huis te vinden? Het beste, wat we vinden konden, was een pas geopende goudsmidswinkel. Maar die winkel was Zondags geopend; de man, die zijn winkel wou afstaan, was nog geen Christen en van sluiten op Zondag had hij zeer waarschijnlijk nog nooit iets gehoord.

Enfin, we hadden niet anders. Er was wel plaats in mijn huis, maar een samenkomst, die daar gehouden werd, zou zeker geen bezoekers trekken. We moesten een huis hebben in de Chineesche Kamp, een Chineesch huis, waar de Chineezen zouden durven binnenkomen.

Zondagsmiddags, ongeveer 4 uur, zou de koempoelan beginnen. De uitnodigingen waren verzonden en een klein clubje had aan onze uitnodiging gehoor gegeven; er hadden er trouwens niet meer moeten zijn, want dan hadden we hun althans geen zitplaats meer kunnen aanbieden. In den winkel van 5 meter lang en even breed was een gedeelte in beslag genomen door kasten en een toonbank. Dan moest er ook ruimte overblijven voor de koopers, die onder koempoelantijd mochten binnenkomen. In de overige ruimte, tusschen toonbank en muur, waren een paar banken en stoelen gezet, waar zoowat tien Chineezen op hadden plaats genomen.

Ik herinner me niet ooit onder zulke wonderlijke omstandigheden te hebben gesproken.

Toen ik begon te spreken, deed ik het met veel beving. Mijn Maleisch was echt boeken-Maleisch, dat voor een deel bij Singkèh's en ook bij de Peranakans moeilijk verstaanbaar was en de Singkèh's (en daar bestond het grootste deel van mijn gehoor uit) waren in het aanhooren en spreken van Maleisch ook nog niet bedreven. Bovendien kwam er telkens een kooper den winkel binnen, een Menadoneesche of Ambonneesche militair, die een stukje zilver of goud kwam koopen. De eigenaar van den winkel stond dan op en gedurende het loven en bieden van kooper en verkooper was het niet mogelijk met 't spreken door te gaan en moesten we wel wachten, tot de eigenaar weer z'n plaats had ingenomen.

Wat er van zoo'n preek was blijven hangen, durfde ik niet te onderzoeken; ik ging met een soort schaamtegevoel heen; ik voelde me onbekwaam, om dezen arbeid voort te zetten en moest dit werk wel aan een Javaanschen goeroe-indjil overdragen, totdat ik een Chineeschen goeroe-indjil had gevonden, die in staat was, zoowel in het Maleisch als in het Chineesch het Evangelie te prediken. De Chineezzen zochten mee en door hun bemiddeling vonden we een Christen-Chinees, die wel geen speciale opleiding had ontvangen, maar toch een oprechte Christen was en in staat, althans naar het getuigenis der Chineezzen, een eenvoudig woord in het Chineesch te spreken. Weldra bleek echter wel, dat deze man voor z'n taak niet berekend was.

We hebben een poos moeten voortsukkelen

zonder den rechten man te vinden, tot we eindelijk in Diong Hong Sik een goeroe ontvingen, die vol toewijding zich aan de Evangelieprediking onder de Chineezzen gaf en voor dit werk al zijn tijd, trouw bijgestaan ook door zijn vrouw, kon besteden. Het aantal hoorders nam toe en elke week zagen we in de woning, waar deze samenkomsten gehouden werden, nieuwe gezichten. Daar kwam bij, dat de Hollandsche gemeente van Magelang dit werk onder de Chineezzen voor haar rekening nam; er werd een overeenkomst gesloten, dat de Hollandsche Kerk van Magelang als haar Zendingstaak zou aanvaarden: de prediking van het Evangelie onder de Chineezzen. Een Zendingscommissie werd opgericht, waar geregeld de belangen der Chineezzen-Zending werden besproken en door mede te arbeiden, waar dit mogelijk was, door warm meeleven met het Zendingswerk en door krachtigen financiëelen steun werd er aanzienlijke hulp verleend, die des te meer gewaardeerd moest worden, omdat de financieele lasten, die het Zendingswerk onder de Chineezzen meebracht, van dien aard waren, dat men daardoor niet meer in staat was, een predikant te beroepen voor de Hollandsche gemeente.

Wel kon geregeld in den Dienst des Woords worden voorzien door predikanten uit te noodigen, die Zondags in den Dienst des Woords voorgingen; konden de catechisaties worden opgedragen aan den Zendingeling, die, voorzoover zijn arbeid dit toeliet, ook hulp verleende bij het huisbezoek en

ziekenbezoek en het bijwonen der kerkeradsvergaderingen, en den Dienst des Woords. Maar deze toestand, die voor de ontwikkeling van het Nederlandsche kerkelijk leven z'n nadeelen had, getroostte men zich, om het Zendingswerk onder de Chineezzen te kunnen verrichten.

Het werk werd gezegend, telkens waren er weer nieuwe punten, waar samenkomsten konden worden gehouden en de Christen-Chineezzen hielpen trouw mee. Wanneer er ergens weer een begin gemaakt zou worden met het Zendingswerk onder de Chineezzen, huurden zij een autobus; en dan de bus volgeladen met Chineesche mannen en vrouwen, gingen we het nieuwe punt bezetten.

Zoo trokken we naar Salaman, Grabag, Temanggoeng, Parakan. Zingende kwamen we zoo'n plaats binnen en de eerste samenkomst slaagde steeds door de medewerking, die de Christen-Chineezzen verleenden.

Het aantal koempoelanbezoekers in Magelang groeide en het aantal Christenen nam toe. De vergaderplaats werd wel wat klein en we voelden groote behoefte aan een kerkgebouw, niet alleen om meer ruimte te bieden aan belangstellende hoorders, maar ook, omdat er Chineezzen waren, die het bijwonen van een samenkomst in een huis als iets minderwaardigs beschouwden en daarom onze samenkomsten niet bijwoonden. We konden verwachten, dat in een kerkgebouw het aantal hoorders zou toenemen.

Maar hoe aan 't geld te komen? Het aantal

Chineesche Christenen was nog niet zoo groot, dat zij het benoodigde geld bijeen konden brengen. Maar de Hollandsche gemeente bood uitkomst. Deze gemeente bracht vrijwillig een som bijeen van ongeveer f 8000; er werden in Indië en door een verlofganger in Holland vrijwillige bijdragen gevraagd en dit bedrag werd in z'n geheel aan de Chineesche gemeente afgedragen, en gedeeltelijk geleend, om daarvan een passend kerkgebouw te zetten.

Op 22 December 1932 kon het in gebruik worden genomen.

Wat was er een blijdschap in de Chineesche en Hollandsche gemeente. Het kerkgebouw was geheel gevuld en nadat ik een kort woord in dezen eersten dienst had gesproken, werd het woord verleend aan Chineesche en Hollandsche autoriteiten, die hun blijdschap uitspraken over de ontwikkeling van het werk onder de Chineezzen. En toen we ons in het gebed vereenigden, geschiedde dit met een hart vol dank voor de goede gunst van God, die de wegen zoo gebaad had en zulke blijde vooruitzichten opende voor de komst van Zijn Rijk onder de Chineezzen.

En die vooruitzichten werden niet verdonkerd.

In de eerste weken was het al duidelijk, dat het nieuwe kerkgebouw de vrijmoedigheid, om de godsdienstoefening bij te wonen, had versterkt. Vele Chineezzen, die tot hertoe op een afstand hadden gestaan, kwamen nu de samenkomsten bijwonen en het aantal catechisanten, dat zich voor-

bereidde voor den Heiligen Doop, nam aanzienlijk toe. Er konden vruchten worden geplukt van het Christelijk onderwijs.

En zooals het in Magelang verliep, ging het ook op andere plaatsen. Er werden weldra samenkomsten gehouden in Temanggoeng, Parakan, Grabag, Blabag, Moentilan, Tempoeran en Salaman.

Behalve in laatstgenoemde plaats, waar tenslotte de belangstelling zoo slonk, dat we den arbeid voorloopig meenden te moeten stopzetten, spraken we, de goeroe en ik, voor groeiende samenkomsten en met deze uitbreiding van 't werk namen ook de kosten toe, zoo zelfs, dat het voor de Hollandsche gemeente te Magelang te zwaar werd, om al die kosten te dragen en er uitgezien moest worden naar meerderen steun.

De Kerkeraad van de Hollandsche Gemeente van Magelang wendde zich tot de Gereformeerde Kerk van Bandoeng, waar juist beraadslaagd werd over den weg, om tot een eigen Zendingstaak te komen. Het verzoek van Magelang viel in goede aarde en bij de beraadslaging, die daarop volgde, werd de regeling getroffen, dat van het Zendingsterrein Magelang ongeveer de helft, nl. de afdeeling Temanggoeng ter bearbeiding aan Bandoeng kwam en de afdeeling Magelang het zendingsterrein bleef van de gemeente Magelang. Bandoeng stelde weldra een flink bedrag beschikbaar voor den bouw van een kerk te Temanggoeng, terwijl de Zending een kerkgebouw zou zetten uit gelden bijeengebracht ter gelegenheid van mijn jubileum

in 1937. Het Chineesche Kerkgebouw van Temangoeng zou ook dienen voor de Javaansche samenkomsten der Zending, terwijl het Javaansche Kerkgebouw in Grabag ook gebruikt zou worden voor het Chineesche werk.

Zoo heeft God de wegen gebaad voor het werk onder de Chineezzen. Er viel onder de Chineezzen veel te doen en vooral de laatste jaren was de toenadering der Chineezzen tot het Evangelie groot en heeft God ook enkele Chineezzen verwekt, die met groote bezieling en algeheele overgave des harten het Evangelie brachten. Elk jaar kwam er een Chineesche spreker uit Singapore, of van andere plaatsen reizen maken over Java en als ik deze sprekers hoorde, die avond aan avond het Evangelie brachten en 's morgens bezoeken aflegden bij de Chineezzen, dan heb ik meermalen met groote stichting hun prediking aangehoord. Wat zijn er onder de Chineezzen vele bekwame en bezielde sprekers. En dan: de druk, waaronder het Chineesche volk in China verkeerde, was een factor te meer, om den arbeid onder de Chineezzen niet te verwaarloozen. Ook onder hen kwam het uit, dat juist in dagen van druk de loop van het Evangelie verhaast wordt en er deuren opengaan, die anders met vele grendels gesloten waren.

Een groot voordeel voor de Evangelieprediking onder de Chineezzen was, dat we konden wijzen op Tiang Kai Chek en z'n vrouw, tegen wien alle Chineezzen van Java zoo hoog opzien. Deze is de vereerde leider van hun volk en deze leider en z'n

vrouw zijn Christenen, die hun kracht zoeken in 't gebed.

Wie onder Chineezen werkt, moet bij de eerste aanraking op z'n hoede zijn. Want de Chinees is uitgeslagen.

De hoofden van onze Hollandsch-Chineesche scholen weten er van te verhalen hoeveel pogingen ze in het werk stellen, om voor laag schoolgeld hun kinderen op de school te krijgen.

Zie, daar komt een prachtige auto aan, die op eenigen afstand van het huis, waar het hoofd der school woont, stopt.

De man, die eruit stapt, is een Chinees in oude plunje; hij lijkt meer op een bedelaar, dan op een rijke Chinees. Hij heeft dit oude pakje aangetrokken, nu hij een van zijn kinderen op de Hollandsche school wil hebben en een laag schoolgeld wil bedingen. 't Lukt hem echter niet, want hij moet zijn belastingbiljet toonen en als dat met veel moeite eindelijk ter inzage aangeboden wordt, blijkt deze mijnheer tot de rijksten van Magelang te behooren.

En de verhalen over pogingen van Chineezen, om mij te bewegen, voor hen te pleiten, opdat ze aan hun gerechte straf zouden ontkomen, zijn te veel, om ze alle hier weer te geven. Slechts één verhaal ter illustratie: er was in Magelang een Chinees, die de samenkomsten begon te bezoeken; hij scheen echte belangstelling te hebben in de prediking.

Op zekeren dag werd ik geroepen door een groep

Christen-Chineezzen, die verslagen bij elkaar zaten, want die z.g. belangstellende Chinees, mijnheer A., was door de politie opgepakt en in de gevangenis gezet en, zoo verzekerden al de aanwezige Chineezzen, geheel ten onrechte. Want wat was er gebeurd? Deze Chinees werd, omdat hij de Christelijke samenkomsten bijwoonde, door zijn buurman gehaat en deze wilde hem een poets bakken. Hij nam een klein kopje met opium, zette dat bij zijn buurman op de tafel en liep toen gauw naar de politie, om hem aan te klagen vanwege smokkelhandel in opium. De politie kwam en bevond alles in overeenstemming met de aanklacht, zoodat deze Chinees opgepakt en achter slot en grendel gezet werd.

Het groepje Chineezzen was daarover zeer ontdaan en vroeg, of ik nu niet iets doen kon in het belang van dien gevangengenomen Chinees. Ik informeerde, hoe men dit alles wist? En daarop kreeg ik een verhaal, waaruit bleek, dat de vrouw van dezen Chinees onder tranen dit verhaal gedaan had en gevraagd had: wat moet ik nu doen met mijn gezin, nu mijn man weggehaald is? Ik raakte ook onder den indruk en vond het verschrikkelijk, dat er zulke praktijken werden toegepast, om zijn haat tegen de Christenen te uiten. Ik beloofde, dat ik mijn uiterste best zou doen, om dien Chinees vrij te krijgen.

Van dit groepje Chineezzen stapte ik naar het politiebureau en vroeg aan den commissaris van politie, wat dit nu toch beteekende, om Chinees A.

gevangen te nemen, daar ik van de Christen-Chineezzen gehoord had, dat hij de dupe geworden was van een streek, die zijn buurman zou hebben uitgehaald en wel, omdat hij ontstemd was, dat A. geregeld de samenkomsten bezocht.

De commissaris antwoordde: „dominee, gaat u nu eens zitten, dan zal ik u eens precies vertellen wat er gebeurd is. Wij hebben een inval gedaan in het huis van A., omdat er reeds lang een vermoeden bestond, dat we in hem met een smokkeelaar te doen hadden. Nu, dat bleek ook waar te zijn, want we vonden er twee groote potten met opium, die ongeveer een waarde van *f* 500 vertegenwoordigden. Nu is het zeker mogelijk, dat de eene Chinees den anderen een poets zoekt te bakken, uit haat, maar dan moet het hem geen *f* 500 kosten; zoo'n poets is hem in den regel te duur, vooral als hij hetzelfde resultaat had kunnen bereiken met een kleinere hoeveelheid”.

De Chineezzen spreken van „z'n aangezicht verliezen”, als men beschaamd gemaakt wordt. Nu, ik verloor daar wel een beetje m'n aangezicht en toen ik bij het groepje Chineezzen terugkwam, om ze den uitslag van m'n onderhoud met den commissaris mee te deelen, deed de een al luider kreet van verbazing hooren dan de ander. Een Chinees, zegt men, is drie Joden te glad af. Maar hoe uitgeslapen moest die Chinees A. dan wel niet zijn, dat hij werkelijk wist te bewerken, dat zooveel Chineezzen met medelijden vervuld waren over zijn behandeling, die hij, zooals bleek, dubbel en dwars

verdiend had. 't Was voor hen en mij een les, om voortaan eerst te onderzoeken, of de gevraagde hulp wel inderdaad gegeven kon worden. Maar ook had ik geleerd, dat deze Christen-Chineezzen, die toch wel wisten, wat er zoo onder hun volksgeenooten omging, zoo spoedig bewogen waren en zoo innerlijk verontwaardigd over wat den Chinees A. was overkomen.

Trouwens: Chineezzen kunnen spoedig bewogen zijn; hun gevoel is spoedig in beweging en de golfslag ervan kan in korten tijd zoo hoog gaan, dat men 't ergste vreest. Vandaar dan ook, dat die richtingen en bewegingen, die erg op het gevoel speculeeren, spoedig ingang vinden bij de Chineezzen, al is het dan ook, dat die snelle vorderingen van het begin spoedig weer even snel omslaan in achteruitgang.

De gevoelens zijn weinig beheerscht.

De man, die vandaag hemelhoog juicht en in veelvuldige actie losbreekt, kan morgen weer diep in den put zitten, niet meer te bewegen tot eenigerlei hulp bij de verbreiding van het Evangelie.

Meermalen heb ik het ervaren, dat in 't begin, als een Chinees belijdenis van zijn geloof gedaan had in de gemeente en den Heiligen Doop ontvangen had, hij met veel vrijmoedigheid en groote resoluutheid optrad.

Er was een Chinees gedoopt met z'n oude moeder. Deze oude vrouw stierf kort daarop en hij noodigde me uit, om de begrafenis te leiden. Nu is een begrafenis bij de Chineezzen een plechtigheid,

die met veel godsdienstige handelingen gepaard gaat. Vele dagen staat het lijk opgebaard en is de kist met bloemen bedekt. Dag en nacht zit er een waker bij de kist; een ruime keur van spijzen staat gereed voor de ziel van den gestorvene en van de voorouders.

Maar hier zou deze doode op Christelijke wijze begraven worden, d.w.z. al de bovengenoemde gebruiken zouden worden weggelaten en we zouden Gods Woord lezen en een korte rede uitspreken, zingen en met gebed eindigen. Dit zou geschieden op uitdrukkelijk verzoek van den pas gedoopten Chinees.

Toen ik in het sterfhuis kwam, waren er reeds 60 à 70 Chineezzen vergaderd, die mee den doode zouden begraven, maar er werd veel gemompeld en naar ik vernam, waren de ter begrafenis opgekomen Chineezzen niet tevreden over dezen gang van zaken, waar nu letterlijk alles aan ontbrak wat gewoonlijk bij een Chineesche begrafenis gevonden werd. Ik vond gelegenheid, om het Evangelie te verkondigen, dat zij, die gelooven in Jezus Christus, leven, ook al waren ze gestorven; ik kon spreken van dien eenigen troost, die er voor den geloovige is in zijn leven en in zijn sterven en voor zijn geloovige familie, die het nu weet, dat God met haar geweest was in het stervensuur en haar geleid had naar de vreugde des hemels.

Hoe wonderlijk moet dat geklonken hebben in de ooren van hen, die al hun leven met vreeze des doods bevangen zijn en hoe schoon zijn zulke

gelegenheden, om het Evangelie te brengen, dat een blijde boodschap is voor degenen, die altijd weer bang zijn, het meest bang voor den dood.

We gingen grafwaarts; de Chineezen gingen mee. De meesten hadden zoo'n wonderlijke begrafenis nooit gezien; de meesten hadden zulke wonderlijke Evangelieklanken nooit gehoord.

Meermalen ben ik door Chineezen uitgenoodigd, die op hun sterfbed lagen, opdat ik voor hen bidden zou en hen zou doopen, opdat ze nu ook gerust den dood zouden kunnen ingaan. Zij hadden een idee gekregen, dat alleen mijn handelingen, die zij moesten ondergaan, de verschrikkingen van het sterven zouden wegnemen en het eeuwige leven hun zou bereiden.

In hun leven hadden zij geen lust gehad, om God te dienen en nu het aardsche leven wegvlood, wilden zij zich veilig stellen door mijn gebed en den Heiligen Doop.

Ik kon daarom heel dikwijls aan hun verzoek niet geheel voldoen; want wel heb ik meermalen gedacht aan Philippus, die den kamerling, na korte kennismaking, op zijn belijdenis doopte, maar hier waren zooveel dingen, die Philippus tot de overtuiging brachten, dat de kamerling geloofde, dat Philippus den Doop niet weren mocht. Maar tot die zekerheid, zelfs tot een vermoeden, kon ik dikwijls niet komen, zoo vaak ik wel wist geroepen te zijn door de familie, maar niet door den stervende zelf. Ik kon alleen bidden en het Evangelie hem in enkele woorden verkondigen, wetende, dat ieder

die gelooft, ook al is hij dan niet gedoopt, zalig zal worden.

Maar ook is het wel gebeurd, dat de zieke bij wien ik geroepen werd, zelf ernstig begeerde, het Evangelie te hooren en daar binnen enkele dagen zoo mee op de hoogte was, dat zijn belijdenis: „ik geloof”, niet in twijfel mocht getrokken worden en dan werd aan dit ziekbed met enkele Christen-Chineezzen een korte samenkomst gehouden en de zieke gedoopt.

Zulke gevallen gaven in den regel nieuwen ingang.

Bij een bezoek, dat na de begrafenis gebracht werd, kon er op worden gewezen, dat ik den stervende niet meer kon doopen, omdat we geen zekerheid hadden, dat er in hem geloof was en dat alleen zij, die gelooven, gedoopt mogen worden. Maar dat de familie blijkbaar er prijs op gesteld had, indien de stervende gedoopt was. Maar waarom stelde u er prijs op?

En naar aanleiding van die vraag ontstond er dan een gesprek, dat eindigde met hen aan te sporen tot de samenkomsten te komen en zich in Gods Woord te laten onderwijzen.

En wanneer de zieke wel gedoopt was, had niet alleen deze, maar heel de familie het onderwijs, dat elken dag voor het sterven gegeven was, aangehoord en daarin was gereede aanleiding, om de familie te bewegen, om toch den beslissenden stap niet uit te stellen.

Het huisbezoek was overigens een der moeilijkste, maar ook een der vruchtbaarste takken van den arbeid onder de Chineezzen en ik kon er alleen spijt van hebben, dat het Zendingswerk met het werk in de Europeesche gemeente bij elkaar zoo overstelpend veel werd, dat er geen enkel gedeelte goed tot zijn recht kwam en zoo ook niet, helaas, de arbeid onder de Chineezzen. Er is dikwijls onderhandeld over het uitzenden van een tweeden predikant, maar de financieele lasten, die dit voor de Zendende Kerk meebracht, waren zwaar en men durfde met het oog daarop tot hiertoe geen uitbreiding te geven aan het aantal Europeesche Zendingsarbeiders. Maar zoo nu en dan maakte ik tijd los, om eens een morgen met den Chineeschen goeroe er op uit te gaan.

Ik wil van zoo'n morgen eens iets vertellen.

Het aantal bezoeken, dat we brachten, bedroeg veertien; we hadden ongeveer 5 uur aan die bezoeken besteed; dat beteekent dus ongeveer 20 minuten per bezoek. Bij alle Chineezzen zijn we welkom en worden we in hun toko of in een kamer al aanstonds op thee en koek onthaald. Er zullen dus heel wat kopjes thee gedronken moeten worden.

We ontmoeten dien morgen Chineezzen met groote toko's en uitgebreide handelszaken; we gaan er binnen, omdat we een oud-leerling van de Holl. Chin. school zien staan, een zoon van den eigenaar der zaak. We trachten een gesprek te voeren, maar meestal lukt het niet erg; de handel legt zoo'n beslag op hun zinnen en peinzen, dat er geen

plaats meer over is voor andere gedachten.

Het antwoord komt in den regel hier op neer: „och, mijnheer we hebben geen tijd, om er over te denken; maar later, als we oud geworden zijn en de handel ons niet meer zoo in beslag neemt, zullen we zeker graag ons aan den godsdienst wijden”.

We vragen: „hoe oud denkt u te worden? Zal het nog lang duren; en als God u nu eens niet oud laat worden? En hoe vindt ge 't, om aan God versleten krachten te wijden? Denk daar eens over na; over een poosje hopen we nog eens te praten”.

Een van die mannen werd veertien dagen later door een beroerte getroffen en stierf enkele oogenblikken later. Maar 't gesprek was niet vergeten door de familieleden. Velen uit dat gezin kwamen tot geloof en werden gedoopt.

Er waren onder de bezochten ook bezoekers der samenkomsten, maar ze zagen er tegen op den beslissenden stap te doen: „we hebben gehoord, dat een Christen z'n toko op Zondag sluit. Is 't beslist noodzakelijk, om op Zondag z'n toko te sluiten?” Bij zoo'n vraag moesten we voorzichtig zijn met 't antwoord. Voorzichtig om niet in 't geven van allerlei wettische voorschriften te vervallen.

De Zondagsheiliging is voor de Chineezzen een moeilijke zaak. In het Magelangsche heeft men om de vijf dagen groote pasardag. Uit alle richtingen komen dan de duizenden pasarbezoekers opzetten, om daar hun producten aan den man te brengen en hun inkoopen te doen. Dat zijn bijzondere

dagen voor de Chineesche handelaars, die dan hun slag slaan met de waren, die zij verkoopen, of door van de Inheemschen reeds de waren af te koopen, voor zij nog op den pasar gekomen zijn. Op zoo'n pasardag zijn de Chineezen druk in de weer; dan maken ze de meeste winst en ze zouden niet graag zoo'n dag zich laten ontglippen. Daar deze groote pasardagen eens om de vijf dagen gehouden worden, valt eens in vijf en dertig dagen zoo'n pasardag op Zondag en wanneer zij hooren, dat de „regelen” der Christenen zijn, om Zondags geen handel te drijven, de toko te sluiten en met de gemeente samen te komen, is dat voor Chineezen, die nog niet den beslissenden stap hebben gedaan, een groot struikelblok en wanneer zij dan bezoek krijgen van een Zendeling, die hen over al deze dingen eens grondig zal inlichten, dan komen ze al spoedig met deze vraag naar voren.

Het antwoord op deze vraag bestaat in de eerste plaats in het doen van enkele mededeelingen, die er op dit gebied zooveel te doen zijn.

Daar was b.v. een Chinees, die zijn goud- en zilverwinkel steeds op Zondag openhield. Toen hij met de prediking van het Evangelie in aanraking kwam, werd hij daardoor zeer getrokken en hij kwam tot oprecht geloof. Maar de vraag, of hij zijn toko zou sluiten, kon hij nog niet gemakkelijk beantwoorden. Juist op Zondag kwamen de meeste klanten en werd er wel voor een paar honderd gulden verkocht. Nu had hij wel afstand willen doen van deze winst, maar er waren nog meer

goud- en zilverwinkels in de Chineesche Kamp en als hij zijn winkel op Zondag sloot, zou hij niet alleen de winst kwijt zijn van dien dag, maar zijn klanten zouden naar een andere toko leeren loopen en zijn zaak zou daarvan ook den invloed in de week ondergaan. Toch is hij er toe gekomen, om z'n zaak te sluiten op Zondag, omdat de winst, die hij op Zondag maakte, hem drukte en hij vertrouwde, dat in den weg der gehoorzaamheid God hem niet zou verlaten. Nu, in dat geloof is hij niet beschaamd.

Weet ge, dat deze Chinees en die en die Zondags ook sluiten? Ga daar eens praten; misschien, dat zij u veelmeer licht kunnen verschaffen dan ik. En dan voorts: als ge uw toko op Zondag sluit, moet ge met wat minder winst tevreden zijn, misschien. Zou dat zoo heel erg moeilijk zijn? Of zijt ge bang, dat ge door één dag te sluiten uw heele zaak vernietigt? Ik weet het wel, dat in deze niet-Christelijke maatschappij, waar de Zondagsviering een schier onbekend begrip is, deze Zondagsviering voor groote moeilijkheden stelt. En daarom: het voornaamste, wat God van u vraagt, is dit: „gij zult den Heere uwen God liefhebben met uw gansche hart”. Dit is het allervoornaamste; en over uw toko kan ik geen afdoend oordeel vellen. Of het noodzakelijk is, dat uw toko op Zondag open blijft, moet ik tenslotte aan uw eigen conscientie overlaten. Ik weet alleen, dat tal van Chineezzen hun toko sloten, omdat ze uit liefde tot God dezen dag aan Zijn dienst wilden wijden.

Ik ken er ook, die gezegd hebben: ik heb den Heere lief, maar de omstandigheden op deze plaats zijn zoo, dat sluiten van mijn toko op Zondag mij in korten tijd broodeloos zou maken. In dat geval durf ik alleen te zeggen: verzuim het bijwonen der samenkomsten niet en verzuim in deze zaak vooral het gebed niet.

En voorts heeft de Christelijke Kerk ook hier een roeping, evenals allerlei Christelijke organisaties, om dien invloed uit te oefenen op de inrichting der maatschappij, dat Zondagsrust niet blijvend tot de onmogelijkheid behoort.

Op Midden-Java is er door de vergadering van Zendingen weleens een commissie benoemd, om de vraag te overwegen of het niet mogelijk zou zijn, dat de Zondag werd uitgeschakeld als groote pasardag en dat de Javaansche Kerken zich met een request in deze zaak tot de Regeering zouden richten. Maar zij kwam tot de conclusie, dat het beter was, geen request bij de Regeering in te dienen, daar het practisch nog niet wel mogelijk was, om in deze niet-Christelijke samenleving een actie te voeren voor Zondagsheiliging.

Bij een ander kwam de vraag, of Christenen ook de geesten der afgestorven voorouders mogen vragen en of men op de graven der voorouders mocht bidden en als dit niet mocht, of men dan, om den vrede met de familie te bewaren, niet de houding aan kon nemen van iemand, die bidt, terwijl men dan in werkelijkheid slechts zou bidden voor de levenden.

In de gesprekken, die men met Chineezzen en Javanen houdt, komt telkens weer naar voren de vraag: wat mag en wat mag niet? Het eigen godsdienstig leven heeft altijd bestaan in een reeks van bepalingen, wetten, voorschriften, die het leven omklemden en benauwdten en nu hoopt men op een andere reeks van voorschriften, die minder drukken en makkelijker te vervullen zijn.

Deze vragen geheel te negeeren kan natuurlijk niet, hoewel het altijd weer den nadruk moet hebben, dat God van ons vraagt, Hem lief te hebben boven alles en dat hij, die dit doet, op vele vragen, die bij hem opkomen, een antwoord vindt.

Op de gestelde vraag verliep het gesprek aldus: „ik kan me begrijpen, dat ge aan uw familie het leed wilt besparen, dat op haar zal drukken, zoodra ze zien, dat ge niet meer bidt voor de geesten der afgestorven voorouders en vooral als tot die gestorvenen ook reeds uw eigen ouders behooren. Maar wat denkt ge zelf over dit gebed? Ge wilt blijkbaar het gebed voor de gestorvenen vervangen door het gebed voor de levenden en dat is heel goed, maar zou het ook goed zijn, uw familie eenigszins te misleiden door een verkeerden schijn aan te nemen? En bovendien: als ge tot God nadert in een houding, die de bedoeling heeft uw familie om den tuin te leiden, is dat wel een goed gebed? Kan God naar zoo'n gebed luisteren, wanneer er in uw houding opzettelijke onwaarheid zit? Is het niet veel beter, om tegen uw familie te zeggen: ik bid voortaan voor de levenden; en ze te verklaren, waarom ge

niet meer bidt tot de geesten der voorouders? Als ik in uw plaats was, zou ik in persoonlijk gebed om vrijmoedigheid vragen, om deze zaken met uw familie in den geest der zachtmoedigheid te behandelen en te zeggen: het is me niet meer mogelijk, om tot de geesten der voorouders te bidden, want God heeft gezegd, dat we niemand aanbidden zullen dan alleen Hem. Dit zal hun pijn doen, maar als ge in eenvoudige oprechtheid uw geloof belijdt, zal dit hen ook tot nadenken brengen. Gij hebt in ieder geval een eerlijke houding aangenomen, een houding, waarop ge Gods zegen verwachten moogt en die de vrijmoedigheid van uw gebed niet onderdrukt”.

Op onze verderen tocht door de Chineesche Kamp komen we bij een ouden man, die in z'n toko zit met een Bijbeltje in z'n hand; hij leest er in en als er een klant in den winkel komt, vindt hij gelegenheid, om iets te vertellen van wat hij pas gelezen heeft. We komen bij een echtpaar, dat van zijn twaalf kinderen er negen verloren heeft. Op onze vraag aan welke ziekte ze overleden zijn, hooren we een triest verhaal over een doekoen, die telkens weer, als er een kind ziek was, te hulp was geroepen en wier behandeling met den dood van het kind eindigde. We spraken af, dat in geval van ziekte ze mij zouden laten roepen en ik dan zou zorgen, dat ze goede medische behandeling kregen.

Zoo was de morgen voorbijgegaan. We hadden ellende gezien, geestelijke en lichamelijke ellende

en we waren overal geëindigd met het Evangelie te brengen, te spreken van Gods onuitsprekelijke gave, die Hij in Zijn lieven Zoon gegeven had voor deze wereld en bij Wien uitkomsten zijn in elke benauwdheid, niet het minst in de benauwdheid der zonde en die eens alle ellende verdrijven zal.

Maar wie, die dezen arbeid mag verrichten, komt niet onbevredigd thuis?

Tegenover wat men ziet en hoort, voelt men eigen spreken zoo zwak. En toch er is onder den hemel geen anderen naam gegeven, dan de naam van Jezus Christus, dien ik met den Chineeschen goeroe in verschillende gezinnen had bekend gemaakt.

H E T V E R T R E K

In mijn laatste verlof in 't jaar 1934 was er met de Zendende Kerk van Middelburg afgesproken, dat zoodra mijn opvolger in Magelang was aangekomen en ingeleid tot den arbeid, ik voorgoed zou repatriëeren.

Ik zou dan ongeveer den 60-jarigen leeftijd bereikt hebben, en mijn vrouw en ik zouden dan, naar we hoopten, nog een poos met de kinderen kunnen samenwonen, die alle drie in Holland vertoefden en naar onzen terugkeer uitzagen.

In het jaar 1937 is mijn opvolger Dominee C. van Nes in Magelang gearriveerd, die na een tweejarige voorbereiding in Holland was uitgekomen en weldra mijn plaats zou innemen.

We gingen er nu samen op uit, om de Gemeenten en de scholen te bezoeken, om koempoelans te houden in de desa en we vonden op die tochten uitnemende gelegenheid, om over elke Gemeente en elke school en elken helper en de vele moeilijkheden en de vele vooruitzichten van 't werk te spreken.

Bovendien was 1937 ook een jubileumjaar; we gedachten, dat 25 jaar geleden het Zendingswerk in Magelang begonnen was en dat ik er een begin mee had mogen maken.

De samenkomsten, die bij deze gelegenheid

werden gehouden, maakten duidelijk, hoe God de wegen had willen banen en zegen op den arbeid had willen schenken.

Daarop volgden al spoedig andere samenkomsten, waarin ik voor het laatst in de gemeenten de sacramenten bediende en tegelijk afscheid nam.

Het waren mooie samenkomsten, waarin we telkens herinnerd werden aan wat God had willen werken en waarin we voor het laatst den zegen mee in ontvangst mochten nemen, daar bijna in elke gemeente tal van Javanen en Chineezers door den Heiligen Doop aan haar werden toegevoegd.

En God gaf kracht aan mijn vrouw en mij, om op al die Javaansche en Chineesche en Hollandsche samenkomsten rustig neer te zitten, of te spreken, hoewel elke handeling verricht werd voor het laatst.

Dinsdag 3 Mei 1938 verlieten we Magelang en vertrokken we uit het huis van Dr Dreckmeier, wier gasten we de laatste dagen geweest waren.

We hadden haar arbeid leeren waardeeren als van een echte Zendingsarts, vol begeerte, om de Zending te mogen dienen.

We namen afscheid van de vele Javanen, Chineezers en leden van de Hollandsche Gemeente, die nog even gekomen waren, om hun goede wenschen uit te spreken en dan zette de auto zich in beweging, die ons naar Djokja zou brengen.

Onderweg deden we Blondo aan, waar mijn vrouw den eersten steen legde van het kerkje te Blondo.

Nu lag Magelang achter ons.

Onze taak aldaar was afgelopen.

In Djokja zouden we enkele dagen de gasten zijn van de familie Ds Pos, een der docenten van de opleidingsschool, van wiens gastvrijheid en vriendschap we zooveel jaren genoten hadden en die ons nu in staat stelde, afscheid te nemen van de Zendingarbeiders te Djokja.

Vrijdag 6 Mei verlieten we Djokja en na een laatsten handdruk aan allen, die uit Magelang en Djokja gekomen waren, om afscheid te nemen, zette de trein zich om 10.30 in beweging.

We hadden het gevoel, dat er inderdaad de kracht van een locomotief voor noodig was, om ons weg te trekken uit het land, waar we aan de komst van Gods Koninkrijk hadden mogen werken en waar we zooveel vrienden hadden gekregen.

Even later keek ik op m'n horloge; het was op half elf, het moment, waarop de trein vertrokken was, stil blijven staan: symbool van het feit, dat ons leven op Midden-Java geëindigd was. En toen ik het op gang bracht, deed ik het met de stille bede, dat de nieuwe gang symbool mocht zijn van een nieuwe loopbaan, die aan de komst van Gods Koninkrijk op Java bevorderlijk mocht zijn.

Enkele dagen later, den 11den Mei, vertrokken we uit Tandjoeng Priok met de Constantijn Huygens, uitgeleid door vele vrienden en kennissen uit Batavia en enkelen uit Magelang.

We waren op weg naar Holland.

Met gemengde gevoelens.

Maar ook met dank in het hart, dat God ons in het werk der Zending had willen gebruiken.

VERKLARING VAN VREEMDE WOORDEN

Adat	gewoonterecht.
Ambèn	rustbank van bamboe.
Assistent-Wedono	hoofd van een onderdistrict.
Baboe	vrouwelijke bediende.
Desa	dorp.
Djimat	amulet.
Goeroe	onderwijzer.
Goeroe-indjil	onderwijzer van het evangelie, Evangelist.
Hormat	eerbetoon.
Inggih	ja.
Islam Bergerak	naam van een krant: „Mohammedaansche beweging”.
Kampoeng	wijk onder een kampoenghoofd.
Kawratten	't is te zwaar.
Kjai	een vereerende titel voor een oud man van invloed.
Klamboe	tulegordijn, muskietennet om het bed.
Koempoelan	samenkomst.
Krama	Hoog-Javaansch.
Loerah	dorpshoofd.
Madya	taalvorm in 't Javaansch tusschen Hoog- en Laag-Javaansch in.
Mardi-Rahardjo	„Jagen naar geluk”.
Medan moeslimim	naam van een krant: „Mohammedaansche Vlake”.
Ngelmoe	geheimleer.
Ngoedi-Slamet	„Jagen naar geluk”.
Ngoko	Laag-Javaansch.
Pajoeng	regenscherm.
Pangoengsèn	toevlucht.
Particulier sadja	't is maar een particulier.
Pasar	markt.
Peranakan	de naam voor een Chinees, die op Java geboren is.
Prijaji	ambtenaar of aanzienlijk persoon.
Ronggèng	dansmeid.
Sami kemawon	't is gelijk, lood om oud ijzer.
Sarong	kleed om het onderlijf.
Singkèh	Chinees, die in China geboren is.
Soesah	moeite.
Spada	een uitroep: (daar is) volk!
Tjandi	praalgraf.
Tjèlèng	wild zwijn.
Toko	winkel.
Tiong Hoa Kwe Koan (Chineesch)	naam van een Chineesche Nationale School- vereniging.

INHOUD

	Blz.
I Het beroep naar Java	5
II De reis naar Indië	15
III Teleurstellingen	26
IV Naar het Zendingsveld	37
V Het begin van den arbeid	46
VI Het Javaansche werk	84
VII Verspreiding van Christelijke lectuur .	117
VIII Het werk voor de scholen.	150
IX De philanthropische arbeid	194
X De helpersvergadering	237
XI Met de helpers op pad	257
XII De maandelijksche bidstond	280
XIII In de gemeenten	283
XIV Vrouwenzending	329
XV Onder de Chineezen	336
XVI Het vertrek	363

